

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
BİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ AZINLIK POLİTİKALARI EKSENİNDE
YUNANİSTAN VE TÜRKİYE’NİN AZINLIK POLİTİKALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Buse ÖNER

KOCAELİ 2018

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
BİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ AZINLIK POLİTİKALARI EKSENİNDE
YUNANİSTAN VE TÜRKİYE’NİN AZINLIK POLİTİKALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Buse ÖNER

Doç. Dr. Caner SANCAKTAR

KOCAELİ 2018

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
BİLİM DALI

AVRUPA BİRLİĞİ AZINLIK POLİTİKALARI EKSENİNDE
YUNANİSTAN VE TÜRKİYE’NİN AZINLIK POLİTİKALARI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Buse ÖNER

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 25.04.2018 - 2018/11

Jüri Başkanı: Doç. Dr. Caner SANCAKTAR

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül GÖKALP KUTLU

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mert SUNAR

KOCAELİ 2018

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AZINLIK KAVRAMININ GENEL ÇERÇEVESİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1.AZINLIK TANIMI	4
1.2.AZINLIK TÜRLERİ	7
1.3.ULUSLARARASI ÖRGÜTLER BÜNYESİNDE AZINLIK KAVRAMI, HAKLARI VE KORUNMASI	9
1.3.1.Milletler Cemiyeti Öncesi Dönemde Azınlıklar	10
1.3.2.Milletler Cemiyeti Döneminde Azınlıklar	11
1.3.3.Birleşmiş Milletler ve Azınlıklar	13
1.3.4.Avrupa Konseyi ve Azınlıklar	16
1.3.5.AGİK/AGİT ve Azınlıklar	20

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE AZINLIK POLİTİKASI

2.1.AVRUPA'DA BULUNAN AZINLIKLARIN GENEL OLARAK GÖRÜNÜMÜ.....	27
2.2.AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BİRİNCİL MEVZUATINDA AZINLIKLARIN DURUMU	30
2.2.1.Maastricht Antlaşması	30
2.2.2.Amsterdam Antlaşması	31
2.2.3.Nice Antlaşması ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı.....	33
2.2.4.Anayasa Taslağı ve Lizbon Antlaşması	35
2.3.AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İKİNCİL MEVZUATINDA AZINLIKLARIN DURUMU	37
2.3.1.Avrupa Parlamentosu ve Azınlıklar	37
2.3.2. Avrupa Konseyi Çalışmalarında Azınlıklar	39
2.3.3. Avrupa Komisyonu Çalışmalarında Azınlıklar	40
2.3.4. Bakanlar Konseyi ve Azınlıklar	42
2.3.5. Avrupa Adalet Divanı ve Azınlıklar.....	44
2.4. AB TEMEL HAKLAR AJANSI	46

2.5. AB Ülkelerinin Mevcut Uygulamaları Hakkında Genel Bir Değerlendirme	47
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUNANİSTAN VE AZINLIKLAR

3.1.YUNANİSTAN'DA AZINLIKLAR	49
3.1.1.Yunanistan'da Etnik Gruplar ve Azınlıkların Durumları	51
3.1.1.2.Türkler ve Diğer Müslüman Azınlıklar.....	51
3.1.1.3.Makedonlar	57
3.1.1.4.Arnautlar	61
3.1.1.5.Ulahlar	64
3.1.1.6.Yahudiler	66
3.2.YUNANİSTAN'IN AZINLIKLARA YÖNELİK UYGULAMALARI.....	68
3.2.1.Azınlıklara Karşı Asimilasyon Uygulamaları.....	69
3.2.2.Azınlıklara Karşı Ayrımcı ve Dışlayıcı Uygulamalar.....	74
3.2.3.Azınlıkları Bölmeye Yönelik Uygulamalar.....	77
3.3.YUNANİSTAN'IN AVRUPA BİRLİĞİ AZINLIK POLİTİKALARINA VE ULUSLARARASI BELGELERE UYUMU	81
3.3.1.Avrupa Birliği Azınlık Politikalarına Uyumu.....	81
3.3.2.Uluslararası Belgelere Uyumu.....	85

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE AZINLIKLAR

4.1.TÜRKİYE'DE AZINLIKLAR(1923 SONRASI)	89
4.1.1.Türkiye'de Etnik Gruplar ve Azınlıkların Durumu	92
4.1.1.1. Ermeniler	93
4.1.1.2. Museviler	96
4.1.1.3. Rumlar	98
4.1.1.4.Süryaniler	101
4.1.1.5.Diğer Azınlıklar.....	102
4.2.TÜRKİYE'NİN AZINLIKLARA YÖNELİK UYGULAMALARI	107
4.2.1.Azınlıklara Asimilasyon Uygulamaları.....	108
4.2.2.Azınlıklara Karşı Ayrımcı ve Dışlayıcı Uygulamalar.....	111
4.3.TÜRKİYE'NİN AB'YE ÜYELİK SÜRECİNDE AZINLIKLAR KONUSU VE GELİŞMELER.....	115
4.3.1.Üyelik Sürecinde Yapılan Yasa Değişiklikleri ve Uyum Paketleri.....	116
4.3.2.AB İlerleme Raporlarında Türkiye'de Azınlıklarla İlgili Değerlendirmeler	121
SONUÇ.....	130

KAYNAKÇA	139
ÖZGEÇMİŞ.....	152

ÖZET

Tez çalışmamızda Avrupa Birliği üyesi bir ülke olan Yunanistan ve Avrupa Birliği aday ülkesi olan Türkiye'nin azınlık politikaları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş ve açıklanmıştır. Çalışma meydana getirilirken kitaplardan, dergilerden, gazetelerden, raporlardan, resmi kararlardan ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Tez çalışması dört bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde azınlık kavramı üzerinde durulmuş ve uluslararası alandaki durumu açıklanmıştır. Azınlık kavramının tanımının çeşitliliği ve azınlıkların kabul edilen türlerinden bahsedilerek, tarihsel süreçte ve uluslararası örgütler nezdinde durumu irdelenmiştir. İkinci bölümde çalışmanın odak noktası olan Avrupa Birliği'nin azınlık politikası üzerinde durulmuştur. Avrupa Birliği'nin bir barış projesi olarak doğduğu bilinmektedir, bu sebeple de Birliğin azınlıklar konusunun üzerine düştüğü söylenebilir. Ancak Avrupa Birliği'nin üye ülkeleri üzerinde uygulayabileceği ne standart azınlık hakları vardır, ne de azınlığın kim olduğuna dair bir ortak Birlik anlayışı geliştirilebilmiştir. Üçüncü bölümde Avrupa Birliği'nin oluşturmaya çalıştığı azınlık rejimi dışında kalan Yunanistan'ın azınlıklar konusundaki genel durumu ortaya konmuştur. Dördüncü bölümde Türkiye'nin Avrupa Birliği aday ülkesi olarak azınlık politikası incelenmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin aday ülkeler için hazırladığı Kopenhag Kriterleri ile uyumu kapsamında yaptığı uyum paketleri ve yasa değişiklikleri incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda iki saptamaya varılmıştır. Varılan saptamalardan birisi, Avrupa Birliği'nin bir üst kurum olarak görüldüğünde kendi içinde azınlıklar konusunda başarılı olamadığıdır. İkinci saptama, Türkiye ve Yunanistan'ın aday ve üye ülke olma statüleri düşünüldüğünde, iki ülkenin de ülkesinde bulunan azınlıkları reddetme politikası uyguladığıdır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Azınlıklar, Türkiye, Yunanistan.

ABSTRACT

In this thesis study, minority politics are analyzed and explained in comparison with Greece, which is a member state of the European Union, and Turkey, which the candidate country of the European Union. Books, magazines, news, reports, official decisions and internet resources were used in this study. The thesis is divided into four parts. In the first part, the concept of minority is emphasized and the international situation is explained. The diversity of the definition of the concept of minority and the accepted types of minorities are mentioned and the situation of minorities in the historical process and in the presence of international organizations is scrutinised. The second part focuses on the minority policy of the European Union, which is the focal point of the study. It is known that the European Union was born as a peace project. For this reason, it can be said that the Union fell on the subject of minorities. However, there are neither the standart minority rights that the European Union can apply to its member states, nor a common understanding of the Union as to who is the minority. In the third part, the general situation of minorities has been revealed on Greece, which is stay out of the minority regime that European Union tried to establish. In the fourth part, Turkey's minority policy as a candidate country for the European Union is examined. In the line with the Copenhagen Criteria prepared by European Union for candidate countries, in Turkey the Harmonization Packages and the amendment to the law have been examined. At the end of the study, two major assessments are made. The first of these assessments is that the European Union is not successful in its own field on minorities. The second assessment is that when Turkey and Greece are considered as candidate and member states, both countries practice a policy of rejecting minorities in their country.

Key Words: European Union, Minorities, Turkey, Greece.

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AB:	Avrupa Birliği
ABAD:	Avrupa Birliği Adalet Divanı
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ABTTF:	Avrupa Batı Trakya Türkleri Federasyonu
AET:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİK:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS:	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK:	Avrupa Konseyi
AP:	Avrupa Parlamentosu
ASALA:	Armenian Secret Army for the Liberation of Armenia
AT:	Avrupa Toplulukları
ATAD:	Avrupa Topluluğu Adalet Divanı
BADAŞ:	Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Şartı
BM:	Birleşmiş Milletler
BMM:	Büyük Millet Meclisi
BTÖ:	Bölücü Terör Örgütü
CEC:	Commission of the European Communities
CIA:	Central Intelligence Agency
CMUK:	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
ECRI:	European Commission Against Racism and Intolerance
GAP:	Güneydoğu Anadolu Projesi
İKV:	İnsani Kalkınma Vakfı
MC:	Milletler Cemiyeti
NATO:	North Atlantic Treaty Organization
ODGP:	Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası

PASOK:	The Panhellenic Socialist Movement
RTKKYK:	Radyo ve Televizyon Kurumları Kuruluş ve Yayın Kurumu
RTÜK:	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
STK:	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK:	Türk Ceza Kanunu
TDK:	Türk Dil Kurumu
TMK:	Terörle Mücadele Kanunu
TOKİ:	Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TRT:	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
TV:	Televizyon
VGM:	Vakıflar Genel Müdürlüğü

ŞEKİLLER, TABLO, GRAFİK, RESİM VB. LİSTESİ

TABLO 1: Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerinin Nüfus-Dil-Din Yapıları.....	25
---	----

GİRİŞ

İnsanın özgür doğası ile birbirine duyduğu ihtiyaç hali toplumsal hayatı, bu hayatın idare edilme sorunu ise devlet olgusunu oluşturmuştur. İnsanlık tarihi ne kadar geçmişe uzanıyorsa, toplumlar içerisinde çoğunluktan farklı ve sayıca az grupların varlığı da daima söz konusu olmuştur. Toplumlar içinde var olan bu farklılıklar, devletlerce kaçınılmaz bir şekilde, toplumun barışını ve devletin istikrarını tehlike eden ve devlet içi çatışmaları arttıran unsurlar olarak görülmüş ve görülmektedir. Günümüzde de yaşanan çatışmaların önemli bir kısmının sebebi etnik, kültürel ve dinsel toplulukların barış içinde bir arada yaşamakla ilgili yaşadığı sorunlardır.

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan “Küreselleşme” kavramının getirileriyle birlikte azınlıklar konusu dünyada önem kazanmıştır. Küreselleşmenin neticesinde fikirlerin ve kültürlerin dolaşımı gerçekleşmiş, bu da dünya çapında sosyal ve kültürel bir sistemin oluşmasına yol açmıştır. Temel hak ve özgürlükler konusunda dünyada bir standart oluşturma çabalarının bu kapsamda ortaya çıktığı söylenebilir. Dünya üzerinde uluslararası sistemde Fransız Devrimi sonrasında olduğu genel kabul gören ulus devletler, küreselleşme ile birlikte olumsuz bazı etkilerle karşı karşıya kalmıştır. Ulus devletlerin küreselleşme karşısında yaşamak zorunda kaldığı değişimler, azınlıkların da birer iç mesele olmaktan çıkıp, uluslararası bir sorun haline gelmesine katkı sağlamıştır. Böylelikle azınlıklar ve azınlık haklarının gelişmesinde önemli katkılar sağlayacak olan uluslararası normlar oluşturma çabaları ortaya çıkmıştır.

Azınlıkların bir devletin iç siyaseti için önemli olduğu düşünülse de, komşu ülkelerden birinin, ülkede var olan azınlıkların “akraba devleti” olması durumu düşünüldüğünde, azınlıkların dış siyaset için de ne denli önemli olduğu anlaşılmaktadır. Devletler için bu kadar önemli olan bu kavramın uluslararası politika ve uluslararası ilişkiler alanında da önemi büyüktür. Bu sebeple çeşitli uluslararası örgütler kendi bünyelerinde bu konuyu tartışmış, bazı sonuçlar çıkartmış ve bazı normlar oluşturmaya çalışmıştır.

Avrupa Birliği, uluslararası örgütler içerisinde kendine has özellikleriyle “biricik” olma özelliği taşıyan bir örgüttür. İlk etapta ekonomik bir birlik olarak hayata geçen bütünleşme hareketi, siyasi birlik olma yolunda özgürlük ve eşitlik gibi kavramları temel değerleri olarak kabul etmiştir. Bu doğrultuda insan hakları ve azınlıklar konusunun Birlik için oldukça önemli ve hassas bir konu olduğu söylenebilir. Birliğin içindeki ülkelerin son olarak 2. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş sonrasında çizilen sınırları düşünöldüğünde her bir ülkenin bünyesinde az ya da çok azınlık bulunmaktadır. AB’ye düşen görev ise, bünyesinde bulunan ülkelerin bu konuda uygulaması gereken ortak bir politika oluşturmaktır. Bu konuda ne kadar başarılı olduğu ya da olamadığı, üye ülke olarak Yunanistan ve aday ülke olan Türkiye’nin azınlıklara yönelik uygulamaları örnekleri baz alınarak aralarında bir karşılaştırma yapılmıştır.

Yunanistan Birliğe dahil olan en eski üyelerden birisidir. Bu noktada ülkeden beklenen AB’nin normlarına ve kabul ettiği anlayışa tamamıyla uyum gösterebilmesidir. Ancak Yunanistan, hem ekonomik hem de sosyal anlamda “AB’nin şımarık çocuğu” olma statüsünü korumaktadır. Türkiye ise Yunanistan ile birlikte aynı dönemde Birliğe dahil olmak için başvuruda bulunmasına rağmen hala üyeliğe kabul edilmemiş bir ülkedir. AB’nin Türkiye’ye karşı diğer konularda olduğu gibi azınlıklar konusunda da objektif davranmadığı tartışma konusudur.

Yunanistan ve Türkiye birbirlerine karşı yürüttükleri savaşlar/mücadeleler sonucunda kurulmuş iki ulus devlettir. İki ülke için de bir ulus devlet oluşturma kaygısı tarih içinde olmuş ve belki de hala söz konusu olmaktadır. Bu çaba neticesinde etnik açıdan homojen bir ulus devlet oluşturmaya adına Yunanistan ve Türkiye, Lozan Barış Konferansı’nda kendi Müslüman Türk ve Ortodoks Rum nüfuslarını karşılıklı değiştirme kararı almıştır. Bu anlaşma sebebiyle Yunanistan, ülkesinde yalnızca Müslüman azınlık bulunduğunu kabul etmekte ve ülkesinde bulunan tüm diğer azınlık grupları reddetmektedir. Türkiye’de Lozan Anlaşması’na dayanarak ülkesinde yalnızca gayrimüslim olma niteliği sebebiyle Rum, Ermeni ve Musevilerden oluşan üç gruba azınlık olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla iki ülke de uluslararası standartlarda kabul edilen azınlıkları, reddetme politikası uygulamaktadır.

Yunanistan ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilerde Kıbrıs sorunu ve Ege Denizi'ne ilişkin sorunlar gerginlik oluşturan konular olmuştur. İkili ilişkilerdeki olumlu ya da olumsuz dönemlerde azınlıklarla ilgili uygulamalar da esnetilmiş ya da sertleştirilmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren iki ülkede de azınlıklara yönelik yaklaşım ve uygulamalarda önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır. Burada tüm dünyada azınlıklar konusunda yaşanan değişim de etkili olmuştur.

Çalışmamızda, "Avrupa Birliği'nin azınlıklar konusundaki tutumu ekseninde Türkiye ve Yunanistan'ın azınlıklar politikası" incelenmiş ve analiz edilmiştir. Bu konunun iyi anlaşılması için çalışmada azınlıklar kavramının temelleri, tarihsel süreçteki konumu, AB içindeki yeri, Yunanistan'da ve Türkiye'deki azınlıkların durumları ve azınlıklara karşı uygulanan politika irdelenmiştir. Yunanistan Birlik içinde hali hazırda bulunan ve normlara uymakla yükümlü bir ülkeyken, Türkiye bu Birliğe dahil olmak için çaba gösteren ve uyum sağlamaya çalışan bir ülkedir. Bu bağlamda tezin temel sorusu, "AB'nin azınlıklarla ilgili politikasının iki ülke üzerindeki etkisinin ne derece olduğu ve bu etkinin eşit olup olmadığıdır". Dolayısıyla çalışmamız/araştırmamız bu temel soru etrafında yürütülmüş ve şekillendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AZINLIK KAVRAMININ GENEL ÇERÇEVESİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1.AZINLIK TANIMI

Azınlık kavramının tanımlanmasında, üzerinde ortak bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bu kavramın ortaya çıkış sürecine bakıldığında ise ulus devletlerin doğuşu ile ortaklık gösterdiği anlaşılmaktadır. Yani 16. Yüzyıla denk gelen bu zamana kadar azınlıklar toplum içinde fiilen bulunmaktaysalar da öyle sayılmadıkları için yok kabul edilmektedir. Azınlık kelimesinin karşılığı Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlüğünde “*bir toplulukta kendine özgü nitelikler bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanla, azlık, ekalliyet, çoğunluk karşıtı*” olarak bulunmaktadır. (Türk Dil Kurumu [TDK], 2011)

Diğer yandan azınlık kavramının tanımlanması Oran’ın da belirttiği gibi sosyolojik ve hukuksal olmak üzere iki açıdan ele alınabilmektedir. Sosyolojik bakımdan azınlık; bir topluluk içinde sayısal anlamda az olan ve çoğunluk gruptan farklı özelliklere sahip olan gruptur. Bu tanımlama azınlıklar için oldukça geniş bir alan bırakmaktadır.(Oran, 2009: s.67)Yani eşcinseller, sarışınlar, esmerler, şişmanlar, zayıflar gibi değişik özelliklere sahip kişiler de azınlık sayılabilir. Hukuksal açıdan ise şimdiye değin uluslararası hukukta genel geçerliliğe sahip bir azınlık tanımlaması yapılmamıştır. Ancak çoğu kişinin yararlandığı ve bunun üzerinden geliştirdiği tanımlama BM İnsan Hakları Komisyonu Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu Raportörü Francesco Capotorti’nin 1978’de önerdiği tanımlamadır. Capotorti’nin azınlık kavramı için önerdiği tanımlama “*...bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayısal olarak az olan, egemen konumda bulunmayan, üyeleri o ülkenin vatandaşları olarak etnik, dinsel ya da dilsel açıdan nüfusunun geri kalanından farklı özellikler taşıyan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da*

dillerini korumak amacıyla üstü örtülü bir dayanışma duygusu gösteren gruptur” şeklindedir. (Kurubaş, 2006: s.28)

Azınlık ve çoğunluk kavramları esasen tarih içinde hem tanımlanmaları konusunda hem de birbirleriyle olan ilişkilerinde tarih içinde devinimler yaşamıştır. Tarihsel döngü içinde baktığımızda özellikle de imparatorlukların ulus devletlere dönüştüğü dönem içerisinde bu anlamda önemli değişimlerin yaşandığı söylenebilir. Azınlık ve çoğunluk kavramlarında yaşanan değişimlerin en önemli sayılabilecek olanı, kavramlar üzerindeki hükümdar tebaası kimliğinin vatandaş kimliğine evrilmiş olmasıdır. Diğer yandan bu süreçte kişi hakları da ilk olarak medeni ve devamında da siyasi ve sosyal haklarla gelişmiştir. Din kavramı Batı toplumları içerisinde Aydınlanma Dönemi’ne değin en ön planda olan ve de yaşamın her alanında en etkili olan unsur halindeydi. Bu dönem içerisinde hükümdar olan kişiler kendi varlıklarını ve güçlerini “kutsallık” kavramı ile dinden destek alarak göstermişlerdir. Öyle ki o sayısal anlamda azınlık denilebilecek olan bu hükümdar tebaası bu kutsallığı ileri sürerek toplum içinde meşruiyetlerini sağlamışlar ve de çoğunluk oldukları izlenimini vermişlerdir. Yani çoğunluk grubu olarak ülkelerindeki kuralları oluşturan uygulayan ve de bunlardan en çok çıkara sahip olan grup olmuşlardır. Fakat bu düzen daha önce değindiğim gibi, 18. Yüzyılda aklın ve bilimin öne çıktığı sürecin yaşanması ile değişmiştir. Ortaya çıkan vatandaşlık kavramının devamında ise tanınan haklar açısından sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu da çoğunluğun baskısı ile azınlıkların taciz edilmesi ve yok edilmesine kadar ileri giden uygulamalar ortaya koymuştur.(Göçek, 2008: s.67-71)

Literatürde var olan çeşitli azınlık tanımlamaları bulunmaktadır. Örneğin; Inis L. Claude “*Uluslararası Bir Sorun Olarak: Ulusal Azınlıklar*” adlı eserinde azınlıkları bir devletin içinde bir ulus oluşturduğuna veya bir ulusun parçası olduğuna ve nüfusunun çoğunluğunun dâhil olduğuna ikna olmuş ulusal bünyenin dışında kalanlar olarak tanımlamıştır. J. Laponce ise MC ve BM bünyesinde geliştirilen tanımlarla birlikte kendisi de azınlıkları tanımlamıştır. Ona göre azınlık kavramı, siyasi olarak egemen konumdaki gruptan ortak ırk, dil, din ve ulusal miras ile ayrılan, kendi seçimleri olan ulusal bütünlüğe dâhil olma isteklerinin engelleneceği sebebiyle ya da kendi kimlikleri pahasına ulusal bütünlüğe dâhil olma isteklerinin engelleneceği sebebi ile korku yaşayan bir topluluktan ibarettir. T. Modeen ise azınlığı kimi görünür nitelikleri ile birlikte veya bağımsız devletin

uyruklarından ulusal duyarlılıkları ayırt edilebilen topluluk olarak tanımlamıştır. (Aktaran: Ürer, 2003: s.17-19)

Yapılan çeşitli azınlık tanımlamalarına rağmen uluslararası hukukta genel bir tanımlamanın bulunmayışı azınlıkların korunması ve hakları noktasında sorunları gündeme getirmiştir. Öyle ki dünyanın tanık olduğu 20. Yüzyılda yaşanan iki büyük kanlı dünya savaşı sırasında azınlıkların yaşadıkları zulümler buna en büyük örnektir. Genel bir tanımlama yapılamayışının sebeplerine ise iki taraflı olarak bakılması gerekmektedir. Burada taraflardan birisi azınlık grupları diğeri ise bu grupların yaşadığı ülkelerdir. Azınlık grupları bakımından genel geçerliliğe sahip bir kategorileştirme yapılamayacak olması, ülkeler bakımından ise kendilerini hukuksal veya siyasal açıdan bağlayacak standart bir tanım istememeleri ortak bir azınlık tanımının yapılamamasının önündeki nedenlerdendir.(Duvan, 2013: s.33)

Azınlık tanımlamaları yapılırken görüldüğü üzere azınlık olarak sayılabilmek bazı kıstaslara bağlanmaktadır. Bu noktada genel olarak baktığımızda azınlık hakkında öne sürülen kıstasların literatürde subjektif ve objektif kriterler olarak ayrıldığı görülmektedir. Objektif kıstaslar daha çok bir topluluk veya grubun azınlık olarak kabul edilebilmesi için somut koşulları içerirken, subjektif kıstaslar topluluk veya grubun kendisini algılama biçimiyle ilgilidir.(Aykoç, 2009: s.41-42) Bu noktada bu kriterlerin neler olduğuna bakalım.

Objektif Kıstaslar; grubun azınlık olarak kabul edilebilmesi için bulunduğu grup içerisinde azınlık statüsünü kazanabilecek fakat çoğunluk olmayacak düzeyde bir sayıya sahip olması gerekmektedir. Diğeri bir objektif kıstas, grubun çoğunluğundan farklı dilsel, dinsel ve etnik niteliklere sahip olmasıdır. Yine objektif kıstas olarak sayılan ölçütlerden birisi bu kişilerin azınlık olarak bulunduğu ülkenin vatandaşı olmak zorunda olmalarıdır. Ayrıca bu kişiler tarihsel anlamda da bu ülke içinde köklere sahip olmalıdır.

Subjektif Kıstaslar; grubun üyelerinin ortak kimliğe dair topluluk olma duygusuna sahip olması, birlikte yaşamaya dair isteklerinin bulunması, grup kimliğinin korunmasının istenmesi beklenmektedir. Diğeri yandan bu kişilerin azınlık grubu olarak çoğunluk ile eşit olma isteğinin bulunması da subjektif kıstaslar arasında değerlendirilmektedir. (Görüm, 2006: s.90-92)

1.2.AZINLIK TÜRLERİ

Azınlıklar içinde buldukları çoğunluğun yanında kendilerini ayırt edici noktalarına göre sınıflandırılmaktadır. Bu bakımdan azınlıklar temel olarak 4 sınıfta incelenebilir. Bunlar; etnik azınlıklar, ulusal azınlıklar, dinsel azınlıklar ve dilsel azınlıklardır.

“Etniklik” kavramı, esasen Yunancada ki “*ethnos*” kelimesinden türeyen ve belirli bir kavme olan aidiyeti ifade etmektedir. Etnik azınlık denilince ortak kökenden gelmenin yanında ortak tarihsel bağ, kültür ve toprağı paylaşan ancak siyasal bir niteliğı bulunmayan gruplar anlaşılmalıdır. Yani etnik azınlık sanıldığı gibi sadece soydaş olmaktan ibaret değildir.(Tunç, ty: s.9) Etnik azınlık ya da ulusal azınlıkların korunmasına dair antlaşmalara 1815 Viyana Kongresi ile birlikte karşılaşılmaktadır. (Duvan, 2013: s.22) Etnik bir toplulukta bulunması gereken nitelikleri Antony D. Smith şu şekilde sıralamıştır: kolektif bir özel adın varlığı, ortak bir soy geçmişinin bulunması, paylaşılan tarihi anıların olması, ortak kültürü farklı kılan özellik ya da özelliklerin olması ve nüfusun önemli kesimleri arasında dayanışma duygusunun bulunması. (Antony D. Smith, 2014: s.42-43) Nihayetinde bu niteliklere sahip grup eğer ki yaşadığı devlet içerisinde çoğunluk değil azınlıktaysa bu grubu etnik azınlık olarak tanımlıyoruz.

Etnik azınlık gruplarına dünya üzerinde oldukça sık rastlanılmakta olup, bu azınlıkların varlığı kimi yerlerde büyük sorunlara yol açarken, kimi yerlerde birlik ruhuna zarar vermemektedir. Almanya, Belçika, Fransa ve İngiltere gibi AB üyesi ülkelerde farklı dilleri konuşan çeşitli etnik gruplar bulunmaktadır. (Görüm, 2006: s.99) Spesifik olarak baktığımızda verilebilecek örnekler ise İspanya’da ki Basklar, Romanya’da ki Macarlar, İngiltere’de ki İskoçyalılardır. (Bağış ve Türkay, 2010) Amerika Birleşik Devletleri’nin yapısına bakıldığında da oldukça farklı etnik grupları içerdiği görülmektedir.

Ulusal azınlık kavramı esasen Avrupa’da ortaya çıkmış bir kavramdır. Bu kavramın 1. Dünya Savaşı sonrasında yapılan çalışmalar neticesinde uluslararası hukuka girmiştir. Genel anlamıyla ulusal azınlıklar; kendine ait milli özellikleri olan, yani kendine ait kültürü, dili ve tarihi olan grupları içermektedir. (Ağar, 2007: s.47) Ulusal azınlık kavramının etnik azınlık kavramını ikame etmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Ulusal azınlık söyleminin yerleşik azınlık gruplarına istinaden

oluştugu ve bu bakımdan da göçmenler, mülteciler gibi grupların ulusal azınlık sayılamayacağını belirtelim. (Duvan, 2013: s.28)

Diğer yandan ulusal azınlıkların dilsel ve dinsel azınlıkları da içerdiğini söyleyebiliriz. Fakat elbette ki her etnik, dilsel ve dinsel azınlığın ulusal azınlık olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Buna örnek olarak Türkiye devleti içerisinde azınlık konumunda bulunan Rumların, kendilerini tam bağımsız Yunanistan devletinin yani Yunan ulusunun bir parçası olarak görmekte-dirler. Yani Rumlar Türkiye içinde bir azınlık ulusken, başka bir devlette egemen konumundadırlar. (Ağar, 2007: s.47) Zaten bu sebeple de devletler genellikle ulusal azınlık kavramını kullanmaktan kaçınarak, otonomi, bağımsızlık ve ayrılma gibi düşünceleri kendinden uzak tutmaya çalışmaktadır. (Aytekin, 2011: s.24)

Dini azınlıklar 16. Yüzyılda Avrupa’da azınlık kavramının doğuşu ile birlikte oluşmuştur. Dini azınlıkların diğer azınlıklara göre daha önce gündeme gelmesi ve onlara dair düzenlemelerin yapılması tamamen o dönemin özelliği ile ilgilidir. O dönemde ideoloji din üzerine kuruluydu bu sebeple de dini azınlıklar lehine düzenlemeler yapılmıştır. (Ağar, 2007: s.45) Kristin Henrard dini azınlık kavramını “*ortak bir inançla birleşmiş azınlık üyeleri*” olarak tanımlamıştır. Bir kişinin kendi iradesi ve inanç dünyası ile ilgili olan din günümüzde oldukça geniş bir çeşitlilik yelpazesine sahiptir. Dolayısıyla, kişi belli bir dini inançtayken azınlık olarak sayılırken, başka bir inanca geçerek azınlık sıfatını kaybetmesi de olası bir durumdur.(Aytekin, 2011: s.22)

Avrupa’da yaşanan 30 yıl savaşları ve 80 yıl savaşları sonucunda ortaya çıkan 1648 tarihli Vestfelya Antlaşması ile uluslararası hukuk sistemi egemen ulus devletler ile temellendirilerek oluşturulmuştur. Diğer yandan bu antlaşmanın konumuz açısından önemi de dinsel azınlıklar hakkında ilk hukuki metinlerin oluşturulmasının başlangıcı olmasıdır. (Duvan, 2013: s.17-18) Dinsel azınlığın tarihte ilk olarak Protestanlar için kullanılan bir kavram olduğu varsayılabilir.(Arsava, 1993: s.57) Vestfelya Antlaşması’nın temelleri olarak görülen Osnabrück Antlaşması, Katolik ve Protestan mezheplerinin hukuken eşitliğini garanti altına alan ilk antlaşma olmuştur. Yine bu antlaşma ile Katolik ve Protestan tebaalarının din ve vicdan özgürlüğünün sağlanması noktasında hükümdar teminatı ile garanti altına alınmıştır.

Tüm bunların yanında dinsel azınlıkların haklarının güvence altına alınmasıyla ilgili olarak tarih içinde 16. Yüzyıla kadar gidilebiliyor olsa da uygulama bakımından bu tarihin Doğu Avrupa ve Balkanlar için 19. Yüzyıla kadar yerleşik bir hal alamadığı görülmektedir. (Duvan, 2013: s.19) 1815 Viyana Kongresine değin dini azınlıklar tek tek büyük devletlerin koruması altına girmiştir. Viyana Kongresi ile birlikte getirilen yenilik, bu azınlıkların korunmasının kolektif hale dönüştürülmüş olmasıdır. Burada bahsi geçen durumun belirtildiği düzenin ismi de *Avrupa Uyumu*'dur. (Duvan, 2013: s.20)

Dinsel azınlıkların temel farklılık unsuru dil olarak görülmektedir. Ancak Dinsel azınlıklar kavramından anlaşılması gereken sadece sayıca az olan azınlıkların konuştuğu dil olmamalıdır. Çünkü bir dilin azınlık dili olarak kabul edilmesi için dil biliminin yöntemleriyle belirlenmiş olması gerekmektedir. Bunun yanında dinsel azınlıklar aynı zamanda etnik azınlık ve ulusal azınlık kapsamında da değerlendirilebilmektedir. (Ağar, 2007: s.47) Fakat diğer yandan kimi devletler dinsel azınlıkları sadece dinsel olarak değerlendirerek bu grupların siyasal yönlerinin olmadığını savunarak bu yönde oluşabilecek taleplerin önüne geçmeye çalışmaktadır. Dinsel azınlıklara örnek olarak İtalya'da bulunan Franko-Provençaller ve Walserler verilebilir. (Kurubaş, 2006: s.35)

Dil dediğimiz olgu bireylerin hem kendilerini anlatma biçimi hem de bulunduğu grupla iletişimini sağlayan bir araçtır. Bu anlamda dil hem bireylerin varlığı hem de grupların varlığı açısından oldukça önemlidir. Devletlerin farklı dillere ilişkin olarak çeşitli çözümler bulduğu görülmektedir. Mesela kimi devlet uluslararası antlaşmalar aracılığıyla azınlık dilini kabul ederken, kimisi bazı dillere özel statü vermektedir. Bunların dışındaki diğer uygulamaların, birden çok dilin resmi dil olarak kabul edilmesi ve bölgesel özerklik tanıma olarak sayabiliriz. (Görüm, 2006: s.93-94)

1.3.ULUSLARARASI ÖRGÜTLER BÜNYESİNDE AZINLIK KAVRAMI, HAKLARI VE KORUNMASI

Azınlık kavramı tarihsel süreç içerisinde farklı şekillerde yorumlanmış ve sınıflandırılmıştır. Bunun yanında azınlıkların korunması hususunun da azınlık kavramının doğuşu ile aynı döneme denk geldiği söylenebilir. Özellikle Avrupa'da burjuvazinin egemen sınıf konumunda ortaya çıktığı dönemde, bu grup pazar arayışı

için uluslar inşa etmiştir. Bu dönem de tam olarak azınlık hakları tarihinin yazılmaya başlandığı döneme denk gelmektedir. (Özdek, 2000: s.290) Daha sonrasında yaşanan süreçte etkili olan uluslararası örgütlerin, azınlıklar konusunda yaptığı birçok çalışma olmuştur. Önemli uluslararası örgütler ve yaptıkları çalışmaları anlamak konumuz açısından faydalı olacaktır.

1.3.1.Milletler Cemiyeti Öncesi Dönemde Azınlıklar

Milletler Cemiyeti öncesi dediğimiz dönem de azınlıkları korumanın üç şekilde yapıldığı görülmektedir. Bu sebeple de Kurubaş'ın da yaptığı gibi bu dönemi korunmalara göre ayırmak mümkündür. Öncelikle azınlıkların ilk çıktığı yıllarda azınlıkların kralın tek tarafı olarak ferman yayınlayarak korunduğu bir dönem vardır. Bu dönemden sonra ise 17. Yüzyıl ve 19. Yüzyıl başını kapsayan, azınlıkların ikili anlaşmalar aracılığı ile korunmaya başlandığı bir dönem olmuştur. Son olarak ise 19. Yüzyılı kapsayan ve MC 'nin kuruluşuna kadar olan dönemde azınlıkların büyük devlet koruması altına alındığı bir dönem olduğunu görüyoruz.

16. yüzyılda azınlıkların korunması Reformasyon süreci içinde dinsel azınlıkların ortaya çıkışı ile başlamıştır. Bu ortaya çıkan gruplar esasen iktidardaki çoğunluk grubu oldukça rahatsız etmiş ve ilk etapta bu azınlık gruplarının toptan katli düşünülse de bunun mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Dolayısıyla devletler bu dinsel azınlıklara kendi çıkarmış oldukları belgeler ile haklar tanımaya başlamıştır.(Kurubaş, 2006: s.44) Bu dönemin ve koruma şeklinin ilk örneği 1598 yılındaki *Nant Fermanı* ile Katolik olan Fransa'nın Protestan sınıfına haklar tanınmasıdır. Ancak *kral fermanıyla koruma* tek tarafı bir bağış niteliği taşıdığından geri çekilebilmesi her zaman mümkün olmuştur. Bu nitelik sayesinde Nant Fermanı ile tanınan haklar 1685 yılında geri alınmıştır. (Oran, 2009: s. 119)

Kral fermanı ile korumanın ardındaki dönemde azınlıklar *ikili anlaşmalar aracılığı ile koruma* altına alınmaya başlanmıştır. Bu dönemde 17. Yüzyılda yapılan dini inançlar sebebiyle ortaya çıkan savaşların herkese zarar verdiğinin anlaşılması etkilidir. Devletler bunu anlayarak ikili anlaşmalar aracılığı ile azınlıklara bazı haklar tanımaya başlamıştır. Bu dönemin ve bu koruma şeklinin ilk örneği 1606 yılında Macaristan Kralı ve Transilvanya Prensi arasında yapılan anlaşmadır. Bu anlaşmaya göre Transilvanya'da bulunan Protestan sınıfının dini özgürlükleri güvence altına alınmıştır. (Oran, 2009: s:120) Osmanlı da kendi içinde bulunan dini azınlıklara

yönelik olarak kendi oluşturmuş olduğu “millet sistemi” haricinde Avusturya ve Rusya ile de anlaşmalar yaparak Katolik ve Ortodoks topluluklarına tanınan hakları güvence altına almıştır. Azınlıkların korunmasına dair yapılan düzenlemeler bu dönemde sadece devletlerin yeni kazanmış oldukları topraklar üzerinde yaşayan farklı dini gruplara yönelik olmuştur. Ancak tıpkı kralın ferman yoluyla yaptığı korumada olduğu gibi bu dönemdeki verilen haklar da egemen devletlerin yeni uyruklarına bağışı olarak görüldüğünden geri alınması olası olmuştur. (Kurubaş, 2006: s.45-46)

1815 Viyana Kongresi azınlıklarla ilgili olan algıyı değiştirmiştir. Bu kongre sonucunda dini azınlıkların yerini ulusal azınlıklar almıştır. Aynı zamanda bu kongrenin ardından azınlıkların *büyük devlet koruması* ile korunmaya başlandığını görüyoruz. Ancak bu dönemden önceki dönemde de devletler ikili anlaşmalar yoluyla azınlıkları koruyordu. Bu dönemde ise artık azınlıkları korumaya yönelik yapılan anlaşmalar çok taraflı olarak yapılmaya başlanmıştır. (Kurubaş, 2006: s. 47) Bu dönemde azınlık haklarından faydalanan gruplar da genişletilmiş ve daha önceki bölümde açıkladığımız soy, din, dil azınlıklarından söz edilmeye başlanmıştır. Bu dönemin önceki dönemlere göre diğer bir artışı da azınlıklara tanınan ve güvence altına alınan hakların kapsamının genişletilmiş olmasıdır. Yani artık bu kişilerin dinini uygulama ve yaşama hakkına ekstra olarak medeni ve siyasi haklar da söz konusu olmaya başlamıştır. Tüm bunların yanında bu dönemin en büyük eksikliği azınlıkları korumanın evrensel bir niteliğe kavuşmamış olmasıdır. (Oran, 2009: s.122)

1.3.2.Milletler Cemiyeti Döneminde Azınlıklar

Milletler Cemiyeti dönemi olarak belirttiğimiz dönem esasında iki dünya savaşı arası döneme denk gelmektedir. Dolayısıyla bu dönemde Milletler Cemiyeti çatısı altında yapılan çalışmalarda öne çıkan daha çok savaş sonrasında siyasi düzenlemeleri yapmak olmuştur. Yani azınlıkların korunması adına evrensel kaideler oluşturma amacı taşınmamıştır. 1. Dünya Savaşı'nın ardından birçok sınır değişiklikleri yaşanmıştır. Bu değişiklikler özellikle de Balkanlar ve Doğu Avrupa'da göze çarpmaktadır. Bu da haliyle yeni azınlık gruplarının ortaya çıkmasına sebep olabilmıştır. Ancak Milletler Cemiyeti dönemi olarak ifade edilen bu dönemde yapılan anlaşmalarda yine de kesin bir azınlık tanımlaması ortaya

konulmamış olup, “ırk, dil ve din bağlarıyla bağlı” nitelendirilmesi yapılmıştır. Yani bu dönemde azınlıklar bir nevi kültürel kimlik ile ilişkilendirilmiştir. (Tunç, t.y.: s. 14-15)1. Dünya Savaşı sonunda yapılan Bükreş Antlaşması ile dini azınlıklarla ilgili oldukça geniş bir düzenleme yapılmıştır. Bu antlaşma yürürlüğe girmemiş olsa da dini cemaatlere teşkilatlanma ve okul açma hakkını tanınması ve bireylere de eşitlik temelinde inanç özgürlüğü hakkı vermesi ile o dönem için önemli bir gelişme olarak görülmelidir.(Arsava, 1993: s.4-5)

Milletler Cemiyeti dönemi esasen uluslararası örgüt aracılığı ile korunmanın gerçekleştirilmeye çalışıldığı bir dönemdir. Bu dönemde azınlıklara yönelik uygulamalar çeşitli şekillerde yapılmıştır. Mesela ilk uygulama, Orta ve Doğu Avrupa'nın sınırlarının tekrar çizilerek ulus ve sınır uyumunu yakalamaya yöneliktir. Diğer bir uygulama ulus ve sınır uyumunun yakalanamaması ihtimalinde ulusal sınırların dışında kalmış toplulukların devletler arasında nüfus değişimine başvurulmasıdır. Saydığımız bu iki uygulama sonucunda halen azınlık grupların bulunması durumunda ise uygulanacak olan çözüm yolu bu gruplara uluslararası anlaşmalar ile bazı hakların tanınmasıdır. Bu yolla bu gruplara uluslararası bir koruma gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. (Kurubaş, 2006: s.49) Milletler Cemiyeti'nin kurulmasında etkili olan Wilson'un ortaya koyduğu ilkelerden olan “kendi kaderini tayin etme” ise azınlıklar için ortaya atılan bir hak olmuştur. Ancak bu hakkın verilmesinin altında yatan sebep azınlıkların yaratabileceği sorunlara karşı onlara din özgürlüğü ve eşitlik hakkı gibi bazı haklar tanınarak çıkabilecek sıkıntılar engellenmek istenmesidir. Diğer yandan bu dönemde yapılan anlaşmaların genelinde azınlıklara verilen bazı ortak haklar bulunmaktadır. Bu haklardan bazıları dinsel ve dilsel haklar verilerek dillerinin ticarete, basında, dinde ve adliyede kullanılabilir duruma gelmesi, vakıf ve eğitim kurumları kurabilme yetkisi, kendi dillerinde eğitim alma hakkı gibi haklardır. (Tunç, t.y.: s.15-16)

Milletler Cemiyeti kendine ait bir azınlık koruma sistemi öngörmüştür. Bu sisteme de *MC Azınlık Sistemi* olarak anılmıştır. Bu sistem temelde 4 kısımdan oluşturulmuştur. İlk olarak 1919 ve 1920 yıllarında önemli Müttefik ve Ortak Devletleri (İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya ve ABD), savaştan sonra yeni kurulmuş olan devletler (Çekoslovakya, Polonya ve Sırp-Hırvat-Sloven Devleti) veya savaştan topraklarını genişleterek çıkan ülkeler (Yunanistan ve Romanya) arasında azınlıkları koruma anlaşmaları imzalanmıştır. (Kurubaş, 2006: s.125) İkinci olarak savaş

sonrasında yenik düşen devletler ile yapılan antlaşmalarda (Avusturya-St. Germain, Bulgaristan-Neuilly, Macaristan-Trianon, Türkiye-Lozan) azınlıkların korunmasına dair özel hükümler eklenmiştir. Diğer yandan üçüncü olarak kimi devletler kendi aralarında ikili anlaşmalar (İsveç-Finlandiya, Almanya-Polonya, Polonya-Danzig, Litvanya-Letonya, Yunanistan-İtalya, SSCB-Türkiye gibi) yaparak azınlıkların korunmasına ilişkin esasların genişletilmesini sağlamışlardır. Bu sistemin son kısmı da MC önünde yapılan tek taraflı yapılan bildirimlerden oluşmaktadır. Bu noktada 1921’de Arnavutluk, 1922’de Litvanya, 1923’te Letonya ve Estonya, Finlandiya ve 1933’te Irak azınlıkların korunmasına dair bir bildiri yayınlamışlardır.(Arsava, 1993: s.9-10)

Milletler Cemiyeti’nin öngörmüş olduğu bu sistemin ilk kez bir uluslararası örgüt denetimi ve güvencesi getirmesi açısından önemli olduğunu söyleyebiliriz. Diğer yandan MC döneminde ilk kez Uluslararası Daimi Adalet Divanı isimli bir yargı kurumu oluşturulup, anlaşmazlıklara kesin hüküm verme yetkisi tanınmıştır. Ancak MC sisteminin azınlıkların korunması alanında evrensel bir niteliğe sahip olmaması, daha çok siyasal sebeplerle oluşturulmuş olması ve büyük devletlerin siyasi çıkarları doğrultusundaki müdahalelerine açık oluşu eksi olan yönlerini oluşturmuştur. (Oran, 2009: s.126)

1.3.3.Birleşmiş Milletler ve Azınlıklar

2. Dünya savaşının patlak vermesiyle MC ’nin başarısız olduğu ortaya çıkmıştır. 2. Dünya savaşının sonucunda ise MC yerine ancak daha kapsamlı bir örgüt olan Birleşmiş Milletler kurulmuştur. BM kendi içerisinde oluşturduğu komisyonlar ile insan hakları, azınlık gibi konularla ilgili olmuştur. Bu anlamda aslında azınlıklar ile ilgili temel kaynak sayabileceğimiz belgeler ortaya çıkmıştır. (Tunç, t.y.: s.16) BM’nin insan haklarına özel olarak kurduğu Ekonomik ve Sosyal Konsey kendi içerisinde bir alt dal olarak İnsan Hakları Komisyonu’nu kurmuştur. Kurulan bu komisyon birçok insan haklarını içeren sözleşme ve bildirgenin oluşturulmasında çalışmıştır. (Görüm, 2006: s.136-137) BM Antlaşmasının 1., 13., 62. Ve 76. Maddeleri bu örgütün azınlıkların korunmasını negatif haklarla sınırlı tuttuğunu göstermekteydi. Bu anlamda da ayrımcılık yasağının getirilmiş olması önemlidir. Fakat azınlık gruplarının kendi kimliklerini korumak adına var olan ayrıcalıklardan söz edilmemiş olması da önemli bir eksikliktir.(Kurubaş, 2006: s.57)

BM kurulurken devletlerin egemenliği ve bireylerin evrensel olması gereken sivil, siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel hakları hakkında kaygılar duyulmuştur. Bu sebeple de BM eşitlik ve ayrımcılık yasağı konusuna ekstra bir önem göstermiştir. Ancak görülmüştür ki devletler kendi egemenliklerinden ödün vermek istememişler ve dolayısıyla da insan haklarına saygı göstermeleri konusunda hassas davranmamışlardır. Bu sebeple de insan hakları konusu sadece bildirilerde dile getirilen bir konu haline dönüşmüştür. Bu duruma karşı BM 1946 yılında Ekonomik ve Sosyal Konsey'e bağlı olan İnsan Hakları Komisyonu'na azınlıkların korunması ve ayrımcılığın önlenmesi konularında yardımcı olacak bir alt komisyon kurulması yetkisini vermiştir. Bunun sonucunda 1947 yılında Komisyon'a bağlı bir "*Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu*" kurulmuştur. (Kurubaş, 2006: s.58)

BM'nin belki de en çok anıldığı belge olan 10 Aralık 1948 tarihli "*BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*" ne yazık ki azınlıklardan hiç söz etmemiştir. Bu bildiri de azınlıklarla ilgili maddelerin konulmaya çalışıldığı fakat Batılı ülkeler ve Latin Amerika ülkelerinin buna karşı çıktığı bilinmektedir. (İsmail, 2012: s.20-21) Bu bildirinin ardından BM bünyesinde sözleşmeler ve bildirimler aracılığı ile azınlıkların korunmasına dair adımlar atılmıştır. Genel itibariyle insan haklarına yönelik tavırda olan bu bildiri de klasik hakların ırk, din, dil, renk, cinsiyet ayrımı yapmaksızın uygulanan haklar olduğundan tüm insanlara uygulanması bakımından önemlidir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi aslında tavsiye niteliğinde olup bağlayıcılığı bulunmayan bir bildiri dir. Tüm bunlara rağmen insan hakları konusunun gelişiminde kilit bir nokta olması sebebiyle önemi büyüktür. (Görüm, 2006: s.137-138)

Yapılan ilk sözleşme 1948 yılındaki Jenosit Sözleşmesi'dir. Bu sözleşme soykırım suçunun önlenmesi ve cezalandırılması hakkında sözleşme olarak da anılmaktadır. (Ağar, 2007: s.53) Bu sözleşme ile azınlıkların fiziki olarak korunması söz konusu olmuştur. Bu sözleşmede ayrıca "kültürel jenosit" kavramı ile azınlıklar konusu belirtilmek istense de bu kavram sözleşmeye eklenememiştir. Yani sözleşme ile azınlıklar kimlik hakkını sağlayamamışlardır. (Oran, 2009: s.128-129)

Yapılan ikinci sözleşme 1966 yılındaki *BM Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi*'dir. Bu sözleşme ile azınlıkların fiziki korunmasının dışında kültürel olarak da korunması söz konusu olabilmıştır. Bu sözleşmenin meşhur 27.

Maddesi ile azınlıkların korunması noktasında bu döneme kadarki en ileri adım atılmıştır. Bu madde de “*etnik, dinsel veya dilsel azınlıkların bulunduğu bir devlette, böyle bir azınlığa mensup bireyler, grubun diğer üyeleriyle birlikte, toplu olarak kendi kültürel haklarını kullanma, kendi dinlerinin gereği ibadet etme ve uygulama veya kendi dillerini kullanma hakları engellenemez*” hükmü belirtilmiştir. (TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, t.y.: s. 63) Bu sözleşmenin uygulanması ise *self-executing* niteliği taşımakta olup, imzacı devletlerin anlaşmaya uyma yükümlülüğü ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan bu sözleşmenin denetimi için BM bünyesinde İnsan Hakları Komitesi kurulmuştur. Sözleşmeye göre denetim mekanizması zorunlu rapor yöntemi, seçimlik devletlerarası başvuru yolu ve seçimlik kişisel başvuru yolu şeklinde 3 farklı yöntemle işletilebileceğini öngörmüştür.(Kurubaş, 2006: s.63)

Dikkat çekilmesi gereken bir nokta olarak; sözleşmenin 27. maddesinde görüldüğü gibi etnik, dinsel ve dilsel azınlıklardan bahsedilmesinin yanında ulusal azınlıklara değinilmemiştir. Bunun sebebi ise bu terimin Avrupa’nın azınlıklar sorununa işaret ediyor olmasıdır. Bu sözleşme ile azınlıklara daha çok negatif hakların tanındığı ve bu noktada da devletlere dolaylı bir yükümlülük getirildiği görülmektedir. (Ağar, 2007: s.55-56) Yapılan üçüncü sözleşme esasında ikinci sözleşmenin ikizi olarak anılan *BM Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Haklar Sözleşmesi*’dir. 1989 tarihli BM Çocuk Hakları Sözleşmesi de çocukların anadilinde eğitim görme hakkına ilişkin hükümler içermesi bakımından önemlidir.

BM’nin 1966 tarihli “*Her Türü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşmesi*” 1969 yılında yürürlüğe girmiş olup uluslararası ortamda oldukça yankı uyandırmıştır. Sözleşmede her türlü ırk ayrımcılığı yasaklanmıştır. Ayrıca bu sözleşmede tüm insanların kanun önünde eşit olduğu ve her türlü ayrımcılığa karşı aynı korunmayı talep etme hakları olduğu belirtilmiştir. Bu sözleşmede devletler her türlü ırk ayrımcılığını ortadan kaldırmaya yönelik bir politika uygulamakla ve ırk ayrımcılığına dair her türlü önlemi almakla yükümlü kılınmıştır. Sözleşmenin önemli noktalarından biriside ırk ayrımcılığının uluslararası anlamda da önüne geçilebilmesi mahiyetinde bir komitenin oluşturulmasından bahsetmiş olmasıdır. “*Irk Ayrımcılığının Kaldırılmasına İlişkin Komite*” olarak anılan bu komiteye her yıl devletlerin rapor sunması ve yapılan inceleme sonucunda da Komite’nin devletlere tavsiyelerde bulunabileceği belirtilmiştir. (Arsava, 1993: s.86-88)

Genel Kurul'un 1981 tarihli kararı ile yayımlanan "*Din veya İnanca Dayanan Her Türü Hoşgörüsüzlüğün ve Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Bildirge*", temel olarak taraf olan devletlerin din, inanç ve ayrımcılığa karşı oldukları tavrı yinelenmiştir. Din ve inanç özgürlüğünün uygulanması bakımından bildirgenin her maddesi ayrı bir öneme sahiptir. Herkesin düşünce, din ve vicdan özgürlüğünün olduğu ve bunu tek başına ya da bir grup dâhilinde ifade etme hakkı da olduğu belirtilmiştir. Belirtilen diğer bir husus da hiç kimsenin dini veya inancı sebebiyle ayrımcılığa uğratılmayacağı ve devletlerin de bu hususta üzerlerine düşen yükümlülükleri yapmaları gerektiği bildirilmiştir. Her bireyin kendi din ve inancına ilişkin olarak ibadet etmeleri, yayın yapabilmeleri, dinlerine uygun liderler yetiştirebilecekleri gibi hakları olduğu da belirlenen diğer hususlar arasında olmuştur. (Görüm, 2006: s.144-145)

"*BM Ulusal ya da Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Bildirgesi*" ise 1992 yılında ortaya konulmuştur. Bu belge BM uygulamasında Ayrımcılığın Önlenmesinden, Azınlıkların Korunmasına bir geçiş aşaması olmasından dolayı önemlidir. Bu bildirmede azınlık olarak anılan gruplara "*kendi dillerini özel ve kamusal alanlarda kullanım ile ulusal ve gerektiğinde bölgesel karar verme süreçlerine katılım hakkı*" tanınmıştır. Yani bu bildiri ile katılımcı devletlere söz konusu gruplara sadece özel hayatlarında değil kamusal alanda da dillerini kullanabilmeleri noktasında pozitif yükümlülük getirilmiştir. Ancak unutulmamalıdır ki bu bildirin hukuken bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Meşhur 27. Maddeden farklı olarak bu bildirmede ulusal azınlık kavramına da değinilmiştir.(Ağar, 2007: s.57)

1.3.4. Avrupa Konseyi ve Azınlıklar

Avrupa Konseyi, 1949 yılında 10 Avrupa ülkesinin imzaladığı Londra Sözleşmesi sonucunda kurulmuş Avrupa'nın ilk bölgesel örgütlenmesi niteliğini taşıyan örgüt olmuştur. Avrupa Konseyi kurulmasından bu yana Avrupa'da insan haklarının en büyük savunucularından birisi olmuştur. Avrupa Konseyi insan hakları dışında çoğulcu demokrasi ve hukuk düzenini koruma, Avrupa'nın kültürel kimliğini geliştirme, Avrupa toplumunun karşılaştığı sorunlara çözüm bulma gibi konularla da ilgilenmiştir. (Arısoy, 2002: s. 123-124) Avrupa Konseyi kuruluşundan itibaren oldukça önemli belgeler ortaya koymuştur. Konumuz itibariyle ilgili olan belgelere

değınilecektir. Avrupa Konseyi'nin azınlıklarla ilgili yapmış olduğu çalışmalarda genel olarak görülen ve tıpkı BM'de yaşanılan süreçte olduğu gibi bu konunun insan hakları temelinde ele alındığı görülmektedir. Yani azınlıklar konusu insan haklarından ayrı bir şekilde ele alınmamıştır. (Kurubaş, 2006: s.65-66)

Avrupa Konseyi'nin insan haklarının korunmasına dair ve en çok bilinen belgesi 1950 yılında imzalanıp,1953'te yürürlüğe girmiş olan “*İnsan Haklarını ve Temel zgrlkleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi*”dir. Bu belge daha çok *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* olarak bilinmektedir. (Oran, 2009: s.132) Bu sözleşme temel hak ve hürriyetlerin korunmasını sağlayan temel bir belgedir. Bu sözleşmede düzenlenen haklar, koruma mekanizmaları ve diğer uygulama düzenekleri 5 ayrı bölümde incelenmiştir. İlk bölümde haklar ve özgürlükler başlığı altında birçok haktan bahsedilmiştir. Ancak konumuz gereği, sözleşmede sayılan hak ve özgürlükler içinde önemli olan ayrımcılık yasağıdır. Sözleşmenin 14. Maddesinde tam olarak; “*bu sözleşmede beyan edilen hak ve özgürlüklerin kullanılması cins, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka inanç, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa mensup olma, mülkiyet, doğum veya başka bir statü gibi herhangi bir nedenle ayrımcılık yapılmaksızın güvence altına alınmıştır*” denilmiştir. (Görüm, 2006: s.184-185) Dolayısıyla ulusal azınlıklar kavramının kullanılması bakımından önemli olan ancak azınlıkların korunması yerine ayrımcılığın önlenmesi başlığının var oluşu bir eksiklikler.

Sözleşmenin ikinci bölümünde organlar başlığı ile *İnsan Hakları Avrupa Komisyonu* ve *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi*'nin kurulduğu bildirilmiştir. nc bölümde İnsan Hakları Avrupa Komisyonu hakkında bilgilendirmeler yapılarak, görevi, seçimi gibi konular açıklığa kavuşturulmuştur. Dördüncü bölümde ise aslında bu sözleşmenin belki de en can alıcı ve önemli noktası olan, bilinen en etkili denetim mekanizması olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nden bahsedilmiştir. Mahkemenin kuruluşu, yargıçların seçimi ve görev süreleri, mahkemenin yetkileri, davayı inceleme şartları gibi birçok konu bu bölümde açıklığa kavuşturulmuştur. Mahkemenin vereceği kararların kesin olduğu ve taraf devletlerin buna uymakla yükümlü olduğunun bildirilmiş olması mekanizmanın etkili olmasını arttırmaktadır. Sözleşmenin son bölümü olan beşinci bölümde ise Genel Sekreterin Araştırmaları, Komisyon ve Mahkemenin giderleri, ayrıcalık ve muafiyetler gibi konular yer almıştır. (Görüm, 2006: s. 185)

Bu sözleşmeye azınlık hakları açısından bakıldığında sözleşmede bireylerin haklarını koruyacak düzenlemeler yapılmıştır, ancak daha da önemlisi bir devlette bulunan azınlık grubunun kişilerinin, *bireysel başvuru* yoluyla uğramış oldukları mağduriyeti bildirebilecekleri bir mercii olmasıdır. Dolayısıyla bireyler ya da azınlık grupları hangi devlete karşı olursa olsun kendi hakkı veya başka bir devlete karşı haklarını koruması noktasında meşru bir mekanizmanın varlığı güven verici olmuştur. (Görüm, 2006: s.188) “*Bölgesel veya Azınlık Dilleri İçin Avrupa Şartı*” 1992 yılında imzaya açılmış olup 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şart, özel olarak bir azınlık hakları belgesi olmasa da azınlık dillerini konuşanlar bakımından önemli bir belge niteliği taşımaktadır. Bu sözleşmede korumaya alınan diller geleneksel olarak, belirli bir ülkede bir vatandaş grubu tarafından konuşuluyor olacak ancak resmi dil konumunda olmayacaktır. (Oran, 2009: s.133) Sözleşme göçmen dillerini ve devletin resmi dilinin diyalektlerini kapsam dışında bırakmıştır. Aslında bu şartın en önemli amacı Avrupa’nın tehdit altında olan kültürel mirasının bir parçası olan bölgesel ve azınlık dillerini korumak ve geliştirmek ve bu dilleri konuşanların dillerini özel ve kamusal hayatta kullanabilmelerini sağlamaktır. Ancak burada belirtilmesi gereken nokta dilsel azınlıkların korunmasının söz konusu olmadığıdır. (Ağar, 2007: s.69-70)

Bu şartta hangi bölgesel ve azınlık dillerinin korunma kapsamına alınacağı devletlerin yetkisine bırakılmıştır. Diğer yandan dili kullananların sayısının koruyucu önlemlerin alınmasında esas kıstas olduğu ve bu sayıyı belirleme yetkisinin de yine devletlere bırakıldığı anlaşılmaktadır. Devletlerin bir nevi inisiyatifine bırakılan bu noktaların dışında devletin yapma zorunluluğu bulunan bir görevi de vardır. Bu sözleşmeye taraf olan devletler sözleşmede belirtilen 68 önlemden 35’ini seçerek uygulamakla yükümlü olup her 3 yılda bir uygulamaları hakkında Avrupa Konseyi’nin Genel Sekreteri’ne rapor vermek zorundadırlar. (Ağar, 2007: s.71)

Avrupa Konseyi’nin azınlıklara yönelik en temel belgesi olarak görebileceğimiz “*Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçevesi Sözleşmesi*” 1998 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme ulusal azınlıkların korunmasını konu edinen ve çok taraflı olarak ilan edilen ilk uluslararası belge olma özelliğine sahiptir. Günümüzün azınlık hakları hakkında bilgi edinmek doğrultusunda önemli bir sözleşmedir. (Dinç, 2014: s.33) Sözleşme içerik bakımından çoğunlukla kültürel hakları düzenlemektedir. Sözleşme bir çerçeve sözleşmesi olduğu için ancak devletlerin iç

hukukta adaptasyon sürecini yapmasının ardından bağlayıcılık kazanabilmektedir. Bu sözleşmede ulusal azınlık kavramı kullanılmış olmasına rağmen bu kavramın tanımı yapılmamıştır. Bir tanım bulunmadığından ötürü taraf olan devletler kendilerince yorumda bulunarak ve çekinceler belirleyerek bu grupları tanıma yoluna gitmişlerdir. Dolayısıyla tanımın yapılmamış olmasının sonucu devletlerin stratejik hedefleri doğrultusunda ulusal azınlığın kriterlerini belirlemeleri ve tanımları şeklinde gelişmiştir. (Ağar, 2007: s.62-63)

Sözleşme giriş bölümü ve bunun dışında 5 bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde sözleşmede bahsedilen hakların, ulusal bütünlüğe ve devletlerin egemenliğine zarar verecek şekilde kullanılamaması ve hakların azınlıklara değil, azınlıklara mensup bireylere verildiği belirtilmiştir. (Tunç, t.y.: s.23) Bu da azınlık gruplarına tanınan self-determinasyon hakkının kapsam dışında bırakılması sonucuna sebep olmuştur.

Sözleşmenin ikinci bölümünde ulusal azınlıkların hakları ve özgürlükleri belirtilmiştir. Sözleşmenin üçüncü bölümünde ise azınlıklara tanınan hakların devletler bakımından yorumu ve devletlerin sınırsal bütünlüklerini koruması bakımından bir koruma mekanizması oluşturulacağı belirtilmiştir. Sözleşmenin dördüncü bölümünde ise bir denetim mekanizması olan Bakanlar Komitesi'nin işlevi, devlet raporları yer almakta ve ulusal azınlıklar için bir Danışma Komitesi'nin kurulması kararlaştırılmıştır. (Görüm, 2006: s.196-197)

Genel anlamıyla sözleşmede öne çıkan ve önemli görülen noktalara bakmakta fayda var. Bu noktada sözleşmede devletlerin ulusal bütünlüğünün korunmasına özellikle vurgu yapılması önemlidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi ulusal azınlıklara bu sözleşme ile kolektif haklar tanınmamıştır. Bu sözleşmede tanınan haklardan yararlanmak ise azınlıklara mensup kişilerin tercihine bırakılmıştır. Diğer yandan sözleşme devletlere, ulusal azınlıkların dil, din, gelenek ve kültürlerini korumak ve geliştirmek noktasında yükümlülük yüklemiştir. Yine bu sözleşmeye göre azınlıkların kendi dillerinde eğitim almaları için gerekli olan koşulları devlet sağlamakla yetkilendirilmiştir. Son olarak da bu sözleşmede de çoğu sözleşmede olduğu gibi denetimin devletlerin rapor vermesi ile sağlanacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla da bireysel başvuru hakkı gibi bir durum söz konusu değildir. (Ağar, 2007: s.67-68)

1.3.5.AGİK/AGİT ve Azınlıklar

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ilk başta bir konferans biçiminde Soğuk Savaş döneminde güvenlikte işbirliğini geliştirebilmek amacıyla Helsinki’de 1972’de başlayan görüşmelerin sonucunda 1975 yılında kurulmuştur. O dönemde ismi Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı idi. Bu oluşumun örgütsel bir yapıya dönüşümü ise 1992 yılında gerçekleşmiştir. (Arısoy, 2002: s.128)

AGİT’te azınlıklar konusu 1990 yılına kadar insan hakları boyutu içerisinde ele alınmıştır. “*Helsinki Nihai Senedi*” olarak bilinen belge AGİT’in temel ilkelerini içeren belgedir. Burada yer alan konular sepet ismi verilen 3 gruba ayrılarak incelenmiştir. Bunlar güvenlik, ekonomi ve insani boyuttur. Konumuz açısından ilgili olan ve insan haklarını ele aldığı sepet insani boyutun olduğu 3. Sepettir. (Görüm, 2006: s.205) Örgütün ilk belgesi olma özelliği taşıyan Helsinki Nihai Senedi’nin insan hakları boyutu sepetinde azınlıklarla ilgili olarak; azınlık bulunduran devletlerin, azınlığa mensup olan bireylere hukuk önünde eşitlik, insan hak ve özgürlüklerinden eşit olarak yararlanma ve ayırım gözetmeme ilkelerini uygulamaları gerektiği belirtilmiştir.

Ardından 1983 yılındaki *Madrid Belgesi*’nde ulusal azınlıkların hak ve özgürlüklerine saygı duyulması gerektiği vurgulanmıştır. 1989’da ise *Viyana Konferansı Kapanış Belgesi* olarak bilinen belgede ulusal azınlıklarla ilgili olan hükümlerin hayata geçirilmesi bakımından gerekli tüm çalışmaların yapımına özen gösterileceği kararı alınmıştır. (Koyuncu, 2008: s.138-139)

AGİT’in azınlıklar konusunu insan hakları kapsamında ele alma yaklaşımı 1990 yıllarında dünyada yaşanan gelişmeler ışığında değişmeye başlamıştır. AGİT azınlıkların etnik, kültürel, dinsel, dilsel kimliklerinin tanınması ve korunması amacını taşıyan bir yaklaşım gözetmeye başlamıştır. Bu bakımdan da ilk olarak ortaya çıkan belgesi 1990 yılındaki “*İnsani Boyut Konferansı Kopenhag Toplantı Belgesi*” ve aynı yıldaki “*Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı*”dır. (Koyuncu, 2008: s.139)

Kopenhag Belgesi’nde daha önceki belgelerden farklı olarak azınlıklara ilişkin daha net bir tavır ortaya koyulduğu görülmektedir. Belgede; *ulusal azınlığa*

mensup olmanın kişisel bir tercih olduğu ve bunun hiçbir dezavantajının oluşturulmayacağı, azınlıklara dahil olan bireylerin etnik, dinsel, dilsel, kültürel kimliklerini tam bir özgürlük içinde ifade etme, koruma ve geliştirme isteklerine karşı asimilasyona maruz kalmadan kültürlerini her yönüyle koruma ve geliştirme hakkına sahip oldukları belirtilmiştir.(Kurubaş, 2006: s.85)

Paris Şartı ise, Doğu ve Batı arasındaki Soğuk Savaş'ı resmen sona erdiren, demokratik, insan haklarına saygılı ve hukuk devleti kavramlarının ön plana çıktığı bir dönemin kurulduğunu ilan eden belge olmuştur. Bu belgede ulusal azınlıkların toplumlar için bir zenginlik kaynağı olduğu dile getirilerek ulusal azınlıklara “*kültürel değer*” olarak yaklaşmıştır. (Alkan, 2015: s.8)

1991 yılındaki “*Ulusal Azınlıklara İlişkin Uzmanlar Toplantı Raporu ve İnsani Boyut Konferansı Moskova Toplantı Belgesi*” ile AGİT’in azınlıklar rejiminin temel ilkeleri belirlenmiştir. Bu belge ile ilk defa insan haklarına, temel özgürlüklere, demokrasiye ve hukuka dair konuların devletlerin içişleri olarak bakılmasının yerine, bu konulara uluslararası bir bakış açısı getirilmesi gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu belgenin getirmiş olduğu diğer bir yenilik ise, insan hakları ihlallerinin tarafsız uzmanlarca incelenmesi gerektiği vurgulanmış ve buna göre bir düzenleme getirilmiş olmasıdır. (Görüm, 2006: s.214)

1992 yılında Bakanlar Konseyi toplantısı sonucunda ortaya çıkan “*Prag Belgesi*”nin önemi, “*Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu*”nun kurulmasına karar verilmesidir. Bu büro kuruluşundan itibaren AGİT’in insani boyutlu tüm konferanslarını gerçekleştirmiştir. (Görüm, 2006: s.215) Bu belgede belirtilen diğer önemli bir husus ise devletlerin kendi içlerinde veya devletlerarası gerilime sebebiyet verebilecek ulusal azınlıklarla ilgili konularda çözüm için AGİT kapasitelerinin geliştirilmesinin gerekliliğidir.(Erdoğan, 2016: s.93)

AGİT’in dördüncü izleme toplantısı 1992’de Helsinki’de yapılmış ve toplantı sonucunda konferans yapısından örgüt yapısına geçiş yapılmıştır. Bu noktada AGİT bünyesinde AGİT Dönem Başkanlığı’nın yanı sıra “*Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği ve İşbirliği Forumu*” kurulmuştur. (Alpkaya, 1996: s.23-24) Kurulan bu komiserlik, AGİT alanı içerisindeki azınlıklara ilişkin olarak ortaya çıkacak gerilimleri azaltmak amacıyla katılımcı devletlerarasında barış ve istikrarı korumakla yükümlü olmuştur. Kurulan mekanizmanın işleyişinde “erken uyarı” ve “erken

eylem” sistemi esas alınmıştır. Erken uyarı sistemi, temel olarak komiserin devletlerle yaptığı görüşmelerde, azınlıklarla ilgili bir sorunun çıkabileceği kanısına varması doğrultusunda verdiği görüş anlamına gelmektedir. Sorun, uluslararası bir boyut kazandırılmadan ikili görüşmeler ile çözülebilirse de, bu da erken eylem sistemine dâhil olmuş olacaktır. Ulusal Azınlık Yüksek Komiserliği bugüne dek Arnavutluk, Hırvatistan, Makedonya, Macaristan, Kırgızistan, Moldova, Ukrayna gibi pek çok ülkedeki azınlık sorunuyla ilgilenmiştir. (Görüm, 2006: s.216-217)

Prag Belgesi'nin ardından AGİT'in bu alandaki çalışmaları sivil toplum örgütlerinin ve azınlık gruplarının çözüm önerilerini de içeren “*İnsani Boyut Konferansları*” ile gerçekleşmiştir. İlk İnsani Boyut toplantısı 1993 yılında gerçekleştirilmiş olup AGİT zirve toplantılarının yapıldığı yıllar hariç olmak üzere düzenlenmeye devam etmiştir. (Görüm, 2006: s.218) 2010 yılında yapılan İnsani Boyut Toplantısı raporunda bazı devletlerin azınlıkların haklarını sınırladığı veya ihlal ettiğinin sivil toplum kuruluşları tarafından tespit edildiği belirtilmiştir. Diğer yandan bu raporda etnik gruplar arasında çıkan çatışmaların, genel olarak azınlıkların çıkarlarına gereken önemin verilmemesi sebebiyle oluştuğu belirtilmiştir. 2012 yılında yapılan İnsani Boyut Toplantısı'nda ise azınlıklar ve azınlık dilleri konusu geniş bir şekilde incelenmiştir. Bu toplantıda azınlıkların kamusal alanlarda kendi dillerini kullanmaları konusunda yeterince özgür olamadıkları, devletlerin bu konuda yeterli düzeyde bir tavır takınması gerektiği ortaya konmuştur. Devletin resmi dilini öğrenmekte zorluk yaşayan azınlık mensubu kişilerin işsizlik ve dışlanma gibi sorunlar yaşadığı da belirtilen hususlar içerisinde yer almıştır. Bu noktada devletlere çok dilliliği ve çok kültürlülüğü korumaları hususunda tavsiyede bulunulmuştur. (Erdoğan, 2016: s.101)

2013 yılındaki İnsani Boyut Toplantısında ise dilsel hakların önemi yinelenmiş ve bu hakların diğer hakların ön koşulu olduğu belirtilmiştir. Çok dilli eğitim devletlere tavsiye olarak verilmiş, bunun hem azınlık dillerinin korunması hem de devletin resmi dilinin öğrenilmesi için faydalı olduğu kabul edilmiştir. 2014 yılının eylül ve ekim aylarında yapılan İnsani Boyut Toplantısında azınlık haklarının uluslararası toplumun da bir meselesi olduğunun altı çizilmiştir. Bu noktada da uluslararası hukukun önemi ve uygulanmasının gerekliliği ortaya konulmuştur. Yabancı düşmanlığı, saldırgan milliyetçilik ve azınlıklara karşı ayrımcılığın AGİT bölgesi içerisinde gittikçe arttığı tespiti sunulmuş ve bu konuda Ulusal Azınlıklar

Yüksek Komiserliği'nin çalışmalarını “sessiz diplomasi” aracılığı ile yürütmesi hususunda tavsiyede bulunulmuştur. (Erdoğan, 2016: s.101-102)

AGİT bünyesinde yapılan çalışmalardan bazıları tavsiye niteliğinde olan çalışmalardır. Bunlardan ilki 1996 yılındaki “*Ulusal Azınlıkların Eğitim Haklarına Dair Lahey Tavsiyeleri*”dir. Bu metinde diğer uluslararası metinlere yapılan atıflar haricinde ulusal azınlıkların eğitimiyle ilgili olarak, bu kişilerin kimliklerini sürdürebilmeleri adına eğitimlerini ana dillerinde almaları gerektiği belirtilmiştir. Diğer yandan bu kişilerin devletin dilini de öğrenmekle sorumlu olduğu da dile getirilen bir unsur olmuştur. Lahey Tavsiyeleri genel itibarıyla dil konusunda bir denge oluşturulması gerekliliği üzerinedir. Bu noktada kişilerin eğitim hayatlarına ana dilleriyle başlamalarını ve kademeli ve eş zamanlı olmak koşuluyla devlet dilini de öğrenmeleri tavsiye edilmiştir. (Erdoğan, 2016: s.96)

Bir diğer tavsiye metni 1998 yılındaki “*Ulusal Azınlıkların Dil Haklarına Dair Oslo Tavsiyeleri*”dir. Bu belgede temel olarak ulusal azınlık grubuna dahil olan kişilerin dillerini özel hayatlarında ve kamusal alanlarda kullanımına dair tavsiyeler yer almıştır. Oslo Tavsiyeleri'nde azınlıkların dillerini şahısların isimlerinde, kuruluşların ve tarihi yerlerin isimlerinde, kamu hizmetlerinde ve dini faaliyetlerinde kullanabilme hakları uluslararası belgeler de hatırlatılarak yinelenmiştir. (Erdoğan, 2016: s.97)

AGİT bünyesinde azınlıklarla ilgili olarak önemli “ilkeler” ortaya konulmuştur. İlki 2003 yılında hazırlanan “*Azınlık Dillerinin Medya Organlarında Kullanımı İlkeleri*”dir. Bu ilkelerde azınlık grubuna dahil kişilerin kimliklerini koruyabilmeleri adına kendi dillerini medya dahil her alanda kullanabilmelerinin öneminden bahsedilmiştir. Bazı devletlerde azınlık dillerine uygulanan yayın kotası uygulamalarının azınlıklar içinde olumsuz olarak tepki aldığı belirtilmiştir. Devletlerin medyada azınlıkların dillerini kullanmalarına dair politikalar geliştirmeleri gerektiği dile getirilmiştir. (Erdoğan, 2016: s.98)

Diğer yayınlanan “ilkeler” metni, “*Farklı Toplumların Entegrasyonuna İlişkin Ljubljana İlkeleri*”dir. Esasen bu ilkeler doğrudan azınlıklarla ilgili olmayıp konuyla ilgili bazı önemli noktalara değinmesi bakımından önemlidir. Bu ilkelerde farklı etnik grupları bünyesinde barındıran devletlerin bu gruplara yönelik entegrasyon ve uyum politikaları uygulamaları gerektiği belirtilmiştir. Bu

yapılmadığı takdirde, bu gruplara mensup kişilerin devletlerine olan aidiyet duygularının gerileyeceği, zamanla yok olacağı ve devletine yabancılaşacağı öngörölmüştür. Ljubljana İlkeleri aynı zamanda azınlık grupların çoğunluğa dahil olacağı bir politika değil, çoğunluğun da kültürel dönüşüme uğrayarak ortaya çıkacak bir entegrasyon süreci önermiştir. (Erdoğan, 2016: s.98-99)

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE AZINLIK POLİTİKASI

Avrupa Birliği, Avrupa’da 1951 yılında ekonomik bir bütünleşme olarak ortaya çıkmış ve akabinde kendisine yeni bütünleşme alanları oluşturma yoluna gitmiştir. Avrupa içinde AB gibi bir bütünleşme ortada yokken 1648 yılında yapılan Westphalia Barışı ile Avrupa’da yeni modern ulus devlet yapıları ortaya çıkmıştır. Ancak bu yeni devletlerin sınırları güç mücadeleleri sonucunda çizilip, dinsel ya da etnik unsurlar dikkate alınmadığından bu yapılar içinde etnik köken, dil veya inanış bakımından farklı gruplar, yani azınlıklar ortaya çıkmıştır. (Tan, 2012: s.46) Ulus devletin yapısının türdeşlik, teklik ve bütünlük ilkelerine dayandığı düşünüldüğünde buna ters olan bu durum karşısında yine de var olan farklılıkların giderilmeye çalışıldığı görülmüştür. Bu benzeştirme süreci sonucunda AB içerisinde yer alan ülkelerin büyük oranda türdeş hale geldiği görülse de yine de tam anlamıyla bir türdeşlik elde edilememiştir. Öyle ki içlerindeki en türdeş devlet %98 oranıyla Portekiz’dir. AB için bu oranın ortalaması ise %85 olarak belirlenmiştir. (Kurubaş, 2006: s.123-124)

AB 1990 yılına kadar tüm dünyada olduğu gibi insan hakları konusuna önem vermiş ancak azınlıklarla ilgilenmemiştir. AB esasen uzun bir süre azınlık konusunu insan hakları kapsamında değerlendirmiş ve bu noktada da “ayrımcılık yapmama” ve “herkese eşit haklar tanınması” olgularının savunulmasını kendisine çözüm kapısı olarak görmüştür. Herkese eşit davranılması sonucunda azınlıklara ayrıca bir düzenleme yapılmasına gerek olmadığı kanısına varmıştır. (Saraçlı, 2007: s.49) Fakat bu bakış açısı 1990’larda uluslararası konjonktürde yaşanan gelişmeler ile birlikte değişmesi gereken bir olgu haline gelmeye başlamıştır. Bu anlamda ilk olarak 1989 yılı itibariyle azınlık haklarının dile getirilmesi istenmeye başlanmıştır. SSCB, Çekoslovakya ve Yugoslavya’nın parçalanmasının bu dönemde gerçekleşmiş olması

konuyu doğrudan etkileyen gelişmelerdir. Çünkü bu üç büyük devlet parçalanırken yalnızca bu ülkeler içinde değil tüm Orta Avrupa'da (Bulgaristan, Sırbistan, Romanya, Slovakya, Ukrayna vd.) azınlık ve diğer ulusçu düşüncelerin yeniden uyanmasına sebep olmuştur. Diğer yandan bu dönemde sağlanan hareket özgürlüğü ile birçok ulusal azınlık mensubu kişiler, buldukları ülkede çoğunluk durumunda olan akrabalarının yanına göç etmiştir. Bu durum da Avrupa içinde 1990'ların başına dek büyük insan göçlerinin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. (Taşdemir ve Saraçlı, 2007: s.29) Yaşanılan tüm bu gelişmeler ışığında Avrupa, azınlık konusuna eğilmesi ve bu konuda bir şeyler yapması gerektiğinin farkına varmıştır.

Avrupa içinde 1990 ve 1995 yılları arasında azınlık konusuna ilişkin ortak bir görüş belirleme ihtiyacını takiben iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bu görüşlerden ilki sınırları dışındaki azınlıklarla ırksal ve kültürel ilişkileri bulunan Almanya ve Avusturya gibi akraba devletlerin savunduğu görüştür. Bu görüşe göre ulusal azınlık taleplerine göre tek bir uygun cevap bulunmaktadır, bu da onların eğitim, kültür ve dini ilişkilerinde otonomi ve çoğunlukta olduğu bölgelerde kendilerini yönetebilme imkanı veren kolektif azınlık haklarını uluslararası alanda tanımaktan geçmektedir. Bu görüşün tam aksini savunan Yunanistan ve Fransa gibi birçok ülke ise ulusal azınlıkların korunmasından daha önemli olanın azınlık topluluklarına sahip olan ülkelerin toprak bütünlüğünün korunmasıdır.(Saraçlı, 2007: s.50-51) AB ise bu iki karşıt görüşün birleşiminden oluşan üçüncü bir görüş niteliğindeki görüşe sahip olduğunu göstermiştir. AB'nin bu görüşte olduğunu ortaya koyduğu olay Çeçenistan sorunudur. AB yaptığı bir açıklama ile sorunun AGİT kuralları ve Rusya'nın toprak bütünlüğü çerçevesinde çözümlenmesi gerekliliğini dile getirerek, ilgili ülkeyi insan haklarına uymaya, diğer yandan da etnik azınlığı ayrılıkçı hareketler sergilememeye davet etmiştir.(Kurubaş, 2006: s.173)

1990'lar itibariyle saydığımız sebepler dolayısıyla azınlıklara ilgisi artan AB geçen yıllar itibariyle günümüze dek oluşan ilgisini arttırmıştır. Öyle ki üyeliğe aday olan ülkelere yönelik AB insan hakları çerçevesinde özellikle de azınlıklar konusunda olmazsa olmaz bir yaklaşıma girişmiştir. Ancak birliğin kurucu anlaşmalarında bu konularda hüküm olmaması ve bazı üye ülkelerin birliğin azınlıklara yönelik temel politikası ile çelişen tutumlar içinde olması sebebiyle AB samimiysiz olmakla sıklıkla eleştirilmektedir. (Bahadır, 2012: s.19) Günümüzde bakıldığında AB kendisine “çeşitlilik içinde birlik” ilkesini benimsemiş ve AB

vatandaşlığı kavramını oluşturmuştur. Fakat yapılan anketlerin sonucuna göre AB vatandaşları kendilerini önce ülkelerine göre tanımlamayı tercih etmektedir. Genel olarak insanların Avrupa'dan daha çok (%67), %92 oranında ülkelere, %88 oranında bölgelerine ve %87 şehirlerine bağlı olduklarını hissettiği belirlenmiştir. (Özgöker ve Musaoğlu, 2011: s.4)

Tarihi olarak baktığımızda AB'nin azınlıklara olan ilgisinin ortaya çıkardığı eylemler ise; kurucu anlaşmaları revize eden anlaşmalarda konuya ilişkin düzenlemeler yapmak ve AB bünyesindeki organların yaptığı çalışmalar olmuştur.

2.1.AVRUPA'DA BULUNAN AZINLIKLARIN GENEL OLARAK GÖRÜNÜMÜ

Avrupa'da bulunan devletler oldukça çeşitli yapılara sahiptirler. Bunlar; aynı gelenek ve kültüre sahip nüfuslardan oluşan devletler, çok uluslu devletler ve çoğunluklarda çeşitli ulusal, dini ve kültürel kökenli gruplardan oluşan devletler olarak sıralanabilir. Avrupa'daki azınlıklara bakıldığında ise kimi azınlık grupları tek bir ülke içinde yer alırken (Ladin, Breton ve Asturyanlar gibi), kimi gruplar ise birden çok devletin sınırları içerisinde bulunmaktadır (Sami, Oksitan, Flaman, Bask, Katalan ve Almanlar gibi). Bu durum elbette azınlıkların gücünü, statüsünü ve haklarını etkileyen bir unsur olmaktadır. (Kurubaş, 2006: s.128)

Avrupa'da azınlıkların çeşitlerinin tanımlanması konusu sorun yaratan bir konudur. Mesela bu noktada açıklayıcı olması açısından Katalanların İtalya'da dinsel azınlık olarak görülmesine rağmen İspanya'da ulusal grup olarak görüldüğü örneği verilebilir. Bir diğer konu ise yerli halk ve azınlık ayrımıdır. Avrupa içinde kimi azınlık gruplarını oluşturan kişiler yerli halktır. Bu noktada Avrupa'nın yerlilerden oluşan bu grupları azınlık statüsünde değerlendirdiği görülmektedir. (Tan, 2012: s.49) Bunların dışında Avrupa'da eski ve yeni azınlıklar noktasında sorun yaşanabilmektedir. Özellikle Hollanda'nın yapmış olduğu bu ayırım kapsamında dinsel gruplar ve eski sömürgelerden gelen göçmenler bulunmaktadır. Kimi sömürge geçmişi olan ülkeler göçmenleri yeni azınlık olarak nitelendirmektedir. Oysa Almanya ve Fransa benzeri ülkelerde bu kişiler ülke vatandaşı olsalar dahi azınlık rejiminin dışında tutulmaktadır. (Kurubaş, 2006: s.128)

AB ülkeleri içindeki azınlıkların diğer bir sorun oluşturan konusu siyasallaşma düzeylerindeki farklılıklardır. Örneğin; Ladinler, Sorblar ve Frizyanlar; İrlandalılar ile İskoçlar kadar siyasallaşmış değillerdir. Bu durumu etkileyen unsurlardan bazıları, grubun sayısı, öz bilinci, yerleştiği coğrafya, bulunduğu devletin uyguladığı politikalarıdır. Sonuç olarak azınlık grubunun bu niteliğine bağlı olarak, bulunduğu talepler ve bundan kaynaklanan sorunların ciddiyeti de değişiklik göstermektedir. Zaman zaman şiddet içeren ve ciddi olarak sayılan azınlık sorunlarıyla karşılaşan ülkeler arasında İngiltere (İrlandalılar, İskoçlar), İspanya (Basklar), Yunanistan (Türkler, Makedonlar, Arnavutlar), Fransa (Korsikalılar ve Brötonlar) bulunmaktadır. (Kurubaş, 2006: s.129)

Tablo 1. Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerinin Nüfus-Dil-Din Yapıları*

ÜLKE İSMİ	NÜFUS YAPISI (ÇOĞUNLUK KESİM VE ETNİK-ULUSAL GRUPLAR)	DİL	DİN
Almanya	%91 Alman, %2,4 Türk,%6,1diğerleri (Yunan, İtalyan, Rus, İspanyol, Leh, Sırp, Hırvat)	Almanca(resmi dil) Danca, Frizye dili, Sırpça ve Romanca(resmi azınlık dilleri)	%34 Protestan, %34 Katolik, %3,7 Müslüman
Avusturya	%91,1 Avusturyalı, %4 Eski Yugoslavyalılar(Hırvat, Slovak, Sırp, Boşnak), %1,6 Türk, %0,9 Alman, %2,4 diğerleri	Almanca(ulusal alanda resmi dil), Türkçe, Sırpça, kimi bölgelerde resmi dil olan Hırvatça, Slovence ve Macarca	%73,8 Katolik, %4,9 Protestan, %4,2 Müslüman, %2,2 Ortodoks
Belçika	%58 Flaman, %31 Valon, %11 Melez ve diğerleri	Flemenkçe, Fransızca ve Almanca (resmi diller)	%75 Katolik, %25 Protestan ve diğerleri
Bulgaristan	%76,9 Bulgar, %8,2 Türk, %4,4 Roman, %11,2 diğerleri	Bulgarca(resmi dil), Türkçe, Romanca	%59,4 Ortodoks, %7,8 Müslüman
Çek Cumhuriyeti	%64,3 Çek, %5 Moravyalı, %1,4 Slovak, %29,3 diğerleri	Çekçe(resmi dil), Slovakça	%10,4 Katolik, %1,1 Protestan, %54 diğerleri, %34,5 bağımsız
Danimarka	İskandinav, Eskimo, Farolu, Alman, Türk, İranlı, Somalili	Danca, Faroese Dili, Grönlandca, Almanca(küçük azınlık)	%80 Evanjelist Luteriyen(resmi), %4 Müslüman
Estonya	%68,7 Eston, %24,8 Rus, %1,7 Ukraynalı, %1 Belarusslu, %0,6 Fin	Estonca(resmi dil), Rusça	%9,9 Luteryen, %16,2 Ortodoks, %2,2 diğer Hristiyanlar, %54,1 bağımsız
Finlandiya	%93,4 Fin, %5,6 İsveçli, %0,5 Rus, %0,3 Eston, %0,1 Roman, %0,1 Sami	Fince ve İsveççe (resmi dil), Rusça	%73,8 Luteryen, %1,1 Ortodoks
Fransa	Slavik, Kuzey Afrikalı, Çinhintli,Alman, Bask	Fransızca(resmi dil),hızla kullanım alanı daralan Almanca, Korsika dili, Baskça, Flaman Dili, Brötonca	%63-66 Hristiyan, %7-9Müslüman, %0,5-0,75 Budist, %0,5-0,75 Yahudi, %23-28 Bağımsız
Hırvatistan	%90,4 Hırvat, %4,4 Sırp, %4,4 diğerleri(Boşnak, Macar, Sloven, Çek ve Roman)	Hırvatça(resmi dil), Sırpça, Macarca, Çekçe, Slovakça ve Arnavutça	%86,3 Katolik, %4,4 Ortodoks, %1,5 Müslüman
Hollanda	%78,6 Flemenk, %2,4 Türk, %2,2 Endonezyalı, %2,1 Sürinamlı, %2,2 Faslı	Hollandaca(resmi dil), Friz dili(resmi dil)	%28 Katolik, %19 Protestan
	%87,2 beyaz ırk, %3 Siyahi-	İngilizce (resmi dil),	

İngiltere	Karayipli-Afrikalı İngiliz, %4,2 Asyalı İngiliz(Hindistanlı-Pakistanlı), %2 Melez	tanınmış bölgesel diller: İskoç dili, Galce, İrlandaca, İskoç Gaelik	%59,5 Hristiyan, %4,4 Müslüman, %1,3 Hindu
İrlanda	%84,5 İrlandalı, %9,8 Diğer Beyazlar, %1,9 Asyalı	İngilizce(resmi dil), İrlandaca(resmi dil)	%84,7 Katolik, %2,7 İrlanda Kilisesine Bağlı Olanlar, %2,7 Diğer Hristiyanlar, %1,1 Müslüman
İspanya	Akdeniz ve Kuzey Avrupalı Bileşimi	İspanyolca(resmi dil), belirli bölgelerde resmi olan diller: Katalanca, Galiççe, Baskça	%94 Katolik
İsveç	Fin, Sami, Eski Yugoslavyalı, Danimarkalı, Norveçli, Türk, Yunan	İsveççe(resmi dil), Sami Dili, Fince	%87 Luteryen,
İtalya	İtalyan(Fransız, Alman, Sloven, Yunan, Arnavut)	İtalyanca(resmi dil), Almanca, Fransızca, Slovençe	%80 Hristiyan, Müslüman(800bin-1 milyon kadar)
Kıbrıs	%80,9 Yunan	Yunanca, Türkçe, İngilizce	%89,1 Ortodoks, %2,9 Katolik, %2 Protestan, %1,8 Müslüman, %1 Budist
Letonya	%61,1 Leton, %26,2 Rus, %2,3 Ukraynalı, %3,5 Belaruslu, %2,2 Polonyalı, %1,3 Litvanyalı	Letonca(resmi dil), Rusça, Litvanyaca	%19,6 Luteryen, %15,3 Ortodoks, %1 Diğer Hristiyanlar, %63,7 Belirsiz
Litvanya	%84,1 Litvanyalı, %6,6 Polonyalı, %5,8 Rus, %1,2 Belaruslu	Litvanyaca(resmi dil), Rusça, Lehçe	%77,2 Katolik, %4,1 Ortodoks
Lüksemburg	%54,1 Lüksemburglu, %16,4 Portekiz, %7 Fransız, %3,5 İtalyan, %3,3 Belçikalı, %2,3 Alman, %1,1 İngiliz	Lüksemburg Dili(resmi, ulusal dil), Almanca ve Fransızca(yönetmelik diller)	%87 Katolik, %13 Protestan-Yahudi- Müslüman
Macaristan	%85,6 Macar, %3,2 Roman, %1,9 Alman, %1,6 Rus, %1,3 Romanyalı, %1,2 Fransız	Macarca(resmi dil), İngilizce, Almanca, Rusça	%37,2 Katolik, %11,6 Kalvanist, %2,2 Luteryen
Malta	Maltalı(Antik Kartacalı ve Fenikelilerden gelen güçlü İtalya ve Akdeniz unsuru taşıyan)	Maltaca (resmi dil), İngilizce(resmi dil)	%90'dan fazlası Katolik(resmi din)
Polonya	%96,9 Polonyalı, %1,1 Silezyalı, %0,2 Alman, %0,1 Ukraynalı	Lehçe(resmi dil), Silezya Dili	%87,2 Katolik, %1,3 Ortodoks, %0,4 Protestan
Portekiz	%98 oranı ile en homojen nüfusa sahip	Portekizce(resmi dil), Mirandese Dili(resmi fakat yerel kullanımda)	%81 Katolik, %3,3 Diğer Hristiyanlar
Romanya	%83,4 Romanyalı, %6,1 Macar, %3,1 Roman, %0,3 Ukraynalı, %0,2 Alman	Rumence(resmi dil), Macarca, Roman Dili	%81,9 Ortodoks, %6,4 Protestan, %4,3 Katolik
Slovakya	%80,7 Slovak, %8,5 Macar, %2 Roman	Slovakça(resmi dil), Macarca, Roman Dili	%62 Katolik, %8,2 Protestan, %3,2 Yunan Katolik
Slovenya	%83,1 Sloven, %2 Sırp, %1,8 Hırvat, %1,1 Boşnak	Slovençe(resmi dil), Sırp Hırvatçası, İtalyanca(İtalyan ulusal topluluklarının bulunduğu belediyelerde resmi), Macarca(Macar ulusal topluluklarının bulunduğu belediyelerde resmi)	%57,8 Katolik, %2,4 Müslüman, %2,3 Ortodoks, %0,9 Diğer Hristiyanlar
Yunanistan	%93 Yunan, %7 Yabancı Vatandaşlar(verilerde içeriği yazmasa da bu grubun içerisinde Türk, Makedon,	%99 Yunanca(resmi dil), %1 İngilizce ve Fransızca	%98 Yunan Ortodoks(resmi din), %1,3 Müslüman

	Arnavut,Pomak, Ermen, Vlah, Yahudi ve Romanlar bulunmaktadır)		
--	---	--	--

*Tablo Central Intelligence Agency, The World Factbook verileri ile hazırlanmıştır.
<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/> (erişim tarihi:25.01.2017)

2.2.AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BİRİNCİL MEVZUATINDA AZINLIKLARIN DURUMU

Avrupa Birliği'nin birincil mevzuatı dendiğinde anlaşılması gereken şey kuruluşundan bugüne içerik olarak Avrupa Birliği'ni Avrupa Birliği yapan ve toplulukça imzalanmış olan antlaşmalardır. Yani Avrupa Birliği'ni kuran kurucu anlaşmalar ve bu anlaşmaların zaman içerisinde revize edildiği kurucu anlaşmalarda değişiklik yapan antlaşmalardır. Bu bakımdan asıl olan konumuz azınlıklarla ilgili düzenlemeler içeren antlaşmaları ele alacağız.

2.2.1.Maastricht Antlaşması

AB Antlaşması olarak da anılan Maastricht Antlaşması, 7 Şubat 1992'de imzalanmıştır. Maastricht Antlaşması AB'nin var olan insan hakları ve demokrasi eğilimini daha da güçlendirmiş bir antlaşmadır. Antlaşmaya taraf olan devletler, antlaşmanın başlangıç bölümünde yer alan F maddesinde “Özgürlük, demokrasi ve insan hakları ile temel özgürlüklere ve hukuk devletine saygı” ilkesine bağlılıklarını vurgulamışlardır. (Çelikmen, 2010: s.36) Aynı zamanda bu maddede İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Avrupa Konvansiyonu'na atıf yapılmıştır. Böylelikle temel hak ve özgürlüklerin korunması AB'nin vazgeçilmez koşulu olmuştur. Başka bir açıdan bakıldığında bu maddenin AB'nin Kopenhag Kriterleri olarak benimsenen kriterler ile özdeş olduğu da söylenebilir. (Duvan, 2013: s.114)

Maastricht Antlaşması'nın ikinci bölümünde AB vatandaşlığı kavramı getirilmiştir. Bu vatandaşlara tanınan temel hakların içeriği geliştirilmiştir. Serbest dolaşım, ayrımcılık yasağı, yerel ve Avrupa seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı gibi haklar bu kapsamda belirtilmiştir. (Çelikmen, 2010: s.37) Ayrıca Maastricht Antlaşması'nın 14. Maddesinde bahsedilen ayrımcılık yapmama yasağı şu şekilde açıklanmıştır: “Cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi ya da diğer görüş farkı, ulusal ya

da sosyal köken, ulusal azınlıkla ilişkili olma, mülkiyet, doğum ya da diğer statü farkına dayalı ayrımcılık yapmama”. (Bahadır, 2012: s.21)

Diğer yandan antlaşmanın “Kültür” başlığı altındaki 126. ve 128. maddelerde kısmen azınlıklara ilişkin ifadeler yer almıştır. 126. maddede kültürel ve dilsel farklılıkların eğitim alanında gözetilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine kültür başlığı altında “*Avrupa kültürlerinin devam eden farklılıklarını garanti etmek ...*” ifadesi ile ilk kez dolaylı olarak azınlıkların korunması gerekliliğinden bahsedilmiştir. (Duvan, 2013: s.111). 128. Madde ile birlikte de elde edilmek istenen şey; Topluluğun ulusal ve bölgesel çeşitliliğe saygı gösterirken, üye devletlerindeki kültürlerin gelişimine, korunmasına da katkıda bulunmaktır. (Çelikmen, 2010: s.37) Genel olarak AB Antlaşması ile AB, üstü örtülü olarak etnik azınlıkların konumunu ve oynadığı rolü tanımlamıştır. Bu durum, AB’nin daha önceki metinlerinde olduğu gibi bu maddelerde de azınlık haklarından açıkça bahsetmemiş olması yoğun eleştirilere sebep olmuştur. (Duvan, 2013: s.115-116)

Maastricht Antlaşması’ndan kaynaklanan önemli bir gelişme, AB’nin üç sütunlu bir yapı üzerine oturtulmuş olmasıdır. Buradaki sütunlardan ilki *Avrupa Toplulukları sütunu*, ikincisi *Ortak Dış ve Güvenlik Politikası* (ODGP), üçüncüsü ise *Adalet ve İçişleridir*. (Ülger, 2015: s.62) Maastricht Antlaşması’nın ODGP’yi düzenleyen bölümünde J.1 maddesinde Birlik ve üye devletler tarafından yürütülecek olan ODGP’nin amaçlarından birisi “*demokrasi ve hukuk devletinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi yoluyla insan hakları ve temel özgürlüklere saygının tesisi*” olarak belirtilmiştir. Burada belirtilen hüküm AB’nin Soğuk Savaş sonrasındaki dönemde ilişkide bulunduğu farklı bölgelere yönelik temel politikasının esasını oluşturmuştur. Yani demokrasi ve insan haklarının AB’nin üçüncü ülkelerle yapacağı anlaşmalarda önemli bir konu başlığı olmaya başlamıştır. Üçüncü sütun olan Adalet ve İçişleri alanındaki işbirliği de temel hakların korunmasının önemini arttırması bakımından önemlidir. (Özcan, 2014: s.714-715)

2.2.2.Amsterdam Antlaşması

Amsterdam Antlaşması olarak bilinen “Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları” 2 Ekim 1997’de imzalanmıştır. Bu antlaşma AB kapsamında insan haklarının korunması konusunda bu tarihe kadar atılmış en önemli adımlardan birisi olarak görülmektedir. (Çelikmen, 2010: s.38) Öyle ki bu antlaşma

Topluluğa “Ayrımcılıkla Mücadele İçin Uygun Tedbirleri Alma” yetkisi tanınmanın yanında azınlıklar adına yeni düzenlemeleri içermiştir. (Duvan, 2013: s.124) Amsterdam Antlaşması Soğuk Savaş sonrasında Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan değişimler sonucunda AB’nin Avrupa güvenliğinin sağlanmasında azınlıkların rolü konusundaki algılamasının değiştiğini göstermektedir. (Bahadır, 2012: s.22)

Maastricht Antlaşması’nın F maddesi olarak belirttiğimiz kısımda yer alan hususlar, bu antlaşma ile birlikte içerik bakımından daha da zenginleştirilmiştir. Maastricht Antlaşması’nda yer alan “*Birlik üye devletlerinin ortak ilkeleri olan özgürlük, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü ilkeleri*” Amsterdam Antlaşması’nda 6. Madde olarak hükme bağlanmıştır. 6. Maddenin 1. Fıkrasında ise bu ilkelerin AB’nin dayandığı temel ilkeler olduğu vurgusu yapılmıştır. Yine bu antlaşmanın 49. Maddesinde bu kriterlerin Birliğe üye olabilmek için önkoşul olduğu belirtilmiştir. 7. Madde 1. ve 2. Fıkralarında ise, bu ilkeleri ağır ve sürekli ihlal eden üye devletlere karşı yaptırım uygulanacağı belirtilmiştir. (Görüm, 2006: s.242) Ancak burada Kopenhag Kriterleri’nden çıkarsama yapıldığı görülse de azınlık teriminin lâfzî olarak kullanılmadığı dikkat çekmektedir. Dolayısıyla bu hükmü azınlık hakları koruması bakımından önemli kıldığını söylemek yerine ilk kez AB hukukuna birliğe üyelik için gerekli olan kriterlerin girmiş olduğunu söylemek gerekir.(Duvan, 2013: s.125)

Amsterdam Antlaşması’nın 13. Maddesinde topluluk içinde evvelden beri var olan milliyet ve cinsiyet konularında ayrımcılık yasağı içeriği genişletilerek güvence altına almıştır. Antlaşma ile birlikte “*ırk ve etnik köken, din veya inanç, yaş, engellilik ve cinsel tercih*” faktörleri konunun kapsamına girmiştir. Özellikle sayılan son üç faktör o güne dek hiçbir ulusal ya da uluslararası metinde yer almamış olması sebebiyle önemlidir. (Çelikmen, 2010: s.38) Böylelikle 13. Madde’de Maastricht Antlaşması’nda da yer verilen (sadece vatandaşlık konusunda yer verilen 12. Madde) bu hükümlerle birlikte bireylerin ırk ve etnisiteye dayalı ayrımcılık karşısında korunması öngörülmüştür. Ancak ulusal azınlıkların bu korumadan doğrudan yararlanabilmesi doğrudan düzenleme kapsamına alınmamıştır. Diğer yandan bu maddenin uygulanabilmesi noktasında bazı engeller söz konusu olmuştur. Örneğin bu hükmün uygulanabilmesi için Bakanlar Konseyi’nin oybirliği ile kararı ve Avrupa

Parlamentosu'nun onayı gereklidir. Yani, oybirliğinin aranıyor olması 13. Maddenin uygulanmasını güçleştiren bir etken olarak ortaya çıkmıştır.(Duvan, 2013: 126-131)

Nihayetinde Amsterdam Antlaşması ile Birliğe yeni katılacak olan ülkelerin üyeliğe kabulünde insan hakları, hürriyet, temel özgürlükler ve hukukun üstünlüğü prensipleri hukuki bir şart olarak öne sürülmeye başlanmıştır. Bu da topluluğa insan haklarını ve özgürlüklerini ihlal eden ülkelerin hukuken dâhil olamaması sonucunu çıkartmamızı sağlamaktadır. (Bahadır, 2012: s.23)

2.2.3.Nice Antlaşması ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

7-8 Aralık 2000 tarihinde yapılan Nice Zirvesi sonucunda ortaya çıkan Nice Antlaşması 26 Şubat 2001 tarihinde imzalanmıştır. Bu antlaşmanın başlıca amacı AB'de gerçekleşen genişleme süreci içindeki kurumsal reformların gerçekleşmesini hazırlamaktır. Bu bakımdan 27 üyeli olacak AB'nin Parlamentosundaki sandalye sayısı, Komisyon'un yapısı, Konsey'de ki oy ağırlıkları ve Adalet Divanı'nın yapısı ve yetkisi konularında düzenlemeler yapılmıştır. (Duvan, 2013: s.134)

Nice Antlaşması ile Maastricht Antlaşması'nda temel hak ve özgürlükler konusunu içeren bazı değişiklikler yapılmıştır. 7. Maddede yapılan değişiklik ile birlikte, 6. Maddede bahsi geçen prensiplerin ihlali noktasında riskin bulunması halinde, üye ülkelerin 1/3'i ile parlamentonun onayı alınarak Konsey'e harekete geçme yetkisi tanınmıştır. (Bahadır, 2012: s.23) Nice Antlaşması'nın 1. Maddesinde yapılan değişiklikle Konsey öncelikle şüpheli konumdaki söz konusu ülkeyi dinleyecek ve makul bir süre içerisinde bağımsız kişilerden oluşan bir gruptan konu hakkında rapor hazırlamalarını talep edebilecektir. Daha sonrasında ise Konsey ihlal riskinin bulunup bulunmadığına 4/5 çoğunlukla karar verecektir. Böylelikle temel hak ve özgürlüklerin henüz ihlal edilmeden önce önleme yoluyla bir koruma sağlanmak amaçlanmıştır. (Bahadır, 2012: s.24) Diğer yandan bu antlaşma ile daha önce de gündeme gelen temel hakların ihlal edilmesi veya bu haklara aykırı davranılması durumunda Bakanlar Konseyi'nde oy hakkının askıya alınması kararı yinelenmiş ancak Bakanlar Konseyi tarafından yapılan ihlalin ilan edilmesi aşaması da eklenmiştir.(Ülger, 2015: s.68)

Tüm bunların yanında Nice Antlaşması'nın konumuz bakımından en önemli katkısı *Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı*'nin hazırlanması olmuştur. Avrupa Birliği

uzun zamandır bir haklar bildirgesi oluşturmayı amaçlamış ve nihayetinde bu Şart ile birlikte beklenen gerçekleşmiştir. Bu şart AB'nin azınlıkların korunması ilkesinin içeriğinin belirlenmesinde oldukça önemli bir araç olmuştur. Ancak bu Şart bağlayıcı olmayan ve “soft law” olarak nitelendirilen bir metin olmuştur. Bağlayıcılığı olmadığı için AB’de bir yorumlama aracı olan Şartın birincil hukuk düzeyinde kabul görmesi ise ancak Lizbon Antlaşması ile mümkün olmuştur. (Duvan, 2013: s.136)

Temel Haklar Şartı birçok kaynaktaki temel hak ve özgürlükleri bir araya getirmiş bir metindir. Bu hakların bir araya getirilmesinde anayasal geleneklerden, üye devletlerin ortak uluslararası yükümlülüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nden, AB ve Avrupa Konseyi’nce benimsenen Sosyal Şartlardan, Avrupa Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin içtihat hukukundan kaynak olarak kullanılmıştır. (Göçmen, 2015: s.159)

Temel Haklar Şartı esasen AB’nin vatandaşlarının temel haklarını ve onlara karşı sorumluluklarının düzenlenmesini içermektedir. Ancak insan hakları belgesi olarak ortaya çıkan Temel Haklar Şartı’nda azınlık haklarına doğrudan değinilmemiştir. Fakat temel haklar çerçevesinde “*yasa önünde eşitlik, ayrımcılık yasağı, kültürel, dini ve dilsel çeşitliliğe saygı gösterilmesi*” hükümlerine yer verilmiştir. Özellikle Şartın 21. Maddesinde yer alan “*ayrımcılık yasağı*” ilkesine ulusal azınlığa mensupluk ölçütü getirilmiştir. (Ağar, 2007: s.86) Burada sağlanan koruma bireysel hak niteliğinde olup, Şartın azınlık haklarına kolektif boyut vermesi talebi reddedilmiştir. (Duvan, 2013: s.139)

Temel Haklar Şartı’nın kabulü AB açısından temel hakların korunması noktasında en önemli sayılabilecek bir adım olmuştur. Böylelikle AB bünyesinde ilk kez böyle bir haklar katalogu AB hukukunun bir parçası olarak kabul edilmiştir. Bu şartın en önemli etkisi Avrupa Adalet Divanı önünde ileri sürülebilir niteliğe sahip olmasıdır. ABAD bünyesinde açılan “iptal davaları” kapsamında, Şart’ın yükümlülüklerini yerine getirmeyen üye bir devleti başka bir üye devletin ABAD’a başvuruda bulunma imkânı bulunmaktadır. Yine “ön karar” prosedürü kapsamında Şart hakkında ABAD önünde yorum yapabilme talebinde bulunabilme hakkı bulunmaktadır. Tüm bu çıkarımları yapmamıza sebep olan şey Şartın Lizbon Antlaşması ile birlikte Antlaşmalar ile eşit bir konumda sayıldığıının belirtilmesidir.(Duvan, 2013: s.140)

Şart'ta bahsi geçen hak ve özgürlüklerin her zaman mutlak olarak uygulanacağı yanılığısına düşmemek gerekiyor. Bu noktada, var olan duruma göre bazı sınırlamaların yapılabileceğinin belirtilmiş olduğu görülmektedir. Ancak sınırlamanın yapılabilmesi için bu sınırlamanın yasa ile öngörülmesi, ilgili hakkın ve özgürlüğün özüne saygı gösterilmesi, AB'nin kabul etmiş olduğu genel çıkar hedefleri doğrultusunda veya başkalarının haklarını ve özgürlüklerini koruma ihtiyacı ile yapılması gerekmektedir. Diğer yandan haklar sınırlanırken orantılılık ilkesine de uyulmalıdır.(Göçmen, 2015: s.163)

2.2.4.Anayasa Taslağı ve Lizbon Antlaşması

Nice Antlaşması ile birlikte başlayan birlik için bir anayasa hazırlama çalışmaları 2001 Aralık'ta yapılan Laeken Zirvesi ile sonuca ermiş ve 18 Temmuz 2003 tarihinde Anayasa Taslağı oluşturulmuştur. Oluşturulan bu anayasa 4 bölüm ve 465 maddeden ibarettir. 29 Ekim 2004 tarihinde imzalanan bu metin üye ülkelerden Hollanda ve Fransa'da yapılan referandumlar ile reddedilmesi sonucunda yürürlüğe girememiştir. Anayasa ile birlikte Avrupa Birliği Antlaşması olarak geçen Maastricht Antlaşması ve AB Temel Haklar Şartı birleştirilmiştir. Anayasanın ilk bölümünde *“Birliğin, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukuk devleti ve azınlıklara mensup kişilerin haklarını da içeren insan haklarına saygı değerleri üzerine kurulu”* olduğu belirtilmiştir. Bunun dışında Anayasa'nın 4. Maddesinde Anayasa'nın uygulama alanı içerisinde, vatandaşlık gerekçesiyle yapılan her türlü ayırımın yasak olduğu belirtilmiştir. Anayasa'nın 7. Maddesinde ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Avrupa hukukunun genel ilkelerini oluşturacağı belirtilmiştir. Anayasa, AİHS'yi temel almış ve AİHM ve ABAD kararlarını da bağlayıcı olarak kabul etmiştir (Bahadır, 2012: s.33) Diğer yandan Birliğin temel inancının *“farklılık içinde birlik”* olduğu da belirtilen önemli bir husus olmuştur.

Anayasa'nın azınlıklar bakımından önemli olan 2. Maddesi Macaristan'ın talebi üzerine değişikliğe uğratılmıştır. Değiştirilmiş şekliyle bu maddede *“AB'nin istinat ettiği değerler, insan onuruna, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukuk devleti ve azınlık hakları da dâhil olmak üzere insan haklarına saygıdır”* ifadesi yer almıştır. Bu ifade değiştirilmiş şekliyle, yürürlüğe girmiş olan Lizbon Antlaşması ile kabul edilmiştir. Böylelikle azınlık hakları koruması Birliğin istinat ettiği değerler arasında birincil hukuk metninde yer almıştır. (Duvan, 2013: s.143) 80. Maddede yasa önünde

eşitlik hakkı teyit edilmiş, 81. Maddede ise *cinsiyet, ırk, ten rengi, etnik veya sosyal köken, dil, din, inanç, bir ulusal azınlığın üyesi olma, mülkiyet, doğum, özürlü, yaş veya cinsel tercih gibi gerekçelere dayanan her türlü ayrımcılık* yasaklanmıştır. 82. Maddede Birliği, kültür, dil ve din çeşitliliğine saygı göstereceği hususu belirtilmiştir. (Bahadır, 2012: s.33-34)

Hazırlanan bu Anayasa'nın yürürlüğe girememesi neticesinde bir boşluğa düşen Avrupa Birliği, 2007 yılında yapılan Lizbon Zirvesi ile AB'nin Yeni Anayasa Taslağı olarak tabir edilen Lizbon Antlaşması'nı imzalamıştır. Büyük bir çoğunluğu 2004'te imzalanan Anayasa taslağını içeren bu antlaşmada anlaşmazlık çıkaran hükümler iptal edilmiştir. Böylelikle Lizbon Antlaşması 1 Aralık 2009'da yürürlüğe girmiştir. (Ülger, 2015: s.85) Lizbon Antlaşması beşinci genişleme sürecinin tamamlanması, Hırvatistan ve Türkiye ile yapılan müzakerelerin sürdürülmesi noktasında bazı kurumsal değişiklikler ve karar alma mekanizmalarında değişiklikler yapılması ihtiyacına da cevap vermek adına yapılmıştır. (Duvan, 2013: s.144)

Lizbon Antlaşması'nın konumuz itibarıyla en önemli maddesi 2. Maddedir. Bu madde ile birlikte ilk kez Birliğin birincil hukukunda azınlıklara yönelik açık bir referans yapılmıştır. Bu maddeye göre AB'nin kurucu değerleri arasında "*azınlıklara mensup bireylerin haklarına saygı*" ilkesi yer almıştır. Böylelikle azınlığa mensup kişilerin korunması Birliğin kurucu bir değeri olarak bağlayıcılık kazanmıştır. Bu da Birlik kurumlarının mevzuatları uygularken bu değeri gözetmekle yükümlü kılınmalarını sağlamıştır. (Duvan, 2013: s.145) Lizbon Antlaşması'nın 7. Maddesi de kurucu ilkelerin üye ülkeler tarafından ihlali noktasında sözleşmeden doğan haklarının askıya alınabileceğini belirtmektedir. Kurucu ilkeler içerisinde azınlıklarla ilgili eklenen ilkenin de bulunduğu düşünüldüğünde bu ilkenin ihlali ile bu şekilde bir sonuçlandırma bağı ilk kez ortaya çıkmıştır. (Duvan, 2013: s.145)

Antlaşmada yeni üye alımı ile ilgili belirtilen ifadede ise AB'ye üye olmak için talepte bulunacak ülkenin AB'nin değerlerine saygı göstermesi ve bu değerleri geliştirmesi beklendiği belirtilmiştir. Bu değerler içinde azınlık hakları da dâhil olmak üzere insan haklarının korunması hususuna saygılı olmak bulunduğundan dolayı aday ülkeler için de azınlıklar noktasında bir beklenti olduğu söylenebilir. (Poroy, 2011: s.212)

Lizbon Antlaşması ile ortaya çıkan önemli bir diğer gelişme, daha önceden bağlayıcılığı bulunmaya Temel Haklar Şartı'na bağlayıcılık kazandırılmış olmasıdır. 6. maddenin ikinci fıkrasıyla birlikte Birliğin AİHS'ye katılımının önünün açılması söz konusudur. Ancak ilgi çekici olan şudur ki, üç AB üyesi ülke Temel Haklar Şartı ile ilgili belli muafiyet taleplerinde bulunmuştur. Bu ülkeler İngiltere, Polonya ve Çek Cumhuriyeti olmuştur. Bu üç ülke Lizbon Antlaşması'nın daha onay sürecinde Temel Haklar Şartı'ndan muafiyet elde etmişlerdir. (Özcan, 2014: s.719)

2.3.AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İKİNCİL MEVZUATINDA AZINLIKLARIN DURUMU

Avrupa Birliği'nin ikincil mevzuatında yer alan belgeler; tüzükler, yönergeler, kararlar, tavsiyeler, görüşler, ortak eylemler, ortak pozisyonlar, çerçeve kararlar ve uluslararası anlaşmalardır. Bu belgelerin ortaya çıkmasında AB'nin kurumları görev almaktadır. (Altıntaş, 2007: s.1)

2.3.1.Avrupa Parlamentosu ve Azınlıklar

Avrupa Parlamentosu Kadın Hakları Komitesi, İnsan Hakları Alt Komitesi, Medeni Haklar ve İşçileri Komitesi ve Hukuk İşleri ve Yurttaş Hakları Komitesi gibi alt komitelerinin yaptığı çalışmalar yoluyla insan haklarının AB'nin temel politikası olması noktasında katkıda bulunmuştur. Yani Parlamento yaptığı çalışmalar ile insan hakları konusunu AB'nin gündemine taşıyan organ olmuştur. AP'nin insan hakları konusundaki temel düşünceleri arasında *geniş bir şekilde bu konunun ele alınmasının gerekliliği, demokratik ilkelerle kalkınma politikasının eşgüdümlülüğü, insan haklarının evrensel olduğu, insan haklarının bölünmez olduğu* şeklinde öngörülerini bulunmaktadır. (Görüm, 2006: s.234-235) AP'nin bu yaklaşımları AB'nin insan haklarıyla ilgili yaptığı çalışmalarda temel olmuştur.

Parlamentonun spesifik olarak azınlıklarla ilgili çalışmaları olmuştur. Parlamento azınlık haklarına özel bir önem vererek Birlik içinde ve dışındaki gelişmeleri takip etmektedir. Zaten AP, Birlik organları içinde azınlıklarla ilgili en yoğun çalışmaları yapan organdır. Bunlardan ilki 16 Ekim 1981 tarihli "*Bölgesel Diller ve Kültürler Topluluk Şartı ve Etnik Azınlıkların Hakları Topluluk Şartına Dair Avrupa Parlamentosu Kararı*" olmuştur. AP bu kararı ile birlikte bölgesel dil ve kültürlerin her seviyedeki eğitim kurumlarında resmi müfredata dâhil edilmesi, yerel

radyo ve televizyonlarda kullanılmasının sağlanması, bireylerin kamu alanında ve sosyal hayatlarında kendi dillerini kullanabilmeleri noktasında ulusal, bölgesel ve yerel makamları izin vermeye davet etmiştir. (Dalyancı, 2006: s.73-74)

AP'nin azınlıklarla ilgili olarak ikinci kararı 11 Şubat 1983 tarihli "*Dilsel ve Kültürel Azınlıklar Yararına Tedbirlere İlişkin Tavsiye Kararı*" olmuştur. AP bu kararında, AB içinde yaklaşık 30 milyon AB vatandaşının anadilinin, bölgesel ya da az konuşulan bir dil olduğunu belirterek 1981 yılındaki kararın önemini vurgulamış ve Komisyon'u bu alanda çabalarını arttırmaya davet etmiştir. (Duvan, 2013: s.172) Ancak belirtilmesi gereken husus şudur ki bölgesel dil ve kültürlere ilişkin haklardan yararlanacakların sadece "bireyler" olduğu vurgulandığından buradaki haklar kolektif hak değil bireysel haklar kapsamında olmuştur. (Arısoy, 2002: s.44) Parlamento'nun azınlıklara ilişkin diğer bir kararı 1987 yılındaki *Kujpers Kararı* olarak da bilinen "*Avrupa Topluluğu'nda Etnik ve Bölgesel Diller ve Kültürlere Dair Avrupa Parlamentosu Kararı*"dır. Bu kararda bölgesel ve etnik azınlık dillerinde olan yer isimleri ve kişi soyadlarının resmen tanınması tavsiyesinde bulunulmuştur. Bu tavsiye kararıyla aynı zamanda az kullanılan diller de resmi statü kazanmıştır.(Dalyancı, 2006: s.74-75)

Parlamento 1994 yılında da *Avrupa Topluluğu'ndaki Dil Azınlıklarına İlişkin Tavsiye Kararı*'ni kabul etmiştir. Bu kararda üye devletlerin dilsel azınlıkları tanımaları ve bu dillerin korunması ve geliştirilmesi adına gerekli koşulların sağlanması talep edilmiştir. Diğer yandan bu kararda Avrupa Konseyi'nin bir çalışması olan Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nın AB üyesi devletler tarafından imzalamaları ve onay vermeleri yönünde bir çağrı yapılmıştır. Parlamento burada tavsiyelerinin belli bir bölgede yerleşik olmayan yerli azınlıklara da uygulanması gerektiğini belirterek açıkça Roman azınlıkların adını zikretmiştir. (Duvan, 2013: s.175)

Parlamento esasen 1993 yılından itibaren AB içerisinde insan haklarına saygı ile ilgili her yıl bir rapor yayımlamaya başlamıştır. 1996, 1997 ve 1998 yıllarındaki raporlarında genellikle ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla mücadele, ekonomik ve sosyal haklara saygı, eşitlik ve ulusal azınlıkların hakları konuları temel başlıklar olmuştur. 2003 yılında "*AB içindeki azınlıklara ait bölgesel diller ve yaygın olmayan dillere ilişkin Avrupa Komisyonuna öneriler*" raporu hazırlanmıştır. Bu raporda insan hakları ve azınlık hakları çerçevesindeki hakların korunmasında sadece Birliğin dış

siyasetinde değil içte, Birlik üyeleri arasındaki ilişkilerde de dikkat edilmesi gerekliliği ortaya konmuştur. (Duvan, 2013: s.175-177) 2005 yılında AP'nin azınlıklarla ilgili aldığı karar ise “*Genişleyen Bir Avrupa’da Azınlıkların Korunması ve Ayrımcılıkla Mücadele Politikaları Kararı*”dır. (Ağar, 2007: s.93) Moreas Kararı olarak da bilinen bu kararın en önemli özelliği Parlamento’nun o güne kadarki azınlık haklarına dair en geniş kapsamlı ve en etkili karar olmasıdır. Öyle ki burada ilk kez AB’nin azınlıklara yönelik tutarsızlığı ile yüzleşildiği görülmektedir. Azınlık haklarının korunması Kopenhag Kriterleri içinde yer alırken, AB üyesi ülkeler için yasal standartlar bulunmadığının altı çizilmiştir. Ancak AB üyesi ülkelerde bulunan mevcut azınlık grupları için yeknesak bir çözüm olamayacağından “*müşterek asgari hedefler*” belirlenmesi gerektiği işaret edilmiştir.(Duvan, 2013: s.178-179)

Sonuçta genel olarak bakıldığında Avrupa Parlamentosu’nun insan haklarını ve azınlık konularını kendisine bir görev edinmiş ve bunu AB’nin dış ilişkilerinde de kullanmaya çalıştığı görülmektedir. Ancak AP’nin azınlıklar konusunu daha çok kültürel anlamda ele aldığı, siyasal ve hukuki kısımlara ilişkin pek bir kararı olmadığı ve bu noktalardan uzak durduğu söylenebilir.(Görüm, 2006: s.237) Ancak AP’nin kararlarının bağlayıcılığı olmamasına rağmen AB kamuoyunun görüşlerini ve beklentilerini yansıtmaya bakımından önemlidir. Diğer yandan ortaya konan kararların AP’nin üye ülkelerin kabulünde son sözü söyleyen ve verilecek yardımları onaylaması açısından önemli olduğu da söylenebilir. (Duvan, 2013: s.179).

2.3.2. Avrupa Konseyi Çalışmalarında Azınlıklar

Avrupa Konseyi, Birliğin Devlet veya Hükümet Başkanları düzeyinde toplandığı zirveler sonucu ortaya çıkmış ve Lizbon Antlaşması ile organ statüsünü kazanmış kurumdur. (Tezcan, 2014: s.148) Düzenlenen bu zirveler sonucunda hazırlanan bildirimlerde azınlıklarla ilgili çoğunlukla Birliğin dış ilişkileri ve genişleme bağlamında 3. Ükelere gönderme yapıldığı görülmektedir. Bu noktada en geniş kapsamlı ve konumuz gereği azınlıklara en çok atıfta bulunan kararı 1993 tarihli Kopenhag Zirvesi kararlarıdır. (Mencik, 2007: s.42)

Avrupa Konseyi bünyesinde Kopenhag Kriterleri dışında bundan sonraki yapılan bazı zirvelerde de azınlıklar konusuna değinilmiştir. 14-15 Aralık 2001 tarihli Laeken Zirvesi’nde AB’nin sınırlarının demokrasi ve insan hakları kapsamında belirlendiği belirtilerek, azınlıklara serbest seçimler ve hukukun

üstünlüğü gibi temel değerler ile değinilmiştir. Diğer yandan Birliğe alınacak yeni üyelerin ancak bu değerlere saygı duyan ülkeler olabileceği belirtilmiştir. 15-16 Haziran 2001 Göteborg Zirvesi'nde aday ülkelerdeki azınlıkların durumunun Birliğe tam üyelik noktasındaki önemi yinelenmiştir. (Arısoy, 2002: s.70).

23-24 Mart 2001 tarihinde gerçekleştirilen Stockholm Zirvesi'nde ise üçüncü bir ülke konumundaki Makedonya üzerinden azınlıklara değinilmiştir. Makedonya'da o dönemde var olan etnik (Makedonya – Arnavut) uyuşmazlıkların sıcak çatışmalara sahne olduğu ve AB'nin ülkedeki azınlıklar konusunda Makedonya'ya yardıma hazır olduğu bildirilmiştir. (Arısoy, 2002: s.71)

2.3.3. Avrupa Komisyonu Çalışmalarında Azınlıklar

Avrupa Komisyonu AB'nin supranasyonel bir kişiliğe sahip olmasını sağlayan organdır. Komisyonun AB'nin çıkarlarını gözeterek yaptığı çalışmalar onun AB'nin lokomotifini olarak anılmasına neden olmaktadır. Buradan yola çıkarak Komisyon'un azınlıklar hakkındaki çalışmalarının, AB'nin azınlıklar hakkındaki yaklaşımını anlamak açısından oldukça önemli olduğu söylenebilir. Komisyon azınlıklar konusu ile ilgili raporlar hazırlamakta, bir yandan da sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yoluyla programlar ve projeler yaparak bunları desteklemektedir. (Kurubaş, 2006: s.141)

Komisyon'un azınlıklar konusuna ilişkin ilk çalışması bir rapor yayınlamak olmuştur. 1984'te az kullanılan dillerin durumu hakkında yayımlanan bu raporun ardından 1990 yılında Yunanistan, İspanya ve Portekiz'de bulunan dil azınlıklarını ele alan rapor yayımlanmıştır. (Kurubaş, 2006: s.142)

Komisyon 1996 yılında yayımladığı raporda AB'nin insan haklarının içinde yer alan etnik, dilsel ve dinsel azınlık haklarının BM Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi kapsamına girdiğinin altını çizmiştir. Diğer yandan bu raporda insan hakları ihlalleri konusunda kaygıların dile getirilmesinin devletlerin içişlerine müdahale sayılamayacağı vurgusu yapılmıştır. (Ağar, 2007: s.93-94)

Komisyon'un yayımladığı bir başka raporda da etnik ve ulusal azınlık haklarının önemi ve bunların tanınmasının gerekli olduğu ve güvence altına alınması noktasında AGİK doğrultusunda üstlenilen taahhütler ile serbest ve demokratik seçimlere dayanan bir sistem kurulması gerektiği vurgulanmıştır. Nisan 1997

tarihinde hazırlanan raporda ise, AB'nin özellikle de genişleme sürecinde sorun çıkartabileceğini düşündüğü azınlıklar konusuyla Komisyon'un yakından ilgilendiği belirtilmiştir. Bu raporda Birlik içinde resmi dillere ek olarak 40 milyon insan tarafından 40'tan fazla azınlık ve bölgesel dilin konuşulduğunu vurgulamıştır. (Kurubaş, 2006: s.143-144)

AB Komisyonu tarafından 1997 yılında hazırlanan Ajanda 2000-Daha Güçlü ve Daha Geniş Bir Birlik İçin programda Kopenhag Kriterleri daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Burada negatif ayrımcılığın önlenmesi istenmiş ve pozitif ayrımcılığın uygulanması gerekli hale getirilmiştir. Azınlık olan toplulukların siyasi anlamda siyasi organlarda temsil edilmelerinin gerekli olduğu belirtilmiş ve kültürel farklılıkların korunması konusunun üzerinde özellikle durulmuştur. Bu bakımdan azınlık dilleri konusu ayrı bir önem kazanmıştır. (Dedeoğlu, 2003: s.170) Bu raporda AB içindeki azınlık grupları sayılsa da sadece bazı azınlık grupları (Macarlar, Romanlar ve Ruslar) hakkında değerlendirme yapılmıştır. 2007 yılındaki raporda ise Ulusal Azınlıklar Çerçeve Sözleşmesi'nde yer alan haklara riayet etmenin önemi vurgulanmıştır. (Duvan, 2013: s.183-184)

Komisyon'un azınlıklar ile ilgili olarak uygulamaya dönük azınlık dil ve kültürlerinin korunmasına ilişkin desteklediği program ve projeler olduğunu belirttik. Bu projelerden kimisini Komisyon doğrudan AB bünyesinde yürütürken, kimisini de özerk kuruluşlarla birlikte yürütmektedir. AB bünyesinde yürütülen projelerden birisi *Avrupa Enformasyon, Dokümantasyon ve Araştırma Ağı*'dir. Bu proje bölgesel ve azınlık dillerine karşı büyüyen ilgiye cevap vermek ve dil topluluklarının artan ihtiyaçlarını karşılayabilmek, bu dillerdeki bilgiye erişimi geliştirmek amacıyla Parlamento'nun çağrısı üzerine başlatılmıştır. Esasen program bir dokümantasyon ve bilgi ağı niteliğinde hazırlanmıştır. (Kurubaş, 2006: s.145-146).

AB bünyesinde yürütülen diğer bir proje ise *Euromosaic*'tir. Açılımı "AB'de Azınlık Dil Gruplarının Üretilmesi Ve Yeniden Üretilmesi" olan bu proje ile Avrupa vatandaşlığının temel özelliğinin dilsel ve kültürel kimliklere saygı göstermek olduğu ve bu dillerden kimisinin gelecekte yitirileceği belirterek AB'nin bunları koruması ve geliştirmesi gerektiği ortaya konmuştur. (Kurubaş, 2006: s.147) *Avrupa Az Kullanılan Diller Bürosu* ve *Etnik Azınlık İş Ağı* da Komisyon'un desteklediği

projelerdendir. Genel olarak Komisyon bu projeler ile dil grupları arasındaki ilişkinin geliştirilmesini sağlamaya çalışmıştır. (Ağar, 2007: s.94)

Komisyon tarafından yürütülen *KALEIDOSCOPE* programı ile azınlık dillerine yönelik sanatsal ve kültürel etkinlikler yürütmek amaçlanmıştır. *ARIANE* programı ile kültürel tarihi eserlerin Birliğin resmi dillerinin yanı sıra az kullanılan dillere çevrilerek yayımlanması ve azınlık dillerinde yazılmış eserlerin de Birlik resmi dillerine çevrilmesi hedeflenmiştir. *RAPHAEL* programı ise, farklı kültürlerin gelişmesine yardımcı olacak kültürel mirasın korunması için maddi destek sağlamayı amaçlamaktadır. (Aktaran: Bağcı, 2007: s. 68).

Komisyon'un Avrupa Konseyi ile birlikte finanse ettiği "Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerinde Azınlıklar" adlı program, azınlıkların dilsel boyutun ötesinde ele alındığı bir çalışma olmuştur. Burada azınlıklar ve eğitim, medya, karar alma süreçlerine katılım gibi başlıklar ele alınmıştır. Yapılan seminerler sonucunda AK tarafından "Ulusal Azınlıkların Karar Alma Sürecine Katılımı" adlı rapor yayımlanmıştır. (Ağar, 2007: s.94) Fakat, genel olarak bakıldığında Komisyon'un çalışmalarının bölgesel veya azınlık dil ve kültürlerinin korunması ve teşvik edilmesi yönünde olduğu söylenebilir. Diğer yandan azınlık hakları olarak dile getirilenler bireysel haklar olup grup haklarını içermemiştir.

2.3.4. Bakanlar Konseyi ve Azınlıklar

Bakanlar Konseyi, AB hukuk düzeni içinde üye ülkelerin menfaatleri ve AB arasındaki temel bağlantıyı sağlayan organdır. Üye devletlerin bakan düzeyindeki temsilcilerinden oluşan bu organ AB'nin Parlamento ile birlikte temel karar alma organıdır.(Candan, 2014: s.171) Bakanlar Konseyi insan hakları ve azınlıklarla ilgili ciddi çalışmalar yürütmektedir. Ancak Bakanlar Konseyi'nin azınlıklarla ilgili yaptığı çalışmalar genellikle başta üyeliğe aday ülkeler ve çoğunlukla üçüncü ülkeleri bağlamında değerlendirilmektedir. Diğer yandan Birlik içinde bu konu söz konusu olduğunda konu istihdam ve sosyal dışlanmayla mücadele kapsamında ele alınmıştır. (Arisoy, 2002: s.67)

Konsey tarafından 1987 yılında İnsan Hakları Çalışma Grubu kurulmuş ve bu girişim Konsey'in bu alandaki ilk çalışması olarak karşımıza çıkmıştır. Konseyin bu alandaki diğer çalışması her yıl yayımladığı insan hakları raporlarıdır. (Dalyancı,

2006: s.83) Azınlık haklarına dikkat çekilen bu raporlardan ilki Temmuz 1998- Temmuz 1999 dönemini kapsamaktadır. 11 Ekim 1999 tarihinde yayımlanan bu ilk raporda azınlıklara “*Ayrımcılık Yasağı ve Farklılıklara Saygı*” başlığı altında yer verilmiştir. Burada ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve azınlığa mensup kişilerin sosyal ve ekonomik hayattan dışlanmamaları noktasında devletlere düşen yükümlülüklerin altı çizilmiştir. (Bahadır, 2012: s.45)

Konsey’in 2015 yılındaki Dünyadaki İnsan Hakları Ve Demokrasi Konusunda AB Yıllık Raporunda azınlıklarla ilgili bazı ifadelere yer verilmiştir. Dünyanın tüm bölgelerinde azınlıklara mensup bireylerin ciddi tehditlerle karşılaştığı, ayrımcılık ve ırkçılığa maruz kalmaya devam ettiği belirtilmiştir. Aynı zamanda bu kişilerin çoğu zaman ülkelerinin ekonomik, politik ve sosyal yaşamlarına katılmaları noktasında dışlandıkları ifade edilmiştir. Raporda AB’nin azınlıklara mensup bireylerin haklarının geliştirilmesi noktasında çok taraflı görüşmeler yaptığı belirtilen diğer bir husus olmuştur. Diğer yandan AB’nin Kasım 2015’te Azınlık Konuları Üzerine Yıllık Forumu katıldığı belirtilmiştir. Raporda kasta dayalı ayrımcılığa maruz kalanları kapsayacak biçimde azınlıklara mensup bireylere yönelik ayrımcılıkla mücadele etmek ve bunu ortadan kaldırmak adına yapılan eylemlerin, AB’nin kurumlarının ortak ülkelerle olan işbirliğinde ve özellikle İnsan Hakları ve Demokrasi İçin Avrupa Aracı ile sivil toplumun desteklediği tutumuna yer verilmiştir. (General Sekretariat of the Council, 2016: s.45)

Konsey tarafından çıkartılan ve azınlıkları dolaylı olarak ilgilendiren bazı direktifleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibidir (Dalyancı, 2006: s.82-83):

- i. Irk ve Etnik Kökene Bakılmaksızın Eşit İşlem İlkesinin Kişiler Arasında Uygulanmasına İlişkin Direktif (2000),
- ii. İstihdamda ve İşte Eşit Davranılması Konusunda Esasların Belirlenmesine İlişkin Direktif (2000),
- iii. Uzun Süredir Birlik Üyesi Ülkelerde Yaşayan Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Statüsüne İlişkin Direktif (2003),
- iv. Ailelerin Tekrar Birleşme Hakkına İlişkin Direktif (2003).

Sayılan bu direktiflerden ilkinin konumuz bakımından önemli kılan nokta, burada pozitif haklara da yer verilmiş olmasıdır. Ayrıca bu direktif üye ülkeleri kendisini etnik ya da ırksal ayrımcılık kurbanı olarak gören herkes için yargısal ve idari usullerin sağlanması noktasında yükümlü tutmuştur. Diğer yandan direktifi önemli kılan diğer bir husus, ayrımcılıkla ilgili bir iddia karşısında ispat yükümlülüğünün iddia sahibi yerine mahkemeye yüklenmiş olmasıdır. (Duvan, 2013: s.191-192)

Eşit davranılmayla ilgili ikinci direktifte ise, çalışma hayatında bağımsız eşit birimlerin düzenlendiği ve ayrımcılık konusundaki şikâyetlerin değerlendirme fonksiyonunun önem taşıdığı görülmektedir. Bu bakımdan bu birimlerin çalışmalarının ayrımcılıkla mücadele noktasında oldukça önemli olduğu söylenebilir. (Duvan, 2013: s.193)

Ayrıca bu direktifte ayrımcılığın tanımı yapılmış, dolaylı ya da doğrudan ayrımcılıktan ne anlaşılması gerektiği belirtilmiştir. Burada yapılan tanıma göre doğrudan ayrımcılık; ırksal ya da etnik farklılığından dolayı bir kişinin diğerleri ile karşılaştırıldığında daha olumsuz bir muamele görmesi olarak ifade edilmiştir. Dolaylı ayrımcılığın açıklaması ise, görünüş itibari ile tarafsız durumdaki uygulamanın kanuni bir amaç doğrultusunda nesnel olarak meşru kılınmadığı takdirde etnik ya da ırksal bakımdan farklı bireyleri dezavantajlı bir konuma bırakma durumu olarak ifade edilmiştir. (Arısoy, 2002: s.69)

2.3.5. Avrupa Adalet Divanı ve Azınlıklar

Avrupa Adalet Divanı içtihatları esasen temel olarak topluluk metinleri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi maddeleri ve üye ülkelerin anayasalarına dayanmaktadır. AET'nin kurulduğu dönemde insan haklarıyla ilgili ifadelere yer verilmediği için o dönemde bu boşluğu ATAD'ın içtihatları doldurmaya çalışmıştır. ATAD uzun bir süre temel hakların korunması konusuna AET antlaşması çerçevesinde serbest dolaşım ve ayrımcılık yasağı açısı ile bakmıştır. Burada bahsi geçen ayrımcılık yasağı ise ilke bakımından vatandaşlığa dayalı ayrımcılık ve cinsiyete dayalı ayrımcılık şeklinde uygulanmıştır.(Görüm, 2006: s.232) ABAD'ın 1974 tarihli "*Nold v. Commission*" kararı temel hakların korunması açısından önemli sayılmaktadır. Bu davada temel haklar genel ilkeler arasında kabul edilmiştir. Diğer yandan insan haklarının korunmasına ilişkin uluslararası sözleşmelerin bu konudaki

temel ilkeleri içerdği ve Topluluk hukukunun da bunu takip etmesi gerekliliği ifade edilmiştir. (Deniz, 2011: s.58-59)

ABAD'ın temel hakları Birlik içinde bir topluluk hukuku genel prensibi geliştirme yaklaşımı 60'lardan itibaren görülen bir durumdur. Ancak aynı özveriyi azınlıklar konusunda gösterdiğini söylemek mümkün değildir. Yani ABAD'ın 1990'lara değin var olan içtihatlarından azınlıkların korunmasıyla ilgili bir mana çıkarabilmek söz konusu olmamaktadır. ABAD'ın azınlıklarla ilgili böyle bir girişimde bulunmamasının temelde bir sebebi bulunmaktadır. Bu durumun sebebi, temel haklarda olduğu gibi azınlıklar konusunda üye devletler arasında ortak bir anayasal gelenek bulunmamasıdır. Yani Birlik üye devletlerinin her birinin azınlıkların korunmasına ilişkin oldukça farklı yaklaşım ve tutumları bulunmaktaydı. (Duvan, 2013: s.196)

ABAD'ın bazı davalarda azınlıkların haklarının korunmasına yönelik destekleyici kimi tutumları olmuştur. Örneğin, 1989 Groener davasında Kültürel çeşitliliğin İrlanda'nın bir parçası olarak korunması noktasında azınlık haklarının korunması için dil politikası uygulamasına olumlu bir tavır sergilemiştir. ATAD'ın önüne azınlık konusu esasen oldukça sayılı kez gelmiştir. Bunlardan birisi, Avusturyalı bir tır şoförü ve Alman turistin alkollü araba kullanmak ve yanında bıçak bulundurma suçu neticesinde İtalya'da bulunan Bozen'de ceza davasında yargılanması sürecidir. Bu davada sanıklar İtalyanca anlamadıklarını ileri sürerek Almanca yargılama talep etmişlerdir. Mahkemede öncelikle Birlik hukukunda yer alan ayrımcılık yasağının uygulanıp uygulanamayacağı açığa kavuşturulmuştur. Diğer yandan A.T. Antlaşması'nda dil ile ilgili var olan düzenlemeye göre ülke devletinin vatandaşlarına göre kullanılan dil bakımından farklı muamele edilmemesi gerekmektedir. ATAD da bu hakkın sadece ana dili Almanca olan İtalyan vatandaşları ile sınırlamanın haklı olup olmadığını araştırmıştır. İtalyan hükümeti ise, Bozen'de azınlık mensubu bireylerin etnik-kültürel kimliklerinin tanınmasına atfedildiğini dile getirerek, etnik, kültürel kimliğin korunması için azınlık mensubu bireylere tanınan ana dillerini kullanma hakkının bir başka devletten geçici olarak gelen kişilerin kendisini İtalyanca savunamayacağı gerekçesi ile genişletilmesine karşı çıkmıştır. ATAD ise bu gerekçeyi reddetmiş ve Almanca konuşan bu iki sanığa, Bozen'de Almanca konuşan İtalyan vatandaşları gibi Almanca kullanmalarına izin vermiştir. (Duvan, 2013: s.198)

Bu gibi birkaç olayda daha ATAD azınlıklardan yana bir tutum sergilemiştir. Ancak hatırlatılması gereken husus şudur ki ATAD'a insan haklarının ihlali noktasında Birlik üyelerinin başvuru yapabilmeleri için Topluluk hukukunun da çığnendiğini ispat etmeleri gerekmektedir. (Aktaran: Görüm, 2006: s.234)

2.4. AB TEMEL HAKLAR AJANSI

AB Temel Haklar Ajansı gibi bir yapıyı oluşturma fikri AB'de 1990'lı yılların başında ortaya çıkmıştır. Ancak fiili olarak oluşturulması biraz zaman almıştır. AB Komisyonu tarafından 8 Mayıs 2001 tarihinde Parlamento'ya "Üçüncü Ülkelerde Demokrasi ve İnsan Haklarının Teşvikinde Avrupa Birliği'nin Rolü" başlıklı bir metin sunulmuş ve olumlu karşılanmamıştır. Burada karşılaşılan iki farklı model şeklinde olabilecek bir ajans oluşturulmasıdır. İlk modele göre oluşturulacak ajans, rapor hazırlama ve danışma işlevi görecek bir ajanstır. Ancak Komisyon bu model yerine ikinci modeli desteklemiştir. İkinci modelde ise oluşturulacak ajans, insan hakları ve demokrasi ile ilgili olarak çeşitli projeler hazırlayan ve bunları hayata geçiren bir kurumdur. (Metin ve Uz, t.y: s.1033-1034)

Bu fikirlerin beyanının ardından 13 Aralık 2003 tarihinde üye devletlerin temsilcileri insan haklarının korunması ve geliştirilmesinin önemine vurgu yapmış ve AB'nin izleyeceği politikalarda bu değerleri taşıması gerektiği konusunda görüş birliği sağlanmıştır. (Metin ve Uz, t.y.: s. 1034) Bu görüş birliğinin hayata geçirilmiş hali ise, 1997'de kurulmuş Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi olarak görev yapan bu kurumun yerine yeni bir ajans kurmak olmuştur. (Yılmaz, 2008: s.154)

Oluşturulan bu yeni ajansın yetkileri daha geniş olup Ajansın kurulmasına ilişkin öneriyi hazırlama görevi de Komisyon'a verilmiştir. Böylelikle Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı 15 Şubat 2007 tarihinde kurulmuştur. (Yılmaz, 2008: s.186) Ajansın 1 Mart 2007 tarihinde itibaren faaliyetlerine başlaması, görevlerini bağımsız bir şekilde yerine getirmeye başlaması kararlaştırılmıştır. (T.C. AB Bakanlığı, 2007)

Kurulan bu ajansın temel hedefi, Topluluk hukukunun uygulanması noktasında temel haklara ilişkin olarak AB kurum ve üye devletlerine yardım ve uzmanlık sağlamaktır. Ajansın görevleri; bilgi ve veri toplama, analiz yapma, sivil toplumla iş birliği ve bilinçlendirme çalışmaları yapmak, AB kurumları ve üye

devletlerine tavsiyelerde bulunmak olarak belirlenmiştir. Ayrıca ajans her yıl düzenli olarak AB’de temel haklar hakkında bir rapor hazırlayacaktır.(Yılmaz, 2008: s.187) Bu ajansın kuruluş tüzüğünde azınlıklardan bahsedilmiş olup, azınlık haklarının korunmasının gerekliliği ifade edilmiştir.

Ajansın 2009 yılında yayımladığı *Azınlıklar ve Ayrımcılık Araştırması*’nda son bir yıl içinde Avrupa’da yaşayan her 3 Müslüman’dan birinin ayrımcılığa uğradığı belirlenmiştir. Diğer yandan göçmenlerin ve etnik azınlıkların ayrımcılığa uğradığı düşüncesini paylaşan Türkler, Belçika’da %69, Hollanda’da %61, Danimarka’da %58, Almanya’da %52, Avusturya’da %32 ve Bulgaristan’da %15 oranında olmuştur. Azınlıkları kapsayan AB anketinde ise göçmen ya da etnik azınlık oldukları için polisten dayak yediklerini beyan edenlerin oranı Kuzey Afrikalılar da %58, Türklerde ise %25 oranında olmuştur. (T.C. AB Bakanlığı, 2009). Ajans 2012 yılında da “*AB Azınlıkları ve Ayrımcılık Anketi Odak Verileri: Suç Mağdurları Olarak Azınlıklar*” başlıklı raporunu yayımlamıştır. (ABTTF, 2012)

2.5. AB ÜLKELERİNİN MEVCUT UYGULAMALARI HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Avrupa bağlamında azınlıkların korunmasına yönelik düzenlemeler konusu oldukça tartışmalı bir şekilde gelişmiş ve halen uygulama bakımından tartışmalara sebebiyet vermektedir. AB ülkeleri içinde özellikle yerli olmayan, sonradan gelen göçmen kökenli azınlıklar için güvence tanıma konusu oldukça yetersiz düzeyde kalmaktadır. AB ülkelerinin izlemiş oldukları entegrasyon politikalarının bu grupların kültürel haklarını ne derece koruyup korumadığı ise sorgulanan bir konudur. Ulusal azınlıklar konusunda kat edilen mesafe daha tatmin edici olmuştur. Bu anlamda birçok Avrupa ülkesi yapılan sözleşmelere imza atmış ve onaylamıştır. Ancak bunun yanında kimi ülkeler insan hakları ve azınlıklar konusuna karşı duyarlı davranmamaktadırlar.(Canatan, 2013: s.66-67)

1992 yılındaki Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Sözleşmesi’ni Fransa, İtalya, Malta, İzlanda ve Makedonya Cumhuriyeti imzalamış olmalarına rağmen sözleşmeyi ne onaylamış ne de yürürlüğe koymuşlardır. Buna karşın Hırvatistan, Finlandiya, Hollanda, Romanya ve Macaristan 1998 yılında bu sözleşmeyi onaylayıp yürürlüğe koymuşlardır. Yunanistan, Belçika, Bulgaristan, Estonya, Letonya ve İrlanda ise bu sözleşmeye imza atmaya ve onaylamaya yanaşmayan AB ülkeleridir.

İmza atan ve onaylayan ülkeler kendi içlerinde birçok etnik grubun dilini korunması gereken “ulusal ya da bölgesel azınlık dili” olarak kabul etmiş durumdadır. Ancak dikkat çekilmesi gereken nokta bu sözleşmede göçmen kökenli azınlıkların sözleşme dışında bırakıldığıdır. (Canatan, 2013: s.67-69)

1995 yılındaki Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi, AB üyesi devletlerin çoğunun kabulü ile karşılanmıştır. Ancak Fransa, İtalya ve Malta bu sözleşmeyi imzalamasa da onaylayıp yürürlüğe koymamışlardır. Yunanistan, Belçika, Bulgaristan, Letonya, İrlanda, Estonya ve Lüksemburg ise bu sözleşmeyi ne imzalamış ne de onaylamıştır.(Canatan, 2013: s.73)

Tüm bunların yanı sıra AB üyesi ülkelerin azınlık uygulamalarına bakıldığında AB tarafından ortaya konan yeknesak bir politika olmaması sebebiyle de ülkelerin kendi yapılarına uygun politikalar yürüttükleri görülmektedir. Mesela Almanya otoktonluğu esas almış, fakat diğer yandan Almanya’da yaşayan ancak otoktonluğu noktasında kesin bir görüş olmayan azınlık gruplarına haklar verilmemiştir. İtalya ise dil yapısına göre azınlık rejimini oluşturmuştur. Yine İtalya’da sayıca küçük olan gruplar diğer gruplar kadar kültürel haklara sahip olamamaktadır. (Birsal, t.y.: s.8)

AB üyesi ülkelerin ulusal mevzuatlarındaki düzenlemelerin her biri birbirinden farklı olup azınlıklar konusunda farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Kimi üye ülkeler azınlık sorunlarını çözebilmek adına özerk bölgeler oluşturma yolunu seçmiş, kimi birden çok dili resmi dil ilan etmiştir, kimi özel azınlık yasaları çıkartmıştır. Ancak kimi ülkeler de azınlıkların korunması konusunda ne anayasal ne de yasal bir düzenleme yapmıştır. (Aktaran: Duvan, 2013: s.342) Örneğin, Litvanya 1989 yılında bağımsızlığını kazanmadan evvel “ulusal azınlık yasası” çıkartmış ve azınlık haklarını düzenlemiştir. Lüksemburg yasal olarak ülkesinde azınlık olmadığını kabul etmektedir. Romanya azınlıkların korunması konusunda Ulusal Anayasasında ayrıntılı biçimde düzenleme yapmıştır. Finlandiya, ülke nüfusunun yaklaşık %6’sını oluşturan İsveçlilerin dili olan İsveççe’yi (Fince’nin yanında) resmi dil ilan etmiştir. Avusturya ise, bir takım uluslararası anlaşmalar ve kendi anayasası gereğince Slovence, Hırvatça, Çekçe, Macarca ve Sorb dillerini “azınlık dilleri” olarak tanımıştır. (Aktaran: Duvan, 2013: s.324-341).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUNANİSTAN VE AZINLIKLAR

Yunanistan coğrafi olarak hem bir Avrupa ülkesi hem bir Balkan ülkesi hem de bir Akdeniz ülkesidir. Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan ve Türkiye ile sınırı bulunan Yunanistan'ın var olan bu coğrafik konumu, ülkenin azınlıklara ilişkin politikalarının oluşumunda etkili olan bir unsur olmaktadır. Osmanlı'dan bağımsızlığını kazanan ilk devlet olan Yunanistan, geçmişten günümüze komşuları ile birçok sorun yaşayan bir ülke olmuştur. (Koyuncu, 2008: s.172-173) 1830 yılında Osmanlı'dan ayrılarak bağımsızlık kazanan Yunanistan'ın resmi adı ise Helen Cumhuriyeti olarak çevrilen *Eleniki Dimokratia*'dır. Ancak genellikle uluslararası alanda ülke *Greece* ismi ile tanınmakta ve anılmaktadır. Dünya üzerinde sadece Türkler tarafından Yunanistan olarak anılan bu ülkenin halkı da Yunan olarak adlandırılmaktadır. Rum kelimesi ise günümüzde daha çok Güney Kıbrıs'ta yaşayan Yunan kökenli kişiler için kullanılmaktadır. (Ülger, 2008: s.189)

3.1.YUNANİSTAN'DA AZINLIKLAR

Yunan toplumu ve devleti de dünya üzerindeki birçok devlette olduğu gibi farklılıklardan oluşan bir toplum ve devlettir. Yunanistan toplumu ve devleti farklı ırklardan, farklı din ve mezheplerden, farklı dillerden oluşmaktadır. Ancak Yunanistan'ın genel politikası bu farklılıkları homojenleştirmekten yana olup azınlık statüsünü yok etmek şeklindedir. (Cin, 2015: s.4047) Yunanistan Anayasasında azınlık teriminin kullanılmamış olması da azınlıkların görmezden geldiğinin bir göstergesi konumundadır. Yunanistan ülkesindeki etnik bütünlüğü bozmak istememekte ve bu bütünlüğün de hiçbir şekilde bozulamayacağı görüşünü savunmaktadır. Azınlıkları da bu var olan bütünlüğü bozan unsurlar olarak değerlendiren Yunanistan'ın Anayasasında eşitlik üzerine bulunan madde oldukça

ilgi çekicidir. Yunan Anayasasında “*Bütün yurttaşlar yasa önünde eşittir*” ifadesi yerine “*Bütün Yunanlar yasa önünde eşittir*” ibaresi kullanılmıştır. Bu ifade de sadece azınlık haklarını değil, vatandaş haklarının da bir garantisi olmadığı yorumunu ortaya çıkarmaktadır. (Mustafai, 2006: s.87-88) Esasen Yunanistan’da azınlıklar meselesi yeni bir mesele olmayıp, devletin kurulduğu tarihten günümüze değin ülkenin hem iç politikasının hem de dış ilişkilerinin oluşumunda etkili bir konu olmuştur. Ancak bunun yanında bağımsızlığını kazanmasından 19. Yüzyıla gelene kadar Yunanistan’ın önemli bir azınlık sorunu da oluşmadığını söylemek doğru olacaktır. Burada ülkede yaşayan Arnavut ve Ulahların kendi kimliklerinde diretmeyip, kısa sürede Yunan kimliğine asimile olmaları etkilidir. Diğer yandan önemli bir sorun çıkmamasında ülkede az sayıda bulunan Müslümanların da aslen Yunan kökenli olduğu ve dinden bağımsız olarak “*Üstün Antik Yunan*” kültürüne dayalı ulusal kimliğe dâhil olacağına yönelik inanç etkili olmuştur. (Aykoç, 2009: s.259) Bunların yanı sıra Atina yönetiminin azınlık meselesine bakışının resmi söylemi yansıtmakla birlikte, Yunanistan’da yaşayanların Helen kökenli olduğu şeklinde bir görüşü bulunmaktadır. Helen kökenli olan Yunanistan vatandaşları arasında da kendisini çoğunluktan farklı görenler bu farklılıklarını öne çıkartarak Müslüman, Türk, Arnavut veya Ulah olduğunu iddia etmektedir. (Ülger, 2008: s.190)

Günümüzde Yunanistan’da bulunan azınlıkların büyük bir bölümü Balkan savaşları sonucunda ülkenin denetimine giren topraklarda yaşayan halklardan kaynaklanmaktadır. Diğer yandan azınlıkların muhteviyatını etkileyen diğer bir gelişme de nüfus mübadeleleridir. Bu anlamda Yunanistan, Türkiye ve Bulgaristan ile mübadele anlaşması yapmıştır. Genel itibariyle de geçmişten günümüzde değin Yunanistan yönetiminin azınlıklar konusundaki daimi politikası inkâra dayanan bir istikrarlılık gösterme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak 1991 yılı itibariyle hükümet azınlık mensuplarına “*isonomia*” ve “*isopolitia*” tanımıştır. Bu tabirlerden ilki hukuk önünde eşitlik hakkını ifade ederken ikincisi ise medeni hakları kullanmada eşitlik hakkını ifade etmektedir. (Ülger, 2008: s.195-196) Özellikle Yunanistan’ın AB içinde yer almasından kaynaklanan güven duygusuyla ve genel demokratikleşme çabaları doğrultusunda azınlıklara yönelik davranışlarında değişimler yaşanmıştır. Bunlarda azınlıklara karşı baskıyı azaltarak, asimilasyon ve inkar politikasından, tanıma ve koruma politikasına doğru yavaş adımlar şeklinde gerçekleşmiştir. Bunun dışında da Yunanistan’ın dünyadaki gelişmelerin etkisi ile de

azınlıklar konusunda kimi zaman değişimler yaşandığı söylenebilse de temkinli bir politika izlediği görölmektedir.(Kurubaş, 2006: s.295)

3.1.1.Yunanistan’da Etnik Gruplar ve Azınlıkların Durumları

Bir Avrupa ve Balkan ülkesi olan Yunanistan’ın nüfusu büyük oranda türdeş bir yapıya sahiptir. Ülkenin 2016 yılındaki toplam nüfusu 10 milyon 783 bin 748’dir. (Eurostat, 2016) Ancak elbette ülkede ulusal ve dinsel azınlıklar mevcuttur. Bu bakımdan da ülkede Müslüman Türkler, Müslüman Bulgarlar olarak anılan Pomaklar, Slav-Ortodoks Makedonlar, Ulahlar, Müslüman ve Ortodoks Arnavutlar ve Romanlar, Ermeniler ve Yahudiler yaşamaktadır. (Kurubaş, 2006: s.293) Fakat bu gruplara yönelik olarak kesin ve resmi sayılar bulunmamaktadır. Burada Yunanistan’ın azınlıklara yönelik temel politikası etkili olmaktadır. Örneğin Yunanistan kaynaklarında azınlık sayıları daha az olarak gösterilmektedir. Diğer bir örnek olarak, Yunanistan’ın var olan çoğu azınlık grubunu “*Müslümanlaşmış Helenler*” olarak tanımladığı bilinmektedir. Böylelikle bu grupları Yunan nüfusu içerisindeymiş gibi göstermektedir.(Koyuncu, 2008: s.199) Resmi verilerde azınlık sayısının daha az olmasının bir başka sebebi de azınlık mensubu bireylerin daha geniş haklardan yararlanmak, baskı ve kötü muamele görmemek adına azınlık kimliklerini gizleme ihtiyacı duymalarıdır. (Ülger, 2006: s.262) Diğer yandan Yunanistan uyguladığı politika doğrultusunda ülkesinde var olan farklı etnik, kültürel, dilsel ve dinsel unsurları azınlık olarak kabul etmemekte ve onlara dair bu farklılıklar temelinde bu gruplara dair verileri kayıt altına almamaktadır. (Koyuncu, 2008: s.200)

3.1.2.Türkler ve Diğer Müslüman Azınlıklar

Yunanistan’da azınlık denilince ilk akla gelen azınlık grubu Türklerdir. Yunanistan içerisinde Türkler en yoğun olarak Batı Trakya olarak adlandırılan bölgede yaşamaktadır. Yunanistan’ın kuzeydoğusunda bulunan bu bölgenin doğusunda Türkiye ile Yunanistan sınırı olan Meriç Nehri bulunmaktadır. Batı Trakya olarak adlandırılan bu coğrafik bölgenin yüzölçümü 8578 kilometrekaredir. (Ülger, 2008: s.197)Yunanistan’da resmen tanınan tek azınlık olma özelliği taşıyan grup Batı Trakya Müslüman azınlık grubudur. Batı Trakya’da yaşayan Müslüman Türk nüfusu ise yaklaşık olarak 150.000 kişidir. Batı Trakya Türk toplumunun

azınlık statüsünü kazanması 1923 yılında Lozan Antlaşması ile gerçekleşmiştir. Lozan Antlaşması'nda kullanılan terminolojiye dayanarak yetkililer bu topluluğu Türk değil Müslüman azınlık diye isimlendirmekte ısrar etmektedirler. Ancak 1990'larda bu grubun üyelerinin çoğu, kendisini etnik bakımdan Türk olarak görmektedir.(Clogg, 2015: s.202) Yunanistan'da Türk varlığı sadece Batı Trakya bölgesi ile sınırlı değildir. Rodos ve İstanköy ağırlıklı olmak üzere On İki Adalar'da yaşayan yaklaşık 6000 Türk bulunmaktadır. Ancak 1923'te Lozan Antlaşması imzalandığında bu adaların İtalya'nın yönetiminde olması sebebiyle Yunanistan yönetimi buralarda yaşayan Türkleri azınlık statüsünde görmemektedir. (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2011)

Batı Trakya bölgesinde dinsel kimlik olarak ön plana çıkan Müslümanlıktır. Bununla birlikte bölgenin çoğunluğunu Yunanlılar oluşturmaktadır. Azınlık mensubu kişiler etnik açıdan üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar Türkler, Pomaklar ve Romanlardır. Pomak ve Romanlar, Müslüman olmaları sebebiyle Lozan Antlaşmasının sağladığı azınlık statüsünden yararlanabilmektedir. Zaten Pomak ve Romanların büyük bir bölümü kendi kimlikleri ile Türklüğü özleştirip asimile olmuşlardır. Kendilerine sorulduğunda Türk olduğunu söyleyen kesim çoğunluktadır. Bu sebeple de Batı Trakya denildiğinde akla ilk gelen grup Türkler olmaktadır. (Ülger, 2008: s.198)

Azınlık statüsünün verilmesi açısından oldukça önemli olan Lozan Antlaşması'nın 37. Ve 44. Maddeleri ile Türkiye'de yaşayan Müslüman olmayan azınlıkların hakları düzenlenmiştir. Buna karşılık Antlaşmanın 45. Maddesi ile de Türkiye'nin bu gruba tanıdığı hakların Yunanistan tarafından da kendi topraklarında yaşayan Müslüman azınlığa tanıyacağı ifade edilmiştir. (Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, 2011) Ancak Yunanistan'ın antlaşma ile taahhüt altına girmesine rağmen uygulamada yükümlülüklerine yerine getirmediği ve sorun çıkardığı görülmektedir. Öyle ki Batı Trakya Türkleri etnik kimliği Yunan yönetimlerince inkar edilen, ancak ülkede azınlık statüsüne sahip tek topluluk olma özelliğine sahiptir. (Özkan, 2003: s.168) Herhangi bir ayrılıkçı amacı olmayan bu azınlık yıllarca Yunan hükümetlerinin asimilasyon politikasına maruz kalmış ve sürekli baskı ile karşı karşıya kalmıştır. Bunun dışında etnik kimliklerinin tanınmamasının ötesinde temel insan haklarının çiğnenmesi sorunu ile karşılaşan Batı Trakya Türkleri "*Türk yayılcılığının ileri bir kolu*" olarak görülmüştür. Yunanistan'ın

Türk azınlığa karşı olumsuz tutumunun temel nedeni de budur. (Kurubaş, 2006: s.296)

2. Dünya Savaşı döneminde Yunanistan'da Bulgar, Alman ve İtalyanların işgaline maruz kalan Müslüman azınlıklar, yaşadıkları ülkeye ihanet etmeyerek Yunanistan tarafında savaş vermişlerdir. İç Savaş döneminde de Batı Trakya Türkleri genellikle Merkezi Yunan Hükümetinin tarafında yer almıştır. Yunanistan'da bulunan Müslüman Türk azınlığın durumunda etkili olan unsur Türkiye ve Yunanistan arasındaki ikili ilişkiler olmuştur. İki ülkenin SSCB tehdidine karşı birlikte NATO'ya üye olmaları ilişkileri olumlu etkilemiş ve 1963 yılına kadar Batı Trakya Türkleri genellikle rahat bir hayat yaşamıştır. (Mustafai, 2006: s.75) 1951 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında bir kültür anlaşması imzalanmıştır. Bu doğrultuda da ilk kez bir Türk Lisesi "Celal Bayar" adı ile 1952'de Gümülcine 'de açılmıştır.

Olumlu ilişkilerin geliştiği bu dönemde azınlıklarla ilgili olarak vahim bir gelişme de yaşanmıştır. Kıbrıs meselesinin iki devlet arasındaki ilişkileri bozması sonucunda 1955'te Yunanistan hükümetinin çıkardığı Vatandaşlık Kanunu ile Lozan'a aykırı hükümler içeren bir girişimde bulunulmuştur. Bu kanun ile birlikte geri dönme amacı olmadan Yunanistan'ı terk ettiği Yunan hükümlerince takdir edilen Yunan asıllı olmayan kişiler Yunan vatandaşlığından çıkartılmıştır. Bu yasa etnik olarak Yunan olmayan, yurtdışında doğan ve orada yetişen kişilere de aynen uygulanmıştır. Yunan hükümeti bu doğrultuda 1955-1998 yılları arasında yaklaşık 60.000 kişiyi vatandaşlıktan çıkartmıştır. (Mustafai, 2006: s.76) Vatandaşlıktan çıkartılan bu kişiler mülklerini de kaybetmişlerdir.

Gerilimli geçen bu süreçte öte yandan Türklerin kamuda görev almaları önünde birçok engel konulmuş ve oy hakları da zaman zaman kısıtlanmıştır. Dernek isimlerinde Türk unvanının kullanılması yasaklanmış, kurdukları vakıflar üzerinde baskı oluşturulmuş, kendi müftülerini seçmeleri konusunda da engeller çıkartılmıştır. Eğitim alanında da Türkçenin kullanımı ve öğretimi konusunda zorluklar çıkartılmıştır. Türk ilkokullarından mezun olan öğrenciler ancak sınav ile ortaokula alınmıştır. Diğer yandan orta ve yüksek okullardan mezuniyet sınavları Yunanca yapılmaya başlanınca Türk öğrencilerin ilkokuldan ileriye okuması engellenmiştir. (Kurubaş, 2006: s.297)

Yunanistan'da 1967 yılına gelindiğinde yaşanan darbe ile birlikte başa gelen askeri Cunta Yönetimi kurulmuştur. Bu dönemde azınlığın yaşadığı baskı ve kısıtlamalar daha da artmıştır. Azınlığın seçtiği encümenler tarafından yönetilmesi gereken azınlık eğitimi tamamen güdüm altına alınarak engellenmeye çalışılmıştır. Öyle ki bu dönemde birçok azınlık okulu ders kitabı ve öğretmen eksikliği sebebiyle fiilen kapatılmaya mahkum olmuştur.(Oran, 1991: s.77) 1968 yılında azınlık okullarına veli toplantılarının yapılması yasaklanmış ve bu yolla da öğretmen ve veliler arasındaki ilişki koparılmak istenmiştir.(Aykoç, 2009: s.464)

Bu dönemde azınlıkların eğitimi ile ilgili sorunların aşılabilmesi adına hem Türk hem Yunan temsilcilerinin katıldığı görüşmeler yapılmıştır. 1951 Anlaşması ile kurulması kararlaştırılan Daimi Karma Komisyonu'nun faaliyete başlaması noktasında anlaşmaya varılmıştır. Çalışmalarına başlayan komisyonun önerilerinden oluşan Karma Kültür Protokolü 20 Aralık 1968'de imzalanmıştır. Bu protokolle okullarda azınlık dilinin öğretimi ve kullanımına serbestçe devam edilmesi, ders kitapları ve diğer öğretim araçlarının ilgili devletlerin ulusal bütünlüklerine zarar verecek içeriklere sahip olmaması gibi konuya ilişkin ayrıntılı bir prosedür belirlenmiştir. Ancak Yunan tarafının Müslüman Türk azınlığın eğitim kitaplarına ilişkin geçici adımlar attığı daha sonrasında çeşitli sebeplerle kitapların dağıtılmasını engellemiştir. Böylelikle bu protokolün hiçbir zaman tam olarak uygulanmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. (Aykoç, 2009: s.464-465)

Cunta Yönetimi döneminde Türk kimliğinin tanınması yönündeki politika değişikliğe uğramıştır. Albaylar Cuntası Lozan Barış Anlaşmasından kaynaklı Batı Trakya'da sadece Müslüman azınlık bulunduğunu ve Türk azınlık olmadığını dile getirmiştir. (Cin, 2003: s.202) Diğer yandan Yunan hükümeti Müslüman azınlığın kendi içinde türdeş olmadığını ve içlerinde Pomak ve Çingenerin de yer aldığını ifade etmektedirler. (Oran, 1991: s.164-165)

1913'te imzalanan Atina Anlaşması ve 1923 Lozan Anlaşması hükümlerince Batı Trakya Türkleri kendi müftülerini seçme hakkına sahiptirler. Bu hakka dayanarak 1990 yılına kadar müftüler seçimle başa gelmişlerdir. Ancak 1990 itibariyle hiçbir gerekçe olmaksızın Türk azınlığın bu hakkı yok sayılmış ve Yunanistan hükümeti tarafından Gümölcine ve İskeçe'ye müftü atanmıştır. Diğer yandan Türklerin oyları ile seçilen kişiler Yunan hükümetinin rızasına aykırı davranarak müftü sıfatını kullanmaktan ötürü tutuklanmıştır. 1997 Eylül'de Avrupa

İnsan Hakları Mahkemesine taşınan bu konu neticesinde Yunanistan'ın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin düşünce, din ve inanç özgürlüğüne dair maddesine aykırı davrandığı tespit edilerek Yunan hükümeti mahkum olmuştur. (Ülger, 2008: s.202-203)

Yunanistan'da 1974 yılında demokratik rejime geçilmesi de hakların ihlali noktasında bir değişiklik yaşanmasına sebep olamamıştır. Yunanistan'ın Türk azınlığa ilişkin uygulamaları 1990'ların ortalarına kadar baskıcı, azınlık haklarını ihlal eden ve hatta insan haklarından uzak bir noktada kalmıştır. Ancak bu tarihten itibaren bazı ilerlemeler kaydedilmeye başlandığı gözlemlenmiştir.(Koyuncu, 2008: s.222) 1990'ların ortalarından itibaren diğer azınlıkların da yanı sıra Batı Trakya Türk azınlığının temel hak ve özgürlükleri de tanınmaya başlanmıştır. 1991'de o dönemin Yunan Başbakanı olan Konstantinos Mitçotakis'in Batı Trakya gezisi sırasında *“yasalar ve idari makamlar önünde eşitlik”* ilkesinin benimseneceğini ifade etmesi olumlu bir gelişme olmuştur. Ancak bu değişimin altında yatan gerçek sebep bambaşkadır. Bu değişikliğin temel sebebi ülke aleyhine gittikçe artan ve ülkenin imajını bozan uluslararası eleştirilerin bilincine varılmış olunmasıdır. Bu politika değişikliği ile birlikte Türk azınlığının etnik kimliği tanınarak, eğitimde, siyasal ve ekonomik yaşamdaki baskılar birer birer kaldırılmaya başlanmıştır. 1997 yılında Yunan Devlet Radyosu ilk kez Türkçe yayın yapmaya başlamıştır. (Kurubaş, 2006: s.298)

2000'li yıllara gelindiğinde Batı Trakya Türklerinin durumlarının öncelere nispeten biraz daha iyi olduğu söylenebilmekteyse de halen haklarına yönelik saldırılar ve engellemeler yapılmaktadır. 2016 yılında eğitim ve öğretim yılının başladığı sıralarda Yunanistan hükümeti öğrenci sayısının yetersizliğini ileri sürerek yaklaşık 60 tane azınlık okulunu kapatmıştır. Bu 60 okulun içerisinde kapatılan okullardan 9 tanesi de Türk okuludur. Diğer yandan azınlık liselerinde Türkçe ders saati sayısı da azaltılmıştır. (Hürriyet, Eylül 2016) Son dönemde Yunanistan'ın yaptığı çirkin bir hamle de Müftülüklerle ilgilidir. Bu konuda yıllardır oldukça sıkıntı yaşayan Batı Trakya Türkleri durumdan oldukça rahatsız olmaktadır. Yunanistan eğitim bakanı Kostas Gavroglu'nun kararı ile *“Trakya'da ki Müslüman Azınlığın Müftülüklerinin İşleyişinin Modernleştirilmesi ve Seviyesinin Yükseltilmesi”* amacıyla bir komisyon oluşturulmuştur. Oluşturulan bu komisyon Hıristiyan

bürokratlardan oluşmuştur. Batı Trakya Müslüman Türkleri ise bu hareketi dini değerlerine bir tecavüz olarak nitelemiştir. (Millet Gazetesi, Mart 2017)

Bu olumsuz gelişmelerin yanında son dönemde atılan bir adım ile 1980'li yılların başından beri azınlık liselerinde Yunanca olarak yapılan kurul sınavlarının kaldırılacağı gündeme gelmiştir. Bu sayede Türkçe olarak eğitimini alan öğrenciler bu derslerden Yunanca sınav yapılmayacaktır. (Millet Gazetesi, Mayıs 2017) Diğer taraftan eğitim alanında Batı Trakya Türk azınlığı 2010 yılında çift dilli anaokulu talebinde bulunmuştur. Pilot uygulama yapılması öngörülen bu hususta pilot uygulama da kabul edilmemiştir. Bunun üzerine 7 Ağustos 2017'de toplanan Batı Trakya Türk Azınlığı Genişletilmiş Danışma Kurulu çift dilli anaokulu taleplerini tekrarlamıştır. (Millet Gazetesi, Ağustos 2017)

Batı Trakya'da Türkler dışında yaşayan diğer Müslüman azınlık grupları Pomaklar ve Romanlar da tıpkı Türkler gibi hakları konusunda birçok ihlal ve engelleme ile karşı karşıya kalmıştır. Bu gruplar Müslüman olmalarından dolayı Lozan anlaşması çerçevesinde statü kazandığından sadece dinsel hakları tanınmakta, etnik kimlikleri inkar edilmektedir. Yunan hükümeti Pomakların etnik olarak Helen kökenli olduklarını ileri sürmektedir. Pomakların nüfusunun çeşitli kaynaklara göre 30 bin civarında olduğu bilinmektedir. Pomaklar genel olarak Bulgaristan sınırına yakın yerlerde bir dönem kapalı askeri bölge ilan edilen coğrafyada yaşamaktadır. (Ülger, 2008: s.205) Pomak dilinin kullanımı ise kamu alanında kesinlikle mümkün olmayıp medya alanında Pomakça Grek alfabesiyle çıkan gazeteleri bulunmaktadır. Pomak çocuklar Müslüman okullarına devam etmektedirler. Bu da Pomakların büyük oranda Türkleşmelerine sebep olmuştur. Pomak azınlık mensuplarının büyük bir kısmı çift kimliklidir. Yani Pomak olan bir kişi diğer yandan da Türk'tür. Pomakların Türkler içinde asimile olmalarının bazı sebepleri bulunmaktadır. Bunlardan ilki Yunanistan'ın 1951 yılında Pomakları Bulgarlardan uzak tutmak adına Türkçe eğitim almaya yönlendirmeleridir. Böylelikle Pomaklar Türkçe öğrenmiştir. Diğer bir sebep ise Pomakların artık bir azınlık içinde azınlık olmak istemeyerek kendi haklarını savunacak birilerine gereksinim duymalarıdır. Bu da Türklerden ayrı bir Pomak lideri varlığını ortadan kaldırmış ve Pomaklar Türkler arasında asimile olmuştur. (Kurubaş, 2006: s.298-299)

Romanlar da Batı Trakya'da Türkleri ile birlikte yaşamaktadır. Romanlar Pomaklar gibi Türkler içinde asimile olmuş bir gruptur. Romanların bir kısmı

vatandaşlık ve temel medeni haklardan yoksundur. Batı Trakya dışında Yunanistan içinde göçebe olarak yaşayan Romanlar da bulunmaktadır. Bu göçebe Romanların durumu diğer soydaşlarına göre daha kötü durumdadır. Yunanistan'ın Romanları Ortodoks yapma yönünde bazı teşvikleri olmuştur. Öyle ki doğum belgesine sahip olmayan Romanların kimlik kartı çıkartmaları Ortodoks olma şartına bağlanmıştır. (Kurubaş, 2006: s.299) Ancak Yunan hükümetinin tüm bu faaliyetlerine karşın Romanlar Ortodoks olmamıştır. Romanlar günümüzde kendilerini baskı ve aşağılanmaktan kurtulmak adına kimi durumlarda Türk olduklarını ifade etmektedir. Bazı verilere göre de Yunanistan'da göçebe olanlarla birlikte yaklaşık 140 bin Roman bulunmaktadır. Bunların ancak üçte biri Müslüman'dır. Dünyanın hemen hemen her yerinde olduğu gibi Yunanistan'da da Romanlar toplumsal düzenin en alt kademesinde yer almaktadırlar. (Ülger, 2008: s.206)

ABD'nin Demokrasi, İnsan Hakları ve Çalışma Bürosu'nun hazırladığı 2015 Yunanistan İnsan Hakları Raporunda Türk, Pomak ve Romanlarla ilgili kısmen ifadeler yer almıştır. 2015 yılı raporunda 2013, 2014 raporlarında da yer alan Trakya'da resmi olarak tanınan Müslüman azınlığa karşı ayrımcılık ve sosyal dışlanmanın yapıldığı, Romanlara karşı ayrımcılık yapıldığı ve Roman çocukların sömürüldüğü belirtilerek ülkedeki insan hakları sorunları arasında sayılmıştır. (Unites State Department of State, 2015: s.1) Ayrıca yine aynı yılki raporda Türklerin kendilerini "*Tourkos*" ya da "*Tourkikos*" olarak yasal olarak tanımlama hakları olmalarına rağmen bu tanımlamanın kuruluşlarda kullanımının Yunanistan tarafından yasak olması raporda yer almıştır. Başka bir sorun olan istihdamla ilgili olarak ECRI'nın Yunanistan hakkında hazırladığı beşinci raporunda ülkenin Müslüman azınlığın temsilcilerinden özellikle Makedonya ve Trakya bölgesinde kamu hizmetinde istihdam edilen azınlığın üye sayısının çok düşük olduğu ifade edilmiştir. (U.S. State Department of State, 2015: s.27)

3.1.3.Makedonlar

Yunanistan 1912-1913 Balkan Savaşları'nda Ege Makedonya'sının büyük bir kısmını topraklarına katmıştır. Böylelikle Ege Makedonya'sında yaşayan Makedon halkı Yunanistan'da azınlık konumuna düşmüşlerdir. (Oktay, 2003: s.134-134) Yunanistan'da yaşayan bu Makedon azınlığın sayısı hakkında ise net bir bilgi olmayıp çeşitli kaynaklarda 10.000 ile 200.000 arasında veriler bulunmaktadır.

Ancak bu sayılara rağmen Yunanistan sınırlarında kalan bu Slav Makedonlar Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını kazandığı tarihten beri Yunan devleti tarafından reddedilmiştir. Yunanistan bu grubu “*Slavofon Yunanlar*” olarak görmüştür. (Mustafai, 2006: s.73) Hatta öyle ki Makedonların Ortodoksluğunu Yunanlılıklarının bir kanıtı olarak görmüşlerdir.(Aykoç, 2009: s.251) Diğer yandan Yunanistan'a göre Makedonya sadece bir coğrafyanın adıdır. Yunanistan azınlık politikasından ayrı olarak Yunan halkı ise bir süre Makedonları, Bulgar olarak adlandırmıştır. Yunanlıların bu grubu Makedon olarak adlandırmaya başlamaları ilerleyen zaman içinde gerçekleşmiştir.(Koyuncu, 2008: s.226)

10 Ağustos 1920'de *Yunan Sevri* olarak da bilinen *Yunanistan'daki Azınlıkların Korunmasına İlişkin Antlaşma* 'da Makedonların hak ve özgürlükleri diğer etnik azınlıklar ile birlikte güvence altına alınmıştır. Bu anlaşma ile Yunanistan diğer azınlıklarla birlikte Makedonların da varlıklarını, dil, din, eğitim gibi haklarını kabul etmiştir.(Poulton, 1993: s.211) Yunanistan 1920'de Bulgaristan ile imzalanan Neuilly Antlaşması gereğince ülkesinde bulunan en az 85.000 Makedon'u Bulgaristan'a göndermiştir. 1925 yılında ise Kuzey Yunanistan'da yani Ege Makedonya'sında yaşayan Slav Makedon çocukları için ABECEDAR olarak bilinen bir alfabe kitabı hazırlayıp yayınlamıştır. Ancak bunun olumlu davranışın ardından kitabın yayınlanmasından kısa bir süre sonra Yunanistan bu kitabı yasaklamış ve 1926 Kasım ayında çıkarılan bir yasa ile Ege Makedonya'sında bulunan bütün yer adlarını ve Makedon ailelerin adlarını Helenleştirmek için bir kampanya başlatmıştır. (Mustafai, 2006: s.73-74)

Ege Makedonya'sında yaşanan baskı 1930'lu yıllarda da devam etmiştir. Ancak Kasım 1930'da dönemin Yunanistan Başbakanı olan Eleftheorios Venizelos yaptığı basın açıklamasında “*Makedon ulusal azınlığı ile ilgili sorun çözümlenecek ve millet eğer öyle istiyorsa Makedon okulların açılmasına öncü olacağım*” demiştir. Bu da ilk kez bir Yunan Başbakanın Makedon azınlığın varlığını kabul ettiğini göstermiştir. (Hatipoğlu,1999: s.57-58) 1936-1941 Meteksas diktatörlük döneminde Makedonca konuşma yasağı yoğun bir şekilde uygulanmıştır. Öyle ki 1936'da çıkarılan bir yasada “*Devlet Güvenliğine Karşı Eylemler*” arasında Makedonca konuşmak, şarkı söylemek ve Makedon kimliğini vurgulamak da sayılan eylemler arasında olmuştur. (Mustafai, 2006: s.74) Bu baskı döneminde Ege Makedonları arasında kimlik bilincinin arttığı söylenebilir. Eylül 1938'de çıkarılan bir kararname

ile de Makedonlar için her türlü eğitim imkanı ortadan kaldırılarak Makedon okulları tamamen kapatılmış ve yasaklanmıştır. Bu dönemde yetişkin olan Makedonlar akşam okullarına zorla getirilerek Yunanca öğretilmeye çalışılmıştır. Bu uygulamalara uymayanlara da dayak atılmış ya da hintyağı içirilmiştir. Bunlar dışında da yaklaşık 5000 Makedon cezaevine gönderilmiş ya da temerküz kamplarına sürülmüştür.(Hatipoğlu, 1999: s.80)

2. Dünya Savaşı ve sonrasında Yunanistan'da patlak veren iç savaşta da Makedon azınlığa yönelik baskılar artarak devam etmiştir. Bu dönemde birçok Makedon ABD, Kanada, Avustralya gibi denizaşırı ülkelere kaçmıştır. (Ibraimi, 2012: s.54) Yunanistan, Makedon azınlık konusunda bazı durumlarda Makedon azınlığı düşmanla işbirliği yapmakla suçlamış ve yer yer de soykırım boyutlarına ulaşan ciddi şiddet uygulamaları gerçekleştirmiştir. 1946-1949 yıllarında Yunanistan'da yaşanan iç savaş döneminde Kral yanlıları ülkenin kuzeyinde yaşayan Makedon kökenli Yunanlıların komünist direnişçiler olduğunu iddia ederek, ortadan kaldırılmaları gerektiği vurgusunu yapmıştır. İç savaşta isyancılık suçu ile karşı karşıya kalan Makedonlardan yaklaşık 16 bin kişi öldürülmüş, yaklaşık 120 bin kişiye de toplama kamplarında işkence edilmiştir. (Ülger, 2008: s.208-209)

Atina yönetiminin Soğuk Savaş döneminde Makedon azınlıklara yaklaşımı ise “*Yunanistan'da Makedon azınlık yoktur*” şeklinde olmuştur. Uluslararası alanda SSCB ve Yugoslavya'nın dağılmasının ardından Yunanistan bu bakış açısını daha da ileriye götürerek “*Makedon ulusu diye bir ulus yoktur*” şeklinde değiştirmiştir. Bağımsız bir Makedon devletinin kurulması ise Yunanistan'ı oldukça rahatsız etmiş ve bu devletin uluslararası alanda tanınmaması için oldukça çaba harcamıştır. Öyle ki bu devlet Birleşmiş Milletlere ancak Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti adı ile üye olabilmıştır.(Ülger, 2008: s.206) Yunanistan içinde yaşayan etnik Makedonlar, isim krizi gibi sorunların yaşandığı Makedonya-Yunanistan krizlerinden doğrudan etkilenmişlerdir. Yunanistan bu doğrultuda bu azınlığın ifade özgürlüğünü sınırlandırmış, dernek kurma özgürlüğünü engellemiş, azınlığın siyasi temsil organı konumundaki Gökkuşağı Partisi'ne baskı uygulamıştır. Bu davranışlar dışında Yunanistan bu kriz sırasında daha önceden Yunanistan'dan göç etmiş etnik Makedonların Yunanistan'a girişini önlemiş ve vatandaşlık konusunda da sorun çıkartmıştır. (Kurubaş, 2006: s.301-302)

Yunanistan'da Makedon ulusal varlığını sürdürmeyi amaçlayan dernekler kurulmuştur. 1980'li yıllarda da bu amaçla faaliyet gösteren hükümet dışı uluslararası örgütler kurulmuştur. Kurulan bu örgütlerin hiçbirisi Yunan hükümeti tarafından tanınmamış olsa da yine de bir direniş göstergesi olmuştur. Kurulan örgütlerden bazıları Makedonya İnsan Hakları Merkez Örgütü Komitesi, Ege Makedonya'sında Yaşayan Makedon Halkın Ulusal ve İnsani Hakları Hareketi ve Makedonya İnsan Hakları Merkezi'dir. Bu oluşumların amacı Yunanistan yönetimlerinin Makedonlara uyguladıkları her türlü baskıya karşı direnmek, Makedon dilini hiçbir kısıtlama olmadan konuşulmasını sağlamak, Makedon dilinde eğitim yapılması gibi çeşitli alanlardaki baskıyı sonlandırabilmek olmuştur. Öyle ki bu oluşumların faaliyetleri sonucunda Yunanistan'da yaşayan Makedon azınlık uluslararası toplum tarafından tanınmıştır. (Ülger, 2008: s.209-210)

Yunanistan 1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla birlikte bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkan Makedonya hakkında oldukça büyük endişeler yaşamıştır. Bu dönemde daha önce de belirtildiği gibi uluslararası arenada bu ülkeye zorluklar çıkartma çabasına girmiştir. 1991 yılındaki bir diğer gelişme ise Yunanistan'ın AGİT Kopenhag Belgesine taraf olmasıdır. Böylelikle Yunanistan ulusal azınlıklara mensup kişilerin kendilerini her türlü ve özgürce ifade edebilmeleri, etnik, kültürel, dinsel ve dilsel kimliklerini koruyup geliştirmeleri konusunda üzerine düşeni yapmayı taahhüt etmiştir. Fakat Yunanistan beklenildiği gibi davranmamış ve 1991 yılında ABD'nin yayımladığı raporda da belirtildiği üzere Makedonlara uyguladığı ayrımcı ve baskıcı uygulamalardan vazgeçmemiştir.(Koyuncu, 2008: s.239)

Yunanistan dünya üzerinde insan hakları, azınlık hakları konularının oldukça popüler olduğu 1990'lı yıllara gelinmesine rağmen Makedonlara karşı baskılarına devam etmiştir. Bu doğrultuda Makedonlar hiçbir siyasi hakka da sahip olamamıştır. Makedonların 6 Eylül 1995 yılında Lerin'de kurduğu Gökkuşığı Partisi (Vinojito) tabelasında Yunanca ve Makedonca yazı olduğu gerekçesi ile saldırıya uğramış ve parti kurucuları da mahkemeye verilmiştir. Parti kurucularının ana dilleri olan Makedonca'yı kullanmaları da bir dava konusu olmuş ve duruşma ertelenerek 15 Eylül 1998'de görülebilmiştir. Bu dava öncesinde kurucular dünyadaki çeşitli insan hakları savunucusu örgütlerin desteği için çağrıda bulunmuştur. Dava günü çeşitli örgütlerin temsilcilerinin önünde Gökkuşığı Partisi davadan beraat etmiştir. Partinin lideri olan Traianos Pasis'de 1996 yılında üzerinde Kuzey Yunanistan manzara

resimlerinin olduğu ancak yer adlarının Makedonca yazıldığı resimler sebebiyle pasaport noktasında durdurulmuş ve hakkında dava açılmıştır. (Mustafai, 2006: s.85)

Yunanistan azınlık mensubu kişi ya da kurumlara açtığı davalarda genellikle Ceza Kanununun 191. Ve 192. Maddesinin ihlal edildiği gerekçesini ileri sürmektedir. Bahsi geçen maddeler “*vatandaşlar arasında düzeni, düşmanlığı, toplumsal uyumu ve Yunanistan’ın dış ilişkilerini bozacak veyahut zedeleyebilecek yanlış bilgi yaymak ve bu tarz bir ortamın oluşmasına sebebiyet vermeyi*” içermektedir. (Mandacı ve Erdoğan, 2001: s.50) Yunanistan hükümet olarak azınlıklara zorluk çıkartmak ve onları engellemek için bir şekilde hukuki zemin de kimi maddeleri öne sürerek kendini haklı çıkartmaya çalışmaktadır. 1990’da kurulması için girişimi yapılan Makedonya Kültür Merkezi de Florina Bölge Mahkemesi kararıyla engellenmiştir. Yasal olarak eksiklikleri bulunan bu merkezin eksikleri tamamlanıp tekrar açılması için girişimde bulunulsa da bu sefer de Yunan makamları derneğin açılmasına izin vermemişlerdir. Derneğin kurucuları Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine son çare olarak başvuruda bulunmuştur. Ancak 10 Haziran 1998’de sonuçlanan davada Yunanistan suçlu bulunsa da Yunanistan hükümeti merkezin açılmasına yasadışı bir tutumla izin vermemiştir. (Hatipoğlu, 2005: s.13)

Günümüzde Yunanistan’da Makedon dilinin öğrenilmesi yasaktır. Yeni doğan Makedon çocuklarına Makedonca bir isim verilmesi dahi engellenmektedir. Bu noktada uygulamada çocukların doğum kaydını yapan Yunan dini görevlileri Yunan ismi olmayan isimle kayıt yapmayı reddettiği bilinmektedir. (Ibraimi, 2012: s.55) Genel olarak Yunanistan’ın başlangıçtan bu yana Makedonya’ya ve Makedonyalıların varlığını yok sayarak onları buldukları topraklarda asimile etmek için çaba harcadığı görülmektedir. Bu noktada da yasa dışı olan Yunan hükümeti gönüllü nüfus göçü gibi gösterilen ülkeden sürmek, kolonileştirmek, sosyal ve ekonomik olarak ayrımcılık uygulamak, vatandaşlıktan zorla çıkartmak ve eğitim sistemi yoluyla siyasi ve entelektüel hayatlarını tamamen kontrol etmek gibi uygulamalarına devam etmektedir. (Ülger, 2008: s.211)

3.1.4.Arnautlar

Arnautlar Balkan Yarımadasının en eski halklarından birisidir. Köklerinin İlirler’e dayandığı kabul edilen Arnautların Yunanistan’da ki varlığı ise genellikle

Epir bölgesinde bulunmaktadır. Yunanistan'da yaşayan bu Arnavut grubu ise temel olarak kendi içlerinde 3 gruba ayırmak mümkündür. Bunlar; Ortodoks Arnavutlar (Arnavitler/Arvanites), Müslüman Arnavutlar (Çamerya/Thesprotia Arnavutları) ve Soğuk Savaş sonrasında Yunanistan'a gelen göçmen Arnavutlardır. Ortodoks Arnavutları ve Müslüman Arnavutlar Yunanistan tarafından çeşitli zamanlarda sürgüne, etnik temizliğe ya da asimilasyona maruz kalmıştır. Yunan yönetimi diğer etnik grupları tanımadığı gibi Arnavutların da etnik kimliğini tanımamaktadır. Özellikle de Ortodoks olanların "Helen" olduğunu iddia etmektedir. Arvanites olarak tanımlanan bu grup içerisinde kendisini Yunan olarak tanımlayanlar bulunmaktadır. Bunun temel sebebi de Yunanistan hükümetlerinin yapmış olduğu asimilasyon politikalarıdır. (Hatipoğlu, 2005: s.5)

Yunanistan'da yaşayan Arnavutların tam olarak sayısı bilinmemekle birlikte çeşitli kaynaklara göre yaklaşık 100bin kişidir. Ortodoks Arnavutlar Yunan yönetiminin güçlendirilmiş asimilasyon politikasına maruz kalan kesimdir. Arnavutlar anadilleri olan Arnavutçayı toplum içinde konuşmaları yasaklanmış ve Arnavutça coğrafi isimler de Yunanca isimler ile değiştirilmiştir. Müslüman Arnavutların durumu özellikle de 1936 Metexas hükümeti döneminde oldukça kötüye gitmiştir. Bu dönemdeki yönetim Müslüman Arnavutların yaşadığı yerlerde demografik yapıyı değiştirmek için Yunanistan'ın diğer bölgelerinden buraya göçleri teşvik etmiştir. Arnavutların yaşadığı köylere Yunanca isimler verilmiş, haksız tutuklamalar yapılmış, sürgünler yapılmıştır. (Ülger, 2008: s.212)

Hugh Poulton'un yaptığı tespitlere göre üç nesil öncesine kadar Attika, Boeotika, Güney Evvoia ve Hidra'da, Atina'nın bir semti olan Plaka'da kalabalık bir Arnavut nüfus yaşamıştır. 2. Dünya Savaşı ve Yunan İç Savaşı döneminde Yunanlılar Arnavutların işgalci İtalyanlarla işbirliği yaptığını öne sürmüştür. Bu iddialara dayanarak da birçok Arnavut ya sınır dışı edilmiş ya katledilmiş ya da Yunanistan'ın çeşitli bölgelerine sürülmüştür. (Hatipoğlu, 2005: s.5) Diğer yandan Müslüman Arnavutların en çok baskıya uğrayan grup olduğu da söylenebilir. Öyle ki 2. Dünya Savaşına kadar olan yıllarda Güney Epir'de çoğunluk konumunda olan Arnavutlar, 1944 yılında ve İç Savaş döneminde katliama ve soykırıma uğramıştır. Hayatta kalanlar da ya Arnavutluk'a ya da diğer ülkelere kaçmıştır.(Koyuncu, 2008: s.242) 2. Dünya Savaşı döneminde İtalyan işgalinden evvel Yunanistan'da ilan edilen genel seferberlik sırasında Yunan vatandaşı olan Çamerya Arnavutları

hükümete başvurarak düşmana karşı savaşmak için silahlanma isteğinde bulunmuştur. Ancak Yunan yönetimi Çameryalıları seferberlik kapsamına dahil etse de onları silahlandırmamış ve inşaat işçiliğinde çalıştırmıştır. Yunan yönetiminin yaptığı bu hareket sonucunda Arnavutlar kendilerini dışlanmış hissetmişlerdir. (Ibraimi, 2012: s.57-58) İtalyan işgali sırasında ise Arnavutların tepkisinden çekinen Yunan yönetimi 14 yaş üzeri bütün Arnavut erkeklerini toplama kamplarına sürmüştür. Bu dönemde de Çamerya'da kadınlar, çocuklar ve yaşlılar soygun, cinayet ve tecavüze maruz kalmıştır. Bu sebeple de Arnavut devleti 1994'te aldığı bir karar ile 27 Haziran'ı Çamerya'da katliama uğrayan Arnavutları anma günü ilan etmiştir.(Ibraimi, 2012: s.58)

Soğuk Savaş sonrasında ise Arnavutluk'ta yaşanan siyasal, ekonomik, sosyal değişim sırasında 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında bireysel ve kitlesel olarak yasal veya kaçak yollarla Yunanistan'a yaklaşık 200bin Arnavut göçmen sığınmacı olmuştur. 1998'de Yunan hükümeti bu gelen gruba yönelik statü tanıma düzenlemeleri getirmiş olsa da Yunan toplumunda bulunan Arnavut düşmanlığı (Albanophobia) sebebiyle sorunlar yaşanmıştır. (Koyuncu, 2008: s.242) Arnavutluk'ta Komünist rejimin sona ermesiyle birlikte daha iyi bir yaşam için Yunanistan'a göç edenlerin sayısı oldukça artmıştır. Ülkeye gelen bu göçmenlere karşı Yunanistan'ın uyguladığı politika ise gelen göçmenleri sınır dışı etme ya da ekonomik olarak düşük ücretle ağır işlerde çalıştırma şeklinde uygulanmıştır.(Ibraimi, 2012: s.59) Bu dönemde Yunan medyası gelen göçmenlerin Yunanistan için bir tehdit oluşturduğu görüşlerini empoze ettiğinden bu da kamuoyunda olumsuz bir etki oluşturmuştur. Bunun bir sonucu olarak da ülkedeki artan suç oranının günah keçisi Arnavutlar olarak görülmüştür. Yaşanılan tüm bu gelişmeler neticesinde de uluslararası alanda insan hakları örgütleri Yunanistan'ın göçmen ve sığınmacı politikalarını eleştirmeye başlamıştır. (Hatipoğlu, 1999: s.110-111)

Daha iyi şartlarda yaşama ve bir AB üyesi olan Yunanistan'da uygun bir iş bulma umuduyla Yunanistan'a göç eden Arnavutlar 1991 itibariyle toplu ya da kişi bazlı olarak sınır dışı edilmeye başlanmıştır. 1992 yılında 200bin yasa dışı göçmen Yunanistan'dan sınır dışı edilmiştir. Sınır dışı edilen bu kişilerden 150bini Arnavut'tur. Yaşanılan tüm bu olaylarla birlikte Yunanistan'da kalan kişiler de çeşitli zulümlere maruz kalmıştır. Bu olaylar çeşitli raporlarda yer almıştır. Örneğin, Greek

Helsinki Monitor'un 1998 tarihli basın açıklamasında Pieria'da ki Palio Keramidi belediye başkanının güneş battıktan sonra Arnavut göçmenlerin sokağa çıkmasını yasakladığı ve bunun temel insan haklarını çiğnenmesinin yanında ırkçı bir karar olduğunu ifade edilmiştir. Aynı bildirimde Ikaria'da “*Soygun Kurbanları Komitesi*” adıyla kurulan bir grubun ABD'de ki Ku-Klux-Klan örgütüne benzer kıyafetler ile masum Arnavutlara saldırdıkları belirtilmiştir. (Hatipoğlu, 2005: s.7-8) Arnavutlara karşı yapılan ayrımcılık ve dışlamanın bir diğer örneği de 2000 yılında yaşanan bayrak tutma krizidir. Odiseus Cenai isimli Arnavut bir öğrencinin Yunan Milli gününde Yunan bayrağını taşıyıp taşıyamayacağı konusu üzerine çıkan tartışma neticesinde Arnavut gencin bayrağı taşımaya izin verilmemiştir. Bu da Arnavutlara karşı var olan önyargının bir örneğini daha gözler önüne sermiştir. (Ibraimi, 2012: s.58-59)

ABD'nin Demokrasi, İnsan Hakları ve Çalışma Bürosu'nun her yıl hazırladığı insan hakları ve demokrasi raporlarının 2013 Yunanistan hakkındaki raporunda Arnavutlarla ilgili bazı kısımlar yer almıştır. Bu raporda Nisan 2012'de BM İşkenceyle Mücadele Komitesi raporunda bahsi geçen 1998 ve 2002 yılları arasında Yunan makamları tarafından göz altına alınan 661 Arnavut, Roman sokak çocuğunun statüsüyle ilgili endişesini yinelemiştir. (U.S. Department of State, 2013: s.2)

3.1.5.Ulahlar

Ulahlar Yunanistan'ın kuzeyinde Makedonya ve Bulgaristan sınırına yakın Pindus bölgesinin dağlık kesiminde yaşayan azınlık gruptur. Ulahların bir kısmı Roman dilinin “*Megleno-Romanian*” diyalekti diğerleri ise “*Aromanian*” diyalektini konuşmaktadır. (Ülger, 2008: s.214) Ulahların günümüzdeki Yunanistan'daki sayıları çeşitli kaynaklara ve Ulah diasporasına göre 300bin ile 600bin arasında olduğu belirtilmektedir. Yunanistan, topraklarında yaşayan bu azınlık grubunun etnik kimliğini tanımamakta ve sayıları hakkında bilgi de vermemektedir. (Ibraimi, 2012: s.60) Ulahlar kendilerini *Romani*, *Romeni*, *Aromani* olarak tanımlamalarına karşın Yunanlılar tarafından *Kutsovlakh* ya da bir tür diyalektik konuşan Helenler olarak nitelendirilmektedir. Yunanistan'da yaşayan Ulah azınlık genellikle dağlık ve yayla bölgelerinde yaşadığından büyük sürü çobanlığı, çiftçilik ve ticaretle uğraşmaktadır.(Hatipoğlu, 2005: s.15)Ulahların dili eğitimde kullanılmamakla

birlikte medya alanında da Ulahça bir yayınları bulunmamaktadır. (Koyuncu, 2008: s.245)

Ulahlar için önemli bir tarih Osmanlı Devleti tarafından 1905 yılında millet olarak tanınmalarıdır. Günümüz Yunanistan'ında ise etnik varlıkları kabul edilmeyen Ulahlar için, Yunan sempatzanı olarak bilinen tarihçi Richard Clogg Romence'ye çok yakın bir dil konuştuklarını ve günümüz Yunanistan'ında önemli bir azınlık olduklarını belirtmiştir.(Hatipoğlu, 2005: s.15) Ulahlar kendilerine millet statüsü tanıyan II. Abdülhamit'e minnetlerini ifade etmek için içinde ona minnetlerini belirten bir ulusal marş yazmışlardır. Ulahlara Osmanlının tanıdığı bu özgürlüğe karşılık, Yunanlıların kendilerine yakın bölgelerde başka etnik grupların varlığını istememelerinden dolayı gönderdikleri çeteler vasıtasıyla binlercesi öldürülerek, okulları yakılmış ve kültürel kurumlarına karşı şiddet uygulanmıştır.(Ülger, 2008: s.214-215)

Balkan savaşları ile birlikte Ulahlar, Arnavutluk, Sırbistan, Yunanistan ve Bulgaristan'a yayılmıştır. Ulahlar Yunanistan'da Yunanistan ve Romanya arasında Bükreş anlaşmasının imzalanma döneminde en mutlu dönemlerini yaşamıştır. Öyle ki Ulah okulları açılmış ve açılan bu okullar ikinci dünya savaşına kadar açık kalmıştır. Yunanistan'ın asimilasyon politikasına maruz kalan diğer azınlıklar gibi Ulahlar da bu politikanın hedeflerinden olmuştur. Yunanistan'ın savaş sonrası dönemde Ulahlara yönelik uyguladığı resmi politika asimilasyonu esas almış ve kısmen de başarılı olmuştur. 1936-1941 döneminde Metexas diktatörlüğünde Ulahlara uygulanan baskı en üst seviyeye ulaşmıştır. (Ülger, 2008: s.215)

İkinci Dünya Savaşı yıllarında ise Yunanistan İtalya işgali altındayken Ulahlar Pindus Prenslğini kurmuştur. Fakat savaşın sonunda İtalya'nın ülkeden çekilmesiyle bu bağımsızlık girişimi başarısızlığa uğramıştır. Yunanistan'ın Ulahlara yönelik baskıları yoğunlaşmış ve asimilasyon sürecine girmişlerdir. Bu uygulama günümüzde de etkisini devam ettirmektedir. Ulahlara yönelen baskıların en somut örneği ise 1995'te gerçekleşen Bletsas Olayı'dır. Ulah azınlığın lideri olan Sotris Bletsas AB tarafından desteklenen bir proje doğrultusunda Avrupa Az Konuşulan Diller Ofisi tarafından basılan haritaların dağıtımını üstlenmiştir. Bu görevi icra ederken Bletsas Yunan polisi tarafından gözaltına alınıp dövülmüş ve ardından mahkemece 15 ay hapis cezası ve 500bin Drahmi para cezasına çarptırılmıştır. (Ülger, 2008: s.215-216)

Esasen Yunan yönetimi 1980'lerden itibaren Ulahların Türkler ve Makedonların aksine devlet için güvenliğe yönelik herhangi bir tehdit potansiyeli taşımadıklarını kabul etmiştir. Bu sebeple de bu tarihten itibaren Ulahların durumlarında nispeten bir iyileşme gözlemlenmiştir. Örneğin bu dönemde Ulah Kültür Merkezi'nin açılmasına izin verilmiştir. Yunanistan'ın bu tavrının sebepleri Ulahların diğer azınlık gruplarına göre daha az sayıya ulaşmış olması, aynı ulusal kimliğe sahip bir komşu devletin olmayışı ve Yunanlılar içinde asimile olma potansiyellerinin yüksek olmasıdır. (Koyuncu, 2008: s.245-246)

1998'de Avrupa Konseyi Balkanlar Komitesi tarafından yürürlüğe konan ve Yunanistan'ın da imzalamış olduğu The European Charter of Regional and Minority Languages adlı belge Ulah dilini de içine alan bir korumayı gerektirmektedir. Ancak Avrupa'da az konuşulan dillerin korunmasını ve yaşatılmasını öngören EBLUL adlı girişim AB tarafından desteklenmesine rağmen Yunanistan tarafından tepkiler almaktadır. Yunanistan bu doğrultuda ülkesinde Ulahların kültürlerini yaşattığını uluslararası alanda gösterebilmek için düzmece etkinlikler kurmaktadır. Ancak yapılan bu etkinliklerin Yunanca yapılıyor olması dahi yapılanların göstermelik bir oyun olduğunu gözler önüne sermektedir. (Hatipoğlu, 2005: s.17)

Almanya'da Ulah diasporasının liderlerinden olan BARBA'nın 1994'te Rumen Parlamentosundan destek istemesi ve Avrupa Konseyi'ne sunduğu raporlar neticesinde konu Avrupa Konseyi'nde ele alınmaya başlanmıştır. Ulahların bir bölümü asimilasyona direndiğinden kimisi Romanya'ya kimisi de Almanya, Fransa gibi Avrupa ülkelerine ve ABD'ye göçmüştür. Böylelikle geniş bir coğrafyada Ulah diasporası ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında ABD'de yaşayan Ulahlar "*Farsarotul Örgütü*"nü kurmuşlardır. (Ülger, 2008: s.216) Buna karşılık Yunanistan'da Ulah kültürü ve dili yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. AB'nin çeşitli platformlarında gündeme gelebilen böyle bir soruna rağmen, Yunanistan'ın AB'nin kuruluş, işleyiş ve yaşama ilkelerine ne kadar aykırı olduğunu örneklendirmektedir.(Hatipoğlu, 1999: s.138-139)

3.1.6.Yahudiler

Yahudilerin Yunanistan topraklarındaki varlığı oldukça eskilere dayanmaktadır. Yahudiler Yunanlı yazarların görüşlerine göre sınıflandırılacak olunursa etnik azınlık grubuna dahil olmaktadır. Yahudiler Yunanistan'da kentsel

bölgede yaşamaktadırlar. Özellikle de Selanik'in yaklaşık %40'ı Yahudi nüfustan oluşmaktadır. (Cin, 2014: s.4054) Günümüzde Yunanistan'da yaşayan Yahudi nüfusu yaklaşık 6000 kişi olduğu belirtilmektedir. 2. Dünya Savaşı öncesi dönemde nüfus yoğunluğu daha fazla olan Yahudilerin giderek sayılarının azalması ise iki temel sebebe bağlanabilmektedir. 1948 yılında İsrail devletinin kurulmasıyla birlikte dünyanın her yerinde yaşayan Yahudi nüfusun yaşadıkları yerleri terk ederek İsrail'e göç etmeleri Yunanistan'da da gerçekleşmiştir. İkinci olarak da Yunanistan'da var olan Anti-Semitizm hareketleri sebebiyle birçok Yahudi'nin ülkeyi terk etmek zorunda kalması nüfusu azaltmıştır.(Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu(ABTTF), 2008)

Yahudilerin nüfuslarının Yunanistan'da azalmasından evvel bölgeye gelişleri ise iki göç sonucunda gerçekleşmiştir. İlk Yahudi göçü 1430'da Aşkenasi Yahudilerinin Bavyera-Katolik Alman zulmünden kaçarak Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmaları ile olmuştur. İkinci Yahudi göçü ise 1492 yılında Sefardimlerin İspanyol engizisyonlarından kaçmaları sonucunda Osmanlı'ya sığınmaları ile gerçekleşmiştir. Bu bölgeye yerleştirilen Yahudilerle birlikte özellikle Selanik, Sefardim(İspanyol Yahudisi) kültürü için bir merkez haline dönüşmüştür.(Hatipoğlu, 1999: s.146) Selanik 1915 verilerine bakıldığında çok sayıda Yahudi'nin yaşadığı bir merkez olmuştur. Ancak 1990 itibariyle Selanik'te yaşayan Yahudilerin sayısı 85.000 olarak belirlenmiştir.(Kaplan, 1995: s.316-318)

Yahudilerin Yunanlılar ile sorun yaşamaya başlamaları 17. Yüzyılda Yunanlıların saldırılarına maruz kalmaları ve 1821'de Mora isyanı sırasında saldırıya uğramaları sonucunda olmuştur. 20. Yüzyıl başlarında Balkan Savaşları öncesinde Yunanistan'da sayıları 10.000 civarı olduğu söylenen Yahudilerin bir kısmı Yunanlıların 1840, 1851,1891 yıllarındaki saldırıları sırasında hayatını kaybetmiştir. Balkan Savaşları sonrasında Yunanistan'ın yeni topraklar elde etmesi ile sınırları içine 100.000 Yahudi nüfus eklenmiştir. Yahudilerin büyük bir kısmının ticaret ile uğraşması sebebiyle Selanik'in ekonomisi şehrin üçte ikisini oluşturan Yahudilerin eline geçmiştir. (Koyuncu, 2008: s.252)

Yunan toplumunda antisemitik eğilimler günümüzde de halen varlığını sürdürmektedir. Din, eğitim, yasama-adalet işleri ve politika boyutları ile devam eden bu olumsuz uygulamalar altında Yahudi nüfus yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Yahudilik Yunan Anayasasında Ortodoks-Hıristiyanlığın resmi din

olarak belirtiliyor olmasıyla birlikte temel olarak Anayasal düzeyde baskı ile karşılaşmaktadır. Yahudiler dini anlamda zorlukla karşılaşmanın yanı sıra ikinci olarak en çok eğitim alanında zorluk yaşamaktadır. Tutucu olan Yunan eğitim sistemi içinde okul kitaplarında antisemitik metinlerin yer alıyor olması öğrenciler arasında bir karşıtlık oluşturmaktadır. 1997 yılında bununla ilgili olarak hükümete bir başvuru yapılmış ancak ders kitaplarının sadece altıda birinden bu metinler çıkartılmıştır. (Koyuncu, 2008: s.253-254)

Uluslararası çeşitli raporlarda Yunanistan'da antisemitik olayların arttığı görüşü yer alırken, ülkede basının da etkisiyle Yahudi düşmanlığı tetiklenmektedir. Öyle ki hükümetin İsrail ile yapmış olduğu anlaşmalar bile rahatlıkla eleştirilerin hedefi olmaktadır. AB üyeliğinin Yunanistan üzerinde bazı sorumluluk ve zorunluluklar oluşturmasının yanında Yunanistan'da diğer azınlıklara olduğu gibi Yahudilere karşı da ayrımcılık hareketleri devam etmektedir.(ABTTF, 2008) 21. Yüzyıla gelindiğinde dahi Yunan toplumunun en önde gelen duygularının bileşimini oluşturan Yahudi düşmanlığıdır. Son zamanlarda ülkenin ekonomik durumunun kötüye gitmiş olması ve kriz yaşanıyor olmasını dahi Yahudilere bağlayan kesimler mevcuttur. Yunanlılar ülkelerinin ekonomik çöküş yaşıyor olmalarını Yahudili bankacılara bağlamaktadır. Günümüzde de “*Siyon Liderlerinin Protokolleri*” gibi Yahudi komplosu teorileriyle ilgili kitaplar ülkede oldukça popüler hale gelmiştir.(Sputnik Türkiye, 2015)

Yunanistan Yahudilerinin günümüzde de oldukça rahatsız koşullar altında yaşadıkları dillendirilmektedir. Yunanistan'ın baskıcı ve asimilasyoncu politikalarının tarafında olan bazı din adamlarının geçmişte olduğu gibi günümüzde de Siyonist ve Yehova Şahitleri karşıtı bir tutum sergilediği bilinmektedir. Bahsi geçen bu çevre mensuplarına göre *Siyonizm* “dünyayı ele geçirmek üzere tasarlanmış bir Yahudi planı” olup *Yehova Şahitliği* ise “bu amaç için Yahudiler tarafından kurulmuş ve kontrol edilen bir mekanizma” olarak görülmektedir.(Çelikmen, 2010: s.48)

3.2.YUNANİSTAN'IN AZINLIKLARA YÖNELİK UYGULAMALARI

1830 yılında bağımsızlığını elde etmiş olan Yunanistan hem ulusal, hem etnik hem de dinsel açıdan tam bir türdeşliğe sahip olamamıştır. Bunun birden fazla sebebi bulunmaktadır. İlk olarak ülkede ulusçu ideoloji, ulusal kimliğin kapsam ve sınırı

konusunda net bir bakış açısına sahip olamamıştır. İkinci olarak Yunanlılar arasında dinsel/bölgesel kimlikler halen baskın konumdadır. Son olarak da Yunanistan'ın sınırları içinde Yunanca konuşmayan ve Ortodoks olanlar ile Müslümanların bulunması Yunanistan'ın türdeş olmamasının sebebi olarak sayılabilir. 1830 yılında bağımsızlığını kazanırken bağımsızlığının büyük devletlerce kabulünün bir önkoşulu olarak Londra Protokolü ile sınırları içerisinde yaşayan Müslümanları azınlık olarak kabul edip bunlara bazı haklar vermekle yükümlenmiştir. Yunanistan'ın topraklarına yeni yerler kattığı her durumda bu süreç aynen işlemiş ve Yunanistan yeni sınırlarının büyük devletlerin kabul etmesi adına azınlıklar ile ilgili olan bu statüyü kabullenmek durumunda kalmıştır. (Aykoç, 2009: s.293)

Kuruluşundan itibaren azınlık meselesi ile iç içe olan Yunanistan'ın azınlıklara yönelik politikası ve tutumları zaman içerisinde değişimler yaşasa da genellikle olumsuz yönde ilerlemiştir. Bunun en temel sebebi olarak da Yunanistan'ın güvenlik algılaması içerisinde azınlıkları bir tehdit olarak görmesi sayılabilir. Yunanistan'ın azınlıklara yönelik politikası doğrultusunda yaptığı uygulamalar temelde 3 başlık altında incelenebilir. Bunlar azınlıkların asimilasyonuna yönelik yapılan uygulamalar, azınlıklara ayrımcı ve dışlayıcı uygulamalar ve azınlıkları bölmeye yönelik uygulamalardır.

3.2.1. Azınlıklara Karşı Asimilasyon Uygulamaları

Yunanistan'ın azınlıkların asimilasyonuna yönelik uygulamalarının temel amacı azınlıkların ulusal bütünlük ve ülke güvenliği karşısında bir tehdit oluşturmalarını engellemek amacıyla ulusal kimlik özelliklerinin zayıflatılması ve bu bağılıklarından uzaklaştırılmalarıdır. Böylelikle din dışındaki farklılıkların ve bunların toplumsal olarak görünümü olabildiğince azaltılarak, bu kişilerin aidiyetlerinin Yunan ulusal kimliğine yönlendirilmesi ile Yunan dili ve kültürünün benimsenmesi ve yaygınlaştırılması sonucunda “Yunanlılık” ülkedeki tek ve meşru kimlik biçimi olacaktır. Sonuç olarak da Yunanistan hedeflediği ulusal türdeşliğe ulaşmış olacaktır. Bu uygulama çerçevesinde Yunanistan ülkedeki herkesin esasen Yunan kökenli olduğunu ileri sürerek, var olan farklı grupları da Slavca konuşan Yunanlılar, Ulahça konuşan Yunanlılar gibi isimlendirerek bu grupların azınlık olduğunu reddetmektedir. Bu da azınlıkların farklılıklarını devam ettirmelerinde

önemli olan okul, vakıf gibi azınlık kurumları üzerinde denetimin artırılması şeklinde uygulamalara sebebiyet vermektedir. (Aykoç, 2009: s.297)

Yunanistan azınlıklara karşı yapmış olduğu asimilasyon politikası uygulamalarında azınlık haklarının kullanımına fiili sınırlamalar getirmekte, özellikle de eğitim yoluyla uygarlığın temelinde yer alan “*üstün*” Yunan kültürünün ve dilinin yaygınlaştırılması yoluyla azınlıkların ulusal bağlılığını arttırmaya çalışmaktadır. Yunanistan’ın azınlıklara yönelik yaptığı asimilasyon uygulamaları çeşitlilik göstermekteyse de hedef bir tanedir. Yunanistan ilk olarak ülkede bulunan tüm etnik kimlikleri her türlü durum altında inkâr etme politikasını uygulamaktadır. Yunanistan bu tavrı ile ülkesinde yaşayan herkesin Yunanlıların torunları olduğunu savunmakta ve Lozan Antlaşması çerçevesinde sadece dinsel açıdan tanınan Müslüman azınlık dışında ülkede başka etnik, dinsel veya ulusal azınlıkların bulunduğunu inkar etmektedir.(Hatipoğlu, 1999: s.16-17) Ülke içinde bazı dinsel farklılıkların olduğunu kabul eden Yunanistan bu kişilerin etnik açıdan farklı olmadıklarını ve aslen Yunan kökenli olduklarını ileri sürerek azınlık kabul edilemeyeceklerini belirtmektedir. Yunanistan azınlıkların dinsel, kültürel ve kimlik özelliklerine olan bağlılıklarını zayıflatarak Yunan kültürünün bir “*öze dönüş*” projesi olarak yaygınlaştırılmasını ve hakim kılınmasını sağlamaya çalışmaktadır. (Aykoç, 2009: s.298)

Yunanistan’ın yapmış olduğu etnik inkar politikası dinsel farklılaşma çerçevesinde de iki şekilde gündeme gelmiştir. İlk olarak Hıristiyan azınlıklara yönelik bu kişilerin azınlık olarak tanınmaması, azınlık haklarının verilmemesi, etnik kimlik, özellik ve bağlarının yasaklanması ve kimliklerinin devamlılığının sürdürülmesini engelleme şeklinde uygulamalar ortaya çıkmıştır. Müslüman azınlıklara karşıda uygulanan inkar politikası, sadece “Müslüman” kimliklerinin vurgulanarak “Türklüklerinin” ya da diğer etnik kimliklerinin reddi şeklinde uygulama alanı bulmuştur. Örneğin etnik bakımdan Makedon olan kişileri “Slavca konuşan Yunanlılar” olarak lanse etmiştir. Yunanistan Makedonya’nın hiçbir etnik kimliği içermeyen bir coğrafyanın adı olarak görmekte ve bu yüzden de herhangi bir etnik grubu tanımlayamayacağı görüşünü savunmaktadır. (Aykoç, 2009: s.298)

Yunanistan, “*Arvanitçe konuşan Yunanlılar*” olarak tanımladığı Arnavutların Ortodoks olmalarını Yunanlılıklarının en büyük delili olarak göstermekte ve bu grubun da etnik ve kültürel haklarını tanımamaktadır. Yunanistan Arnavutların

dillerini Arnavutça yerine Arvanitçe olarak tanımlaması ise tamamen Arnavut kimliği ile bağları koparmaya yöneliktir. (Hatipoğlu, 1999: s.99) Diğer yandan Yunanistan, Arnavutluk sınırına yakın yerlerde yaşayan kesimin bu ülke ile bağlarını kopartmak istemekte ve kilise aracılığı ile bu kişilerin Yunanlılaştırılması şeklinde bir uygulamadan yana bir hareket etmektedir. Bu doğrultuda da bu kişilerin kendi dillerinde eğitim görmelerine izin verilmeyerek Yunanca konuşmaları için baskı uygulanmaktadır.(Mandacı ve Erdoğan, 2001: s.37-38)

Yunanistan'ın Müslümanlara yönelik etnik kimliğin inkarı politikasında ise bu kesimin dini farklılığı vurgulanarak etnik açıdan Yunan oldukları kabul edilmektedir. Yani Yunanistan'ın iddiasına göre ülkesinde sadece Müslüman Yunanlılar bulunmakta ve ülkede bir Türk azınlık bulunmamaktadır. Bu kişilerin Osmanlı zamanında zorla Müslümanlaştırılmış Yunanlılar olduklarını ve Türkçeyi de sonradan Müslüman olmaları dolayısıyla öğrendikleri iddia edilmektedir. Diğer yandan bu kişilerin Türkiye'de yaşayan kişiler için kullanılan Türk terimi ile ifade edilemeyeceğini ileri sürerek Yunan vatandaşı olan Müslümanları bu tanımlamadan uzak tutmaya çalışmaktadır. (Mandacı ve Erdoğan, 2001: s.4-5)

Yunanistan'ın azınlıklara yönelik uyguladığı asimilasyon politikasının ikinci ayağı ise eğitim alanındaki yapılan uygulamalardır. Bu uygulamaların temel amacı Yunan dil ve kültürünün azınlıklar arasında yaygınlaştırılması ve benimsenmesidir. Bu alanda yapılan uygulamaların azınlıkların dinine göre farklılık gösterdiği söylenebilir. Örneğin azınlık olarak tanınmayan ve Yunanlılaştırılması daha kolay görünen Hıristiyan gruplara yönelik yapılan uygulamada azınlık dilinde eğitim yapılması engellendiği görülmektedir. Böylelikle bu kişilerin ortak dini kültür çerçevesinde Yunan ulusal kimliğine daha kolay adapte olacağı beklenmektedir.(Aykoç, 2009: s.302) Farklı bir dil konuşan yurttaşların yaşadığı bölgelerde bir dönem azınlık dilinde eğitim yapılacağı hükme bağlanmıştır. Yunan Sevr'i olarak anılan bu belgeye göre Makedon azınlığa kendi dilinde eğitim görme hakkı veren Yunanistan, Makedonlara kendilerine bir okul açılacağı taahhüdü de vermiştir. Ancak Yunanistan bu konuda verdiği taahhütlere uymamış ve Makedon çocuklar için açılan kreşler kapatılmış, hükümet tarafından Makedonlar için basılan kitap kaldırılmıştır.(Mandacı ve Erdoğan, 2001: s.27-28) Ortodoks Arnavutların ise Arnavutça eğitim görmeleri en baştan itibaren engellenmiştir. Ulahlar için 1913 Bükreş Anlaşması ile kendi okullarında anadilde eğitim görme hakkını tanıyan

Yunanistan, Ulah okullarında Ulahça eğitim yapılmasını engellemese de çeşitli yöntemler ile Ulahların kendi dillerinde eğitim görmek yerine Yunan okullarını tercih etmeleri sağlanmıştır. Bu duruma bir örnek uygulama alanı memuriyet alımlarında Yunan okullarında eğitim görenler lehine ayrımcılık yapılmıştır. Bu da Ulahları kendi okulları yerine Yunan okullarına yöneltmiştir.(Hatipoğlu, 1999: s.132-135)

Lozan Barış Antlaşması ile azınlık olarak tanınan Müslümanların kendilerini özdeşleştirdikleri kimlik çerçevesinde Türkçe eğitim almaları yasaklanmamıştır. Ancak Yunan dil ve kültürünün azınlık okulları aracılığıyla yaygınlaştırılması ve azınlık içinde Yunan ulusal kimliğinin “Müslüman Yunanlı” biçiminde yerleşmesine yönelik olarak azınlık eğitimi ve kurumları üzerinde eğitsel, yönetsel ve maddi açıdan her türlü denetim arttırılmıştır. Diğer yandan da azınlığın Türk kimliğinden uzaklaşması için azınlık okullarında eğitimin kalitesi düşürülerek kişilerin Yunan okullarına yönlmesi amaçlanmıştır.(Aykoç, 2009: s.303-304) Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin seyri ülkedeki azınlıklara yönelik uygulamalara da yansımıştır. 1930-1955 arasındaki ilişkilerin olumlu olduğu dönemde azınlıkların eğitimi hakkında önemli bir sorun yaşanmamıştır. Hatta 1951 yılında imzalanan Kültür anlaşması ile ders kitabı ve öğretmen değişimine imkan tanınmıştır. 1952 ve 1956’da ise azınlığın ortaöğretim kurumları kurmasına izin veren Yunanistan, 1954 yılında *Papagos Yasası* olarak bilinen yasa aracılığı ile azınlık okulları “Türk İlkokulu” olarak tanımlamıştır. 1950’li yılların sonlarına doğru ise olumlu seyreden ilişkiler bozulmaya başladığından azınlıklara karşı baskı ve ayrımcılık hareketleri artmıştır. Eğitim alanında yapılan baskı uygulamalarına bakıldığında, Yunan öğretmenlerin verdiği Yunanca derslerinin sayısı arttırıldığı, Türkiye’de eğitim gören Batı Trakyalı öğretmenlerin diploma denkliklerinin tanınmadığı ve çalışma izninin verilmediği, yeni okul öncesi ve ortaöğretim okullarının açılmasına izin verilmediği, eski okul binalarının bakım ve onarımında engeller çıkartıldığı, Kültür Anlaşması çerçevesinde Türkiye’den gelen ders kitaplarının kullanılmasının engellendiği gibi daha birçok yasa dışı uygulama kaydedilmiştir. (Mandacı ve Erdoğan, 2001: s.15-18)

Yunanistan’ın asimilasyon uygulamaları içinde üçüncü olarak iskan ve göç politikaları sayılabilir. Yunanistan gerçek Yunanlı olan kişileri azınlıkların yoğun olarak yaşadığı bölgelere yerleştirerek azınlıkların çoğunlukta oldukları sınır

bölgelerinde Yunan unsurunun nüfus çoğunluğunu sağlayarak azınlıklar kontrol altında tutulmaya çalışılmaktadır. Diğer yandan bu uygulama ile Yunan dil ve kültürünün yaygınlaştırılarak bölgenin hakim kültürünün Yunanlaştırılması hedeflenmektedir. Bu da azınlık ve çoğunluk olan toplumun kültürleri arasındaki etkileşimi arttırması beklentisini oluşturmakta ve sonuçta da azınlıkların çoğunluğa entegrasyonu, diğer bir deyişle de asimile olacaktır. (Aykoç, 2009: s.305)Bu çerçevede 1923 yılından itibaren Türkiye’den gelen Rum mübadillerin bir kısmı Batı Trakya ve Makedonların yaşadıkları bölgelere iskan edilmiştir. Yunanistan bu politika çerçevesinde Yunanlıları bu bölgelerde yaşamaya teşvik etmiş ve Sovyetler Birliği’nden gelen Pontus Rumlarını da yine bu bölgelere yerleştirmiştir.(Mandacı ve Erdoğan, 2001: s.29) Diğer yandan belirli bölgelerde toplu olarak yaşayan azınlıklar da ülke içerisinde farklı alanlara serpiştirilerek ülke güvenliğine karşı oluşabilecek bir tehdit engellemeye çalışılmıştır. Bu uygulama ile azınlığın iç bağ, dayanışma ve iletişimi de azaltılmış, Yunan ulusal kimliğinin benimsenmesi kolaylaştırılmıştır. İskân ve göç uygulamalarının göç kısmında ise azınlıkların Yunanistan tarafından toplu ya da bireysel olarak ülke içinde göçe zorlandığı bilinmektedir. Bu uygulamaya örnek olarak İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalyanlarla işbirliği yaptığını öne sürdüğü Arnavutları Yunanistan ülkenin iç kesimlerine doğru sürülmesi verilebilir. Bu göç süreci 1960’lara kadar devam etmiş bunun etkisiyle de bu grubun asimilasyon süreci hızlanmıştır. (Hatipoğlu, 1999: s.103-104)

Yunanistan’ın azınlıkların asimilasyonuna yönelik uygulamalarının bir diğeri ise anlaşmalar çerçevesinde tanımış olduğu Müslüman azınlığın dinsel ve sosyal kurumlarının işlevlerinin kısıtlanması ve bu kurumların denetiminin ele geçirilmesidir. Yunanistan yapmış olduğu bu uygulama ile azınlığın kültür ve kolektif kimliğinin oluşumu, korunması ve sürdürülmesinde etkili olan dinsel ve sosyal kurumların oluşumu ve işleyişi üzerinde devletin mali ve yönetsel denetimini arttırarak, azınlığın ulusal kimliğinin peşinden gitmesini engellemek istemektedir. Bu anlamda uygulanan uygulamalardan bazıları şu şekildedir; seçimle belirlenmesi gereken dinsel lider konumundaki Müftülerin seçimine izin vermemek, azınlığın istemediği kişileri Müftü olarak atamak, vakıf yönetimlerinde ve okul encümenlerinde seçimle azınlık tarafından belirlenmesine izin vermemek, bu kurumlara ilişkin yasaların çıkma sürecini uzatarak kurumun yasal statüsünün sürüncemede bırakılması, vakıfların bütçesinin vali tarafından onaylanarak bu bütçe dışındaki gelir ve harcama işlemine izin verilmeyerek vakıfların mali durumu

kötüleştirilerek sosyal ve kültürel işlevlerinin azaltılması, yeni vakıf oluşturulmasına ve vakıfların dinsel ve sosyal tesisler kurmasına izin verilmemesi. (Mandacı ve Erdoğan, 2001: s.11-14; Oran, 1986: s.97-103)

3.2.2.Azınlıklara Karşı Ayrımcı ve Dışlayıcı Uygulamalar

Yunanistan'ın azınlıklara karşı yapmış olduğu ayrımcı ve dışlayıcı uygulamaların temel amacı; sınır bölgelerinde yaşayan ve kendisini Yunan ulusal kimliğinin dışında tanımlayan ve bu sebeple de ulusal güvenliğe yönelik bir tehdit olarak görülen azınlıkların, farklılıkları sebebiyle ulusal yapıya dâhil olamayacakları ve tam bir yurttaş olarak kabul edilemeyeceklerini hatırlatmak, kültürel, ekonomik, siyasal ve toplumsal alandaki etkinliklerini kısıtlayarak bu alanların gerçek Yunanlılar tarafından doldurulmasını sağlamak, yapılan ikinci sınıf vatandaş muamelesiyle azınlık mensubu kişilerin gönüllü olarak göç etmesini sağlamak ve ülkedeki yaşam koşullarını zorlaştırarak ulusal türdeşliğe azınlığın sayısını azaltarak ulaşmaktır. (Aykoç, 2009: s.305-309) Yunan ulusçuluğu, farklı din mensubu olarak lanse edilen Müslüman Yunanlılar söylemine rağmen bu kişileri gerçek Yunanlı olarak kabul etmemektedir. Yani bu kesim ötekileştirilerek ulusun dışında konumlandırılmaktadır. Bu doğrultuda ayrımcı ve dışlayıcı uygulamaların genellikle Batı Trakya'da yaşayan Müslüman-Türk azınlığın göç etmesini sağlamak için yapıldığı söylenebilir. Bölgedeki mülkiyetlerin etnik-dinsel temelde dönüştürülmesi, eğitim alanında yapılan sınırlamalarla bu kesimin sosyal mobilizesinin kısıtlanması ve bölgenin az gelişmiş bir yapı göstermesi sağlanmaya çalışılmaktadır. (Aykoç, 2009: s.309)

Yunanistan'ın ayrımcı politika uygulamalarından birisi 1985 yılında başlatmış olduğu "Dönüşü Olmayan Pasaport" uygulamasıdır. Bu uygulama ile Batı Trakya Türkleri vatandaşlıktan çıkarılmak istenmektedir. Yunan pasaportlarında "dönüş dahil birden fazla seyahat için geçerlidir" ibaresi basılıdır. Yunan yetkilileri Batı Trakya Türklerinin pasaportlarındaki "dönüş dahil" kısmını karalayarak büyük oranda okuma-yazma bilmeyen bu kişilerin Yunanistan'a dönüşlerini engellemiştir. Böylelikle de ayrımcılık politikası altında uygulanan bu uygulama sayesinde birçok Batı Trakya Türkü ilgili yasanın 19. Maddesi uyarınca vatandaşlıktan çıkarılmıştır. (İsmail, 2012: s.83) Yunanistan'ın azınlık mensubu kişileri vatandaşlıktan çıkartmak için öne sürdüğü bu 19. Madde esas olarak iç savaş döneminde ülkeyi terk eden

Makedonların vatandaşlıktan çıkarılması ve geri dönmelerini engellemek için kullanılmıştır. Ancak daha sonrasında bu yasa maddesi Müslüman-Türk azınlığın aleyhinde de kullanılmaya başlanmıştır. Bu yasal düzenleme Batı Trakya'nın nüfus yapısının değiştirilmesine ve Müslüman Türk azınlığın vatandaşlıktan çıkarılması yoluyla Yunan ulusundan dışlanması ve fiili varlıklarının da azaltılmasına yönelik uygulanmıştır. (Hatipoğlu, 1999: s.34-35 ; Aykoç, 2009: s.312)

Vatandaşlıktan çıkarma şeklinde uygulanan bu uygulama oldukça keyfi bir şekilde uygulanmıştır. Birçok mağdur kişi vatandaşlıktan çıkarıldığını sınır kapısında ya da resmi bir işlem yapma sırasında öğrenmiştir. Bu konu hakkında hem AB hem de uluslararası toplum tarafından bir baskı ortaya çıkmıştır. Artan bu baskılar karşısında Yunanistan Haziran 1998'de bir hükümet kararnamesiyle 19. Maddeyi iptal etmiştir. Fakat iptal kararında o ana kadar alınan kararların geriye yürüyemeyeceği hükmü yer aldığından bu madde kapsamında vatandaşlıktan çıkarılmış kişiler için yapılacak bir şey kalmamıştır.(Aykoç, 2009: s.314) Yunanistan'ın 1995-1998 yılları arasında uyguladığı bu uygulama neticesinde Yunan resmi rakamlarına göre yaklaşık 60.000 kişi Yunan vatandaşlığını yitirmiştir. Bu kişilerin büyük bir çoğunluğu da Türkiye'ye ziyarete giden Batı Trakya Türkleridir. (Hammarberg, 2009: s.7)

Yunanistan'ın ayrımcı uygulamalarından bir diğeri de pasaportların verilmesi konusunda gerçekleşmiştir. Yunanistan azınlık mensubu kişilere pasaport verirken diğer Yunan vatandaşlarına verdiği haklardan ayrımcı davranmıştır. Diğer Yunan vatandaşları 5 yıl süreli ve her ülke için geçerli pasaport alabilirken, azınlık mensuplarına tek gidiş dönüşlü ya da bir yıl süreli ve yalnızca Türkiye için geçerli pasaport vermiştir. Diğer yandan yurtdışı çıkışları için diğer Yunan vatandaşlarından daha düşük miktarda döviz tahsisi yapılmıştır.(Cebecioğlu, 1975: s.280)

Yunanistan'ın azınlıklara karşı uygulamış olduğu ayrımcı politikalar arasında mülkiyet alanında da bazı uygulamalar yapılmıştır. Bu alandaki uygulamaların çoğunlukla Batı Trakya Türklerine yönelik olarak yapıldığını söylemek mümkündür. Batı Trakya Türkleri genellikle tarımla uğraşan bir kesim olduğundan, toprak bu kişiler için üretimin en önemli aracı konumundadır. Yunanistan yönetimi de bunu bildiğinden, bu azınlık grubu mensuplarının elinden topraklarının mülkiyetini satın alma ya da diğer yollar ile Ortodoks Yunanlılara transfer etmiştir. (Aykoç, 2009: s.315) Bu sayede de bölgenin demografik yapısı değiştirilmeye başlanmış ve

nihayetinde asıl amaç olan azınlık mensubu olan Batı Trakya Türklerinin yaşam kaynağını elinden almıştır. Yapılan uygulamanın sonucunda tarım yapmak dışında başka herhangi bir iş bulma olanağı olmayan bu grup gelir kaynakları ve yaşama olanakları sınırlandırıldığından göç süreci hızlanacaktır. Nihayetinde de Yunanistan, asıl isteği olan azınlık nüfusunu azaltmayı başarabilecektir. Genel olarak 1923'ten itibaren uygulandığı görülen bu uygulamanın Kıbrıs Sorunu sebebiyle artan gerilim ortamında 1964'ten sonra daha da yoğunluk kazandığı görülmüştür. (Cebecioğlu, 1975: s.9-13) 1990'lı yıllarda tedrici bir şekilde kaldırılan bu uygulama Yunanistan'ın lehine sonuçlar ortaya koymuştur. Öyle ki 1923'te Batı Trakya'da ki topraklar %84 oranında Batı Trakya Türklerinin mülkiyetindeyken, bu oran günümüzde yaklaşık %20 ile %40 arası olarak tahmin edilmektedir. (Kurtuluş, 1979: s.155)

Yunanistan ayrımcı yasaları uygulamaya geçirmek, yasa hükümlerinin ayrımcı bir biçimde uygulamak ya da bazı yasa hükümlerinin azınlıkların aleyhinde yanlış yorumlamak gibi uygulamalar ile doğrudan azınlıklara karşı önlemler almıştır. Ancak bunların yanında Yunanistan'ın dolaylı olarak gerçekleştirdiği ve azınlıkların yurttaşlık haklarından eşit bir şekilde yararlanmasını engelleyen uygulamalar da olmuştur. Bu ayrımcı uygulamalar esas olarak Cunta Yönetimi döneminde başlamış ve 1980'lerde zirveye ulaşmıştır. Bu uygulamalar arasında en önde geleni azınlıkların kamu hizmetine alımında yapılan ayrımcılıktır. Cunta döneminde anayasada yapılan değişiklik ile Hıristiyan olmayan kişiler devlet memuru olamamıştır. 1990'lı yıllarda Yunanistan ılımlı bazı değişikliklere gitmiştir. Bu çerçevede 1998'de Müslüman azınlığa mensup Yunan vatandaşlarının askeri okullara girmesine izin vermiş ve bu kişiler Yunan ordusunda subay olarak görev yapmaya başlamıştır. Yunancaya iyi derecede hakim olan ve üniversite mezunu azınlık mensubu kişiler ise yerel yönetimlerde ve Vatandaş Hizmet Bürolarında istihdam edilmeye başlanmıştır. 2008 yılında yapılan bir değişiklik kapsamında yapılan yasal düzenleme ile memur istihdamında azınlık mensuplarına binde 5 oranında kota konulmasına karar verilmiştir. (Bostan ve Hüseyin, 2004: s.69) Ancak bu yasanın uygulanmasına bakıldığında 2016 itibariyle 2008'den bu yana 10 azınlık üyesinin istihdam edildiği bildirilmiştir. (Trakya'nın Sesi, 2016)

Ayrımcı uygulamalardan bir diğeri de yine eğitim alanındadır. Azınlık mensubu olan ve yurtdışında eğitim görmüş olan kişilerin üniversite diplomalarının

denklikleri tanınmamaktadır. Bu konudaki yetkili kuruluş Hristiyan Yunan vatandaşlarının diploma denkliğini onaylamakta ancak özellikle Türkiye’de eğitim almış olan azınlık mensuplarının yapılan sınavda başarısız oldukları gerekçesi ile denkliğini onaylamamaktadır. Bu tutum sonucunda da bu kişiler mesleklerini icraa edememektedir. Denklik alamayan bu kişiler Mücadele Komitesi ile örgütlenmiş ve buranın eylemlerinin ve Yunanistan’ın 1990’larda azınlıklara yönelik algısındaki değişimin sonucunda bu konuda bazı olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Özellikle hekim ve diş hekimi olan kişilerin denklikleri verilmiştir. Ancak diğer alanlardan mezun olmuş azınlık mensubu kişilerin halen denklik konusunda sorunlar yaşadığı bilinmektedir. (Oran, 1999: s.42 ; Yaşar, 2005: s.45)

Yunanistan’ın azınlık mensubu kişilere yönelik uygulamış olduğu diğer uygulamalar arasında, azınlık mensuplarına yeni inşaat, tadilat ve onarım izninin verilmemesi, işyeri ruhsatının verilmesinde zorluk çıkartılması, azınlık mensupları için önemli olan traktör ehliyetinin verilmesi konusunda zorluk çıkartılması, azınlık mensubu esnaflara ve azınlığın seçkin kişilerine yapılan ayrımcı denetlemeler ile ceza kesilmesidir. Tüm bunlar haricinde Yunanistan’ın azınlıklara yönelik uyguladığı baskı önlemleri olmuştur. Bunları da kendi içinde kamu görevlileri tarafından gerçekleştirilen baskılar ve devlet tarafından onaylanan sivil inisiyatif ile gerçekleşen baskılar olarak ayırmak mümkündür. Devlet görevlileri tarafından gerçekleştirilen uygulamalar arasında; devletin azınlık konusundaki görüşlerini ve politikalarını sorgulayan ve kendi düşüncelerini çeşitli platformlarda belirten azınlık mensubu seçkinlerin sürekli gözetim altında tutulması ve hakkında rapor hazırlanması, azınlık dinsel ve siyasi liderlerine yönelik uydurma suçlamalarla dava açılması, Türkçe yazılı, işitsel ve görsel yayınlara yönelik kısıtlama ve engellemeler yapılması, fiziksel şiddet uygulamaları bulunmaktadır. (Aykoç, 2009: s.323-325) Sivil inisiyatif ile gerçekleştirilen baskı uygulamaları arasında Yunan resmi makamlarının bildirimler dağıtılması aracılığı ile şiddet çağrısı oluşturulması, çeşitli şekillerde uyarılan kitlelerin gerçekleştirdiği gösteriler ve taşkınlıklar sonucunda yetkili makamların azınlık mensuplarının güvenliğini yeterince sağlamaması ve zarar veren kişiler hakkında oluşturulan davaların ciddiyetle takip edilmemesi gibi uygulamalar yer almaktadır. (Oran, 1999: s.26)

3.2.3. Azınlıkları Bölmeye Yönelik Uygulamalar

Yunanistan'ın ülkesinde bulunan azınlık gruplarını bölmeye yönelik uygulamaları kendisine özgü olan azınlıklara karşı uyguladığı asimilasyoncu ve ayrımcı uygulamaların yanında hayata geçirdiği uygulamalar bütünü olarak değerlendirilebilir. Azınlıkları bölmeye yönelik yapılan uygulamalar esasen, azınlık içindeki siyasal, kültürel, ekonomik ve bölgesel anlamdaki çeşitli farklılıkların vurgulanması, derinleştirilmesi veya yenilerinin oluşturulmaya çalışılması şeklinde gündeme gelmiştir. Yunanistan'ın bu uygulamaları asimilasyoncu ve ayrımcı uygulamalardan ayrı olmayıp birbirini tamamlar nitelikte gelişmiştir. Yapılan bu uygulamaların amacının azınlıkları gerçek sorunlardan uzaklaştırarak belirli çıkarlar doğrultusunda azınlık gruplarının gündeminin belirlenmesi, devlet ve azınlığın birbirine karşıt biçimde tanımlandığı bir ortamda bazı azınlık birey ve kurumlarının devlet safına çekilmesi, azınlık içindeki tartışma ve ayrışmaların derinleştirilmesi, azınlık grupların akraba devletleri ile olan bağlarının zayıflatılması olduğu söylenebilir. (Aykoç, 2009: s.329-330)

Yunanistan'ın azınlığı bölmeye yönelik uygulamalarının genellikle Müslüman-Türk azınlığa yönelik uygulandığı görülmektedir. 1923'ten bugüne görülen ve süreklilik arz eden bu uygulamaların biçim ve içeriğinin azınlığın hem sosyolojik hem kimliksel gelişimine, hem de Türk-Yunan ilişkilerinin seyrine göre değişiklik gösterdiğini söylemek doğru olacaktır. Azınlığı bölmeye yönelik yapılan uygulamalardan ilki, azınlık içinde dünya görüşü veya siyasi düşünce farklılıklarından doğan ayrışmaların derinleştirilerek, yönetimin bu taraflardan birinin yanında yer alarak bir tarafı güçlendirmeye çalışması şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda Yunanistan, Türkiye'de yaşayanlarla soy ve kültür ortaklığı bağlarına dikkat çeken, laik ve ulusal bir devlet inşası çabasında olan Türkiye'deki gibi azınlık kimliğinin de laik ve ulusal yönüne vurgu yapan çağdaş ve ulusçu kanada karşı, din adamlarının başını çektiği ve asıl kimliğin İslam olduğunu savunan, gelenekselci ve tutucu olan kesimi desteklemiştir. Bu uygulama ile Yunanistan azınlığa hakim olan kapalı cemaat yapısı ile geri sosyo-ekonomik yapı ve ilişkilerinin sürdürülmesi, azınlık arasında etnik kimlik ve kültürün gelişmesinin engellenmesi,

azınlığın kimlik konusunda ikilem yaşaması ile oluşan ortamın kolayca manipüle edilmesi amaçlanmıştır. (Aykoç, 2009: s.331)

Yunanistan'ın azınlıkları bölmeye yönelik bu uygulamasının bariz örneklerinden birisi, Türkiye'nin Cumhuriyeti kurduğu ilk yıllarda gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında rejim karşıtı olan ve gerici faaliyetler içinde olan bazı kişiler vatandaşlıktan çıkarılarak sınır dışı edilmiştir. Bu 150 kişiden 12'si Batı Trakya'ya yerleşmiş ve başında son Osmanlı Şeyhülislamı Mustafa Sabri Efendi'nin olduğu grup, Milli Mücadele'nin ardından Türkiye'den kaçan bazı kişilerin desteğini alarak güç ve etkinliğini arttırmıştır. (Özgüç, 1974: s.119) Türkiye'de gerçekleşen reform ve rejimi hedef alan, hilafet ve şeriat yanlısı bu grup kısa sürede önemli sayıda insanı yanına çekmeyi başarmıştır. Türkiye'de gerçekleşen reformların azınlık tarafından dikkatle takip edildiği ve sempati ile karşılandığı bir ortamda, ortaya çıkan bu bölünmeyi bir fırsat olarak gören Yunanistan, bu kişilerin faaliyetlerine izin vererek, gazetelerine maddi yardım yaparak ve önemli azınlık kurumlarının başına gelmelerini sağlayarak destek vermiştir. (Özgüç, 1974: s.119-124) 1930 yılında İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Anlaşması'nın imzalanmasının ardından Yunanistan, Türkiye'nin sunduğu listede adı geçen rejim muhaliflerini sınır dışı etmişse de tutucu kesimin liderlerine verdiği desteği sürdürmüştür. Diğer yandan da Yunanistan bu ayrışmayı, eğitim alanında tutucu ve geleneksel yöntem ve kurumları destekleyerek derinleştirmeye çalışmıştır. (Cin, 2003: s.110-233)

Yunanistan'ın azınlığı bölmeye yönelik uygulamalarından ikincisi, azınlığın türdeş bir bütün oluşturmadığı ve etnik anlamda farklı gruplardan oluştuğu söyleminin yaygınlaştırılarak azınlık içindeki alt kimliklerin ve farklılıkların vurgulanması ve güçlendirilmesi şeklinde gelişmiştir. Bu uygulamaların temelinde ülkede Müslüman azınlıktan başka etnik azınlık bulunmadığı yargısının yanında bu azınlığın da etnik bir bütünlük sergilemediği ve %50'sinin etnik Türklerden, %35'inin Pomaklardan ve %15'inin de Romanlardan oluştuğu varsayımı bulunmaktadır. Yapılan bu uygulamaların esasen Bulgaristan dağlık sınırına yakın yaşayan ve Bulgarcanın bir diyalektini konuşan Müslüman Pomaklara yönelik olduğu ve dönemseller farklılıklar yaşandığı bilinmektedir. Yunanistan Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında Pomakların, Bulgaristan lehine faaliyetler yaptığından kuşkulunmuş ve Pomakları ulusal güvenliğe tehdit unsuru olarak algılayarak Pomakların etnik kimliğini reddetmiştir. Ancak Pomaklar Müslüman bir azınlık olduğundan, onların

ortak dinsel esaslar ve eğitim dilinin Türkçe olması temelinde Türk kimliği içinde eritilmesini kendi çıkarlarına daha uygun görmüştür. (Poulton, 1997: s.85)

Türk-Yunan ilişkilerinin gerginleşmeye başladığı dönemde ise “Türklük” olgusunun azınlığın kimliğinin başat ve birleştirici ögesi olmasından rahatsızlık duyan Yunanistan, 1970’li yıllardan itibaren Pomakların farklı kimliğine vurgu yaparak onları Türk kimliğinden uzaklaştırmaya çalışmıştır. Bu çerçevede öne sürdüğü tez, Pomakların Türk olmadığı ve Yunan etnik kökeninden gelen Büyük İskender’in torunları olduğu şeklinde olmuştur. (Aydınlı, 1975: s.417) Yunanistan bu dönemde Pomak kimliğinin gelişmesi için gerekli her türlü ortamı hazırlamış ve faaliyetlere de destek vermiştir. (Aykoç, 2009: s.336) Yunanistan’ın ülkesinde bulunan etnik Makedon ve Arnavut azınlıkların varlığını dahi kabul etmeyen ve Ulahların da esasen Yunan dilini konuşan folklorik bir öge olarak var olmasını arzulayan bir ülke olarak, Pomakların kültürlerini geliştirmelerine izin ve destek vermesi ilginçtir. (Mandacı ve Erdoğan, 2001: s.7) Bu anlamda da bu tutumun Yunanistan’ın Müslüman azınlığı bölmeye yönelik bir uygulaması olarak değerlendirmek mümkün hale gelmektedir.

Yunanistan’ın azınlığı bölmeye yönelik uygulamalarından üçüncüsü *Yasak Bölge* uygulamasıdır. Yunanistan Batı Trakya’nın dağlık bölgesinde 1953-2000 yılları arasında bu uygulamayı uygulamıştır. Bu uygulama kapsamında söz konusu bölgeye giriş ve çıkışlar valilik izni ile gerçekleşmiştir. (Aykoç, 2009: s.338) Böylelikle bahsi geçen bölge gece 24:00 ve sabah 08:00 arasında dükkan kapatılır gibi kapatılmıştır. Yunanistan yetkili makamları bu uygulamanın gerekçesini “kuzeyden(Bulgaristan) komünist sızmasını engellemek” şeklinde açıklasa da esas amaç bölgede yaşayan Pomakların dünya ile ilişkisini kesmek olmuştur. Yasak bölge uygulaması 1995’te fiilen, 2000’de ise tamamen kaldırılmıştır. Ancak zaman zaman bu ve benzeri uygulamalara halen rastlanmaktadır. Çünkü bu uygulamanın hukuki dayanağı olan kanun halen geçerliliğini devam ettirmektedir.(Ayhan, 2014: s.181)

3.3.YUNANİSTAN'IN AVRUPA BİRLİĞİ AZINLIK POLİTİKALARINA VE ULUSLARARASI BELGELERE UYUMU

3.3.1.Avrupa Birliği Azınlık Politikalarına Uyumu

1970'lerde Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun doğuştan gelen siyasi yapısı, AET üyeliği için koşul oluşturacak siyasi kriterlerin eksikliği ve azınlık haklarının reformunu teşvik etmeyi amaçlayan şart koşul politikaları ekseninde, Yunanistan'ın azınlık ayrımcılığı sorununa ilişkin bir karar olmaksızın bu süreç 1981'de Yunanistan'ın üyeliği ile sonuçlanmıştır. (Grigoriadis, 2008: s.28) Yunanistan 1981 yılında AB üyesi olmasına rağmen, Yunanistan'ın azınlık politikası 1990'ların başına kadar değişmeden devam etmiştir. Yunanistan o dönemde diğer AB üyesi ülkelere göre azınlık haklarını koruma noktasında oldukça geride kalmıştır. Bu sebeple de Yunanistan AB kurumlarında zaman zaman eleştirilmiştir. (Chousein, 2005: s.165)

Yunanistan'ın 1981 yılında AB'ye üye olması ülkenin Cunta Dönemi sonrasında Avrupalılaşıma sürecini başlatmıştır. Yunanistan'ın uzun süren Avrupalılaşıma süreci azınlık haklarının statüsünde kayda değer gelişmeler sağlasa da tüm eksiklikleri ortadan kaldıramamıştır. (Grigoriadis, 2008: s.28) Esasen Yunanistan'ın Avrupalılaşması iki dalga halinde gerçekleşmiştir. Bu dalgalardan birincisi 1990'da, ikincisi 1996'da yaşanmıştır. (Çakmak, 2016: s.2) İlk dalga Yunan siyasetçi Konstantin Mitsotakis tarafından "*eşit haklar ve eşit vatandaşlık*" sloganı doğrultusunda yeni azınlık politikası ile başlamıştır. Bu dönemde azınlık hakları ile ilgili Bağımsız Azınlık Parlamentosu üyelerinin seçimi, azınlık mensubu kişilerce yapılan kampanyanın azınlığın Türk kimliğini tanımaya yoğunlaştırılması ve Ocak 1990'daki ayaklanmalar, hükümet azınlık politikalarını iyileştirme kararının aciliyetinin altını çizen gelişmeler olmuştur. (Çalışkan, 2016: s.94) Mitsotakis 1991 Mayıs ayında Batı Trakya'ya bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bu ziyaretin ardından azınlık politikasında kısmen değişikliğe gidilmiştir. Politikada yapılan değişiklik sonucunda Müslüman Türk azınlığa yönelik uygulanan olumsuz birçok idari karara son verilmiştir. Mitsotakis görev süresi boyunca bir önceki PASOK idaresinde Avrupa ile zayıflamış olan bağlarını yeniden güçlendireceği iddiasında olmuştur. Ancak Mitsotakis tarafından 1990-1993 döneminde yapılan iyileştirmeler tam anlamıyla azınlığın sorunlarına çözüm olamamıştır.(Duran, 2008: s.116-117)

Azınlık politikaları reformunda Milliyet Yasası'nın 19. Maddesinin kaldırılması reforma dahil edilmemiştir. 1993 yılında Mitsotakis hükümetinin devrilmesine yol açan, Yunan kamuoyunda artan milliyetçi eğilim, böyle bir gelişmeyi desteklememiştir. Mitsotakis, dönemin Dışişleri Bakanı Antonios Samaras'ın liderliğindeki kendi partisinin milliyetçi kanadında yükselen muhalefetle karşı karşıya kalmış ve Mitsotakis hükümeti Makedon meselesinde Yunan çıkarlarını tehlikeye atmakla suçlanarak çökmüştür. Böylelikle Yunanistan'ın ilk Avrupalılaşıma dalgası dönemi sona ermiş ve ardından gelen ikinci dönemin önu açılmıştır.(Grigoriadis, 2008: s.28-29)

Yunanistan'ın ikinci Avrupalılaşıma dalgası 1996'da Yunanistan eski başbakanı Kostas Simitis tarafından başlatılmıştır. AB ilkeleri doğrultusunda Yunan kimliğinin ve ulus algılamasının reformuna yönelik bir girişimde bulunmuştur. Simitis Yunanistan'ın yeni vizyonunu daha az milliyetçi ve daha çok Avrupalı güçlü Yunanistan olarak belirlemiştir. Simitis, Yunanistan'ı "Avrupa'da bir Balkan ülkesi değil, Balkanlarda bir Avrupa ülkesi" olarak nitelemiştir. (Çalışkan, 2016: s.94)

1999'da Yunanistan'ın dışişleri bakanı olarak görev yapan Andreas Papandreu ülkedeki Müslüman azınlığa yönelik "*Türk kökenli Müslümanlar*" ifadesini kullanmıştır. Diğer yandan da azınlık mensubu kişilerin kendilerini nasıl tanımlamak istiyorlarsa o şekilde tanımlamalarında bir sakınca görmediğini belirtmiştir. Bu dönemde yapılan diğer bir değişiklik de vatandaşlık politikası ile ilgili olmuştur. Buna göre yabancı ülkelere gelen göçmenler birkaç yıl ülkede ikamet ettikten sonra vatandaşlık sahibi olabilecektir. Ancak bu ılımlı olarak görülen politika ülke içinde eleştirilere maruz kalmış ve protestolar sebebiyle kendisine uygulama alanı bulamamıştır. (Duran, 2008: s.118)

Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşmesini imzalamış olan Yunanistan'da 2000 yılında Roman azınlık mensupları polis zoruyla yerleşik alanlarından kanun dışı olarak tahliye edilmiştir. Romanlara karşı yapılan bu ayrımcılık hem AB'nin hem de BM'nin gündemini oluşturmuştur. 2004 Olimpiyatlarında çevre temizliği ve oyunlar için yer hazırlama gerekçesiyle Atina'nın kenar mahallelerinde yaşayan Romanlar zorla yerlerinden çıkarılmıştır. Yunanistan Ombudsmanı tarafından burada insan hakları ihlali konusu araştırılmış ve yapılan tahliye hakkında soruşturma açılmıştır. Ancak bu soruşturma bir türlü sonuçlanamamıştır.(Erdal ve Çolakoğlu, 2007: s.89)

2000’li yıllarda Doğu Makedonya ve Trakya Bölgesinin en az gelişmiş bölge olmaktan kurtarılması için oluşturulan AB destekli kalkınma programları sayesinde İskeçe, Gümülcine ve Dedeağaç’ta sanayileşmede önemli adımlar atılmıştır. Ancak azınlık mensubu kişilerin bu kalkınma programlarından yeterince yararlandığını söylemek mümkün değildir. Burada da Yunanistan’ın bireysel tavrı söz konusudur. Yine bu dönemlerde AB’nin tarım sübvansiyonlarından Batı Trakya Türk çiftçisi yararlanmaya başlamıştır.(Baş, 2005: s.55)

Yunanistan tüm bu gelişmeler ve koşullar altında dahil olmuş olduğu AB’nin de etkisiyle bazı olumlu adımlar atmaya başlamıştır. Bu doğrultuda kendi azınlık politikası kayıtlarını temizlemesi ve çifte standart politikaların uygulandığı suçlamalarından kurtulması gerekmiştir. Yunanistan ilk olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesindeki mahkumiyet sayısını en aza indirmeye çalışmak ile başlamıştır. Bunun yanında Yunanistan’da 19. Maddenin varlığı Yunan söylemleri ile Balkanlar’da azınlık haklarına saygı ve kendi politikaları arasında açık bir çelişkinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. (Grigoriadis, 2008: s.29)

Yunanistan’ın azınlıklarla ilgili politikasının değişiminde etkili olan AB üyeliği ülkedeki azınlıkların sorunlarını tam olarak çözememiştir. Ancak olumlu gelişmelerin yaşanmasına katkıda bulunduğu da açıktır. Yunanistan’ın AB normlarını ve uygulamalarını benimsemesi ve bunlara uymasında, AB politika ve kurumlarında daha derin ve yapıcı bir katılımın arayışı etkili olmuştur. Bu da azınlık için daha liberal bir yaklaşımı teşvik etmiş ve kademeli olarak daha önceden uygulanan ayrımcı tedbirlere son verilmeye başlanmıştır. 1990’lı yıllardan itibaren, bu konuda başlangıç olarak Türk Müslüman azınlığın toprak ve mülk edinme kısıtlaması kaldırılmıştır. Azınlık tarafından Batı Trakya’da “ulusal krediler” politikasının devam ettiği düşünülse de kısıtlamaların sona erdirilmesi, azınlıkların özellikle Gümülcine ve İskeçe kent merkezlerinde şehirleşme arayışlarına cevaben geleneksel ve temel konutlar inşa etmelerine izin verildi. Bu gelişme azınlığın yaşadığı ilçelerin görünümünün değişmesine olanak sağlamıştır. Diğer yandan AİHM kararı ile azınlıklara sadece belirli işletmeleri açma izni kademeli olarak kaldırılmıştır. (Duman, 2010: s.193-194)

Avrupalılaşıma sürecinin Yunanistan’ın bölgesel politikayı yeniden tanımlandırması ve sosyo-ekonomik kalkınma için reformları gerçekleştirmesi, yerel yönetimlerin ulusal çıkarlardan kısmen uzak olması noktasında azınlık ile köprüler

kurmaya götüren kapsamlı bir çerçeve oluşturduğu kabul edilebilir. Ancak, yerel yönetimler ve merkezi hükümetin etkin bir iletişim ağının olmaması, azınlık arasında iletişim ve işbirliğinin olmaması sebebiyle Avrupa Birliği süreci ile oluşturulan kurumsal çerçeve tam olarak kullanılamamaktadır.(Memişoğlu, 2007: s.23) Diğer yandan Batı Trakya halen AB'nin ve Yunanistan'ın en az gelişmiş bölgelerinden biri olmaya devam etmektedir. BMC Halk Sağlığı adlı dergide yakınlarda yapılan bir araştırmaya göre Trakya Bölgesi'nin, Yunanistan'ın on bölgesi arasında 1984-2004 döneminde en yüksek ölüm oranına sahip olduğu görülmüştür.(Duman, 2010: s.243)

Yunanistan'ın bir AB üyesi ülke olarak ülkesindeki farklı gruplara karşı uyguladığı politikalarla Avrupa'nın gerisinde kaldığı açıktır. Uluslararası anlamda da yükümlülük altına girmiş olmasına rağmen bu yükümlülüklerinden kaçtığı ortadadır. Ülkesinde çeşitli etnik grupları barındırmasına rağmen bu grupların varlıklarını dahi kabul etmeyen Yunanistan bu kişilerin birçok hakkını da gasp etmektedir. Özellikle farklı dine mensup kişilerin dinlerini değiştirmeye yönelik bazı yöntemler uygulamakta, dillerini öğrenmelerine yönelik kısıtlamalar getirmektedir. Bu anlamda da birçok bakımdan temel insan haklarına ilişkin eksikliklerin Yunanistan'da halen yaşandığını söylemek doğru olacaktır. Yunanistan'ın bir Avrupa devleti olduğunu iddia etmesine rağmen bu şekilde davranmasında, azınlıkları ulusal güvenlik için tehdit olarak algılama düşüncesinin devamı yattığı söylenebilir. (Çelikmen, 2010: s.50)

Yunanistan'ın AB üyesi olarak diğer üye devletlere göre insan hakları ve azınlıklar konusunda geride kaldığının bir diğer göstergesi de azınlıkların kurduğu derneklerin hareket kabiliyetidir. Günümüzde Avrupa'da Batı Trakya derneklerinin tamamı Avrupa'daki Batı Trakya Türkleri Federasyonu'na bağlı olarak birleşmiş durumdadır. Bu derneklerin, Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu ile yakın ilişkilerini devam ettirdiği söylenebilir. Batı Trakya'da Yunan devletinin sürekli insan hakları ihlallerini uluslararası mecralara taşımaya çalışan Sadık Ahmet, Müslüman Türk göçmenlerin Avrupa'daki derneklerin bu konuda Batı Trakya'daki derneklere göre daha şanslı olduğunu ifade etmiştir. Bu noktada Avrupa'daki bu derneklerin üyeleri insan hakları konularıyla ilgili AB organlarını ziyaret etme ve bu konuda bilgilendirme yapmakta Batı Trakya'ya göre daha şanslıdır. (Chousein, 2005:s.167)

Sonuç olarak Yunanistan'ın AB üyeliğinin üzerinden 36 yıl geçmesine rağmen hala hem dini özgürlükler, hem de azınlık hakları konusunda ciddi sorunlar yaşadığı somut olaylar ile görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında Yunanistan'ın aday ülke olarak azınlık hakları ile ilgili bir kritere tabi olmasa da hali hazırda AB üyesi bir ülke olarak AB'nin hassas olduğu bu konularda daha titiz olması beklenmektedir. (Erdal ve Çolakoğlu, 2007: s.89) Ancak diğer yandan, Avrupa Birliği'nin temel değerleri arasında olan azınlık haklarının korunması konusunda üyesi olan Yunanistan'a karşı daha objektif olması gerekmektedir. Birliğe dahil olmak için başvuru yapan ve halihazırda müzakereleri devam eden ülkelere (Türkiye, Sırbistan) karşı azınlık hakları konusunu sık sık gündeme getiren AB kurumlarının Yunanistan'da yaşanan hak ihlalleri konusunda da harekete geçmesi gerekmektedir. AB ülkeleri ve AB kurumlarının Yunanistan'a karşı uyguladığı bu görmezden gelme politikası neticesinde Yunanistan, AB'nin diğer konularda olduğu gibi "şımarık çocuğu" olmaya devam etmektedir. AB'den beklenen azınlıklar konusunda Yunanistan hükümetine karşı yaptırım gücü uygulaması ve gereken standartları sağlamasıdır.

3.3.2.Uluslararası Belgelere Uyumu

Yunanistan 1981'den itibaren bir AB üyesi ülke olarak Avrupa Konseyi'nin (Council of Europe) azınlıklar ile ilgili yasal belgelerinden bazılarını imzalamış ve onaylamamış ya da hiç imzalamamıştır. Bunlardan ilki, AİHM'ye sunulan ulusal bir azınlıkla bağlantılı olarak hakların kullanılmasına karşı herhangi bir ayrımcılığı yasaklayan 12. Protokol'dür. Yunanistan Protokolü imzalamış ancak AİHS'nin iş yükünün potansiyel etkisini onaylamama sebebi olarak belirtmiştir. İkinci belge, Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'dır ve Yunanistan bu belgeyi halen imzalamamıştır. (Greece Status of Minorities, 2012: s.58) Bu belge Avrupa'da konuşulan azınlık dillerinin korunması için önemli bir belgedir. Katılımcı devletleri azınlık topluluklarının dil gelişimine katkıda bulunması için teşvik etmektedir. Bu anlamda Yunanistan tarafından belgenin imzalanması durumunda, Yunanistan'da azınlık dillerinin gelişimi için bu belgenin etkili bir unsur olabileceği düşünülmektedir.(Chousein, 2005: s.168) Diğer yandan üçüncü belge olarak Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme olarak anılan belgeyi 22 Eylül 1997'de imzalamasına rağmen Yunanistan sözleşmeyi bugüne kadar onaylamamıştır. Bu belge Yunanistan Parlamentosu tarafından onaylanmamış olmakla birlikte,

belgenin doğrudan bağlayıcılığı da yoktur. (Greece Status of Minorities, 2012: s.58-59)

Avrupa Konseyi himayesindeki AİHM rezervasyonları Yunanistan tarafından onaylanmamış olsa da, geniş sivil ve siyasi haklar kategorisinden hükümlerin uygulanmasını sağlamak için etkili mekanizmalarından ötürü öne çıkan bir statüye sahiptir. Sözleşmede azınlıklara özel olarak değinilmese de Yunanistan'ın kendi yargı alanındaki tüm insanlara sağlaması gereken tüm hak ve özgürlükler, ülkedeki azınlıklar için de geçerlidir. Sözleşme hükümeti olarak Yunanistan, belirli bazı sebeplerle insan haklarının kullanımına müdahalenin gerekli olduğu veya ne derece gerekli olabileceğini değerlendiren belirli bir takdir yetkisine de sahiptir. Ancak Yunanistan'ın bu takdir payı sınırsız olmayıp, AİHM denetimine tabidir. (Greece Status of Minorities, 2012: s.56-57)

Yunanistan'ın azınlıkları koruma çerçevesini temelde iki anlaşma oluşturmaktadır. Bunlardan birincisi Yunan Sevri olarak bilinen Eylül 1923'te onayladığı anlaşmadır. İkincisi de 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'dır. Yunan Sevri'ne göre Yunanistan, ülkesindeki azınlıklar için din, dil, ırk ayrımı gözetmeden tüm medeni ve siyasal haklardan yararlanmasına olanak verecek, kendi dillerinde eğitim yapmalarına ve dillerini diğer alanlarda kullanmalarına izin verecek, kendi vakıf ve derneklerini kurmalarına olanak sağlayacaktır. (Çelikmen, 2010: s.49) Lozan Antlaşması ile de Yunanistan Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklara tanıdığı hakları kendi ülkesinde bulunan Müslüman azınlığa tanıma yükümlülüğüne girmiştir. (Kurubaş, 2006: s.296)

Yunanistan, ikili bir anlaşma niteliğinde olan Lozan Antlaşması'nın azınlıklarla ilgili hükümlerini tam olarak yerine getirmemiş olmakla birlikte anlaşmaya aykırı bazı yasalar çıkarmıştır. Örneğin, Batı Trakya azınlığının taşınmaz mal edinemeyeceğine dair yasa, "yasak bölge" yasası bu kapsamda değerlendirilmektedir. Diğer yandan dinsel alanda da Müslümanlara karşı değişik tutumlar sergileyen Yunanistan'ın Lozan'da taahhüt ettiği hakları vermediği görülmektedir. Cami minaresinin kilise çanından yüksek olmaması, Oniki adada ezanın minareden okutulmaması gibi dayatmalar ile dini alandaki özgürlükler kısıtlanmaktadır. (Çelikmen, 2010: s.49)

Yunanistan'ın azınlıklar konusundaki uluslararası yükümlülüğünü temelde Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne borçlu olduğu söylenebilir. 5 Mayıs 1997 tarihinde yürürlüğe konan bu sözleşme ile Yunanistan uluslararası yükümlülük altına girmiştir. Yunanistan'ın azınlıklar konusunda bağlı olduğu diğer bir belge de 1992 tarihli Birleşmiş Milletler Ulusal Ya da Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Bildirgesi'dir. Bildirgenin 1. Maddesi gereğince Yunanistan, kendi sınırları içerisinde yaşayan ulusal, etnik, dinsel, dilsel ve kültürel azınlıkların varlığını koruma ve kimliklerini sürdürme yükümlülüğündedir.(Mustafai, 2006: s.86-87)

BM Kişisel ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ni, varlığı korunan 19. Maddeye rağmen imzalayan Simitis hükümeti Yunanistan'da azınlık haklarının korunmasının yasal statüsünü yükseltmiştir. Buna ek olarak bu dönemde Yunan diasporasının gençlerine faydalı olan ve eğitimdeki olumlu eylem önlemleri, Müslüman azınlığın gençlerini içerecek şekilde genişletilmiştir. Ülkede gerçekleşen bu değişim Batı Trakya azınlığının etnik kimliğinin belirlenmesi konusunda Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu'nun verdiği bir röportajda kullandığı "*hiç kimse Türk kökenli birçok Müslüman olduğunda şüphe etmiyor*" ifadesi ile vurgulanmıştır. (Grigoriadis, 2008: s.30)

Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı'nın azınlıklarla ilgili kabul ettiği standartlar, çoğunlukla uluslararası yasal normları ve ilkeleri yansıtmaktadır. Ancak bu normlar devletleri siyasi olarak bağlarken, hukuki olarak bağlamamaktadır. Yunanistan da AGİT'e katılan bir ülke olarak bu standartlara uyma sözü vermiştir. (Greece Status of Minorities, 2012: s.62)

Tüm bu gelişmelerle birlikte Yunanistan ne yazık ki azınlık ayrımcılığı konusunda uyguladığı politikayı sona erdirmemiştir. Etnik özdeşleşme hakkı, ifade özgürlüğü, dernek kurma ve din özgürlüğü hakkı ve vatansızlık sorunu Yunanistan'ın azınlıkları koruma konusundaki dosyasını olumsuz yönde geliştirmiştir. (Grigoriadis, 2008: s.31) Yunanistan'ın Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı'nı imzalayıp onaylaması ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşmesi'ni onaylaması, Yunanistan'da azınlık haklarının korunma düzeyini önemli ölçüde arttıracaktır. Geçmişten günümüze değin Yunanistan'ın azınlıkları koruma konusundaki tutumu kayda değer denebilecek bir gelişme gösterse de kusursuz hale gelmemiştir. Uluslararası alanda imzaladığı ve onayladığı belgelere rağmen

ülkesinde bulunan azınlıklara karşı ayrımcı ve baskıcı tutumunu değiştirmesi Yunanistan'ın Avrupalı kimliğini geliştirmesinde de etken olacaktır. Uluslararası mecraların da gündeminden düşmeyen insan hakları konusunda Yunanistan ile ilgili gelişmeler de takip edilmelidir. Yunanistan'ın uyguladığı olumsuz azınlık politikası hakkında uluslararası kurumlarda daha tutarlı ve güçlü bir şekilde eleştiride ve müdahalede bulunulması sorunun çözümlmesinde etkili olabilecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE AZINLIKLAR

Türkiye coğrafi olarak Asya ve Avrupa'yı birbirini bağlayan bir köprü görevi görmektedir. Diğer yandan da Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirine en çok yaklaştığı bölgede yer alan Türkiye'nin bu özellikleri jeopolitik konumunu güçlendirmektedir. Resmi olarak 29 Ekim 1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'nu bir anlamda yıkmış ve diğer yönden de birçok özelliğini bu büyük imparatorluktan almış bir devlettir.(Oran, 2009: s.21) Osmanlı İmparatorluğu sahip olduğu topraklar üzerinde uzun yıllar hüküm süren ve içerisinde birçok milletten insanı barındıran bir imparatorluktu. Bu bakımdan günümüz Türkiye'sinin sahip olduğu çok kültürlü ve etnikli toplum yapısının biçimlenmesinde Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisi büyüktür. (Gökçe, 1996: s.224) Türkiye Cumhuriyeti zengin etnik kimliğe ve çok kültürlü yapıya sahip Anadolu coğrafyasında kurulmasından dolayı bir halk deyiminde dendiği gibi “yetmiş iki milletin yaşadığı” bir coğrafyaya sahiptir.(Akar, 2001: s.16) Bu sebeple azınlık meselesi Türkiye'nin yakından ilgili olduğu ve kimi zaman içinden çıkılmaz sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olan bir husus olmaktadır.

4.1.TÜRKİYE'DE AZINLIKLAR(1923 SONRASI)

Türkiye'de azınlıkların varlığı, Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan bir mesele olarak görülebilir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde oluşturulan “*Millet Sistemi*” İmparatorluk içerisinde yaşayan toplulukların din veya mezheplerine göre sınıflandırılıp yönetilmesi anlamına gelmektedir. Temel ayrımın Müslüman olanlar ve olmayanlar şeklinde olduğu Millet Sisteminde Müslüman topluluklar İmparatorluğun “*Asli*” unsuru olarak görülmekteyken, Müslüman olmayanlar “*Zimmi*” statüsünde kabul edilmişlerdir.(Gökçe, 1996: s.226-227) Türkler, Kürtler,

Kafkasya'daki Müslüman gruplar, Arnavutlar, Pomaklar, Bosnalılar ve Araplar'dan oluşan Müslüman tebaanın dışında kalanlar Osmanlı'da Zımmi olarak adlandırılmıştır. Gayri-Müslim tebaa Rum-Ortodokslar, Ermeniler ve Yahudiler'den oluşmuştur. (Saraçlı, 2007: s.115-116) Prof. Dr. İlber Ortaylı'ya göre Osmanlı toplumundaki gayri-Müslimleri çağdaş toplumların azınlığına benzetmek yanlış bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır. (Ortaylı, 2004: s.21) Ortaylı gibi düşünen kişilere rağmen yine de Millet sistemindeki insanları, modern azınlıklardan ayrı düşünmek de mümkün değildir.

Gayri- Müslim olarak da anılan Zımmiler'e Millet Sistemi içinde bir takım haklar ve yükümlülükler tanınmıştır. İmparatorluğun zayıflamaya başladığı dönemlerde 1876 Kanun-ı Esasi ile Osmanlı vatandaşı olarak kabul edilen bu kişiler 1910'lu yıllarda yaşanan gelişmelerin etkisi ile "*ekalliyet*" yani azınlık olarak kabul edilmişlerdir. Kurtuluş mücadelesi verip Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında etkin kişiler de gayri-Müslim olan bu kişileri azınlık olarak görmeye devam etmiş ve neticesinde imzalanan Lozan Anlaşması ile de bu kişilerin azınlık statüleri tescil edilmiştir. Böylelikle Türkiye Cumhuriyeti'nin azınlıkları meselesi gündeme gelmiştir. (Saraçlı, 2007: s.121)

Türkiye Cumhuriyeti devleti bir ulus devlet olarak Türkiye'de ortak bir ulusal kimlik oluşturmaya çalışmıştır. Fakat bu ulusal kimlik projesi planlı, programlı ve sürekli bir devlet politikası olarak yürütülmediğinden tam anlamıyla başarılı olamamıştır. Günümüzde Türkiye'de Türk kimliği iki aşamalı bir özelliğe sahiptir. Birincisi, soy, dil, tarih ve kültür bakımından kendisini Türk olarak kabul eden ve toplam nüfusun %85'ini oluşturan büyük çoğunluğun kimliğidir. İkincisi de siyasal, hukuksal ve toplumsal kimlik olarak Türk kimliğidir. Bu kimliğin içerisinde farklı soylardan, inançlardan olan ve farklı dilleri konuşan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının hepsi yer almaktadır. Nihayetinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan herkes siyasal ve hukuksal anlamda Türk'tür. Buradan da Türk kimliğinin geniş anlamda bir etnik grup kimliği olmadığı sonucu çıkmaktadır. Türk kimliği, Türkiye'de devleti ve ulusu temsil etme özelliği olan tek kimliktir. (Buran ve Çak, 2012: s. 38-39)

Türkiye'nin azınlıklar meselesinin temellerini iki belge oluşturmaktadır. Bunlardan ilki Lozan Antlaşması, diğeri ise Türk-Bulgar Dostluk Antlaşması'dır. Lozan Antlaşması Türkiye'nin büyük ölçüde sınırlarını belirlemiştir. Azınlıklar

meselesi Lozan Antlaşması görüşmeleri sırasında çıkan tartışmalı konulardan birisi olmuştur. Antlaşma kapsamında 1923-1928 yılları arasında Türkiye ve Yunanistan arasında nüfus mübadelesi yapılmıştır. Lozan Antlaşması ile Türkiye’de yaşayan bütün azınlıklar Türk vatandaşları ile aynı haklara sahip olmuştur. Ancak Türkiye’nin uyguladığı politika sebebiyle azınlıklar sürekli yurt dışına göç etmiş ve böylelikle sayılarında önemli bir azalma meydana gelmiştir. (Kılıççıoğlu, 2016: s.38-39)

Lozan Antlaşması’nda azınlık tanımlaması dönemin diğer azınlık koruma belgelerindeki “soy” ve “dil” ölçütlerini bertaraf ederek sadece “din” ölçütünü kabul etmiş değildir. Lozan’da “din” ölçütü de bir nevi reddedilerek yalnızca “gayrimüslim” ölçütü kabul edilmiştir. (Oran, 2015: s.64) Lozan Antlaşması’nda soy ve dil kavramlarının anılmayarak yalnızca din ölçütünün kullanılması Türkiye’nin lehine bir düzenleme olarak algılanmıştır.(Ürer, 2003: s.298) Türkiye’nin yalnızca gayrimüslimleri azınlık olarak kabul etmesi bu bakımdan hukuki olarak doğrudur. Ancak bu da Türkiye’de azınlık gruplarının her birinin azınlık haklarından yararlanmasının önünde bir engel teşkil etmektedir. Türkiye’nin Lozan görüşmelerinde ve o dönem TBMM görüşmelerinde ülkede soy azınlıklarının bulunmadığı konusundaki görüş hakimdir. Türkiye’de yalnızca dini azınlıkların bulunduğu, dil azınlıklarının bulunmadığı savunulmuştur. (Ürer, 2003: s.304) Diğer yandan Türkiye’de azınlık gruplarına karşı bir sınırlamanın olduğu ve Lozan ile azınlık gruplarına mensup kişilere verilen haklardan tüm gayrimüslimlerin yararlanmadığı görülmektedir. Azınlık gruplarına verilen haklardan en baştan itibaren yalnızca üç temel azınlık grubu yararlanmaktadır. Bunlar Ermeniler, Museviler ve Rumlardır. Bu da Lozan’da gayrimüslim azınlığın bu üç azınlıktan oluştuğu sanısının Türkiye’de yaygın olmasına sebep olmuştur. (Oran, 2015: s.69-70)

Baskın Oran Lozan Antlaşması’nın farklı kesimlere, farklı hakların getirildiği ve güvence altına alındığı yorumunda bulunmaktadır. Bu durum dört gruba farklı farklı ancak hiçbir işlemle geri alınmayacak haklar tanımaktadır. Buna göre ilk grup “A. Müslüman olmayan Türk uyrukları”, ikincisi “B.Tüm Türk Uyrukları”, üçüncüsü “C.Türkiye’de oturan herkes”, dördüncüsü “D.Türkçe dışında başka dil konuşan Türk uyruklarıdır”. (Oran, 2015: s.72-74) Farklı gruplara verilen haklar arasında gayrimüslimlerin sadece iki ayrıcalığı olmuştur. Bunlardan ilki en fazla hakka sahip

olmak ve ikincisi de haklarının uluslararası garanti altına konulmuş olmasıdır. Bunun dışında gayrimüslimler Lozan'ın azınlıkların korunması kesiminde yer alan hak sahiplerinden olan dört gruptan yalnızca birisi olabilecektir. Buradan da Lozan'ın tüm Türk vatandaşlarına ve hatta Türkiye'de oturan herkese hak getirdiği görülmektedir. (Oran, 2015: s.73-74)

Lozan Anlaşması azınlıkların korunmasıyla ilgili bölümünde dil konusunda gayrimüslim olmayanlara da ayrıcalık sağlamıştır. Bu çerçevede Kürtler Müslüman olmayan kesimde kullanılacak haklardan alıkonulamazdı. Kürtler anlaşmada bahsi geçen gruplardan üçüncüsü olan Türkiye'de oturan herkes grubuna dahil olup milliyet, dil, soy, din ayrımı yapılmayarak yasalar önünde eşit tutulmaları gereken kesime dahildirler. Ancak Türkiye'nin Lozan'ı uygulamayarak Kürtçeyi yasakladığı kimi kesimlerce oldukça dile getirilmektedir. (Ürer, 2003: s.299)

Türkiye'nin azınlık rejiminin diğer ayağını oluşturan belge Bulgaristan ile 1925'te imzalanan Türk-Bulgar Dostluk Anlaşması'dır. Bu belgede Lozan Anlaşması'nın 37. Ve 45. Maddelerince Türkiye'de ki Bulgar azınlığın haklarının korunacağı garantisi ile Bulgaristan'daki Müslüman-Türk azınlığın Neuilly Barış Anlaşması gereğince korunacağı garantisi verilmiştir. Bunun yanında Türkiye'de önemli bir Bulgar azınlığın olmayışı Bulgarlara azınlık statüsünün tanınmasının da pratikte önem arz etmemesi sonucunu doğurmuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin azınlık politikası uygulamalarında geçerli hukuki dayanak Lozan Anlaşması'nın azınlıklarla ilgili hükümleri olmaktadır. (Tan, 2012: s.76-77) Ancak Türk-Bulgar Dostluk Anlaşması, Türkiye ve Bulgaristan'ın birbirleri ile olan ilişkilerinde ülkelerindeki azınlıklarla ilgili yükümlülüklerinin hukuki dayanağı olduğu ve anlaşmanın günümüzde de yürürlükte olduğu unutulmamalıdır.

4.1.1. Türkiye'de Etnik Gruplar ve Azınlıkların Durumu

Türkiye nüfusu 31 Ocak 2017 tarihinde TÜİK tarafından açıklanan rakamlara göre 79.814.871 olarak hesaplanmıştır. (TÜİK, 2017) Türkiye'de de birçok ülkede olduğu gibi ülkenin nüfusunun genelinden farklı özelliklere, kimliklere sahip kişiler bulunmaktadır. Ancak bu kişilerin tamamının azınlık olarak değerlendirilmesi hem hukuki hem de sosyolojik açıdan mümkün olmamaktadır. Türkiye'de yasal kapsamda azınlık statüsüne Ermeniler, Museviler ve Rumlar sahiptir. (Tan, 2012: s.77) Ancak bu gruplar dışında Türkiye'de yaşayan ve genel nüfustan farklı

özellikler taşıyan kişiler bulunmaktadır. Peter Alford Andrews 1989'da yayınladığı *Ethnic Groups in The Republic of Turkey* adlı kitabında Türkiye'de 72 ayrı etnik grubun varlığından söz etmiştir. (Kılıççioğlu, 2016: s.47-48) Dünyada standart olarak kabul edilen etnik, dinsel ve dilsel ölçütü uygulandığında Türkiye'de gayrimüslimler dışında azınlıklar bulunduğunu da kabul etmek gerekmektedir. Oran'a göre de gayrimüslimlere ek olarak soy veya dil açısından farklılık gösteren ve bu farklılığını üst kimliğe karşı kimliklerinin bir parçası sayan Müslümanlar da azınlık kategorisine girmelidir. Bu grup içinde sayılan ancak Türkiye tarafından azınlık olduğu kabul edilmeyen kişiler arasında Araplar, Aleviler, Balkan ve Kafkas kökenliler ve Kürtler bulunmaktadır.

4.1.1.1. Ermeniler

Ermeniler Balkanlardan Anadolu'ya gelen, Hint-Avrupa kökenli ve Trak-Frig soyundan bir halktır. Ermeniler kendilerine Hai/Hay ve ülkelerine Hayastan veya Hayk adını verirler. 19. Yüzyıla kadar büyük çoğunluğu Osmanlı ve İran devletinin sınırları içinde yaşayan Ermeniler, bu tarihten itibaren başta Osmanlı tehciri olmak üzere çeşitli nedenlerle dünyanın birçok ülkesine dağılmışlardır. Türkiye'de İstanbul başta olmak üzere, Kastamonu, Hatay, Bitlis, Amasya, Ankara ve Diyarbakır illerinde bir miktar Ermeni yaşamaktadır. Cumhuriyet döneminde yapılan ilk nüfus sayımında(1927) Türkiye'deki Ermenilerin sayısı 64.745'tir. 1965 nüfus sayımına göre ise ana dili Ermenice olan kişi sayısı 33.094'tür. (Buran ve Çak, 2012: s.56-57)

Büyük çoğunluğu Gregoryen Ortodoks olan, az miktarda Katolik ve Protestan da içeren bu halk Anadolu'nun otokton ahalisindedir. Hem etnik hem dinsel hem de dilsel bakımdan farklılıklara sahip Ermeniler, İttihak ve Terakki'nin 1915 Tehciri sırasında ve göç nedenleri ile sayı bakımından oldukça azalmışlardır. Günümüzde Ermenilik bilinci taşıyan kişilerin sayısı yaklaşık 55bin ve 60bin kadardır. Gregoryen Ermeniler Kumkapı'da Fatih'in girişimiyle 1461'de kurulmuş olan Ermeni Patrikhanesine bağlıdır. Ermenilerin Ermenice olarak çıkardıkları Jamanak ve Marmara adlı iki tane gündelik, Türkçe ağırlıklı olarak çıkardıkları Agos adlı haftalık bir gazeteleri bulunmaktadır. (Oran, 2015: s.50)

Ermenilerin Müslümanlar ile aynı coğrafyada üzerinde yaşaması bin yıla yakın bir süredir devam etmektedir. Osmanlı döneminde kendilerine bağımsız bir kilise tahsis edilerek dinlerini özgürce yaşamaları ve ibadetlerini serbestçe yapmaları

imkanı tanınmıştır. Artan milliyetçilik akımları ve Batılı devletlerin Osmanlı'ya müdahale etmesinin bir aracı olarak görülen azınlıklardan birisi olan Ermeniler hakkındaki sorun o zamanlardan günümüze kadar gelmiştir. (Bektaş, 2015: s.67) Lozan görüşmelerinde de oldukça gündemi meşgul eden bir konu olan Ermeni meselesinde taraflar farklı isteklerde olmuştur. Ermeniler Anadolu'da bir Ermeni Yurdu hayali kurarken, Türk tarafı temsilcileri içinse azınlıkların mübadelesi esas olmuştur. Ancak İsmet Paşa bu fikrin muhatap alınıp konuşulmayacağını düşünerek, asıl hedefin Ermenilerin toprak talebi ve mümkünse azınlıklar hukuku fikirlerini reddetmek olması gerektiğini düşünmüştür. (Dilek, t.y. : s.11)

Hiçbir Batılı devlet Ermeni Yurdu'nun kurulmasının muhtemel maliyetini yüklenmek istememiştir. Anadolu'da Ermeni nüfusunun çoğunlukla kalmaması da Müttefik devletlerin bu meselede isteksiz kalmalarına sebep olmuştur. Sonuçta Lozan'da Ermeni Yurdu ve Ermenilerle ilgili herhangi bir özel madde yer almamıştır. Ancak diğer azınlıklardan farklı olarak Anadolu'dan irtica edip daha sonra Türk uyruğuna geçmek isteyenler için iki yıl başvuru hakkı tanınmıştır. (Beyoğlu, 2008: s.133)

Türkiye'de yaşayan Ermeniler temelde üç gruba ayrılabilir. Bunlar resmi Ermeniler, gizli Ermeniler ve İslamlaşmış Ermenilerdir. Resmi Ermeniler olarak adlandırılan grup esasen Türkiye'nin Lozan Anlaşması ile kabul ettiği gayrimüslim azınlık arasında görülen gruptur. Bu kişiler kiliselere bağlıdır ve kimliklerini açıkça belli etmektedirler. Gizli Ermeniler ise Ermeni İsyancıları ve Ermeni kırımını sonrasında Müslümanlaşan, Ermenilik bilincini koruyan ya da korumayan genellikle Anadolu'da yaşayan bireylerdir. Bu gruba Dersim Ermenileri örnek olarak gösterilebilir. Günümüzde Dersim Ermenileri dernek kurarak kimliklerini açıkça yaşamaya başlamışlardır. İslamlaşmış Ermeniler ise 17. Ve 18. Yüzyılda Müslümanlaşmış bireylerdir. Bu gruba Hemşinliler örnek olarak gösterilmektedir. (Agos, 2016)

1925 Şeyh Sait isyanında, 1937-1938 Tunceli ayaklanmasında, özellikle 1965 sonrasında yaşanan Ermeni terörü ile 1984'ten sonra faaliyet gösteren Bölücü Terör Örgütü (BTÖ) olan PKK'nın özellikle kırsal alandaki faaliyetlerinde Ermeni azınlıktan ferdi katılımlar görülmüştür. Günümüzde Türkiye'de yaşayan Ermeniler, her türlü ayrılıkçı tutumu reddeden anayasal ilkeler çerçevesinde bütün Türk vatandaşlarının yararlandığı haklardan eşit olarak yararlanmakta ve Parlamentoda temsil edilebilmektedirler. Din ve vicdan özgürlüklerini de yine anayasal ilkeler

çerçevesinde yaşayan Ermenilere, devlet memuru olma hakkı dahi verilmiştir. (Bahadır, 2012: s.93-94)

Türkiye’de yaşayan Ermeni azınlık mensupları, 1970’li yıllarda başlayan Türk diplomatlarını hedef alan Ermeni terör örgütlerinin saldırılarını her fırsatta kınayarak bu terörün yol açtığı acıları Türklerle birlikte paylaşarak, Ermeni terör ve propaganda odaklarına en iyi cevabı vermektedirler. 1979’da Artin Penik isimli Ermeni vatandaşımızın Taksim meydanında kendini yakarak, Ermeni terörünü lanetlemesi bu durumun acı ve anlamlı bir örneği olmuştur. Türkiye’de yaşayan Ermeniler genellikle yurtdışından gelen tahriklere itibar etmemekte ve kendilerine tanınmış olan haklardan yararlanarak toplum içinde uyumlu bir şekilde yaşamaktadırlar. Bunun sebebi olarak, kendilerine tanınan hakların Ermenistan dahil tüm diğer ülkelerdekilerden daha uygun olması kabul edilebilir. (Bahadır, 2012: s.94)

Var olan olumlu yaşam şartlarına rağmen, 1985’te gerçekleşen Sevr Kongresi ve bu kongrede hazırlanan “Ermeni Anayasası” Ermeni diasporası tarafından düzenlenmiştir. 1985’te yapılan Sevr Kongresinde Türkiye için Lozan Anlaşmasının geçersiz olduğu ve asıl olanın Sevr Anlaşması olduğu ileri sürülmüştür. Diğer yandan ASALA’nın desteklenmesi ve Türkiye’ye karşı savaşın devam etmesi kabul edilmiştir. Türkiye’ye karşı Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin yürüttüğü savaşın desteklenmesi de kabul edilmiştir. (Bahadır, 2012: s.94-95) Kongre’de kabul edilen kararlardan diğerleri ise, Ermeni ulusal kurtuluş hareketi ile Türkiye’deki ileri devrimci hareketler arasında ittifaklar kurulması, Lozan’da imzası bulunan devletler ile BM, Ermenistan Cumhuriyeti, ABD ve Avrupa Konseyi’ne Ermeni halkının sömürgeciliğin kaldırılmasından yararlanamayan tek halk olduğunun bildirilmesi ve sözde 1915 soykırımının tüm ülkelere kabul ettirilmesidir. (Parla, 1985: s.206-209)

1970’li yıllar Türkiye’de tüm azınlıklar için hareketli geçen bir dönem olmakla birlikte Ermeniler açısından da farklı gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Türkiye’de Kıbrıs Sorunu’nun patlak verdiği bu dönem Ermeni terör örgütü ASALA’nın da eylemlerinin başladığı yıllara denk gelmektedir. Bunun yanında Ermeni diasporası 24 Nisan’ı soykırım günü ilan etmeye çalışmıştır. Bu dönemde Yahudi lobisinin Türkiye lehine yürüttüğü faaliyetler sayesinde soykırım tasarısı engellenmiştir. Türkiye’deki Ermeni cemaati de bu dönemde ASALA ve diaspora aleyhinde ve Türkiye lehinde tanıklık etmişlerdir. Böylelikle bu dönemde

devletin yanında yer alan ve ülke menfaatlerini savunan bir Ermeni cemaati söz konusu olmuştur. (Bali, t.y. : s.9-11)

1990'lı yıllara gelindiğinde ise dünyada ve Türkiye'de yaşanan gelişmeler neticesinde azınlıklarla ilgili bir takım dönüşümler yaşanması Ermenileri de etkilemiştir. Bu dönemde Ermeniler toplum içinde görünür olma ve asimilasyonu reddedişte diğer azınlıklara göre farklı yöntemler uygulamıştır. Agos gazetesi etrafında toplanan solcu Anadolu aydınlar kimliksel uyanış ve geçmişle yüzleşme temelinde bir strateji oluşturmuşlardır. Bu doğrultuda Ermenilerin kurguladıkları yeni kimlikleri "Türkiye vatandaşlığı/Türkiye Ermeniliği" şeklindedir. (Bektaş, 2015: s.136)

2000'li yıllar esasen AB ile Türkiye ilişkilerinin de gelişmesi ile azınlıklar açısından olumlu gelişmelere sahne olan yıllar olmuştur. Ancak Agos gazetesinin genel yayın yönetmeni Hrant Dink'in Ermeni diasporasını eleştirdiği yazı dizisinin Türklüğe Hakaret olarak değerlendirilip bu doğrultuda yargılanması ve toplumda oluşan azınlık karşıtı ve ırkçı eğilimler neticesinde 2007'de gazetesinin önünde öldürülmesi 2000'li yıllar döneminde gayrimüslim azınlıklarda büyük travmalara yol açmıştır. (Oran, t.y.: s.8)

Geçmişten günümüze Türkiye'de Ermeni cemaatinin yaşadığı sorunlar ise genel olarak sıralandığında Ruhban yetiştirme ihtiyacının karşılanamaması, okullardaki müdür yardımcılarının Türk etnik kökenli olma zorunluluğu, vakıflarına el konulması ve vakıf kurmalarının engellenmesi, patrik seçimine devletin müdahil olması, resmi görevlerde aranan etnik köken şartlarıdır.(Tuna, 2014: s.81-83)

4.1.1.2. Museviler

Yahudiler, kökenleri İsrailoğulları veya İbranilere dayanan dinsel bir etnik gruptur. Türkçede Yahudiler genellikle Arapçadan alınan ifadelerle Yahudi, Musevi, İsrail oğulları ve Cıfit/Cuhut gibi adlarla ifade edilmektedir. (Buran ve Çak, 2012: s.83-84) Museviler Türkiye'de varlığı kabul edilen diğer iki azınlıktan farklı olarak büyük oranda otokton değildir. 15. Yüzyılın sonlarında İspanya ve Portekiz'den kaçarak Osmanlı İmparatorluğu'na göç eden Sefarad Yahudilerinden gelen Museviler, anadil olarak İspanyolcanın bir kolu olan Ladino'yu konuşurlar. Etnik, dinsel ve dilsel bakımdan farklılıklara sahip bu grup göçle gelmiş olmalarından

dolayı devletle sürtüşme yaşamamaya özen göstermiştir. Bu da Musevileri Ermeni ve Rumlardan ayıran bir özellik olmuştur. Museviler ve devlet arasındaki bu olumlu ilişkinin diğer bir sebebi de akraba devlet İsrail ile Türkiye arasındaki ilişkilerin çoğunlukla iyi olmuş olmasıdır. Yahudiler, İstanbul'da bulunan Başhahamlığa bağlıdır. Yahudilerin kendi dillerinde Şalom adlı haftalık bir gazeteleri bulunmaktadır. (Oran, 2015: s.50)

Yahudi Cemaati dünyanın hiçbir yerinde görmedikleri hoşgörüyü Osmanlı'da yaşamışlardır. II. Mahmut Döneminde resmi olarak tanınma isteğinde bulunan Yahudiler, 1835'te Hahambaşılık müessesine sahip olmuşlardır. (Tuna, 2014: s.40) Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında önemli ve temel olan Lozan görüşmelerinde Ermeni ve Rumlarla ilgili özel konu başlıkları ve görüşmeler yer almasına karşın, Yahudilerle ilgili özel bir görüşme ve konu başlığı yer almamıştır. Bunun yanında Büyük Millet Meclisi'nde de (BMM) Yahudilerle ilgili herhangi bir tartışma gerçekleşmemiştir. İsmet Paşa, 12 Aralık'ta azınlıklarla ilgili görüşmeler gerçekleşirken Yahudilerden övgü ile söz etmiş ve diğer azınlıklara örnek vermiştir. (Kılıç, 2010: s.177)

Yahudiler Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının güvencesi altında huzur ve güven içerisinde din ve vicdan özgürlükleri ile yaşamaktadırlar. 1933'ten itibaren Almanya'daki baskıcı Nazi iktidarından kaçan binlerce Yahudi Türkiye'ye göç etmiştir. Bu göçmenler arasındaki sanatçı ve öğretim üyeleri birçok üniversitede istihdam edilmiştir. Türkiye, Yahudi azınlık vasıtasıyla ABD'de faaliyette olan Yahudi lobilerinden faydalanarak uluslararası alandaki problemlerde destek kazanmıştır. (Bahadır, 2012: s.95)

1948'de İsrail devletinin kurulması ile birlikte Türkiye'den İsrail'e yaklaşık 40.000 Yahudi göç etmiştir. Türkiye'de yaşamaya devam eden Yahudi azınlığın Türk toplumu ile en çok kaynaşmış cemaat olduğu söylenebilir. Türkiye'de yaşayan Yahudi azınlığın son derece teşkilatlı ve kapalı bir şekilde organize olduğu görülmektedir. Yahudi azınlığın en dikkat çeken özelliği ise birbirleri ile olan bağlılıklarıdır. Bu azınlık faaliyetlerini meşru dernekler aracılığı ile yürütmektedir. Bu dernekler 1954'te kurulan Rotary ve 1960'larda kurulan Lions kulüpleridir. Bu dernekler, barış, yardımlaşma ve dostluk amacıyla kurulmuş ve üyelerinin büyük çoğunluğu Yahudi ve diğer azınlıklardan oluşmaktadır. (Bahadır, 2012: s.95-96)

Yahudiler, Türkiye’de genellikle İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa gibi büyük illerin merkezleri ile Çanakkale, Edirne ve Diyarbakır gibi nispeten küçük şehirlerde yaşamaktadırlar. 1965 nüfus sayımına göre ana dilini Yahudice olarak belirtenlerin sayısı 9.981 kişi olmuştur. Aynı nüfus sayımında dinini Yahudilik olarak belirtenlerin sayısı ise 38.267 kişidir. Türkiye’deki nüfusları hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte genel olarak 20-25 bin dolayında bir nüfusa sahip oldukları tahmin edilmektedir. (Buran ve Çak, 2012: s.85)

Yahudilerin ülke içindeki olumlu tutumları ve var olan olumlu ilişki 1942 Varlık Vergisi ve 6-7 Eylül 1955 gibi olaylardan büyük zarar görmelerini engelleyememiştir. (Oran, 2015: s.51) 1955 olayları sonrasında Türkiye’de değişen iktidara rağmen, toplumsal algının değişmemiş olması diğer azınlıklarda olduğu gibi Yahudilerde de derin bir infial uyandırmıştır. 1956 yılında 1710, 1957 yılında ise 1911 Yahudi ülkeyi terk ederek İsrail’e göç etmiştir. (Yıldız, 2015: s.277-278)

4.1.1.3. Rumlar

Rumlar, Anadolu’daki Bizans egemenliğinden sonra Ortodoks Hıristiyanlığı ve Yunan dilini benimsemiş çeşitli eski Anadolu halklarından oluşmuştur. Rumlar arasında çok az bir miktar da Katolik ve Protestan içeren bir kesim vardır. “Rum” adı Roma’dan gelmektedir ve bu sözcük “Roma İmparatorluğu’nda yaşayan kimse”, “Romalı” ve “Rum kökenli” olmak gibi anlamları taşımaktadır. (Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2008: s.222) Rumluk bir ırki birliğin adı olmasa da zaman zaman çeşitli kavimler Hıristiyan oldukları için dini açıdan Rum adıyla anılmıştır. Belirtmesi gereken önemli diğer bir husus Yunan olmak ve Rum olmanın aynı şey olmadığıdır. Rumlar genellikle Hıristiyan dininin Ortodoks mezhebine inanan kimselerdir.(Buran ve Çak, 2012: s.79)

Günümüzde Yunanca konuşan Güney Kıbrıs ve Türkiye’de yaşayan kimselere Rum denmektedir. Türkiye’de yaşayan ve Hıristiyan oldukları için Rum sanılan bazı Türk kökenli topluluklar 1923 yılında yapılan Türkiye-Yunanistan nüfus mübadelesi sırasında Yunanistan’a gönderilmişlerdir. Diğer yandan Türkiye’de Doğu Karadeniz bölgesinde, Trabzon/Of yöresinde, Girit ve Kıbrıs’ta yaşayan ve çeşitli kaynaklarda Müslüman Rum olarak anılan toplulukların esasında Rumlukla bir ilgisi kalmamıştır. Bu toplulukların ana dili Türkçe olup, kendilerini Türk olarak kabul etmektedirler. (Buran ve Çak, 2012: s.79)

Rumlar Türkiye’de genellikle İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük illerde yaşamaktadır. Günümüzde Türkiye’de yaşayan Rumların sayısı hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. (Buran ve Çak, 2012: s.80) Lozan Anlaşması çerçevesinde 1923-1928 yılları arasında Türkiye ve Yunanistan arasında nüfus mübadelesi yapılmıştır. Buna göre 1918’den önce İstanbul’a yerleşen Rumların dışında Anadolu’nun diğer yerlerinde yaşayan Rumlar Yunanistan’a göç ettirilmiştir. İstanbul, Bozcaada ve İmroz Rumlarının kalmasına izin verilen bu mübadele ile Yunanistan’dan da Türkler Türkiye’ye göç etmiştir. Büyük Mübadele olarak bilinen bu nüfus değişiminde Türkiye’den Yunanistan’a 1.190.000 Rum göç etmiştir. O tarihte Türkiye’de yaklaşık 110.000 Rum kalmıştır. 1923 Lozan Anlaşması ile azınlık statüleri belirlenen Rumların, mübadele sonrasında İstanbul’da kalanlarının da tarihi süreç içerisinde gelişen olaylar neticesinde Türkiye’den Yunanistan ve adalara göç ettiği bilinmektedir. Özellikle 1964 sonrasında Kıbrıs Sorununun Türk-Yunan ilişkilerini zehirlemesi ile günümüzde kalan Rumların nüfuslarının yaklaşık olarak 1500 ile 2000 civarında olduğu söylenebilir. (Güler, 2007: s.180-181; Oran, 2015: s.51)

Türkiye’de Rum azınlığın 93 dini kurumu, 53 eğitim kurumu ve okulu, 16 sosyal amaçlı kuruluşu bulunmaktadır. Rumların, milletlerarası anlaşmaların ve Türkiye Cumhuriyeti’nin hukuk sisteminin sağladığı hakları ve imkanları kullanarak rahat bir hayat sürdürdükleri söylenebilir.(Güler, 2007: s.181) Ortodoks Rumlar Fener’deki Rum Patrikhanesine bağlıdır. Rumların İho ve Apoyevmatini adlı gündelik gazeteleri yayımlanmaktadır. Türkiye’de Ortodoks-Rum azınlık için önemli olan Fener Rum Patrikhanesi Yunanistan ve Türkiye arasında sorun oluşturan konulardan birisidir. Fener Rum Patrikhanesi ile ilgili sorunlardan birisi kurumun statüsü ve işleyişi konusundaki hukuksal belirsizliklerdir. Patrikhane’nin tüzel kişiliğinin tanınmamasından kaynaklanan sorunlar, Patrik seçimine ilişkin prosedürü düzenleyen yasal bir düzenleme olmaması ya da bu düzenlemelerin mutlaklığına bağlı sorunlar yaşanmaktadır. (Aykoç, 2009: s.502)

Türkiye Patrikhanenin statüsüne ilişkin herhangi bir yasal düzenleme yapmamış ve bu kuruma tüzel kişilik tanımamıştır. Bu da Patrikhane’nin Türk Yasalarına göre ne bir vakıf, ne bir dernek ne de bir tüzel kişiliği haiz başka herhangi bir kuruluş olarak değerlendirilen Patrikhane’nin herhangi bir hukuksal statüsü bulunmamasına yol açmıştır. Bu durumun ortaya çıkardığı en önemli sonuç ise

Patrikhane'nin mahkemeler önünde dava açamaması ve buna bağlı olarak bazı hak kayıplarına uğramasıdır. Örneğin, 1971'de Heybeliada Ruhban Okulu'nun yüksek okul kısmının kapatılmasına karar verilmesi karşısında Patrikhane Danıştay'da dava açmış ancak dava Patrikhane'nin tüzel kişiliği olmadığı ve okul açma ehliyetinin bulunmadığı gerekçesi ile reddedilmiştir. (Aykoç, 2009: s.502) Türkiye'nin Patrikhane'ye tüzel kişilik tanımaması ve statüsünü net bir şekilde ortaya koyacak yasal bir düzenleme yapmaması esasen Patrikhane'nin ekümenikliğinin tanınmamasıyla da bağlantılı olarak siyasal bir tutumdur.

Türkiye'de yaşayan Rumların yaşadığı sorunlardan bir diğeri de Varlık Vergisi konusudur. Varlık Vergisi konusunda ayrımcılık uygulama noktasında yaşanmıştır. Varlık Vergisi ağırlıklı olarak azınlıklara yönelik uygulanmış ve çoğu kez de bu kesime ödeme güçlerinin üzerinde bir miktarda vergi tahakkuk edildiğinden azınlık grupları bu uygulamadan daha çok etkilenen kesim olmuştur. Genel olarak Varlık Vergisi tüm azınlıkları kapsayan bir uygulama olsa da, azınlıklar içerisinde en fazla nüfusa sahip olan Ortodoks-Rum azınlığın bunun etkilerini daha yaygın şekilde hissettiği ve azınlıkların vergiyi ödeyebilmek ve çalışma kamplarına gönderilmemek için mal varlıklarını zorunlu olarak elden çıkarma zorunluluğu sonucunu doğurmuştur. Bu da azınlığın mülkiyet hakkına yönelik dolaylı bir ihlal oluşturduğundan Lozan Anlaşmasınının 38. Ve 39. Maddelerine aykırılık taşıdığını göstermektedir. (Aykoç, 2009: s.556-557)

6-7 Eylül 1955'te gerçekleşen olaylar Rum azınlığın sorun yaşamasına sebep olan diğer bir durumdur. 6 Eylül günü Atatürk'ün Selanik'te doğduğu eve bomba atıldığı haberinin yayılmasının ardından başlayan ve 7 Eylül günü kontrol altına alınan bu olaylarda resmi verilere göre çoğunluğu Rumlara ait olmak üzere, 4475 dükkan ve çeşitli işyeri, 1004 ev, 26 okul, 5 dernek binası ve toplamda 93 dinsel yapı zarar görmüştür. (Aykoç, 2009: s.557; Akgönül, 2008: s.206-207)

Günümüzde Rumların eğitim alanında yaşadığı sorunlar genel olarak sıralandığında eğitimde müdür yardımcılarının Türk etnik kökene sahip olması zorunluluğu ile okulda müdürden daha çok yetkiye sahip olan müdür yardımcılarının konusu, Türkçe, Coğrafya ve Tarih gibi derslerin Türkçe verilmesi zorunluysen diğer dersler Rumca da verilebilmekte ancak Rumca derslerin verilmesinde zorluklar yaşanmaktadır. Türkiye'de yaşayan Rum sayısının giderek azalması Rumca ders

verebilecek öğretmen sayısının da azalmasına sebep olmuştur.(Bektaş, 2015: s.145-149)

4.1.1.4.Süryaniler

Türkiye’de resmi politika yalnızca Rum, Ermeni ve Musevileri içeren 3 grubu azınlık olarak saymaktaysa da Asurileri ve Keldanileri de içine alacak biçimde kullanılan “Süryani” terimiyle anılan ve kökeni ilk Hıristiyanlara dayanan gayrimüslimler başta olmak üzere, Türkiye’deki bütün gayrimüslim yurttaşların Lozan korumasına dahil olduğu konusunda hukuksal olarak bir şüphe yoktur.(Oran, 2015: s.51-52) Süryaniler Arami kökenli oldukları kabul edilen ve genellikle Ortadoğu’da yaşayan Semitik Hıristiyan bir halktır. Süryaniliğin kurucusu Mor Petrus’tur. Süryanilik MS 37-43 yılları arasında Antakya’da kurulmuş olup dilleri Süryanicedir. (Buran ve Çak, 2012: s.80-81)

Türkiye’de Süryaniler dini karakter yapıları itibarıyla üç farklı grup olarak yapılanmışlardır. Bunlardan ilki Süryani Kadim Cemaati’dir. Süryani Ortodoks Cemaati olarak da anılan bu grubun tabii olduğu Süryani Ortodoks Kilisesi’nin Türkiye’de üç metropolitliği bulunmaktadır. Bu metropolitler İstanbul, Turabdin ve Mardin Metropolitliğidir. İkinci grup ise Süryani Katolik Cemaati’dir. Ülkemizde bu grup mensuplarının sayısı çok fazla değildir. Katolik Süryani patrikliği Beyrut’ta bulunmaktadır. Üçüncü gruptakiler, Süryani Protestan Cemaati’dir. Anadolu’da yaşayan Süryanilerin bir kısmı 1852’den itibaren Protestanlığa geçmişlerdir. Günümüzde Türkiye’de Protestan Süryani sayısı oldukça azdır.(Küçük, 2008: s.19-20; Aydın, 2005: s.722-724) Türkiye’de Süryaniler çoğunlukla İstanbul’da yerleşiklerdir. İstanbul dışında genellikle Mardin, Mersin, Diyarbakır, Adıyaman, Elazığ, Ankara, İzmir, Malatya, Şanlıurfa, Gaziantep, Antakya, Antalya ve Adana’da yaşamaktadırlar. Dünyada 20 milyon Süryani olduğu ve bunlardan 50 bin kadarının Türkiye’de yaşadığı tahmin edilmektedir. Çeşitli kaynaklarda bu sayı 15 bin ila 50 bin arasında belirtilmektedir.(Buran ve Çak, 2012: s.81-82)

Keldaniler ise Keldani Katolik Kilisesi’ne mensup Süryanilerdir. Keldanilerin Türkiye’de Mardin(Midyat, İdil, Silopi), Hakkari(Uludere, Beytüşşebap), Siirt(Pervari), İstanbul, Diyarbakır ve Şırnak illeri çevrelerinde yaşadıkları tespit edilmiştir. Ancak günümüzde Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki Keldani/Nesturi nüfusu oldukça azalmıştır. Bu bölgedeki Keldanilerin bir kısmı

Türkiye’de batı illerine, bir kısmı da başta Fransa olmak üzere Avrupa ülkelerine göç etmiştir. Nüfusları hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte yaklaşık 2 bin-8bin arasında Keldani nüfusu Türkiye’de bulunmaktadır. (Buran ve Çak, 2012: s.83)

Etnik, dinsel, dilsel bakımdan farklılık içeren Süryanilerin dillerini, okullarını ve çeşitli kurumlarını devlet bugüne kadar Lozan’ın koruması altında saymamıştır. Fakat 2 Mart 2003’te çıkan Dördüncü AB Uyum Paketindeki ilgili maddenin uygulanması için 2003’te çıkartılan bir yönetmelik ile gayrimüslim vakıflar listesi ilk kez eklenmiş ve böylece bu üç büyük geleneksel azınlık dışındakiler de sonunda tanınmaya bu dolaylı yoldan kavuşmuştur. (Oran, 2015: s.52)

4.1.1.5. Diğer Azınlıklar

Dünya standartlarına göre Türkiye’de yaşayan azınlık grupları Türkiye’nin azınlık olarak kabul ettiği üç azınlık gruptan daha fazladır. Türkiye’de gayrimüslimler dışında da azınlıklar yaşamaktadır. Gayrimüslimler dışında soy ve/veya dil açısından farklılık gösteren ve bu farklılığı üst kimliğe karşı kimliklerinin vazgeçilmez parçası sayan Müslümanlar da azınlık kategorisine girmektedir. Farklı alt kimlik sahibi belli başlı Müslüman gruplar arasında Araplar, Aleviler, Balkan ve Kafkas Kökenliler ve Kürtler sayılmaktadır. (Oran, 2015: s.53)

Türkiye’de yaşayan, *Arap* kökenli ve Arapça konuşan kişi sayısı 600 bin ila 1 buçuk milyon arasındadır. Türkiye’de daha çok Adana, Mersin, Urfa, Hatay, Mardin, Siirt, Gaziantep, Muş, Batman ve Bitlis gibi illerde yaşamaktadırlar. (Buran ve Çak, 2012: s.49) Bunlardan Mardin-Urfa-Siirt civarında yaşayan 300bin-350bin kadarı Sünni’dir ve bu grup etnik ve dilsel farklılık taşımaktadır. Mersin-Adana-Antakya civarında yaşayan yaklaşık 200 bini ise genellikle Alevi’dir. Bunlar da dinsel ve dilsel bakımdan farklılık taşımaktadır. Geri kalanlar da yurdun farklı yerlerine göç etmiş olarak yaşamaktadırlar. Sünni Müslüman olanların büyük çoğunluğu oluşturduğu Araplardan bir bölümü Alevi olmakla birlikte geriye kalan bir bölümü de Hıristiyan’dır. Sünni Araplar arasında etnik kimliğin üst-kimliğe karşı ileri sürüldüğüne pek rastlanmamaktadır. Alevi Araplarda ise Alevilik kimlikleri daha ön planda olduğundan bu kişileri Alevi azınlık arasında değerlendirmek doğru olacaktır. (Oran, 2015: s.53; Önder, 2007: s.316)

Aleviler göçmen ve otokton grup arasında değerlendirilen azınlık grupları arasında tam olarak sayılamayan bir grup olmakla birlikte, bir kısmı kökenleri Anadolu'ya Osmanlı'nın kökeni olan Kayı aşiretinden önce, bir kısmı da yaklaşık onunla aynı zamanda, diğer kısmı da sonra gelmiş bir azınlık grubudur. (Oran, 2015: s.53) Alevi kelimesinin dini bir kelime olarak anlamı Hz. Ali'ye intisabı olan, Hz. Ali'ye bağlılığı olandır. Türkiye'deki Alevi gruplar Anadolu Alevileri ve Nusayriler olarak iki başlıkta toplanabilmektedir. İran Şiiliğini benimseyen Türkmen Azerileri ise ayrı bir grup olarak değerlendirilmektedir. Anadolu Alevileri günümüzde nüfusları yaklaşık 12 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Bu kişilerin 10,5 milyonu kendisini Türkmen, 1 milyonu Kürt, 500bini kendisini Zaza olarak tanımlamaktadır. Kendisi de Alevi ve Zaza olan araştırmacı yazar Cemal Şener, Alevilerin Etnik Kimliği adlı eserinde Alevi Zazaların ve Alevi Kürtlerin asli kökenleri itibariyle Türk olduğunu açık belgelerle ortaya koymuştur. (Önder, 2007: s.120)

Nusayriler ise Hatay il merkezi, Samandağ ve kısmen Adana, Mersin, Tarsus ve İskenderun'da yaşayan bir topluluktur. Nüfusları yaklaşık 350 bindir. Nusayri Aleviliği hem ibadet esasları hem de inanç yapısı ve gelenekleri ile Anadolu Alevilerinden oldukça farklıdır. Türkiye'de Nusayrilerin önemli bir kısmı kendisini Arap olarak ifade etmektedir. Bir kısmı ise kendisini Horasan Türkmeni, diğer bir kısmı da kendisini Eti Türkü olarak görmektedir. Esasen de Türkiye'de yaşayan Nusayrilerin kökeni genellikle Türkmendir. Ancak Irak ve Suriye'de anadillerini unutmuş, sonradan Abbasiler tarafından Bizans'a karşı bir güç olarak Anadolu'ya yerleştirilmiş olan Nusayrileri halk ve Devlet Arap olarak görmüştür. Aslen Horasan Türkmeni olan bu topluluk adeta Araplığa itilmiş ve günümüzde de bu yanlış halen geçerliliğini devam ettirmektedir. (Önder, 2007: s.120-121)

Alevilere azınlıklar açısından yaklaşıldığında ise konuyu iki bakış açısını da ortaya koyarak irdelemek gerekmektedir. İlk olarak Alevileri İslam kapsamına sokmayan, Alevi pratiği İslam'ın temel kurum ve ilkeleriyle ilişkisiz olduğunu ileri sürerek Orta Asya'daki Şamanlıkla benzeştiren bir görüş bulunmaktadır. Bu görüşün öne sürdüğü benzeşmede Şaman'ın yerine Dede, Gök Tanrı dinindeki Güneş'in yerine Hz. Ali, kırmız içme töreninin yerine kadın ve erkeklerin birlikte katıldığı ve nefes ile semah'ın ve nadiren de mey'in yer aldığı Cem ayini geçmiştir. İkinci yaklaşıma göre ise Alevilik Müslümanlığın bir koludur. Bununla birlikte Alevilerin çoğunluk Sünni grup ve devlet tarafından dışlanması sonucunu doğuracak kadar

farklı dinsel uygulamalara sahip bulunması nedeniyle yine dinsel bakımdan farklılık arz ettiği açıktır. Böylelikle ikinci yaklaşımda da azınlık kavramının bütün teknik öğelerinin mevcut olduğu söylenebilir. Aleviler sayıca azdır, başat değildir, farklıdır ve Türkiye devletinin birer vatandaşıdır. Azınlık bilinci noktasında ise Alevilerin kendilerini çok farklı hissettikleri ve bu farklılığı alt-kimliklerinin temel direği saydıkları hususu tartışmaya açık değildir. (Oran, 2015: s.55-56)

Alevilerin din açısından hangi pozisyonda oldukları ve azınlık olup olmadıkları konusu yurt dışında çok konuşulan bir husus olduğu halde Türkiye’de açıkça gündeme gelmemektedir. Aleviler esasen azınlık olduklarını kabul etmemekle birlikte buna oldukça karşı da çıkmaktadırlar. Kendilerini azınlık olarak görmemelerinin sebepleri arasında, sayılarının azınlığa göre fazla olmasını, azınlık değil, kurucu unsur olmalarını ileri sürerek, Osmanlı Millet Sistemine uygun olarak gayrimüslimlerle özdeşleşmiş olan azınlık kavramının ikinci sınıf olmayı kabul ederek her an ülkeden sürülmeyi göze almak anlamına geldiğinden bunu kabul etmemektedirler. Diğer yandan Türkiye devleti de zaten Alevileri azınlık olarak saymamaktadır. (Oran, 2015: s.54)

Türkiye’de bulunan diğer bir grup ise *Balkan ve Kafkas kökenliler* olarak sınıflandırılan azınlık grubu mensuplarıdır. Bu kişiler Osmanlı döneminde özellikle 19. Yüzyılda Balkanlardan ve Kafkaslardan göçlerle gelmiştir. Balkanlardan gelenler arasında en başta, Slav kökenli Müslümanlar olan Boşnaklar, Torbeşler ve Pomakların yanı sıra bir de Arnavutlar bulunmaktadır. Bu gruplara ne zaman hangi bölgeden geldikleri ve sayıları tam olarak bilinmeyen Romanları da (Çingeneleri) eklemek gerekmektedir. Türkçe konuşan bütün bu grup mensupları objektif ölçüt bakımından “etnik azınlık” ölçütüne dahil olmaktadır. (Oran, 2015: s.57-58) Türkiye’de Adapazarı, Manisa ve İzmir’de toplu halde yaşayan Boşnakların nüfusu hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte 1965 nüfus sayımında ana dili Boşnakça olan kişi sayısı 17627’dir. Boşnak kökenli vatandaşlarımızın büyük bir kısmı kimlik ve mensubiyet duygusu ile Türkleşmiştir. (Buran ve Çak, 2012: s.52) Türkiye’de yaşayan Pomaklar ise genellikle Trakya ve Batı Anadolu illerinde yaşamaktadır. Esasen tarihte Pomak diye etnik bir unsur bulunmamaktadır. Pomakların Bulgarlar içinden bir grup olduğu görüşü yaygındır. Türkiye’de sayıları tam olmamakla birlikte yaklaşık 200 bin ila 600 bin arasında Pomak kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğu tahmin edilmektedir. (Buran ve Çak, 2012: s.74-76)

Türkçede Roman halkını tanımlamak için genellikle Çingene kelimesi kullanılmaktadır. Edirne ve Kırklareli yöresinde göçebe olarak yaşayan Romanlara Çerge denmektedir. Bu kişiler genellikle pazarlama(bohçacılık) ve kalaycılık işiyle uğraşmaktadırlar. Türkiye’de Romanların yoğun olarak yaşadıkları yerler Adana, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale, Düzce, İstanbul, Adapazarı, İzmit ve İzmir’dir. Yarı göçebe, yarı yerleşik bir topluluk olduklarından sayımlarının yapılması da güçtür. Bu sebeple de Romanların nüfusu kesin olarak bilinmemektedir. Romanların bir bölümü Hıristiyan, çoğunluğu ise Müslüman’dır. Alevi inancını benimseyen Romanlar da bulunmaktadır. Günümüzde Türkiye’de yaşayan Romanların önemli bir bölümünün ana dili Türkçedir. (Buran ve Çak, 2012: s.76-77) Türkiye’de Çingenelere karşı bir önyargı bulunmaktadır. Bu önyargının göstergelerinden birisi de toplumda kullanılan atasözü, tanımlama ve deyimlerdir. Bunlara örnek olarak, Çingeneler “Yetmişiki milletin buçuğu” olarak tanımlanmakta, bozuk para için “Çingene Parası” tabiri kullanılmaktadır. Bu tür tanımlamalardaki önyargılar da normal ilişkilerin kurulmasına engel olarak, Çingenelerin dışlanmasına yol açmaktadır. (Ünalı, 2012: s.620-621)

Kafkaslardan ise başlıca *Çerkezler* ve *Gürcüler* gelmiştir. *Lazların* kökeni konusu çok açık olmamakla birlikte büyük bölümü otoktondur. Ruslardan kaçarak Anadolu’ya esasen 19. Yüzyılda gelmiş olan bu grupların nüfusları kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Çerkezlerin 100 binleri bulunduğu tahmin edilmektedir. Türkçe konuşan bu gruplar da objektif ölçütler açısından etnik azınlık ölçütüne dahil olmaktadır. Subjektif ölçüt bakımından yani azınlık bilinci bakımından ise Balkanlardan gelenler, genellikle azınlık bilincine sahip değildir. Kafkaslardan gelenler ise benzer durumda olmakla birlikte etnik bilinç konusunda 2000’lere gelinceye dek büyük ölçüde sessiz kalmış ve sonrasında Çerkez Mutfağı gibi lokantalarla Kafkaslardaki ulusal kavgaların etkisi sonucunda gazetelerde yayınladıkları bildirimlerle, çıkardıkları *Çveneburi*, *Pirosmani*, *Nari*, *Jineps*, *Ogni* gibi dergi ve gazetelerle ve kurdukları Kafkas dernekleriyle alt-kimliklerini ortaya koymaya başlamışlardır. (Oran, 2015: s.58)

Lazlar ise Güney-Batı Kafkasya ile Karadeniz’in doğu bölümünde yaşayan eski bir kavimdir. Lazların Türkiye’deki nüfusu hakkında kesin istatistiki bilgiler bulunmamaktadır. KONDA’nın yaptığı araştırmaya göre Türkiye halkının %0,28’i kendisini Laz olarak tanımlamıştır. Buradan hareketle de yaklaşık 220 bin Laz

nüfusun Türkiye’de yaşadığı tahmin edilmektedir. Bunun yanında Karadeniz bölgesinde yaşayan ve Doğu Karadeniz ağızlarını konuşan vatandaşlarımızın Laz olarak görülmesi ise yanlış bir tutumdur. Çünkü burada yaşayan vatandaşlarımızın büyük bir bölümü Laz veya başka bir etnik gruptan değil, Türk’tür. (Buran ve Çak, 2012: s.73-74)

Kürtler, Türkiye’de yaşayan bir diğer gruptur. Sayıları yaklaşık olarak 12 milyon ila 15 milyon arasındadır. Bu grubun %75’i Sünni, geri kalanı da Alevidir. Büyük çoğunluğu Kürtçe ’nin Kırmanç diyalektini kullanır ve az bir kısmı da Zazaca konuşur. Zazaların bu sebeple Kürtlerin bir kolu mu yoksa farklı bir soydan mı oldukları konusu tartışmalıdır. Kürtler, diğer Müslüman grupların aksine kimliklerini çağlar boyunca aynen korumuşlar ve hatta Cumhuriyet döneminde üst-kimliğe ciddi sorunlar çıkartmışlardır. Bunun yanı sıra Kürtlerin tarih boyunca ve özellikle de Cumhuriyet döneminde çıkarttıkları isyanlar ve bu isyanlara merkezi devletin sert karşılıkta bulunması da Kürtlük bilincini sivirtmede önemli bir rol oynamıştır. (Oran, 2015: s.60-61) 1925’de Kürt ayaklanması kurulan yeni Türk devletinin tepkisi ile karşılaşmıştır. Mustafa Kemal Atatürk Şeyh Sait İsyanı’nın bastırılmasını toplumsal ve etnik huzursuzluğun bastırılması olarak değil, “Türklerin mefkure için ilk savaşı” olarak tanımlamıştır.(Aktaran Bozarslan, 2014: s.117) Bu dönemde isyanı bastırmak için kullanılan geniş baskı aygıtı, artık Kürtler ve devlet arasındaki tahakküm ilişkilerinin Kürtlüğün sistemli imhasını, marjinalizasyonunu ve aşağılanmasını içereceğini açıkça göstermiştir.(Bozarslan, 2014: s.117)

Türkiye’de hukuki olarak azınlık statüsünde sayılmayan Kürtler, diğer Müslüman halklar gibi devletin asli unsuru konumundadırlar. Bu özellikleri dolayısıyla da ülkenin hemen hemen her bölgesine dağılmış durumdadırlar. Günümüzde Kürtler, Doğu ve Güneydoğu Anadolu illeri dışında, İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa, Adana, Mersin gibi büyük iller başta olmak üzere Türkiye’nin çeşitli illerinde de yaşamaktadırlar. KONDA’nın 2006’da yaptığı araştırmaya göre etnik köken bakımından kendisini Kürt olarak ifade eden kişi sayısı toplam nüfusun %8,61’dir.(Buran ve Çak, 2012: s.71-72) CIA ise Türkiye’nin etnik durumu hakkındaki bilgilendirmesinde 2016 verileri ile Kürt nüfusun %19 oranında olduğunu belirtmiştir.(Central Intelligence Agency [CIA], The World Factbook)

Lozan Antlaşmasının Türk olmayan azınlıklara bir atıfta bulunmaması Kürtleri fiilen azınlık tanımının dışında bırakmıştır. 1992’de İçişleri Bakanı İsmet

Sezgin, Kürtlerin bir azınlık değil, tam tersine aslında birinci-sınıf Türk vatandaşları olduğunu ileri sürmek için Lozan Antlaşmasına göndermede bulunmuştur. Lozan Antlaşmasının imzalanmasının ardından 3 Mart 1924'te resmi bir Türk kararnamesi dini cemiyetler ve medreselerin yanı sıra bütün Kürt okullarını, örgütlerini ve yayınlarını da yasaklamıştır. 1936-1938 Dersim isyanının ardından Türk hükümeti aşırı bir vahşetle bütün Kürt muhalefetinin ve kültürünün kökünü kazımaya çalışmıştır. 1950'lilerle birlikte de Kürtlerin asimilasyon ve nüfusun göreceli düşüşü doğrultusunda girdiği ortaya çıkmıştır. Görünüşte Kürtler Türk devleti için bir sorun olmaktan çıkmıştı. Menderes ve Bayar döneminde bazı yumuşamalar olmasının nedenleri arasında bu durumun etkisi de bulunmaktadır. 1960 darbesinin ardından gelen askeri rejim ise Kürt nüfusundaki artışı fark etmiş ve eski baskıcı politikalara geri dönmüştür. Böylelikle Türkiye'nin gündemini meşgul etmeye devam eden Kürtler konusu bu şekilde tarihten süregelen bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. (Bowring, 2015: s.43-44)

4.2.TÜRKİYE'NİN AZINLIKLARA YÖNELİK UYGULAMALARI

Türkiye'nin Lozan görüşmelerinde azınlıklar hakkındaki temel tezi tüm gayrimüslim azınlıkların mübadelesi yönünde olmuştur. Bu tutumun sebebi yeni kurulan devletin önüne koyduğu yeni hedeflerin gerçekleştirilmesinde türdeş bir toplumun oluşturulmasının temel önemde görülmesidir. Dinsel farklılıkların olmadığı ve sadece ulusal kimliğe ortak din ve bu çerçevede biçimlenen kültür temelinde intibakı mümkün görülen Müslümanlardan oluşan bir toplumsal ortamda belirlenen hedefe daha kolay ulaşılacağı öngörülmüştür. Özellikle Mütareke ve Milli Mücadele dönemlerindeki tutum ve faaliyetlerinin bir sonucu olarak azınlıkların ülke güvenliğine yönelik bir tehdit olarak algılanması söz konusu olmuştur. Bu da hem halkın hem de seçkinlerin zihninde azınlıkların niyet ve gelecekteki davranışları konusunda büyük kuşku olmasına sebep olmuştur. Yahudi ve Ermenilerin mübadelesi, Konferans'ta muhatap devlet bulunamaması sebebiyle gerçekleştirilememiştir. Rumların mübadelesi de İstanbul Rumları hariç tutularak gerçekleştirilmesi sebebiyle Türkiye'nin bu amaca nispi olarak ulaştığı söylenebilir. Diğer yandan Türkiye, Konferans sonrasında büyük oranda dinsel olarak türdeş bir nüfusa ulaşmıştır. Geriye kalan Gayrimüslim nüfus ise Lozan Antlaşması ile azınlık olarak tanımlanmış ve eşit yurttaşlık ve farklı kalma haklarını tanımlayan azınlık hakları ile koruma altına alınmıştır. (Aykoç, 2009: s. 265-266; Oran, 2015: s.63-65)

Azınlıklara karşı oluşan şüphelerle birlikte ortaya çıkan olumsuz algı sebebiyle azınlıklara yönelik uygulamaların kimi durumlarda baskı ve zorlama unsurlarını içeren, çoğu kez azınlık karşıtı bir şekilde ortaya çıktığı söylenebilir. Bu doğrultuda Türkiye'nin azınlıklara yönelik uygulamaları iki başlık altında incelenebilir. Bunlar, Azınlıkların Asimilasyonuna Yönelik Uygulamalar ve Azınlıklara Yönelik Ayrımcı/Dışlayıcı Uygulamalar'dır.

4.2.1. Azınlıklara Asimilasyon Uygulamaları

Azınlıklara yönelik uygulanan asimilasyon uygulamalarının temel amacı yeni kurulan devletin ekonomik, toplumsal ve siyasal olarak ilerlemesi için gerekli görülen ulusal türdeşliğe ulaşmak için azınlıkların kendi dilsel, kültürel ve etnik özelliklerini terk ederek Türk olabilmeleri için gerekli görülen Türk dil, ülkü ve kültürünü benimsemelerinin sağlanması, diğer bir ifadeyle çoğunluğa benzemeleri ve çoğunluk özelliklerini içselleştirerek farklılıkların yok edilmesi veya görünmez kılınmasıdır. Din unsuru ulusun bileşenleri arasında yer almadığından azınlıkların dinsel farklılıkları ikinci planda değerlendirilmiş ve ulusa dahil olmaları önünde bir engel olarak görülmemiştir. Bu bağlamda asimilasyona yönelik uygulamaların azınlıkların çoğunluk toplumuyla bütünleşmesinin önünde engel olarak görülen cemaat yapısı ve ilişkilerini kırmaya, çoğunluk toplumu ile farklılıklarını, sahip oldukları bazı ayrıcalıklarını ve bunların kamusal görünürlüğünü azaltmaya veya ortadan kaldırmaya yöneldiği söylenebilir. Eğitim alanında süreklilik arz eden uygulamalar dışında azınlıkların asimilasyonuna yönelik uygulamaların özellikle 1930'lu yılların başına kadar olan süreçte yoğunluk kazandığı tespit edilmiştir. (Aykoç, 2009: s.267-268) Genel anlamda tüm azınlık gruplarına yönelik olmakla birlikte ulusal bir dil ve kültüre sahip olan ve bu sebeple de kendi kimliklerini terk ederek Türklüğe uyum sağlayamayacakları düşünülen Rum ve Ermenilerden çok, çoğunlukla Yahudilerin Türkleştirilmesini hedef aldığı söylenebilir. (Levi, 1998: s.15-23)

Türkleştirme politikası adım adım ilerlemiş ve ulusal bütünlüğün sağlanmasında öncelik eğitiminin değiştirilmesine verilmiştir. Bu doğrultuda iki hedef belirlenmiştir. Bunlar eğitimin devlet kontrolünde ulusal bir yapıya kavuşması ve dil birliğinin sağlanmasıdır. (Okutan, 2004: s.166) Bunun gerçekleşmesinde kamuoyu, basın ve resmi makamlarca yapılan baskı ve zorlamalarla 1925 yılı içinde azınlıkların haklarından vazgeçmeleri önemli derecede

etkili olmuştur. Bu gelişme sayesinde azınlık okullarında geniş çaplı bir denetim söz konusu olmuştur. Yayınlanan 3965 sayılı genelgede bütün yabancı okullarda azınlık çocuklarının Türkçe öğrenmeleri üzerinde durularak haftada 5 saat Türkçe dil dersi ile tarih ve coğrafya derslerinin Türkçe okutulacağı, Türklüğün kötülenmeyeceği gibi hususlar yer almıştır. (Aktaran Birsnel, 2011: s.131-132)

Azınlıkların asimile edilmeleri yönündeki uygulamaların en önemlileri eğitim alanında yapılmıştır. Eğitim alanındaki asimilasyona yönelik uygulamaların en temel özelliği tüm azınlık gruplarını kapsıyor olması ve sürekliliğidir. Bu doğrultuda yapılan uygulamalardan birisi de 1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Yasası ile tüm eğitim kurumlarının Maarif Vekalati'ne bağlanması ile tek bir merkezden yönetilebilir hale gelen eğitim alanında devlet tekeli oluşturulmuştur. Diğer yandan eğitim sistemi ve kurumlarının ulusal kimliğin inşası için yeniden yapılandırılmış, örgütlenmiş, güç ve etkinliği artırılmıştır. Bu yasa çerçevesinde denetim altına alınan azınlık eğitim kurumlarının azınlık kimlik ve kültürünü koruma, sürdürme ve geliştirmeye yönelik işlevleri ile güç ve etkinlikleri azaltılmaya ve dolayısıyla azınlık gruplarının toplumsal dayanışma ve aidiyet duyguları zayıflatılmaya çalışılmıştır. (Aykoç, 2009: s.268-269)

Eğitim alanında yapılan uygulamalardan birisi azınlık okullarının birçok maddi sıkıntı yaşadığı bir ortamda Türk dilinde okutulacak olan dersler için bakanlık tarafından atanan Türk öğretmenlerin maaşlarının cemaat tarafından ödenmesine karar verilmesi ve bunların da yüksek düzeyde belirlenmesi hem azınlık cemaatleri ve okullarının maddi yükünü daha da arttıran hem de azınlık okullarındaki öğrenci sayısında azalmaya sebep olan bir etken olmuştur. Diğer yandan Lozan Antlaşması gereğince azınlık okullarına yapılması gereken mali destek de hem süreklilik arz etmemiş hem de oldukça düşük bir düzeyde gerçekleşmiştir. Azınlık eğitimi ve okullarına yönelik alınan bu dolaylı önlemler ile eğitim kalitesinin düşürülmesi ve nihayetinde kapatılması, azınlık ailelerinin çocuklarını cemaat okulları yerine Türkçe eğitim veren devlet okullarına göndermeyi tercih etmeleri amaçlanmıştır. (Bali, 2005: s.188-189; Aykoç, 2009: s.269)

Azınlıkların asimilasyonuna dair yapılan uygulamalardan bir diğeri dil politikalarıdır. Türk ulusçuluğunda dinin ulusal kimliğin unsurlarından çıkarılması neticesinde dil, hem Türk olmanın en önemli şartlarından birisi haline gelmiş hem de ulusun en önemli kültürel bileşeni olarak görülmeye başlanmıştır. Bu noktada

Türkçenin ulusun ortak iletişim aracı olarak yaygınlaştırılması, ulusal türdeşliğin sağlanması yolunda en önemli adımlardan birisi olmuştur. Yani ortak dil kullanımının toplumun çeşitli unsurları arasındaki iletişimi ve duygu, düşünce ortaklığını arttıracak beklentisi ile azınlıkların kültürel uyumunu kolaylaştıracağı düşünülmüştür. Sonuçta yapılan bu faaliyetler doğrultusunda Türkçe konuşan, anlaşılan, yaşayan, tek bir ulusal kültüre dayanan bir ulus oluşturulmak istenmiştir. Dil alanında uygulanan politikalar yasal düzenlemelerle bizzat devlet eliyle yürütülen uygulamalar ve temelde sivil inisiyatif tarafından gerçekleştirilen ancak devlet tarafından üstü kapalı bir şekilde onaylanan uygulamalar olarak ikiye ayrılabilir. Devlet tarafından yürütülen uygulamalardan birisi azınlık okullarında Türkçenin zorunlu ders olarak okutulması yoluyla yaygınlaştırılmasıdır. Diğer bir uygulama 1926'da çıkarılan *İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun*'un uygulamaya geçirilmesidir. Bu kanuna göre Türk tabiiyetindeki her şirket ve müessese Türkiye içindeki her türlü işlem ve haberleşmesini Türkçe yapacak, hesap ve defterlerini Türkçe tutacaktır. Buna karşı gelenlere ise adli para cezası öngörülmüştür. Bu kanun ile kamusal bir alan işgal eden iş yaşamında Türkçe kullanımının yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. (Aykoç, 2009: s.274-275) Devlet eliyle yürütülen uygulamalardan bir diğeri de Soyadı Kanunu'dur. Soyadı kişilerin bir nevi ulusal aidiyetlerini ifade ettiğinden önemli bir kimlik göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple de özellikle azınlıklara yönelik olarak soyadlarının değiştirilmesi yoluyla bireylerin azınlık kimlik ve kültürüne yönelik bağlılıklarının azalması, akrabalık ilişkilerinin mümkün olduğunca görünmez kılınmasının amaçlandığı söylenebilir. (Yıldız, 2004: s.235-237)

Türkçenin yaygınlaştırılmasına yönelik temelde sivil inisiyatif tarafından gerçekleştirilen, ancak devlet tarafından da desteklenen uygulamalardan ilki 1928'de başlayan ve zaman zaman tekrar eden ancak 1938'den sonra hızını kaybederek sona eren "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyaları ile basında azınlıkların Türkçe konuşmasına ilişkin tartışmalardır. (Okutan, 2004(Tek Parti...): s.182) Bu uygulamaların temel amacı, Lozan hükümleri gereğince azınlıkların kamusal alanlarda dillerini konuşması yasaklanamayacağından devlet eliyle gerçekleştirilemeyen bu önlemin sivil inisiyatif ve basın yoluyla uyarılan kamuoyu baskısıyla hayata geçirilmesidir. Yürütülen bu kampanya sonucunda azınlıklar bozuk bir şekilde de olsa Türkçe konuşmaya çalışmışlarsa da bu durum çoğu kez halk arasında alaylara sebep olmuştur. Umumi yerlerde Türkçe dışında başka bir dil

kullanan azınlıklar çoğu kez uyarılmış, çeşitli sataşmalar olmuş ve kimi zaman da kavgalar oluşmuştur. 1938 yılına dek zaman zaman tekrarlanan bu uygulamada esasen Yahudilerin hedef alındığı ve yaşadıkları her ülkenin dilini ulusal dil olarak kabul eden Yahudilerin, Türkiye’de neden Ladino veya Fransızca konuşmayı tercih ettikleri sorgusu ile Türkçenin bu grup arasında yaygınlaşmaması sorunu bu durumun sebebi olarak görülmektedir. (Aykoç, 2009: s.276-277)

4.2.2. Azınlıklara Karşı Ayrımcı ve Dışlayıcı Uygulamalar

Azınlıklara yönelik uygulanan ayrımcı ve dışlayıcı uygulamaların amacı hukuksal bir boyuta sahip olan “yurttaşlık” ile ulusa dahil olma arasına net bir çizgi çekilen bir ortamda güvenilmez ve öteki olarak görülen azınlıklara, etnik köken, dil, kültür ve din farklılığı sebebiyle ulusa dahil olamayacaklarının ve bu noktada da “yarım vatandaşı” olarak görüldüklerinin hatırlatılmasıdır. Çeşitli ayrımcı uygulamalarla karşı karşıya kalan azınlıkları göç etme ikilemine sokarak ülkede yaşama olanak ve ümitlerini yok ederek veya güçleştirerek göçü tercih etmelerini sağlayarak, azınlıkların fiili varlıklarını azaltma yolu ile ulusal türdeşliğe ulaşmak temel hedef olmuştur. Bu uygulamaların genellikle 1930’lu yıllardan itibaren başladığı görülmüştür. Azınlıkların asimilasyonuna yönelik uygulamaların başarısız olduğu düşüncesinin siyasal seçkinler arasında da yaygınlaşması neticesinde bu uygulamalara geçilmiştir. Ayrımcı ve dışlayıcı uygulamaların ulusal türdeşleşmenin sağlanması açısından Müslüman-Türk unsurların her alanda hakimiyetini artırma ve yaşam olanak ve umutları tükenen, toplum ve devlete karşı güvenleri sarsılan azınlıkların göçü tercih etmelerini sağlama amacına yönelik olarak gündeme gelmiştir. Bu noktada asimilasyoncu uygulamalardan ayrılan ayrımcı ve dışlayıcı uygulamaların hedefi çeşitli alanlarda Türklerin hakimiyetini arttırarak bu alanları Türkleştirmek olmuştur. Oysa asimilasyoncu uygulamaların hedefi azınlıkları Türk yapmak olmuştur. (Aykoç, 2009: s.277-278)

Ayrımcı ve dışlayıcı uygulamalar bireysel veya toplu olarak vatandaşlıktan çıkarma veya azınlıkları ülke sınırları dışına sürme biçiminde gündeme gelmemiştir. Bu uygulamalar ile alınmak istenen sonuç, azınlıklara ulusa tam anlamıyla dahil olamayacaklarını, tam ve eşit yurttaşlar olarak kabul edilmeyecekleri hissettirilerek, onların göç etmelerinin sağlanmasıdır. Fakat bu noktada devletin azınlık mensuplarını göç etme konusunda baskıcı ve zorlayıcı hiçbir önlem almadığını

belirtmek faydalı olacaktır. Ancak bunun yanında devlet, azınlıkların göçüne karşı hiçbir engelleme girişiminde bulunmamış ve bu konuda kayıtsız kalmıştır. (Okutan, 2004(Tek Parti...): s.112)

Azınlıklara yönelik uygulanan ayrımcı ve dışlayıcı uygulamaların ilk örneği 1925'den itibaren özel firmalarda ve kamu kurumlarında çalışan azınlıkların işten çıkarılmasıdır. Yasal bir düzenlemeye dayanmayan ve idari bir tedbir olarak uygulanan bu ayrımcılık çerçevesinde, Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı firmalardan, gayrimüslim çalışanlarını işten çıkararak bunların yerine Müslüman-Türkleri istihdam etmeleri talep edilmiştir. (Akgönül, 2008: s.77-78; Okutan, 2004(Tek Parti...): s.214-216) Bu dönemde kamu kuruluşlarına gayrimüslim memur alımları da durdurulmuş ve buralarda çalışan gayrimüslimlerin tedrici olarak tasfiye edildiği görülmüştür. (Akgönül, 2008: s.80; Levi, 1998: s.37) Bu uygulamaların amacı, yabancı dil bilmeleri sebebiyle özellikle özel firmalarda çalışanların %90'ını oluşturan gayrimüslimlerin bu alandaki hakimiyetlerine son vererek Müslüman-Türlere iş olanağının sağlanarak, emek piyasasının Türkleşmesini sağlamak ve işsiz kalan azınlıkların ülkeyi terk etmelerini sağlamaktır.(Aykoç, 2009: s.280)

Ayrımcı ve dışlayıcı uygulamaların diğer bir örneği ise 1934 Trakya Olayları'dır. Trakya'da bir Umumi Müfettişliğin kurulması kararı alındıktan bir süre sonra İskan kanunu kabul edilmiştir. 1. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın en yoğun yaşandığı ve en çok zarar gören Ege ve Anadolu'nun iç ve orta kesimleri yeniden imar edilmeye gereksinim duyulurken, öncelikle gayri-Türklerin daha yoğunlukta olduğu Şark ve ardından da Trakya'da böyle bir uygulamaya gidilmiştir. İlk olarak 1934'te Çanakkale'de başlayan olaylar silsilesi kısa sürede bütün Trakya'ya yayılmıştır. Bu süreçte Yahudilerden iş yerleri ve evlerini bırakarak buldukları yerden göç etmeleri istenmiştir. Çanakkale'de ilk olarak ticari boykot ilan edilmiş ve sonrasında Yahudilere fiziki saldırılara varan olaylar meydana gelmiştir. Bu eylemler sonucunda Yahudiler buldukları yerden göç etmek zorunda kalmıştır. Bu olaylar esasen sivil inisiyatif tarafından gerçekleştirilmiştir. Dönemin başbakanı olan İsmet İnönü yaptığı açıklamasında hükümetin bu olaylarda sorumluluğu olmadığını dile getirmiştir.(Seven, 2007: s.150-153) Olayların başlamasından kısa bir süre sonra Hükümet duruma el koyarak Yahudilere geri dönmeleri noktasında çağrı yapsa da, büyük bir korku ve panik yaşayan Yahudilerin

sadece bir kısmı geri dönmüş, diğerleri olaylar neticesinde kaçtıkları İstanbul'da kalmış veya Filistin'e göç etmiştir. (Bali, 2005: s.249) Ancak bu olaylar sırasında İtalya'nın yayılma niyetini açıkça ortaya koyduğu bir ortamda kaygıları artan Türkiye, ilk saldırıyı beklediği Trakya'da yoğun bir askeri tahkimata girmiştir. Bu etken düşünüldüğünde, ulusal bünyeye dahil olmadıklarından güvenilmez unsurlar olarak değerlendirilen Yahudilerin olası bir savaş durumunda yanlış davranmalarından kuşkulananlar stratejik önemi artan bu bölgeden Yahudilerin uzaklaştırılmış olması hükümetin çıkarlarıyla da örtüşmüştür. (Aykoç, 2009: s.281-282)

2. Dünya Savaşı yıllarında ülkenin potansiyel bir savaş tehdidi altında olması ve azınlıkların sadakatine duyulan güvensizliğin artması ve ticarete azınlık mensuplarının payının büyük olması sebebiyle ekonomik sıkıntılar yaşayan halk için azınlıklar başlıca sorumlu olarak görülmüş ve azınlık mensuplarına yönelik öfke artmıştır. Bu da bu dönemde azınlıklara yönelik uygulanan ayrımcı ve dışlayıcı uygulamaların siyasal ve toplumsal meşruiyetini arttırarak gerçekleştirilmesini kolaylaştırmıştır. Bu dönemdeki uygulamaların bütün azınlık gruplarını hedef aldığı görülmüştür. Hükümet, savaşın başında gayrimüslim askerlerin silahlı eğitim almasını yasaklamış ve bu kişilerin askerlik yükümlülüklerini emirleri veya hizmetli olarak yerine getirmelerine karar vermiştir. (Okutan, 2004(Tek Parti...): s.136; Akgönül, 1998: s.99-100) Savaşın iyice yükseldiği ve Almanya'nın Trakya sınırına kadar gelerek Türkiye'ye yakın bir savaş tehdidi oluşturduğu ortamda 1941 Mayıs ayında 24-44 yaşları arasındaki askerliğini yapmış gayrimüslimlerin ihtiyat olarak askere alınmalarını içeren "20 Kura İhtiyatları Olayı" da bu çerçevede gündeme gelen bir başka ayrımcı uygulama örneğidir.(Aykoç, 2009: s.283)

2. Dünya Savaşı yıllarındaki azınlıklara yönelik uygulanan ayrımcı ve dışlayıcı uygulamalardan bir diğeri ve en önemlisi Varlık Vergisi'dir. 11 Kasım 1942'de kabul edilen ve etnik özellikleri olduğu varsayılan Varlık Vergisi'nin esas amacı bozulan ekonomiye nefes aldırarak bir imkan sağlamak olarak ortaya konulmuştur. Varlık Vergisi'nin tanımında 2. Dünya Savaşı sırasındaki olağanüstü şartlar altında konulan bir servet vergisi olduğu belirtilmiştir. Ancak verginin gayrimüslimlerin zenginliklerinin ve ticari hayattaki etkinliklerinin yok edilmesi yönünde bir ideolojik uygulama olduğu da açıktır.(Birsal, 2011: s.148) Mecliste konuşma yapan Karabekir'in Varlık Vergisi hakkındaki sözlerinde ithalatın

gayrimüslimlerin elinde olduğunu ve bunların elinden kanun yoluyla alınmazsa geçen harpte olduğu gibi çok zengin olacaklarını belirtmiştir. İnönü de yaptığı konuşmasını bu yönde yapmış ve böylelikle Türk hükümetinin Türkiye'deki ekonomik faaliyetlerde azınlıkların etkili ve güçlü olmasını istemediği açıkça ortaya konmuştur.(Okutan, 2004(Teori ve Uluslararası...): s.272; Bali, 2005: s.440) Vergi miktarlarının belirlenmesi ve vergi mükelleflerinin belirlenmesi için heyetler oluşturulmuştur. Belirlenen vergi miktarlarına karşı dava açılması yasaklanmış ve vergi miktarının azaltılması yönündeki talepler de reddedilmiştir. Genel listelere bakıldığında bütün vergi mükellefleri arasında gayrimüslimlerin %87 gibi büyük bir orana sahip olduğu görülmüştür. (Birsal, 2011: s.149; Okutan,2004(Teori ve Uluslararası...): s.272) Bir ay içerisinde vergi borcunu ödemeyenlerin Aşkale'de hazırlanan çalışma kamplarına gönderilmesi planlanmıştır. Bu kapsamda da 1943 Eylül ve Şubat aylarında İstanbul'da toplam 1869 kişi Sirkeci'deki toplama merkezine getirilmiş bunlardan 1229 kişi çalışmaları için Aşkale'ye gönderilmiştir. Geri kalan kişiler Sirkeci'de beklerken vergi borcunu ödemiştir. 21 kişi ise Aşkale'de ölmüştür. (Uca, 2002: s.107) Vergi hedefinin daha çok gayrimüslimlere yönelik olması ise bu grupların bu uygulamayı ırkçı bir uygulama olarak görmesine sebep olmuştur. Bu sebeple de sonraki yıllarda azınlıkların çoğu Türkiye'den göç etmiştir. Bununla birlikte verginin devletin bütçesine olumlu bir katkısı olmadığı gibi, ülkede yaşayan bütün Türk vatandaşlarının birlik ve beraberlik duyguları da zarar görmüş ve güvensizlik ortamı oluşmuştur. (Berkes, 2011: s.244 ; Birsal, 2011: s.151)

2. Dünya Savaşı sonrasındaki azınlıklara yönelik ayrımcı ve dışlayıcı uygulamaların genellikle Kıbrıs sorunundaki gelişmelere endeksli olarak gündeme geldiği ve özellikle Rum azınlığa yönelik uygulandığı söylenebilir. Savaş sonrasında Türkiye'nin azınlıklara yönelik politikasında bir değişimin de meydana geldiği görülmüştür. Azınlıklara yönelik ayrımcı uygulamalar ile baskıların önemli ölçüde azalma kaydettiği ve azınlıkların kimliklerini korumaya yönelik Lozan'da tanımlanan azınlık haklarından yararlanmaları konusunda kimi sınırlayıcı önlemlerin de kaldırıldığı görülmüştür. Bu dönemdeki örnekler arasında üniversite mezunu gayrimüslimlerin yedek subay olabilmelerine izin verilmesi, Hahambaşılık'ın resmi olarak tanınarak Hahambaşı seçiminin yapılmasına izin verilmesi, Yahudi okullarında Yahudi din ve tarihi eğitiminin verilmesinin serbest bırakılması, azınlık vakıflarının ödemekle yükümlü oldukları Mukataa Vergisi'nin kaldırılması bulunmaktadır. (Güven, 2005: s.119-121 ve 130-131) Ancak bunun yanında bu

liberal tavır uzun süre etkili olmamış, bunda da Kıbrıslı Rumların artan “enosis” talepleri ile Yunanistan’ın bunları sahiplenmesi karşısında Türk hükümetinin de Kıbrıs Sorununu adada yaşayan Türklerin geleceği ve hakları bakımından Türkiye’nin ulusal çıkarları kapsamında bir konu olarak değerlendirmeye başlaması etkili olmuştur. Bunun bir sonucu olarak iki ülke arasındaki ilişkilerin gerginleştiği 1954 yılından itibaren Türkiye’nin azınlıklara olan yaklaşımında ayrımcı ve dışlayıcı boyut tekrar ağırlık kazanmış ve azınlıklara yönelik önceki kısıtlamaların bir kısmı yeniden uygulanmaya başlanmıştır. (Güven, 2005: s.131-132)

Kıbrıs’ta gelişen olayların kamuoyuna yansıtılarak gayrimüslimlere yönelik tehlikeli unsurlar oldukları anlayışı yeniden oluşturulduktan sonra 6 Eylül günü Atatürk’ün Selanik’teki evinin Türk kökenli bir Rum vatandaş tarafından bombalandığı haberinin İstanbul Ekspres gazetesi ile duyurulmasının ardından Rum ve diğer gayrimüslimlerin işyerlerine ve evlerine yönelik saldırılar başlamıştır. Saldırıların boyutu sadece İstanbul ile sınırlı kalmamış Ankara ve İzmir’de büyük çaplı ve Türkiye’nin diğer illerinde de küçük çaplı olaylar meydana gelmiştir. İzmir’de Yunan konsoloslugu ve Fuarda bulunan Yunan pavyonu eylemcilerin hedefi olmuş ve yakılmıştır. Güvenlik kuvvetlerinin müdahale etmediği olaylar 7 Eylül günü de sürmüş ve sıkıyönetim ilan edilmesiyle de sonuçlanmıştır. 6-7 Eylül olaylarında tahrip edilen yerlerin %59’u Rumlara, %17’si Ermenilere, %12’si Yahudilere aittir. Olaylar neticesinde Varlık Vergisinin yaptırımlarından sonra ülkeyi terk eden gayrimüslimlerden geriye kalanların büyük bir kısmı da Türkiye’den ayrılmıştır. (Aktaran Birsal, 2011: s.166-167) Kıbrıs olaylarının aranan bir bahane olarak ortaya çıktığı ve gayrimüslimlerin Türk ticaret hayatından el çektirilmesi ve kendi isteklerine bağlı olarak göç ettirilmesi için bir fırsat olarak görülmüştür. Öyle ki olayların gelişimi sırasında ve sonrasında devlet erkanlarının kullandığı bazı ifadeler bu olayların hükümet tarafından organize edildiği şüphesini akıllara getirmektedir. (Aktaran Birsal, 2011: s.167-168)

4.3.TÜRKİYE’NİN AB’YE ÜYELİK SÜRECİNDE AZINLIKLAR KONUSU VE GELİŞMELER

Türkiye’nin AB’ye üyelik süreci 1959 yılında yapılan tam üyelik müracaatı ile başlamıştır. Türkiye ve AB arasındaki ilk resmi ortaklığı kuran hukuki metin ise 1963 yılında imzalanan Ankara Antlaşması olmuştur. Türkiye’nin elde ettiği önemli

bir ayrıcalık ise üyelik öncesinde AB ile gümrük birliğini 1995 yılında sağlamış olmasıdır. 2004 yılına gelindiğinde ise Türkiye ile tam üyelik müzakerelerine başlanması kararı alınmış ve bu karara göre de 3 Ekim 2005 yılında katılım müzakereleri başlamıştır. Zaman zaman durma noktasına gelen ve bazı müzakere başlıklarının açılmasının engellenmesi ile ilişkiler günümüz itibarıyla 58 yıllık bir geçmişe sahiptir. Esasen AB'nin Türkiye ile olan ilişkilerinde diğer aday ülkelere ve şu anda üyelik elde etmiş konumda olan birçok ülkeye göre objektif davranmadığı sonucu çoğu kez dile getirilmektedir. AB her yılın sonbahar aylarında düzenli olarak aday ülkelerin tam üyelik yolundaki durumlarının değerlendirilmelerini içeren ilerleme raporları yayınlamaktadır. Türkiye için de bu rapor her yıl yayınlanmaktadır. Bu raporlar da da sık sık dile getirilen sorunlar arasında azınlıklar ve gayrimüslimler konusu da bulunmaktadır. Bu doğrultuda da Türkiye'de AB ile ilişkiler kapsamında bazı yasa değişiklikleri yapılmıştır. Sonuçta Türkiye'nin azınlıklar konusu AB kapsamında değerlendirildiğinde iki başlık altında değerlendirilmelidir. Bunlardan ilki üyelik sürecinde yapılan yasa değişiklikleri ve uyum paketleri, ikincisi de AB'nin Türkiye için hazırladığı ilerleme raporlarındaki değerlendirmelerdir.

4.3.1. Üyelik Sürecinde Yapılan Yasa Değişiklikleri ve Uyum Paketleri

Türk hukuk rejiminde azınlıklarla ilgili temel çerçeve Anayasa ve Lozan Antlaşması tarafından belirlenmektedir. Bunun dışında azınlıklarla ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde Uyum Paketleri sebebiyle birtakım değişikliklere gidilmiştir. Yine de Türkiye'nin azınlıklara yönelik resmi tutumunun daha çok Lozan Antlaşması etrafında seyir ettiği gözlemlenmektedir. AB'nin aday ülkelere yönelik uyguladığı Kopenhag Kriterleri'nde yer alan "azınlıkların korunması ve azınlıklara saygı" ilkesi çerçevesinde AB, Türkiye'ye yönelik çeşitli tedbirler içeren politikalar uygulamasını istemiştir. Böylelikle Türkiye, 2001 yılında başlayan ve sonuncusu 2004 yılında uygulanan Uyum Paketleri ile AB'nin her yıl düzenli bir şekilde yayınlanan İlerleme Raporları'nda belirttiği azınlıklar konusundaki beklentilerini karşılamaya çalışmıştır. (Bölükbaşı, 2016: s.544-547)

2001 yılında özellikle hükümetin AB beklentisi sonucunda 1982 Türk Anayasası'nda değişikliğe gidilmiştir. Anayasa'nın başlangıç kısmında bulunan

“Hiçbir düşünce ve mülhazanın Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği” ifadesinde geçen “Hiçbir düşünce ve mülhazanın” yerine “Hiçbir faaliyetin... koruma göremeyeceği” şeklinde bir değişiklik yapılmıştır. Böylece düşünce özgürlüğünü kısıtlar gibi görünen ifade değiştirilmiştir.(Köse, 2010: s.55) Anayasa’da “Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması” başlıklı 13. Madde sınırlama yapılmasının sebeplerini sıralayan ifadelere yer verirken, yapılan değişiklik ile genel sınırlama sebeplerinin tamamı çıkartılmıştır. Onun yerine temel hak ve özgürlüklerin “Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabileceği” ifadesi eklenmiştir. Böylelikle özgürlüğün asıl, sınırlamanın ise istisna olarak düşünülmesi gerektiği anlayışına geçildiği yansıtılmıştır. (Köse, 2010: s.55-56) Ancak bu yapılan değişikliklerin azınlıklarla doğrudan bağlantısı olmayıp onları dolaylı olarak ilgilendiren gelişmeler olduğu doğrudur. Ancak 2001 yılında yapılan değişiklikler ile azınlıklar bakımından önemli olan düşünce, toplantı yapma, haberleşme özgürlüklerine kısıtlama getiren maddelerin daha esnek hale getirildiği söylenebilir. 26. Ve 28. Maddede yapılan değişiklikler ile fikir beyan etme konusunda farklı dillerin kullanılabilmesinin önü de açılmıştır. (Birsell, 2011: s.224)

AB ile ilişkiler kapsamında Türkiye’de azınlıkları doğrudan ilgilendiren yasa değişikliklerinden birisi 2762 Vakıflar Kanunu’nun 1. Maddesinde 2003 yılında yapılan değişikliktir. Bu değişiklik ile birlikte Cemaat vakıflarına, Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün izniyle dini, hayri, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere taşınmaz mal edinebilme ve bu taşınmaz mallar üzerinde tasarrufta bulunabilme hakkı tanınmıştır. Ayrıca konuyla ilgili düzenlemelerin çıkartılacak bir yönetmelik ile düzenleneceği belirtilmiş ve bu yönetmelik 24 Ocak 2003’te çıkarılmıştır. (Dalyancı, 2006: s.139)

Azınlıklarla ilgili doğrudan düzenlemeleri içeren diğer bir değişiklik de 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu’nda yapılmıştır. Kanun’un 24. Maddesiyle Türkçeden başka bir dil ile öğretim yapan ve yabancılar tarafından açılmış özel okullarda, Türkçe veya Türkçe kültür dersleri öğretmenliği yapma niteliğini taşıyan ve öğretim dilini bilenlerden birinin Türk müdür başyardımcısı sıfatıyla görevlendirilmesi öngörülmüştür. Bu husus AB ilerleme raporlarında müdür

yardımcısının yetkilerinin müdürden fazla olması sebebiyle oldukça eleştirilen bir nokta olmuştur. (Dalyancı, 2006: s.140)

2004 yılında yapılan değişiklikler ile 10 maddelik bir anayasa değişikliği paketi uygulamıştır. Bu reformun daha çok Kopenhag Kriterlerinin siyasal koşullarına uyum sağlamak amacıyla gerçekleştirildiği söylenebilir. Azınlık haklarını uzaktan veya yakından ilgilendiren bu değişikliklerden ilki Anayasanın uluslararası anlaşmaların onaylanmasıyla ilgili 90. Maddesinin son fıkrasına ekleme yapılmasıdır. Yapılan eklemeye göre “*Usulüne göre yürürlüğe konmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınacaktır*”. Böylelikle azınlıklar konusunda bir uluslararası anlaşma olan Lozan Antlaşması’nın neden daha ön planda olduğunun sebebi de anlaşılmaktadır. Yapılan diğer bir değişiklik, basın araçlarının korunmasıyla ilgili 30. Maddedir. Yeni haliyle “Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt veya müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz”. Böylece istenen yere çekilmeye fazlasıyla uygun olduğu düşünülen bazı kavramlar(*devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, milli güvenlik aleyhinde işlenmiş bir suçtan mahkum olma hali hariç...*) maddeden çıkartılmıştır.(Oran, 2015: s.120-121)

Türkiye’nin AB’yle uyumu için oluşturduğu Uyum Paketleri siyasi kriterlere uyum için gerekli düzenlemeleri içermiştir. Bu doğrultuda Şubat 2002-Temmuz 2004 tarihleri arasında dokuz uyum paketi çıkartılmıştır.(Bölükbaşı, 2016: s.550) Birinci Uyum Paketinde azınlıkları ilgilendiren en önemli değişiklik, Türk Ceza Kanunu’nun 312. Maddesinin 12. Fıkrasında yapılan değişikliktir. Eski madde “Kin ve düşmanlığa alenen tahrik” eden ve “açık ve yakın bir tehlike” yaratan nitelikte olmadıkça, açıklamaların ifade özgürlüğünün sınırları içine alınmasını mümkün kılacak biçimde değiştirilmiştir. Ayrıca bu maddeye yeni bir fıkra eklenerek “halkın bir kesimini sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılamak” cezalandırılmıştır. Böylelikle bazı azınlıklara yönelik yapılan aşağılayıcı ifadeler cezalandırılabilir. Bununla bazı dezavantajlı grupların korunması amaçlanmıştır. (Oran, 2015: s.121)

İkinci Uyum Paketi 26 Mart 2002’de çıkartılmıştır. Dernekler Kanunu’nda yapılan değişiklik ile “azınlıklar bulunduğunu ileri sürmek veya Türk dilinden ve

kültüründen ayrı dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak” amacıyla dernek kurulması yasak kapsamından çıkarılmıştır. Ancak kurulan derneğin resmi yazışmalarının Türkçe yapılacağı, ülke üzerinde ırk, din, mezhep, kültür veya dil farklılığı veya bunlara dayanarak azınlık yaratma konusunda çalışmalar yapılamayacağı hususu eklenmiştir. Diğer yandan “kanunla yasaklanmış dilleri” ve bunlara ilişkin pankart gibi araçların derneklerde kullanılması mümkün hale gelmiştir. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri yasakları da azaltılmıştır. (Oran, 2015: s.122; Birsnel, 2011: s.224)

Üçüncü Uyum Paketi 3 Ağustos 2002’de çıkartılmıştır. Buna göre Yabancı Dilde Eğitim ve Öğretim Yasasında yapılan değişikliklerle, Türk vatandaşları tarafından geleneksel olarak kullanılan farklı dil ve diyalektlerin öğrenilmesindeki sınırlamalar kaldırılmıştır. Radyo ve Televizyon Kurumları Kuruluş ve Yayın Kanununda yapılan değişikliklerle de bu dillerde ve diyalektlerde yayın yapma sınırlamaları kaldırılmıştır. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda yapılan ve bir yıl sora yürürlüğe giren bir değişiklik, medeni hukuk ve ceza hukuku davalarının yeniden görülebilmesi de mümkün kılınmıştır.(Oran, 2015: s.122-123) Diğer yandan bu paket kapsamında Türklüğü eleştirici, yazılı, sözlü ve görüntülü yayınların ceza gerektirmemesi, cemaat vakıflarının Bakanlar Kurulu kararı ile taşınmaz mal edinebilmeleri ve yurt dışında benzer kuruluşlara veya vakıflara üye olabilmelerine olanak verilmiştir. Türk vatandaşlarının günlük yaşamda kullandığı dil ve lehçelerin öğrenilmesi amacıyla özel öğretim kurumları kanununa tabii olmak üzere özel kursların açılacağı ve “Yabancı Dil Eğitimi ve Kanunu”nun adının “Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerde Öğretilmesi Hakkında Kanun” şeklinde değiştirilmesi hususu da bu paketin kapsamındadır. Söz konusu uyum paketine esasen özel kursların açılabilmesine ve işletilmesine izin veren Farklı Dil ve Lehçelerin Öğrenilmesi Yönetmeliği 20 Eylül 2002’de yürürlüğe girmiştir.(Aktaran Birsnel, 2011: s.224-225)

2 Ocak 2003’te çıkarılan Dördüncü Uyum Paketi (Kopenhag Paketi) kapsamında Vakıflar Kanunu yeniden değiştirilerek gayrimüslim vakıfların gayrimenkul edinmeleri, Bakanlar Kurulu yerine VGM iznine bağlanarak kolaylaştırılmıştır. Cemaat Vakıflarının Mal Edinmeleri, Bunlar Üzerinde Tasarrufla Bulunmaları ve Tasarrufları Altında Bulunan Taşınmaz Malların Bu Vakıflar Adına

Tescil Edilmesi Hakkında Yönetmelik de 24 Ocak 2003'te yürürlüğe girmiştir.(Oran, 2015: s.123)

23 Ocak 2003 tarihli Beşinci Uyum Paketi'nde CMUK ve Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu değiştirilmiştir. Ancak paketin yürürlüğe girmesine kadar kesinleşen ve o tarihten itibaren yapılan başvurulara ilişkin davaların yeniden görülebilmesi hususu da unutulmamış ve davaların görülmesi mümkün kılınmıştır.(Oran, 2015: s.123)

Altıncı Uyum Paketi Haziran 2003'te veto edilmiş, daha sonrasında 15 Temmuz 2003'te kabul edilmiştir. TMK'nın 8. Maddesi kaldırılarak bu uyum paketi ile ifade özgürlüğü genişletilmiştir. Diğer yandan, aynı kanunda yer alan terör tanımında şiddet veya zor kullanma unsuru bir önkoşul olarak kabul edilmiştir. RTKKYK'de yapılan değişikliklerle de özel radyo ve TV kanallarının da farklı dil ve lehçelerde yayın yapabilecekleri kabul edilmiştir. Seçim öncesine ilişkin kısıtlamalar da daraltılmıştır. Gayrimüslim vakıfların kullandıkları taşınmazları tescil süresi uzatılmıştır. İmar Yasasında yapılan değişiklik ile her din ve inanıştan ibadet yerlerinin yapılmasına olanak tanınmıştır. (Oran, 2015: s.123)

30 Temmuz 2003 tarihli Yedinci Uyum Paketi kapsamında TCK 159. Maddesi değiştirilerek Türklüğü, devlet organlarını vs. "aşağılama"nın cezası azaltılmış, eklenen yeni fıkra ile "eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları" ifade özgürlüğü kapsamına sokulmuştur. Aynı yasanın 169. Maddesinde yapılan değişikliklerle de terörist örgüte yardım konusu daraltılmıştır. CMUK'a eklenen bir maddeyle, işkence ve kötü muamele davalarının ivedilikle görülmesi sağlanmıştır. Dernekler Yasasında yapılan değişikliklerle, tüzel kişilerin de dernek kurmalarına izin verilmiştir. Türk vatandaşları tarafından geleneksel olarak kullanılan dil ve lehçelerin öğrenilmesi kolaylaştırılarak, dil kurslarında bu amaca yönelik özel sınıf açılmasına olanak verilmiştir. (Oran, 2015: s.123-124)

14 Temmuz 2004'te kabul edilen Sekizinci Uyum Paketi asker ve sivil ilişkilerinin yanı sıra ölüm cezası konusunda düzenlemeleri kapsadığından azınlıklarla doğrudan ilgili bir değişikliği içermemektedir. Ancak ölüm cezasının bütünüyle kaldırılması ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına dönüştürülmesi insan haklarının ülkedeki genel durumunun gelişimini gösteren bir etkidir.(T.C. Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 2008: s.9)

Dokuzuncu Uyum Paketi AB ile uyum kapsamında düzenlenen son paket olmuştur. Bu paket Anayasa'dan ölüm cezasının kaldırılmasının ardından bazı kanunlarda yapılan değişiklikleri içermektedir. Yani ölüm cezasına ilişkin ibarelerden anayasa dışındaki mevzuatı bu kanun temizlemiştir denebilir.(Efe, 2012: s.172-173)

Sonuçta bakıldığında Türkiye, 2000-2003 yılları arasında dokuz uygulama paketini uygulama alanına koyarak ifade ve toplanma özgürlüğü, farklı dil ve lehçelerin eğitimi ve yayını, Gayrimüslim cemaatlerin taşınmaz malları ve AB normlarına paralel olacağı düşünülen düzenlemeler yapmış ve uygulama alanına koymuştur. (Birsnel, 2011: s.226)

4.3.2.AB İlerleme Raporlarında Türkiye'de Azınlıklarla İlgili Değerlendirmeler

Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin AB üyelik sürecindeki gelişmelerini ve eleştirileri içeren ilerleme raporlarından ilki 1998'de yayınlanmıştır. Azınlık hakları İlerleme Raporlarında Politik Kriterler başlığı altında İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması kısmında irdelenmektedir.(Bahadır, 2012: s.114) Bu raporlar 2017 itibariyle toplam 20 adettir. Yayınlanan ilk rapordan günümüzde yayınlanan son rapora kadar her raporda azınlıklar ve gayrimüslimler konusu AB tarafından bir sorun olarak görülmüş ve eleştirilmiştir. Bu bakımdan yapılan eleştirilerin, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü, kültürel haklar, eğitim meselesi ve din adamı yetiştirme gibi temel başlıklar üzerinden yapıldığı görülmektedir.

1998'de yayınlanan ilk ilerleme Raporu'nda azınlıklarla ilgili kısımda, AB'nin Türkiye'nin azınlık hakları uygulamaları hakkındaki görüşünde öncelikle nüfus kriterini ele aldığı görülmektedir. Buna göre Türkiye'nin nüfusu 62 milyondan fazladır. Diğer yandan Rapor'da sayılan azınlıkların(Rum, Ermeni, Musevi) kendi kiliselerini, okullarını ve hastanelerini serbestçe yönettikleri, bu üç azınlığın mensuplarının yetkili makamlara kayıt yaptırmakla yükümlü oldukları ve bu azınlıkların üyelerinin kimlik kartlarında onların mensubiyetinin belirtildiği yer almıştır. İçişlerinde azınlıklarla ilgilenen bir dairenin olduğu da Rapor'da belirtilmiştir. 1998'de yayınlanan bu raporda azınlık gruplarına yönelik inceleme bu şekilde kısa tutulmuştur. (Bahadır, 2012: s.115)

2000 yılında yayımlanan raporda Türkiye'nin Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi'ni henüz imzalamadığı ve Lozan Antlaşması ile tarif edilenlerin dışında başka bir azınlık grubunu kabul etmediği belirtilmiştir. 2001 İlerleme Raporunda, Türkiye'nin bu durumu tekrar dile getirilmiştir. 2001 Raporunda gayrimüslim azınlıklara yönelik değerlendirmeler Medeni ve Siyasi Haklar alt başlığında ele alınmıştır. Burada azınlık bireylerine tanınan basın hakkı kapsamında yapılan Anayasa değişikliğinde "Kanunla yasaklanan dillerde yayın yapılamaz" ibaresinin kaldırılması olumlu bir gelişme olarak görülmüştür. Diğer yandan Raporunda gayrimüslim azınlıklara yönelik artan bir hoşgörü olduğu belirtilmiştir. Dinsel anlamda bir hoşgörüden bahseden bu yorum ile Devlet yetkililerinin dinsel tören ve ayinlere karşı olan hoşgörülü yapısı ve tutumu ile birlikte Kilise ve azınlık vakıfları ile ilgili düzenlemelerde bu kurumlara ait binaların restorasyonu için daha önceden alınması gereken izin zorunluluğunun kaldırılması da olumlu bir gelişme olarak not alınmıştır. Raporunda, din özgürlüğüne ilişkin azınlık gruplarına ait kiliselerin başta mülk edinme sorunu olmak üzere bir takım sıkıntıların halen bulunduğu olumsuz bir yorum olarak yer almıştır.(Bahadır, 2012: s.117-118; Commission of the European Communities[CEC], 2000: s.17-19; CEC,2001: s.18 ve 28-29)

2003 İlerleme Raporunda Azınlık Hakları ve Azınlıkların Korunması başlığı altında Ocak 2003'te Ulusal Azınlıklardan Sorumlu AGİT Yüksek Komiseri'nin Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaret olumlu olarak değerlendirilirken, ilk görüşmelerden bir sonuç elde edilmediği belirtilmiştir. Türkiye tarafından imzalanan BM Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 27. Maddesine çekince konulmasının dikkat çektiği ifade edilmiştir. Türkiye'nin sözleşmenin bu maddesine çekince koyarak imzalamış olması oldukça sıkıntılı bir sürece yol açmaktadır. 2003 Raporunda azınlık gruplarının şikayetleri sebebiyle ders kitaplarındaki düşmanlık hissi besleyen ifadelerin varlığından bahsedilmiştir. Rum azınlıklara yönelik okullaşma süreçlerinde yaşanan sıkıntılar da 2003 Raporunda yer almıştır. Özellikle bu okullarda öğretmen istihdamı ve eğitim materyallerinin onaylatılmasındaki sıkıntıların devamına dikkat çekilmiştir. Bu konuyla ilgili diğer bir olumsuz durum da Gayrimüslim okullarına kayıt yaptırmak isteyenlerin yalnızca Gayrimüslim babadan olma koşulunun uygulamada sorun yarattığıdır. Din özgürlüğüne ilişkin Raporunda mülkiyet hakkı ve ibadethane açılması hakkında hazırlanan düzenlemeler olumlu olarak görülmüştür. Raporunda dini azınlıkların tüzel

kişilik, iç yönetim ve din adamı yetiştirme yasağıyla karşılaşmaya devam ettikleri belirtilerek yaşanmakta olan sıkıntılar belirtilmiştir. Raporunda yer alan olumlu bir gelişme ise yayınlanan bir genelge ile “cami” ibareleri “ibadet yeri” olarak değiştirilmiş ve Kilise ve Sinagoglar düzenleme kapsamına dahil edilmesidir. Diğer sorunlu bir konu olan Müslüman müdür yardımcısına ilişkin sorunlar 2002 raporunda olduğu gibi 2003’te de yer almıştır. (CEC, 2003: s.23-25 ve 37; Bahadır, 2012: s.121-122)

2004 İlerleme Raporunda azınlıklara ilişkin Türkiye’nin imzaladığı uluslararası antlaşmalarda koyduğu çekincelere tekrar değinilmiştir. Raporunda Gayrimüslim azınlıkların mevcutta üst düzey idari ve askeri görevlere gelmekte güçlük çektiği belirtilmiştir. Okul ders kitaplarındaki mevcut sorunun da devam ettiği not edilmiştir. Olumlu bir gelişme olarak Gayrimüslim okullara annesi gayrimüslim olan çocukların da kayıt yaptırabilmesi belirtilmiştir. Diğer yandan 2004 İlerleme Raporuna göre Türkiye kültürel haklar bakımından önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Din özgürlüğü konusu Anayasa ile güvence altına alınmış olmasına rağmen sorunların devam ettiği belirtilen bir diğer konu olmuştur. Hıristiyan azınlıkların talepleri üzerine din dersi kitapları yeniden yazılmış ve bu da raporda olumlu bir gelişme olarak kaleme alınmıştır. Ancak azınlıklara ait okullarda İlahiyat fakültesi mezunları ve din adamlarının derslere girme sorununun halen devam ettiği belirtilmiştir. Antakya’da Diyanet İşleri Müdürlüğü tarafından Kasım 2003’te başlatılan ve Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Yahudiler arasında uyumlu ilişkiler geliştirmeyi amaçlayan ve çeşitli dinlerin temsil edildiği bir Komite’nin oluşturulmuş olması söz edilen diğer bir gelişmedir.(CEC, 2004: s.28 ve 36-42; Bahadır, 2012: s.123-124) 1971’den beri kapalı konumdaki Heybeliada Ruhban Okulu’nun hala açılmadığı, Türk olmayan din adamlarının Süryani ve Keldani kiliseleri gibi belirli kiliselerde çalışma imkanlarının kısıtlandığı, “Ekümenik Patrik” unvanının aleni olarak kullanılmasının yasak olduğu, Alevilerin Müslüman azınlık olarak kabul edilmediği gibi olumsuz görülen konular da raporda yer almıştır. (Ağar, 2007: s.129)

2005 İlerleme Raporunda Türkiye’nin yine Lozan ile kabul edilen Yahudi, Ermeni ve Rumlar dışında azınlık tanımaması yaklaşımının değişmediğine değinilmiş ve hem Avrupa hem de uluslararası standartlara göre azınlık olarak nitelendirilebilecek başka gruplarında bulunduğu belirtilmiştir. 2005-2006 öğretim yılında kullanılacak tarih ders kitaplarında hala azınlıklar aleyhinde ifadeler yer

aldığına değinilmiş ve çok kültürlü toplumun faydalarına dair bilincin yükseltilmesi konusunda Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Avrupa Komisyonu'nun Türkiye hakkında ahiren yayınladığı rapora atıf yapılmıştır. Azınlık okullarındaki çifte müdürlük uygulamasında gelişme olmadığı, Ermenice dil öğretmeni yetiştirilmesi ile Süryaniler gibi Müslüman olmayan azınlıkların hala okul açmasının mümkün olmadığı belirtilmiştir. Roman kökenlilerin Türkiye'ye göçmen olarak girmesini yasaklayan mevzuatın hala yürürlükte olduğu ve Roman kökenlilerin uygun ikamet, eğitim, sağlık ve istihdamla ilgili sorun yaşadıkları, Kürtçe kurslarının maddi kaynak yokluğu, Yargının Kürtçenin kullanım hakkı güvence altına almaktaki rolünün karışık olduğu belirtilen diğer sorunlar olmuştur. 2005 Mayıs'ta Danıştay tarafından Kürtçe müziğin seçim kampanyasında kullanımını yasaklayan bir karar iptal edilirken, Diyarbakır Ceza Mahkemesi'nin Ocak ve Şubat 2005'te bazı müzik albümlerine, Kürtçe dilindeki sözlerin yasadışı örgüte destek anlamına gelen propaganda oluşturduğunu ileri sürerek el konulması kararı karışıklık yaratan bir olay olmuştur. (Tan, 2012: 92-94)

2006 İlerleme Raporu'nda genel olarak Türkiye'de kültürel çeşitliliğe imkan sağlanması ve azınlıklar ile ilgili uluslararası uygulamalara riayet konusunda kısıtlı bir ilerleme olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2007'deki Raporda Türkiye'nin Lozan kapsamında azınlık olarak kabul ettiği gruplar dışında farklı etnik köken, din, dilden vatandaşlarına bu kimlikleri koruyabilmelerini teminen özel haklar tanınması gerektiği belirtilmiştir. Bu kimliklere saygı gösterilmesi ve onların korunması, dernek, toplantı, ifade ve din özgürlüğü ile geçmişine ve kökenine bakılmaksızın bütün vatandaşların kamu hayatına etkin katılımının garanti altına alınmasının henüz tam olarak sağlanmadığı belirtilmiştir. Raporda özet olarak kültürel çeşitliliğe imkan verilmesi ve Avrupa standartlarına uygun şekilde azınlıklara saygı gösterilmesi ve onların korunması konularında Türkiye'de ilerleme kaydedilemediği sonucuna varılmıştır. (Tan, 2012: s.99-100)

2008 İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin azınlıklar konusunda yaklaşımının değişmediğine dikkat çekilmiştir. Daha önceki raporlarda belirtilen hususlar burada da tekrar ele alınmıştır. Haziran 2008'de getirilen değişikliklerde, TRT'nin Türkçe dışındaki dillerde daha önce yarım gün için izin verilen yayınlarının tüm gün boyunca ülke genelinde devam etmesinin önünün açılması ve yeni bir radyo kanalı olarak Muş FM'in Kürtçe yayın yapmasına izni alması olumlu karşılanırken, Kürtçe

dilini öğreten eğitim programlarına izin verilmemesi, şarkılar dışında bütün yayınlara Türkçe altyazı konulması gerekliliği, halihazırda Kürtçe yayın yapan tek TV kanalı olan GÜN TV aleyhinde yayınladığı Kürtçe şarkıların sözleri hakkında çeşitli dava ve soruşturmaların sürmesi, anadildeki eğitim sorununun devam ediyor olması, Siyasi Partiler Kanunu'na göre siyasette Türkçe dışında dillerin kullanımının yasadışı olması, Romanların lehine bir düzenleme yapılmıyor olması eleştirilen konular arasında Raporda yerini almıştır. (Tan, 2012: s.101-102)

2009 İlerleme Raporu'nda olumlu değerlendirmeler arasında; din özgürlüğü konusunda, ibadet özgürlüğüne genel olarak saygı duyulduğu, 2008'de kabul edilen Vakıflar Kanununun sorunsuz uygulanıyor olması, Türkiye'de çalışmak isteyen yabancı din adamlarına çalışma izni verilmesinde ilerlemeler olması, Ekümenik Patrikhane'nin Aralık 2008'deki çalışma izni başvurularına olumlu yanıt verilmesi, Gayrimüslim toplulukların Başbakan ve üst düzey bürokratlarla görüşmüş olması, ülkede azınlıklara ilişkin konular hakkındaki tartışma ortamının gelişmesi yer almıştır. Raporda birçok olumsuz değerlendirme de bulunmaktadır. Bunlar arasında, Heybeliada Ruhban Okulu'nun kapalı kalmaya devam etmesi, din adamı eğitimine ilişkin kısıtlamalar, tüm gayrimüslim azınlıkların ve Alevilerin herhangi bir kısıtlama olmaksızın faaliyet göstermelerine imkan tanıyan AİHS ile uyumlu bir yasal yapının oluşturulmasının gerekliliği, çift müdürlük uygulaması, Nisan 2007'de Malatya'da üç Protestan'ın öldürülmesiyle ilgili davanın hala sürüyor olması yer almaktadır. 2009 Raporu daha önceki raporlar ile mukayese edildiğinde Türkiye'nin azınlıklar konusunda kayda değer bir mesafe kaydettiği görülmektedir. (Keskin, 2010: s.411-412)

2010 İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin azınlıklara yönelik yaklaşımının kısıtlı kaldığı belirtilmiş, Türkiye'nin uluslararası bazı anlaşmaları imzalamadığı ve bazı anlaşmalara çekinceler koymuş olmasına dikkat çekilmiştir. Ülkede azınlıklara yönelik konularda tartışma ortamının hükümetin himayesinde gerçekleştiği de dikkat çekilen bir konu olmuştur. Diğer yandan raporda RTÜK yönetmeliğinin yerel düzeyde özel ve kamu kanalları tarafından Kürtçe ve diğer dillerde yayın yapmasının önündeki engellerin kaldırılacak şekilde değiştirilmesi sonucunda 14 radyo istasyonu ve TV kanalına Kürtçe ve Arapça yayın yapma izni verilmesi, ilk kez Diyarbakır Belediye Tiyatrosu'nda Kürtçe bir oyun sahnelenmesi, Mardin Artuklu Üniversitesi'nin ilk Kürtçe ve Süryanice dili bölümlerini kurarak bu bölümlerde

yüksek lisans programlarına öğrenci almaya başlaması, TRT El Türkiye kanalının günde 24 saat Arapça yayın yapmaya başlaması olumlu karşılanmıştır. Siyasi hayatta Türkçeden başka bir dil kullanımının Seçimler ve Siyasi Partiler Kanunu'na göre hala yasadışı olduğu da belirtilen diğer bir husus olmuştur. Romanlara ilişkin hükümetin bir Çalıştay ile Başbakanla yapılan bir toplantıyı da içeren açılım başlatması ve Nüfus Müdürlüğünde kaydı olmayan kişilerin kaydının kolaylaştırılmasının istenmesi Roman nüfus için olumlu adımlar olarak görülse de hala kapsayıcı bir politika yapılmadığı dile getirilmiştir. (Tan, 2012: s.108-109) Azınlıklar konusunda diğer bir gündem konusu olan Aleviler hakkında Raporda, Alevi topluma yönelik açılımın sürdüğü, din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin ilk ve ortaöğretimde zorunlu olmaya devam ettiği ve AİHM'nin bu derslerin sadece dinler hakkında genel bilgi vermeyip, İslam dininin yönlendirici ilkeleri konusunda eğitim verdiğini tespit ettiğini ve AİHM'nin Türkiye'den eğitim sistemini ve iç mevzuatını uyumlu hale getirmesi yönündeki kararını Türkiye'nin uygulamadığı belirtilmiştir. (Yaman, 2016: s.519)

2011 yılında yayınlanan Rapor'da Milli Eğitim Bakanlığı'nın devlet okullarındaki uygulamaya paralel şekilde azınlık okullarına yeni ders kitapları temin etmesi, 2010-2011 öğretim yılında matematik ve fen bilgisi kitaplarının Ermeniceye çevrilerek ücretsiz olarak dağıtılması azınlıkların eğitimine yönelik olumlu adımlar olarak değerlendirilmiştir. Ancak Türkiye'nin uluslararası antlaşmalar hakkındaki durumu yinelenerek hatırlatılmıştır. Rum azınlığın eğitime erişimi ile Gökçeada ve Bozcaada'daki sorunları dahil, mülkiyet sorunlarının devam ettiği ve Heybeliada Ruhban okulunun kapalılık halinin devam ettiği yinelenmiştir. Medyadaki antisemitizm vurgusu ile genelde misyonerler ve Hıristiyanlara yönelik nefret söyleminin yargı organları tarafından cezalandırılmadığı ve 2007'de suikast sonucu hayatını kaybeden Ermeni gazeteci Hrant Dink davasında sınırlı ilerleme kaydedildiği raporda vurgulanmıştır. Mart 2011'de yürürlüğe giren Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hakları Kanunu'nun Türkçe dışındaki dillerde ülke genelinde radyo ve televizyon yayını yapılmasına olanak vermesi, Nisan 2010 ve Mart 2011'de kabul edilen yasal düzenlemelerle seçim kampanyalarında Türkçe dışında dillerin kullanılabilir hale gelmesi ile özel ve kamu radyo ve televizyon kanallarının Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde yayın yapabilmelerinin yolunun açılmış olması olumlu olarak karşılanmıştır. Ancak Anayasa ve Siyasi Partiler Kanunu'nun hala Türkçe dışındaki dillerin kullanımını kısıtlayabildiğine ve farklı

Kürt grupları ile STK ve sendikaların anadilin günlük hayatta kullanılmasının kısıtlamasına son verilmesini talep eden bir milyon imzalı dilekçenin TBMM'ye sunulmasına raporda dikkat çekilmiştir.(Tan, 2012: s.110-113)

2011 tarihli Raporda Romanlar hakkında Mart 2011'de başlatılan Roman açılımından sorumlu bakanın sağlıklı bir çevrede barınma sorunu ile ilgili olarak TOKİ'nin yaklaşık 9000 konut inşa edeceğini açıklaması ve Aydın Adnan Menderes Üniversitesinde "Romanlar Araştırma ve Uygulama Merkezi"nin kurulması olumlu olarak nitelendirilmiştir. Ancak Romanların topluma ve kamuya entegrasyonu, eğitime ve sağlık hizmetlerine erişimleri konusunda kapsamlı bir strateji hazırlanmadığı belirtilmiştir. Diğer yandan Kürt meselesinin Haziran ayındaki genel seçimlere doğru toplumun geniş bir kesimi tarafından tartışılması ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin sosyo-ekonomik kalkınmasını hedefleyen Güneydoğu Anadolu Projesi'ni (GAP) 2012 yılına kadar tamamlamak amacıyla uygulanmasına ve bölgeye yönelik özel program ile yatırımların devam etmesine karşın, özellikle Nisan 2011'den itibaren bölgede terör faaliyetlerinin arttığı ve bu durumun siyasal alanı da olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Bu durumunda, demokratik açılım kapsamında somut tedbirlerin gerisinde kalınmış olduğunu, Kürt siyasetçilerin, belediye başkanlarının ve meclis üyelerinin ve bazı insan hakları savunucularının tutuklanması ve mahkumiyetle sonuçlanan davaları sonucunda sürecin kesintiye uğradığına değinilmiştir.(Tan, 2012: s.113-114) Alevilerle ilgili durumda da Alevi ibadet yerlerinin tanınmadığı ve Alevilerin bu yerlerin açılmasında sık sık güçlük yaşadığı, Aleviler ve gayrimüslim cemaatlerin elektrik ve su faturalarını ödemek zorunda olmasına rağmen camilerin bu tür masraflarının devlet tarafından karşılandığı ifade edilmiştir. (Yaman, 2016: s.520)

2012 İlerleme Raporu'nda Medeni ve Siyasal Haklar başlığı altında Ermeni cemaatiyle ilgili olarak yaşanan olumlu gelişmelerden bahsedilmiştir. Bu kapsamda Ermeni kimliğini gizleyen birçok kişinin özgün adlarını ve dini kimliklerini kullanmaya başladığı belirtilmiştir. Raporda belirtilen diğer bir konu Kürt sorununa ilişkin yazan veya çalışan yazarlar, akademisyenler ve gazeteciler hakkında çok sayıda dava açıldığı ve çoğu terörizmle alakalı suçlamalar nedeniyle çok sayıda öğrencinin tutuklu olduğudur. 2012 Raporunda da Türkiye'nin azınlıklara yönelik yaklaşımı kısıtlı olmaya devam etmiştir. 2009'da yapılan Alevi açılımının somut bir devamının olmadığına vurgu yapılmış ve Alevilerin ayrımcılıkla karşı karşıya

kaldığına dikkat çekilmiştir. (Alagöz, 2012) Raporda tüm gayrimüslim cemaatlerin ve Alevilerin, yersiz kısıtlamalar olmaksızın faaliyet gösterebilmelerine yönelik AİHS ile uyumlu hukuki bir çerçevenin henüz oluşturulamadığı da ifade edilmiştir. (Dinçkol, 2012: s.95)

2013 İlerleme Raporu'nda gayrimüslim azınlıklarla ilgili eğitim alanında Gökçeada'da Rum azınlık okulunun yeniden açılmasına yönelik talebin Milli Eğitim Bakanlığı'na kabul edilmiş olması ve okulun Eylül 2013'te açılmış olmasına dikkat çekilmiştir. Diğer yandan farklı inanç gruplarının zorunlu din kültürü ve ahlak bilgisi dersinden muaf tutulması konusunda Bakanlık tüm okullara bildirimde bulunmuş ve bunun üzerine bu konudaki şikayetlerin önemli ölçüde azaldığı görülmüştür. (Tuna, 2014: 74-75) Raporda düşünce, vicdan ve din özgürlüğü ile ilgili olarak gayrimüslim cemaatlerle diyalogun yoğunlaştırılmasına yönelik olumlu sonuçlar doğuran çabalar sarf edildiği belirtilmiştir. Yeni din eğitimi kitaplarının daha kapsayıcı olduğu ancak inanç ve vicdani ret konularında AİHS ile uyumlu bir hukuki çerçeve henüz oluşturulamadığı da eklenen konular arasındadır. Türkiye'nin özellikle sanıklara adli soruşturmaların belirli aşamalarında kendilerini Türkçe olarak yeterince ifade edebilmelerine rağmen Türkçe dışında tercih ettikleri başka bir dili kullanma hakkını getirmesi ile birlikte kültürel haklar konusunda ilerleme kaydettiği belirtilmiştir. (AB Bakanlığı, 2013: s.14-15)

2014 ve 2015 İlerleme Raporları'nda da Türkiye'de azınlıklarla ilgili durumunu genel olarak Anayasal güvencenin var olduğu ve son on yılda önemli ilerlemeler kaydedildiği ancak temelde eksikliklerin devam ettiği ve AİHS içtihadının tam olarak uygulanmadığı belirtilmiştir. Kürt sorununa ilişkin terör örgütü PKK şiddetinin yeniden başlaması ve hükümetin çözüm sürecinin fiilen durduğu ve çok sayıda can kaybının yaşandığı belirtilmiştir. Bu konuyla ilgili raporda çözüm sürecinin yeniden canlandırılması öneri olarak sunulmuştur. Diğer yandan ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü hakkında 2013'ten itibaren 2 yıldır ciddi gerileme olduğu belirtilmiştir. (İktisadi Kalkınma Vakfı[İKV], 2015: s.13-14)

2016'da yayınlanan İlerleme Raporu Türkiye'ye karşı en sert eleştirilerin yer aldığı bir rapor olmuştur. Azınlıklarla ilgili yapılan eleştiriler arasında Avrupa Temel Haklar Bildirisi'ne uygun cinsel eğilimlerle ilgili bölümler de dahil olmak üzere ayrımcılıkla mücadele için geniş kapsamlı bir yasanın hazırlanması gerekliliği yer almaktadır. Diğer yandan ülkede geçerli olan ceza kanununun nefret suçları ile

mücadele için eksik kaldığı ve uluslararası diğer örneklerle uyum içinde olmadığı tespiti yapılmıştır. Mevcut hükümlerin etnik köken ya da cinsel yönelimi içeren nefret saldırılarını kapsamadığı belirtilmiştir. Raporda azınlık haklarının yeterince desteklenmediği ve azınlıklara karşı nefret söylemi ve tehditlerin ciddi bir sorun olmaya devam ettiğine dikkat çekilmiştir. Dini önderlere veya onların mülklerine yönelik açılan ve süren davaların uzun süre erteleme ile cezasız kaldığı görüşü de raporda yer almıştır. Gayrimüslim vakıfların mülklerinin iadesine ilişkin kararlara mahkeme yoluyla Hazine tarafından muhalefet edildiği ve bu kapsamda Mor Gabriel Manastırı'nın bulunduğu araziye ilişkin davanın da içinde olduğu mülk iadesi davalarının devam ettiği belirtilmiştir. Süryani ve Ezidilerin mülklerini kaydettirmekte zorluk yaşadığı da raporda yer alan diğer bir olumsuz husus olmuştur. Haziran 2015 seçimlerinde başlayan etnik ve dinsel azınlıkların mecliste temsili Kasım 2015 seçimlerinde de teyit edildiği ancak sayının yeterli olmadığı ifade edilmiştir. Süryani Ortodoks toplumunun ikinci bir kilise açma isteği doğrultusunda İstanbul'da bu kilisenin açılmadığı da olumsuz eleştiriler arasında yer almıştır. (Diler, 2016 ; CEC, 2016: s.24-26)

Neticede AB'nin her yıl düzenli olarak yayınladığı raporlarda azınlıklarla ilgili Türkiye'nin yapmış olduğu düzenlemeler karşısında uygulamada karşılaşılan sorunlar ve Türkiye'nin azınlıklara karşı tutumu sık sık eleştirilmiştir. Aleviler, Kürtler, Rumlar, Ermeniler ile ilgili sorunlar azınlıklarla ilgili yapılan eleştirilerin odak noktası olmuş ve Türkiye'nin adım atması için veya atmış olduğu adımlar için bir değerlendirme platformu olmuştur.

SONUÇ

Azınlıklar, hemen hemen tüm toplumlarda/ülkelerde yer alan az ya da çok farklılıklar ile çoğunluktan ayrılan gruplardır. Azınlık ve çoğunluk olma kavramları tarih içerisinde hem tanımlanmaları noktasında hem de birbiriyle olan ilişkilerinde devinim yaşamıştır. Tarihsel döngü içinde azınlık kavram ve olgusunun çağdaş anlamıyla ortaya çıkması modern ulus devletlerin ortaya çıkışı ile paralellik göstermiştir. İmparatorlukların ulus devlete dönüştüğü bu dönemde, azınlık ve çoğunluk kavramlarında yaşanan en önemli değişim kavramlar üzerindeki hükümdar tebaası kimliğinin vatandaş kimliğine evrilmiş olmasıdır. Diğer yandan yaşanan bu süreçte kişi hakları konusunun ilk olarak medeni haklar ve devamında da siyasi ve sosyal haklar bağlamında geliştiği görülmektedir.

18. yüzyılda aklın ve bilimin öne çıktığı dönemin yaşanması ile birlikte vatandaşlık kavramının devamında ortaya çıkan haklar bazı sorunlara sebep olmuştur. Bu da çoğunluğun baskısı ile azınlıkların taciz edilmesi ve yok edilmesine kadar ileri giden uygulamaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Uluslararası ilişkilerde ulus devletlerin ortaya çıkmasından itibaren varlıklarını açığa çıkardığı genel olarak kabul edilen azınlıklar kavramının tanımlanması noktasında ise literatürde ve uluslararası hukukta sorun yaşanmaktadır. Azınlık kavramı üzerinde ortak bir tanımlama yapılamayışının sebebi esasen iki yönlü olarak düşünülebilir. Burada bir taraf azınlık gruplarının kendisi, diğer taraf da devletlerdir. Azınlık grupları bakımından genel geçerliliğe sahip bir kategorileştirme yapılamayacak olması, devletler bakımından ise kendilerini hukuksal veya siyasal açıdan bağlayacak standart bir tanım istememeleri ortak bir azınlık tanımının yapılamamasının önündeki nedenleri oluşturmaktadır.

Azınlıklar, içinde buldukları çoğunluğun yanında kendilerini ayırt edici noktalarına göre sınıflandırılmaktadır. Bu bakımdan azınlıklar temel olarak 4 sınıfa ayrılmaktadır. Bunlar; etnik azınlıklar, ulusal azınlıklar, dinsel azınlıklar ve dilsel azınlıklardır. Dini azınlıklar 16. yüzyılda Avrupa'da azınlık kavramının doğuşu ile birlikte ortaya çıkmıştır. Dini azınlıkların diğer azınlık türlerine göre daha önce ortaya çıkması o dönemin şartları ile ilgilidir. Bu da dönemin ideolojisinin dine dayalı olmasından kaynaklanmaktadır. Dinsel azınlık kavramının tarihte ilk olarak

Protestanlar için kullanıldığı varsayımı mevcuttur. Diğer azınlık türleri de tarih sahnesine çeşitli olaylar sonrasında çıkmıştır.

Uluslararası örgütler azınlıklar konusunda birçok çalışmada bulunmuşlardır. Azınlık olgusu ve azınlıkların hakları konusunda çalışmalar yapan örgütler arasında Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, AGİT ve Avrupa Birliği bulunmaktadır. Ancak uluslararası örgütler ortaya çıkmadan evvel de azınlık haklarının korunması durumu söz konusudur. Bu dönemde azınlıklar üç farklı şekilde korunmaktaydı. İlk olarak azınlıkların ortaya çıktığı ilk yıllarda kralın tek taraflı fermanı ile korunmuştur. Daha sonrasında 17. ve 19. yüzyıl başlarına kadarki dönemde azınlıkların ikili anlaşmalar çerçevesinde korunduğu görülmektedir. Son olarak Milletler Cemiyeti'nin kurulmasına kadar olan dönemde azınlıklar, büyük devletler aracılığı ile korunmuşlardır.

Milletler Cemiyeti döneminde azınlıklara yönelik üç farklı uygulama ortaya çıkmıştır. İlk olarak Orta ve Doğu Avrupa'nın sınırları tekrar çizilerek ulus ve sınır uyumu yakalanmak istenmiştir. İkinci uygulama, ulus ve sınır uyumu yakalanamadığı takdirde ulusal sınırların dışında kalmış olan toplulukların devletler arası nüfus değişimine tabii edilmesidir. Bu iki uygulama neticesinde hala azınlık grubunun mevcut olması halinde ise üçüncü bir uygulama olarak, uluslararası anlaşmalar ile bu gruplara bazı haklar tanınması öngörülmüştür. Netice olarak MC döneminde azınlıklarla ilgili olarak uluslararası örgüt aracılığı ile koruma sağlama çabaları söz konusu olmuştur. Bu çabalar sonucunda MC kendine ait bir azınlık sistemi geliştirmiştir: MC Azınlık Sistemi. Bu sistem 4 kısımdan oluşmuştur. Birinci olarak, Müttefik ve ortak devletler, savaştan sonra yeni kurulan devletler veya savaştan topraklarını genişleterek çıkan devletler arasında azınlıkları koruma anlaşmaları imzalanmıştır. İkinci olarak, savaştan yenik çıkan devletlerle yapılan anlaşmalara azınlıklarla ilgili özel maddeler eklenmiştir. Üçüncü olarak, bazı devletler arasında ikili anlaşmalar yapılmıştır. Sistemin son kısmı da, MC önünde tek taraflı yapılan bildirimlerden oluşmuştur.

MC'nin yeni bir savaşın çıkmasına engel olamaması sebebiyle başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Birleşmiş Milletler ortaya çıkmıştır. BM de tıpkı MC gibi azınlıklar meselesi ile ilgilenmiş ancak bu meseleyi daha ileriye götürecek temel belgelerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Soykırımın Önlenmesine Dair Sözleşme

ile azınlıkların fiziksel olarak korunması, BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile azınlıkların kültürel olarak korunması, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme ile ırk ayrımcılığının yasaklanması BM'nin ayrımcılığı önlemeye yönelik attığı adımlar olmuştur. BM Ulusal, Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Bildirgesi ise, BM'nin ayrımcılığın önlenmesinden, azınlıkların korunmasına yönelik attığı adımlara geçişi olmuştur.

Avrupa Konseyi, Avrupa'da kurulan ilk bölgesel örgütlenme olarak insan haklarına verdiği önem ile bilinmektedir. Avrupa Konseyi de tıpkı BM gibi azınlıkları insan hakları temelinde ele almıştır. Bu noktada örgüt bünyesinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi temel ve önemli belgeye imza atılmıştır. Bölgesel veya Azınlık Dilleri İçin Avrupa Şartı ise azınlık dillerini konuşanlar bakımından önemli bir belge olma niteliğine sahiptir. Ancak bu belgede dilsel azınlıkların korunması söz konusu değildir. Avrupa Konseyi'nin azınlıklara yönelik en temel belgesi olma özelliğini taşıyan Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi 1998'de yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmenin bir çerçeve sözleşme olması ve ulusal azınlık kavramının tanımlanmaması ise sözleşmenin eksik noktaları olarak ortaya çıkmıştır.

AGİT'te de azınlıklar konusu 1990'lı yıllara gelene dek insan hakları boyutu içinde ele alınmıştır. Helsinki Nihai Senedi'nde örgütün temel ilkelerini belirten bir sepet oluşturulmuş, burada insani boyut 3. Sepette ele alınmıştır. Bu sepet içinde azınlıklarla ilgili devletlere azınlık mensuplarına hukuk önünde eşitlik sağlama ve ayrımcılık yapmama ilkelerini gözetmesi gerekliliği yer almıştır. Madrid Belgesi, Kopenhag Belgesi ve Paris Şartı örgütün azınlıkları insan hakları kapsamında ele aldığı belgeler olmuştur. 1991'de Ulusal Azınlıklara İlişkin Uzmanlar Toplantısı Raporu ve İnsani Boyut Konferansı Moskova Toplantı Belgesi ile AGİT'in azınlıklar rejiminin temel ilkeleri oluşturulmuştur. AGİT'in azınlıklar konusunu ele aldığı diğer bir platform İnsani Boyut Konferansları olmuştur. Bunun yanında, azınlıklarla ilgili AGİT'in çalışmaları arasında tavsiye metinleri bulunmaktadır. Bunlar arasında Ulusal Azınlıkların Eğitim Haklarına Dair Lahey Tavsiyeleri, Ulusal Azınlıkların Dil Haklarına Dair Oslo Tavsiyeleri bulunmaktadır.

Avrupa Birliği, uluslararası ilişkiler adına biricik olma özelliği olan bir bütünleşme hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Oluşma ve ilerleme şekliyle oldukça özel olan bu örgütün insan hakları ve demokrasi kavramlarına verdiği önem de

oldukça dikkat çekici olmaktadır. Böylesine kapsayıcı ve ulus üstü bir örgütün azınlıklar konusunda, bünyesinde bulunan ülkelerle birlikte önemli ve kalıcı adımlar atmasının beklenmesi doğaldır. AB, tüm dünyada olduğu gibi 1990 yılına değin, insan hakları konusuna önem vermiş ancak azınlıklarla ilgilenmemiştir. Öncelikle Avrupa'da azınlıklara ilişkin ortak bir görüş ortaya çıkması noktasında iki farklı görüş öne sürülmüştür. Bunlardan ilki, kolektif insan haklarını uluslararası alanda tanımak, ikinci ise azınlık topluluklarına sahip olan devletin toprak bütünlüğünü korumaktır. Bu iki karşıt görüş neticesinde AB'nin bu iki görüşün bileşiminden oluşan üçüncü bir görüşe sahip olduğu görülmüştür.

AB'nin azınlıklarla ilgili çalışmaları incelendiğinde, ilk olarak birincil mevzuatı olan kurucu anlaşmalar ve revize anlaşmalara bakılmıştır. Burada, kurucu anlaşmalarda azınlıklarla ilgili bir ifade yer almadığı, ancak revize anlaşmalarında azınlıklar ve azınlık hakları konusuna yer verildiği görülmüştür. Maastricht Anlaşması azınlık haklarından açıkça bahsedilmeyen, ayrımcılığın önlenmesini barındıran bir metindir. Amsterdam Anlaşması ise azınlıklar adına yeni düzenlemeleri içermesine rağmen anlaşmada azınlık terimi lafzi olarak kullanılmamıştır. Nice Anlaşması'nın azınlıklar bakımından önemi Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın hazırlanmış olmasından gelmektedir. Bu şart AB'nin azınlıkların korunması ilkesinin içeriğinin belirlenmesinde oldukça önemli bir araç olmuştur. Lakin bu metnin bağlayıcı olmaması bir eksiklik olarak görülebilir. Son revize anlaşması olan Lizbon Anlaşması'nda azınlıklarla ilgili ilk kez birincil hukuk mevzuatında açık bir referans yapılmıştır. Azınlığa mensup kişilerin korunması, Birliğin bir kurucu değeri olarak bu anlaşma ile bağlayıcılık kazanmıştır. Anlaşma ile daha önce bağlayıcı olmaması yönüyle eksik kalan Temel Haklar Şartı'na bağlayıcılık kazandırılmış olması da önemli bir gelişme olmuştur.

AB'nin ikincil mevzuatında da azınlıklar konusuna yer verdiği, bu kapsamda Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi, Avrupa Komisyonu, Bakanlar Konseyi ve Avrupa Adalet Divanı bünyesinde çalışmalar yapılmıştır. Parlamento bünyesinde, Bölgesel Diller ve Kültür Topluluk Şartı ve Etnik Azınlıkların Hakları Topluluk Şartına Dair karar, Dilsel ve Kültürel Azınlıklar Yararına Tedbirlere İlişkin karar, Kujpers Kararı, Avrupa Topluluğu'ndaki Dil Azınlıklarına İlişkin karar, Genişleyen Bir Avrupa'da Azınlıkların Korunması ve Ayrımcılıkla Mücadele Politikaları Kararı yapılan çalışmalar arasındadır. Ancak AP'nin çalışmalarının bağlayıcılığının

bulunmaması ve azınlıklar konusunun sadece kültürel anlamda ele alması çalışmaların eksik yönünü oluşturmaktadır. Avrupa Konseyi bünyesinde azınlıklar konusu yapılan zirvelerde yer almıştır. Avrupa Komisyonu'nun azınlıklar konusundaki çalışmalarından ilki, az kullanılan dillerin durumu hakkında yayınladığı rapordur. Komisyon, daha sonrasında çeşitli raporlarında azınlıklar konusuna değinmiştir. Ancak Komisyon'un uygulamaya yönelik azınlık dil ve kültürlerini korumaya ilişkin desteklediği program ve projeler daha somut örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat Komisyon'un çalışmalarının daha çok azınlık hakları kapsamında bireysel haklara yönelik olduğu, grup haklarını içermediği görülmüştür. Bakanlar Konseyi'nin azınlıklara yönelik yaptığı çalışmalar ise genellikle aday ülkeler ve üçüncü ülkeler kapsamında değerlendirilmektedir. Konsey'in her yıl yayınladığı insan hakları raporu, yaptığı çalışmalardan birisidir. Avrupa Adalet Divanı'nın azınlıklarla ilgili bazı davalarda, azınlıkların tarafını destekleyici tutum sergilemiş olması önemlidir. Ancak tüm bu çalışmalar neticesinde AB'nin ortaya koyduğu ve Birlik üyelerinde uygulanacak yeknesak bir azınlık politikası bulunmadığı görülmüştür. Her bir üye devlet kendi yapısına uygun azınlık politikası yürütmekte, bu da farklı uygulamalara sebebiyet vermektedir.

Yunanistan ve Türkiye, esasen geçmişleri bakımından ortak bağları bulunan iki devlettir. Bu iki devletin konumuz itibariyle farkı birinin Avrupa Birliği üyesi bir ülke olması, diğerinin birliğe üye olmak için yıllardır çaba gösteren bir aday ülke olmasıdır. Yunanistan'da azınlıklar meselesi, devletin kurulmasından itibaren söz konusu olsa da 19. yüzyıla kadar azınlıklar meselesi önemli bir sorun teşkil etmemiştir. Bunun yanında Yunanistan'ın azınlıklarla ilgili genel politikası inkara dayanan bir istikrarlılık göstermiştir. Ancak 1991'de "isonomia" hukuk önünde eşitlik hakkı ve "isopolitia" medeni hakları kullanmada eşitlik hakkı, hükümet tarafından azınlık mensuplarına tanınan haklar olmuştur.

Yunanistan'da bulunan etnik grup ve azınlıklara bakıldığında, Yunanistan'ın resmi olarak varlıklarını kabul ettiği Müslüman azınlık dışında pek çok farklı etnik grubu/azınlık bünyesinde barındırdığı görülmektedir. Bunlar arasında Türkler, Pomaklar, Makedonlar, Ulahlar, Arnavutlar, Romanlar, Ermeniler ve Yahudiler bulunmaktadır. Yunanistan'ın genel tavrı, ülkede yaşayan her topluluğun Helen kökenli olduğudur. Bu sebeple de Yunan devleti, ülkede sadece Müslüman azınlığın yer aldığını, ama etnik-ulusal azınlık bulunmadığını her defasında dile getirmektedir.

Lozan Anlaşması gereğince ülkede Müslüman azınlığın haklarını tanımak ve korumakla yükümlü hale gelen Yunanistan'ın bu yükümlülüğünü de yerine getirmediği, azınlıklara yönelik baskı ve ayrımcılık politikası doğrultusunda uygulamalara sahip olduğu görülmüştür. Özellikle Türkiye ile ikili ilişkilerde önemli olan Kıbrıs ve Ege Denizi'ndeki sorunlarda yaşanan gerilimli dönemlerde, Batı Trakya'da bulunan Müslüman-Türk azınlığa karşı oldukça baskıcı uygulamalar gündeme gelmiştir. Haksız yere vatandaşlıktan çıkartma, eğitim alanında yaşanan baskı ve ayrımcı uygulamalar, Müftü sorunu, dönüşü olmayan pasaport uygulaması gibi daha birçok uygulama ile hükümetin azınlıklara yönelik politikası hayata geçirilmiştir.

Yunanistan, sadece Müslüman-Türk azınlığa karşı değil, bünyesinde bulunan ancak varlıklarını kabul etmediği diğer azınlıklara karşı da asimilasyoncu ve ayrımcı politikasını uygulamıştır. Elbette ki hakları uluslararası bir anlaşma ile koruma altına alınan Müslümanlara yönelik bile yapılan bu uygulamalar, farklılıkları kabul edilmeyen bu gruplara yönelik daha rahatlıkla uygulanmıştır. Ülkede bulunan Makedonların varlıklarını, din, dil, eğitim gibi haklarını 1920 Yunan Sevri ile kabul eden Yunanistan, 1926'da çıkardığı bir yasa ile Ege Makedonya'sı olarak anılan bölgedeki bütün yer adlarını ve Makedon ailelerin adlarını Helenleştirmek için bir kampanya uygulaması başlatmıştır. Bunun gibi daha nice asimilasyon ve ayrımcı uygulamaya maruz kalan Makedonların varlıkları, Soğuk Savaş sonrasında Yunan hükümeti tarafından ülkede böyle bir azınlık grubun bulunmadığı şeklinde ifadeler ile reddedilmiştir. Hatta ilerleyen süreçte Yunanistan, böyle bir ulusun olmadığını dahi iddia etmiştir.

Arnavut, Ulah ve Yahudi azınlık grupları için de Yunanistan'ın politikası aynı doğrultuda gelişmiştir. Arnavutlar, Yunanistan tarafından güçlendirilmiş asimilasyon politikasına maruz kalmıştır. Soğuk Savaş sonrasında Arnavutluk'tan birçok Arnavut daha iyi şartlarda yaşama ümidi ile AB üyesi olan Yunanistan'a göç etmiştir. Ancak, Yunanistan bu grupları ya sınır dışı etmiş ya da düşük ücretle ağır işlerde çalıştırmıştır. Ulahlar, diğer azınlık gruplarına göre Yunanistan tarafından daha az tehdit unsuru olarak görülen bir grup olmasına rağmen, Ulahların kültür ve dilleri Yunanistan'da yok olma tehlikesi altındadır. Yahudilerin varlığı Yunanistan'da oldukça eskilere dayanmasına rağmen, sorun yaşamaya başlamaları 17. yüzyıl sonlarında başlamıştır. Yahudiler en sık dini anlamda sorunlarla karşılaşırken, bunu

eğitim alanındaki sorunlar izlemektedir. Yunan halkının “anti-semitik bakışı” günümüzde de devam etmekte ve bu da ülkedeki Yahudilerin ayrımcılık ile karşılaşmalarına sebep olmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti 1923’te Osmanlı’dan devralınan miras ve yapılan yeniliklerle ortaya çıkmıştır. Azınlıklar meselesini de Türkiye’nin Osmanlı’dan devraldığı bir sorun olarak değerlendirmek mümkündür. Türkiye bulunduğu coğrafya sebebiyle bünyesinde oldukça farklı etnik köken mensubunu barındırmaktadır. Ancak Türkiye’de resmi olarak tanınmış yalnızca üç azınlık grubu mevcuttur. Bunlar da Lozan Anlaşması çerçevesinde tanınan, Rum, Ermeni ve Musevilerdir. Bu grup gayrimüslim olmaları sebebiyle azınlık olarak tanınmış ve diğer gruplar bu tanımlamanın dışında bırakılmıştır. Devletin ilk kurulduğu yıllarda, azınlıklara yönelik Rum - Türk Nüfus Mübadelesi, Vatandaş Türkçe Konuş Kampanyaları, Varlık Vergisi ve Yirmi Kur’a Askerliği gibi uygulamalar ulus-devlet olma politikasının bir sonucu olarak görülebilir. Ancak çok partili döneme geçildiğinde Türkiye’de bulunan azınlık karşıtı uygulamaların kaynağı, ülkenin uluslaşması değil, gayrimüslimlerin “yabancı unsur” ve “Batılı devletlerin iç destekçisi” olarak görülmesidir.

Türkiye’nin resmi olarak kabul ettiği üç azınlık grubu dışında uluslararası standartlar bakımından değerlendirildiğinde Araplar, Aleviler, Süryaniler, Balkan ve Kafkas Kökenliler, Kürtler de Türkiye’de bulunan azınlıklar arasındadır. Türkiye, bünyesinde bulunan azınlıklara yönelik tıpkı Yunanistan gibi bazı asimilasyoncu ve ayrımcı uygulamalar yapmıştır. Azınlıkların asimile edilmeleri noktasında en önemli uygulama alanı ise eğitim olmuştur. Ancak bu dönemde yapılan Türkleştirme politikaları karşısında, var olan azınlık gruplarının etnik, kültürel ve dinsel bir mozaik olarak varlıklarını devam ettirdikleri ortadadır. Türkiye’nin 1980’lerden itibaren uyguladığı azınlık politikasının genel görünümü, “öteki olma”, “ikinci sınıf vatandaş olma”, “hain olma” gibi kavramlar üzerine yoğunlaştığı söylenebilir. Bununla birlikte Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllara göre, 1980’lerden sonra uygulanan azınlık politikasının daha ılımlı ve durağan bir hal aldığı görülmektedir.

Türkiye’nin AB ile müzakerelere başlaması, azınlıklar meselesinde ülkenin daha pozitif yönde bir değişime yönelmesine katkı sağlamıştır. Bu bağlamda Türkiye, daha önceki yıllarda yapmış olduğu bazı olumsuz uygulamaları, AB Uyum

Paketleri ile telafi etmeye çalışmıştır. 2000’li yıllarda azınlık vakıflarının mallarının iade edilmesi süreci gayrimüslim azınlıklar açısından oldukça önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Uyum paketleri kapsamında ayrımcılıkla mücadele için ders kitaplarından ayrımcılık içeren kısımlar çıkarılmaya başlanmıştır. Dahası Uyum Paketleri kapsamında çıkarılan kanunlar ve yasal düzenlemeler sonucunda “dışlanma” ve “ayrımcılık” sorunları, yasa üzerinde bir nevi çözülmüştür. Ancak uygulamaya bakıldığında bireylerin bundan tam olarak yararlanamadıkları, gayrimüslim azınlık mensubu birinin uygulamada askeri okulda veya polis kolejinde okuyamaması örnekleri ile anlaşılmaktadır. Türkiye’nin AB’ye katılabilmek amacıyla çıkardığı Uyum Paketlerine rağmen, Gayrimüslimlerin kimi hakları hala bir nevi gasp edilmektedir. Ancak AB sürecinin Türkiye’de azınlıklar meselesine azımsanmayacak derecede olumlu etki getirdiği de ortadadır.

Türkiye, Ulusal Azınlıklar Çerçeve Sözleşmesi ile Bölge veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı’nı günümüzde hala imzalamış değildir. Bu da azınlıklar meselesinde azınlık mensuplarının devlete yeterince güvenmemeleri sonucunu doğurmaktadır. AB’ye uyum sağlanması açısından yapılan değişikliklerin sonucunun bir nevi değerlendirilmesi olarak kabul edilebilecek AB tarafından her yıl düzenli olarak yayınlanan İlerleme Raporları’dır. Bu raporların ilkinin 1998’de yayınlandığı düşünüldüğünde ve azınlıklar meselesinde yapılan eleştiriler ve önerilere bakıldığında Türkiye’nin önemli bir yol kat ettiği, ancak bu ilerlemenin AB tarafından yeterli bulunmadığı görülmektedir. Özellikle Lozan dışında tutulan ve Türkiye tarafından resmi olarak azınlık tanımlaması içinde yer almayan diğer ulusal-etnik azınlıklarla ilgili eleştiriler varlığını sürdürmektedir. Türkiye’nin uluslararası sözleşmelere koyduğu çekinceler ve bazılarını da hiç imzalamamış olması AB tarafından sürekli dile getirilen sorunlu konular arasındadır.

Bu çalışma neticesinde elde edilen sonuçlara bakıldığında; ilk olarak AB içerisinde ülkeler arasında azınlık haklarının korunması açısından ortak bir politika izlendiği nadir görüldüğünden, AB’nin kendi içinde başarılı olamadığı yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır. Fakat AB, adaylık sürecinde aday ülkelere tüm etnik, dini ve kültürel azınlık gruplarına Kopenhag Kriterleri doğrultusunda gerekli hakların verilmesini beklemektedir. Bu noktada, Yunanistan’ın üye ülke olması ve Türkiye’nin aday ülke olması ayrımı önemli hale gelmektedir. Çünkü esasen AB’nin içerisinde yer alan ülkenin, Birliğin oluşturmaya çalıştığı ve aday ülkelere

beklediği azınlık haklarına saygı ve korumayı başarılı bir şekilde uygulaması beklenmektedir. Yunanistan'ın bu konudaki azınlıkları dışlayıcı ve yok sayma tavrı AB üyesi bir ÷lkeye uygun görünmemektedir. Burada, elbette tek suçlu Yunanistan değildir. AB'nin, kendi üyesi olan Yunanistan'a azınlık haklarını çiğnediği için yeterince baskı uygulamaması, buna karşılık aday ÷lke olan Türkiye'ye her fırsatta eleştiride bulunması azınlık hakları konusunun bizzat AB tarafından "siyasallaştırıldığını" göstermektedir. Neticede, azınlıklar ve azınlık haklarının korunması konusunun her iki tarafta da sorunsuzca uygulanıyor olması veya AB'nin bu konuda her iki ÷lkeye de eşit davranması gerekmektedir. Türkiye de Yunanistan gibi ÷lkesinde "dini azınlık" dışında başka "etnik azınlık" grupların bulunmadığını savunmakta ve böylece bir "inkâr (yok sayma) politikası" izlemektedir. İki devletin de bu noktada tavırlarının aynı olduğu, ancak AB'nin konuya ilişkin tavrının aynı olmadığı gör÷lmektedir. Bu konuda Türkiye'ye baskı uygulayan AB, Yunanistan'a daha fazla tolerans göstermektedir. Dolayısıyla AB'nin Türkiye'den talep ve beklentilerinin gerçekçi olmadığı, kendi üyelerine olan yaklaşımı ile karşılaştırıldığında çifte standart oluşturacak yönde olduğu gerçeği, AB'ye yönelik yapılan eleştirilerin başında gelmeye devam edecektir...

KAYNAKÇA

1.Kitaplar

- Akar, Rıdvan(2001). “Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları”. Ed. Nazan Aksoy, Melek Ulugay. **Modernleşme ve Çokkültürlülük** (Çev. H. Akay vd). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akgönül, Samim(2008). **Reciprocity: Greek and Turkish Minorities Law, Religion and Politics**. İstanbul: İstanbul Bilgi University Press.
- Aktürk, Şener(2015). **Almanya, Rusya ve Türkiye’de Etnisite Rejimleri ve Milliyet**. (Çev.V. Eke). İstanbul: Bilgi İletişim Grubu Yayıncılık.
- Alpkaya, Gökçen(1996). **AGİK Sürecinden AGİT’e İnsan Hakları**. İstanbul: Kavram.
- Arsava, Füsün(1993). **Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelenmesi**. Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Basımevi.
- Aydın, Mehmet(2005). **Ansiklopedik Dinler Sözlüğü**. Konya: Din Bilimleri Yayınları.
- Aydınlı, Ahmet(1975). **Batı Trakya Faciasının İç Yüzü**. İstanbul: Akın Yayınları.
- Bali, Rıfat N.(2005). **Bir Türkleştirme Serüveni: Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri 1923-1945**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Baş, Hakan(2005). **Unutulan Batı Trakya Türkleri**. İzmir: Umay Yayınları.
- Berkes, Niyazi(2011). **Unutulan Yıllar**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bilgin, Ülkü(2007). **Azınlık Hakları ve Türkiye**. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Birsel, Haktan(2011). **Lozan’dan AB Sürecine Türkiye’nin Azınlık Politikaları**. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Bowring, Bill(2015). “Türkiye Kürtleri: Bir Azınlığın Haklarını Savunma”. Haz./Ed. Martin Stokes, Kirsten E. Schulze ve Clom Campbell. (Çev. K. Kalyon). **Ortadoğu’da Etnik ve Dini Azınlıklar**. İstanbul: Totem Yayıncılık.
- Bozarıslan, Hamit(2014). “Türkiye’de Kürt Milliyetçiliği: Zımnî Sözleşmeden Ayaklanmaya 1919-1925”. Der. Erik Jan Zürcher. **İmparatorluktan Cumhuriyete Türkiye’de Etnik Çatışma**. İstanbul: İletişim Yayınları, s:89-122.
- Bölükbaşı, Yusuf Ziya(2016). “Türkiye-AB Müzakerelerinde Azınlık Sorunu”. Haz./Ed. Ali Ayata ve Murat Ercan. **Avrupa Birliği ve Türkiye İle İlişkileri**

İlişkilerin Siyasi, Askeri, Ekonomik ve Kültürel Çerçevesi. Ankara: Nobel, s:535-558.

Buran, Ahmet, Berna Yüksel Çak(2012). **Türkiye’de Diller ve Etnik Gruplar.** İstanbul: Akçağ.

Canatan, Kadir(2013). **Avrupa’da Ulusal Azınlıklar: Hollanda Friesland Örneği.** İstanbul: Yarı Yayınları.

Candan, Tolga(2014). “Konsey/Bakanlar Konseyi”. Ed. Belgin Akçay ve İlke Göçmen. **Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar.** Ankara: Seçkin Yayıncılık, s:131-148.

Cebecioğlu, S. (1975). **Batı Trakya Türklerinin Yaşam Savaşı.** İstanbul: Erol Matbaacılık.

Cin, Turgay(2003). **Yunanistan’daki Müslüman Türk Azınlığın Din ve Vicdan Özgürlüğü Sorunu.** Ankara: Seçkin Yayınları.

Cin, Turgay(2009). **Yunanistan’daki Türk Azınlığın Hukuki Özerkliği.** Ankara:Orion Kitapevi.

Clogg, Richard(2015). **Yunanistan’ın Kısa Tarihi.** (Çev. D. Şendil). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Çakar, Ayşen Seymen(2016). “Avrupa Birliği İnsan Hakları”. Ed. Murat Ercan ve Ali Ayata. **21. Yüzyılda Türkiye-AB İlişkileri Algular, Sorunlar ve Politik Yaklaşımlar.** Ankara: Nobel, s:189-199.

Çakmak, G.(2016). “Yunanistan’da Azınlık Haklarının Avrupalılaşması: Batı Trakya Örneği”. Ed. Cezmi Erarslan vd. **Dünden Bugüne Batı Trakya Uluslararası Sempozyumu Bildiriler.** İstanbul: Türk Ocağı Yayınları.

Dedeoğlu, Beril(2003). **Dünden Bugüne Avrupa Birliği.** İstanbul: Boyut Kitapları.

Dündar, Safiye(2009). **Kürtler ve Azınlık Tartışmaları.** İstanbul: Doğan Kitap.

Göçek, Fatma Müge(2008). “Türkiye’de Çoğunluk, Azınlık ve Kimlik Anlayışı”. Der. Ayhan Kaya ve Turgut Tarhanlı. **Türkiye’de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları.** İstanbul: TESEV Yayınları, s:64-78.

Göçmen, İlke(2015). **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında AB ve Türkiye Göç Hukuku.** İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Gökçe, Birsen(1996). “Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar”. Ankara: Savaş Yayınevi.

Güler, Ali(2007). **Osmanlı’dan Cumhuriyete Azınlıklar.** Ankara: TÜRKAR.

Güven, Dilek(2005). **Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları Bağlamında 6-7 Eylül Olayları.** İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Hatipoğlu, Murat(1999). **Yunanistan’da Etnik Gruplar ve Azınlıklar.** Ankara: SAEMK.

- İslam Ansiklopedisi**(2008). İstanbul: Türk Diyanet Vakfı.
- Kaboğlu, İbrahim Ö.(2002). **Ulusal, Ulusalüstü ve Uluslararası Hukukta Azınlık Hakları: Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, Lozan Antlaşması**. İstanbul: İstanbul Barosu.
- Kaplan, Robert D. (1995). **Balkanlarda Kaynayan Kazan** (Çev. D. Şendil). İstanbul: Yayınevi Yayıncılık.
- Kaya, Ayhan, Turgut Tarhanlı(2008). **Türkiye’de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları: AB Yurttaşlık Tartışmaları**. İstanbul: TESEV.
- Keskin, M. Hakan(2010). **Doğru Sanılan Yanlışlarla Avrupa Birliği**. Ankara: Ofset Fotomat.
- Köse, Ertan(2010). **Yunanistan ve Bitmeyen Kin**. Ed. D. Saraç. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Kurtuluş, Ümit(1979). **Batı Trakya’nın Dünü Bugünü**. Ankara: Sincan Matbaası.
- Kurubaş, Erol(2006). **Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı**. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Levi, Avner(1998). **Türkiye Cumhuriyeti’nde Yahudiler**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mandacı, Nazif, Birsal Erdoğan(2001). **Balkanlarda Azınlık Sorunu: Yunanistan, Arnavutluk, Makedonya ve Bulgaristan’daki Azınlıklara Bir Bakış**. Ankara: SAEMK.
- Oktay, Emel Osmançavuşoğlu(2003). “Çözülmeyen Düğüm Makedonya Sorunu ve Makedonya Türkleri”. Der. Erhan Türbedar. **Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı**. Ankara: ASAM Yayınları, s:124-150.
- Okutan, Çağatay(2004). **Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Oran, Baskın(1986). **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu**. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları.
- Oran, Baskın(1991). **Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu Genişletilmiş Baskı**. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Oran, Baskın(1999). **Yunanistan’ın Lozan İhlalleri**. Ankara:Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Yayınları.
- Oran, Baskın(2009). **Küreselleşme ve Azınlıklar**. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Oran, Baskın(2015). **Türkiye’de Azınlıklar Kavramlar, Teori, Lozan, İç Mevzuat, İctihat, Uygulama**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ortaylı, İlber(2004). **Osmanlı Barışı**. İstanbul: Ufuk Kitapları-Da Yayıncılık.
- Ortaylı, İlber(2009), **Tarihin İzinde**. İstanbul: Profil Yayıncılık.

- Önder, Ali Tayyar(2007). **Türkiye'nin Etnik Yapısı: Halkımızın Kökenleri ve Gerçekler**. İstanbul: Fark Yayınları.
- Özcan, Mehmet(2014). "Avrupa Birliği'nde İnsan Hakları". Ed. Belgin Akçay ve İlke Göçmen. **Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**. Ankara: Seçkin Yayıncılık, s:645-666.
- Özdek, Yasemin(2000). **Uluslararası Politika ve İnsan Hakları: Eleştirel Bakışlar**. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Özdek, Yasemin(2004). **Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye: AİHS Sistemi Kararlarında Türkiye**. İstanbul: KırmızıKalem.
- Özgöker, Uğur, Nezih Müsaoglu(2013). **Avrupa Kimliği Kurgusu**. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Özgüç, Adil(1974). **Batı Trakya Türkleri**. İstanbul: Kutluğ Yayınları.
- Özkan, Ayşe(2003). "Yunanistan Türkleri: Batı Trakya'da Uygulanan Azınlık Hukuku". Der. Erhan Türbedar. **Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı**. Ankara:ASAM Yayınları, s:168-190.
- Parla, Reha(1985). **Belgelerle Türkiye Cumhuriyeti'nin Uluslararası Temelleri Lozan, Montrö/ Türkiye'nin Komşularıyla İmzaladığı Temel Belgeler**. Lefkoşa: Lefkoşa Büyükelçiliği Yayınları.
- Poulton, Hugh(1993). **Balkanlar-Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler**. (Çev. Y.Alagon). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Poulton, Hugh, Suha Taji-Farouki(1997). **Muslim Identity and the Balkan State**. London: NYU Press.
- Saraçlı, Murat(2007). **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Azınlıklar**. Ankara: Lotus Yayınevi.
- Smith, Anthony D.(2014). **Milli Kimlik**. (Çev.B. S. Şener).İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tezcan, Ercüment(2014). "Avrupa Konseyi/Avrupa Birliği Zirvesi". Ed. Belgin Akçay ve İlke Göçmen. **Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar**. Ankara: Seçkin Yayıncılık: s.105-130.
- Ülger, İrfan Kaya(2006). "Balkan Gelişmeleri ve Türkiye: 1990'lı Yıllar". Ed. İdris Bal. **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası**. Ankara:AGAM Yayınları, s:257-271.
- Ülger, İrfan Kaya(2008). **Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunları**. İzmir: Derin Yayınevi.
- Ülger, İrfan Kaya(2015). **Avrupa Birliği Rehberi**. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Ürer, Levent(2003). **Azınlıklar ve Lozan Tartışmaları**, İstanbul: Derin Yayınları.
- Yaman, Ali(2016). "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri'nde Alevilik Sorunu'na İlişkin Genel Bir Değerlendirme". Haz./Ed. Ali Ayata ve Murat Ercan. **Avrupa**

Birliği ve Türkiye ile İlişkileri İlişkilerin Siyasi, Askeri, Ekonomik ve Kültürel Çerçevesi. Ankara: Nobel, s:509-534.

Yaşar, Fatma Tunç(2005). **Batı Trakya Meriç'in Öbür Yakası.** İstanbul: İlke Yayıncılık.

Yıldız, Ahmet(2004). **“Ne Mutlu Türküm Diyebilene” Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938).** İstanbul: İletişim Yayınları.

Yılmaz, Fatma(2008). **Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı: AB Politikalarının Etkin(siz)liği.** Ankara: USAK.

2.Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Akgönül, Samim(2015). “Uluslararası Standartlar Işığında Türkiye’de Azınlık Meselesi”. **Alternatif Politika Dergisi**, Cilt 7, Sayı 2: 210-229.

Arsava, A. Füsün(2005). “Avrupa Temel Hakları Şartı”. **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1: 1-13.

Atılğan, Meral(2006). “Avrupa Birliği, Azınlık Hakları ve Türkiye”. **Türk İdare Dergisi**, Sayı 450: 43-65.

Ayhan, Halis(2014). “Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki ve Siyasi Sorunlarının Asimilasyon Politikası Çerçevesinde Tahlili”. **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 42: 173-188.

Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu(2004). **Azınlık Hakları ve Kültürel Çalışma Grubu Raporu.**

Beyoğlu, Süleyman(2008). “Sevr ve Lozan’da Ermeni Sorunu”. **Akademik Bakış Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3:125-138.

Bostan, Nurgül, Ali Hüseyin(2004). “Batı Trakya’nın Değişen Yüzü”. **Stratejik Analiz Dergisi**, Cilt5, Sayı 51: 66-70.

Bureau of Democracy, Human Rights and Labor(2013). **Greece 2013 Human Rights Report**, Yayınlayan: United States Department of State.

Bureau of Democracy, Human Rights and Labor(2014). **Greece 2014 Human Rights Report**, Yayınlayan: United States Department of State.

Bureau of Democracy, Human Rights and Labor(2015). **Greece 2015 Human Rights Report**, Yayınlayan: United States Department of State.

Cin, Turgay(2009). “Batı Trakya Türklerinin Hukuki Statüsü Sorunları ve Avrupa Birliği”. **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 11, Sayı 1: 147-179.

Cin, Turgay(2014). “Yunanistan’daki Azınlıklar ve Bunların Hukuki Durumları”. **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 6: 4045-4116.

Commission of the European Communities(1998). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: COM (1998)771.

Commission of the European Communities(1999). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: COM (1999)513.

Commission of the European Communities(2000). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: COM (2000)713.

Commission of the European Communities(2001). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SEC (2001)1756.

Commission of the European Communities(2002). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SEC (2002)1412.

Commission of the European Communities(2003). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SEC (2003)1212.

Commission of the European Communities(2004). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SEC (2004)1201.

Commission of the European Communities(2005). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SEC (2005)1426.

Commission of the European Communities(2006). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SEC (2006)1390.

Commission of the European Communities(2007). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SEC (2007)1436.

Commission of the European Communities(2008). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SEC (2008)2699.

Commission of the European Communities(2009). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SEC (2009)1334.

Commission of the European Communities(2010). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SEC (2010)1327.

Commission of the European Communities(2011). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SEC (2011)1201.

Commission of the European Communities(2012). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SWD (2012)336.

Commission of the European Communities(2013). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SWD (2013)417.

Commission of the European Communities(2014). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SWD (2014)307.

Commission of the European Communities(2015). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SWD (2015)216.

Commission of the European Communities(2016). **Regular Report on Turkey's Progresses Toward Accession.** Brussels: SWD (2016)366.

- Deniz, Bahar Yeşim(2011). “Avrupa Birliği Hukukunda Temel Haklar ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Sistemi ile Etkileşimi”. **TBB Dergisi**, Sayı 97: 49-74.
- Efe, Haydar(2012). “AB Uyum Yasalarının Türkiye’deki İnsan Haklarının Gelişimine Katkıları”. **Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 3, Sayı 4: 149-188.
- Erdal, Leman, Selçuk Çolakoğlu(2007). “**Siyasi Kriterler Açısından Yunanistan, Polonya ve Türkiye’nin AB Üyelik Sürecinin Değerlendirilmesi**”. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt 72, Sayı 2: 69-97.
- General Secretariat of The Council(2016). **EU Annual Report on Human Rights and Democracy In The World In 2015**. Brussels: Council of The European Union.
- Grigoriadis, Ioannis N.(2008). “On The Europeanization of Minority Rights Protection: Comparing The Cases of Greece and Turkey”. **Mediterranean Politics**, Vol 13, No 1: 23-41.
- Hammarberg, Thomas(2009). **Following His Visit to Greece on 8-10 December 2008**. Strasbourg: Commissioner For Human Rights.
- Kılıç, Murat(2010). ““Türkleştirme” Dağında Bir “Musa” ve Evamir-i Aşere(On Emir)”. **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 21: 167-191.
- MAZLUMDER Dış İlişkiler Komitesi(2012). **Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı İnsan Hakları Raporu**.
- Okutan, M. Çağatay(2004). “Teori ve Uluslararası Metinlerde Azınlık Tanımı”. **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt 59, Sayı 2: 59-75.
- Oran, Baskın(2003). “Türkiye’de Azınlık Hukuku”. **Toplumsal Tarih Dergisi**, Sayı 117: 74-79.
- Taşdemir, Hakan, Murat Saraçlı(2007). “Avrupa Birliği ve Türkiye Perspektifinden Azınlık Hakları Sorunu”. **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt 2, Sayı 8: 25-35.
- Uca, Alaaddin(2002) “Vergi Hukuku Tarihimizden Bir Sayfa: Varlık Vergisi Kanunu ve Eleştirilen Yönleri”. **AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 20: 275-290.
- Uluslararası Azınlık Hakları Grubu(2007). **Bir Eşitlik Arayışı: Türkiye’de Azınlıklar**.
- Ünalı, Halime(2012). “Türkiye’de Yaşayan Kültürel Bir Farklılık: Çingeneler”. **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1: 615-626.
- Yıldız, Süheyla(2015). “Asimile Olma, İçer Kapanma, Kimliklenme Cumhuriyetten Bugüne Türkiye Yahudilerinin Kimlik Stratejileri”. **Alternatif Politika Dergisi**, Cilt 7, Sayı 2: 257-290.

Yılmaz, Gözde(2015). “Avrupa’da Azınlıklar ve Azınlık Hakları”. **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt 14, Sayı 2: 109-122.

3. Tezler

Ağar, Yakup(2007). **Azınlık Hakları; Küreselleşme-AB-Türkiye**. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Arısoy, İbrahim Alper (2002). **Avrupa Birliği ve Azınlıklar**. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Aykoç, Emre(2009). **Türkiye ve Yunanistan’ın Azınlık Politikaları: İkili İlişkiler, Ulusçuluklar ve Azınlık Hakları Ekseninde Karşılaştırmalı Bir İnceleme**. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aytekin, Hale(2011). **Türk-Yunan İlişkilerinde Azınlık Sorunları(1923-1990)**. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Bağcı, Şehnaz(2007). **Avrupa Birliği Genişleme Sürecinde Azınlıklar**. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Bahadır, Gonca(2012). **Avrupa Birliği’nin Azınlık Politikası ve Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye’deki Azınlıklar**. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bektaş, Mücahit(2015). **Lozan Barış Antlaşması Bağlamında Türkiye’de Azınlıkların Yönetimi**. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bilgin, Ülkü(2005). **Azınlık Hakları ve Türkiye**. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Chousein, Ali (2005). **Continuities and Changes In The Minority Policy of Greece: The Case of Western Thrace**. Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çalışkan, Şirvan(2016). **Batı Trakya Özelinde Azınlık Hakları ve Avrupa Birliği’nin Rolü**. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çelikmen, Bülent(2010). **Azınlık Hakları ve Avrupa Birliği Kapsamında Batı Trakya Türklerinin Sorunları**. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Dalyancı, Numan(2006). **Avrupa Birliği’nin Azınlık Politikaları ve Türkiye’ye Etkileri**. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dinç, Yaşar Serap(2014). **Türkiye’de Azınlıkların Eğitim ve Ana Dillerini Kullanma Haklarına İlişkin Politikalar**. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Duman, Özkan(2010). **Whither Europeanization? Transformation of Minority Rights Protection In Greece and Turkey**. Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Duran, İsmail(2008). **Avrupa Birliği Üyesi Yunanistan'da Batı Trakya Türk Azınlığının Sorunları ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi**. Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.
- Duvan, Ayşe Özkan(2013). **Avrupa Birliği Hukukunda Azınlık Hakları**. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erdoğan, Şemsettin(2016). **Avrupa Azınlık Dil Politikası ve Toplumsal Güvenlik: Letonya Örneği**. Yüksek Lisans Tezi, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Görüm, Yasemin(2006). **Avrupa Konseyi, AGİT ve AB'de Azınlık Hakları ve Batı Trakya Sorunu**. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İbraimi, Ebrar(2012). **Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Makedonya'daki Azınlıkların Hukuki Durumu**. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İsmail, Ailin(2012). **Yunanistan'da Azınlık Hakları: Batı Trakya Türk Azınlığı Örneği**. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kara, Tzichan(2005). **Avrupa Birliği Azınlık Politikası Çerçevesinde Batı Trakya Türklerinin Sorunlarının İncelenmesi**. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Kılıçcıoğlu, Kadir(2016). **Lozan'dan Günümüze Ezidiler ve Süryaniler**. Yüksek Lisans Tezi, Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muş.
- Koyuncu, Çiğdem Aydın(2008). **İnsan Hakları ve Güvenlik İlişkisi Açısından Azınlık Sorunları: Yunanistan Örneği**. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Köse, Ayşe(2010). **Avrupa Birliği'nin Türkiye'deki Azınlıklar Konusuna Yaklaşımının Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri**. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Küçük, Zeynep Gül(2008). **Mardin ve Çevresinde Süryaniler**. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Mencik, Duygu(2007). **The Minority Concept and The Minority Rights In The EU and Turkey**. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mustafai, Habil(2006). **Balkanlarda Azınlık Hakları**. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Poroy, Mehmet Akif(2011). **Avrupa Birliği Hukukunda Lizbon Antlaşması'nın Getirdiği Yapısal Değişiklikler ve Genişleme Sürecine Etkileri**. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Seven, Özlem(2007). **Lozan'da Azınlık Kavramı ve İki Dünya Savaşı Arası Dönemdeki Uygulamaları**. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tan, Remziye Ebru (2012). **Avrupa Birliği Azınlık Politikalarının Türkiye'nin Birliğe Üyelik Sürecine Etkileri**. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tuna, Murat Çağrı(2014). **Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Azınlık Hakları: Normlar ve Beklentiler**. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Yılmaz, Fatma(2008). **Avrupa Birliği'nde Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele**. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.

4.Elektronik Kaynaklar

- Agos, 17.10.2016. **“Türkiye'deki Üç Farklı Ermeni Kimliği”**. <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/16758/turkiye-deki-uc-farkli-ermeni-kimligi/> / erişim tarihi: 20.10.2017.
- Agos, 17.10.2016. **“Türkiye'deki Üç Farklı Ermeni Kimliği”**. <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/16758/turkiye-deki-uc-farkli-ermeni-kimligi/> / erişim tarihi:12.10.2017.
- Agos,10.11.2016. **“AB İlerleme Raporlarında Azınlık Hakları Uyarısı”**. <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/16986/ab-2016-ilerleme-raporu-nda-azinlik-haklari-uyarisi/> / erişim tarihi:15.10.2017.
- Alagöz, Emine Akçadağ(2012). **“2012 AB İlerleme Raporu Değerlendirmesi”**. BİLGESAM, http://www.bilgesam.org/incele/61/-2012-ab-ilerleme-raporu-degerlendirmesi/#.Whqy5oZl_Dc / erişim tarihi: 18.09.2017.
- Alkan, Kemal(2015). **“Uluslararası Hukuk Bağlamında Azınlıklar ve Azınlık Hakları Meselesine Genel Bakış”**. https://www.academia.edu/attachments/41815927/download_file?st=MTQ3Njg3OTU4NSw5NC4xMjAuMjEzLjE5Niw0NjcwNjk4NQ%3D%3D&s=swp-toolbar&ct=MTQ3Njg3OTYwNiwyMSw0NjcwNjk4NQ / erişim tarihi: 14.03.2017.
- Altıntaş, Ömer Faruk(2007). **“Avrupa Birliği Hukukunun Kaynakları”** Hazırlatan:Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü. <http://www.abgm.adalet.gov.tr/yayinlar/belgeler/e-kutuphane/AvrupaBirligiHukukununKaynaklari.pdf> / erişim tarihi: 06.03.2017.

- Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu(2008), **“Yahudi Azınlığı”**. <https://www.abttf.org/html/index.php?link=detay&id=26&arsiv=1&typ=1> / erişim tarihi:16.09.2017.
- Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, 26.10.2017. **“Yahudi Azınlığı, Yunanistan’da Antisemitizm”**. <https://www.abttf.org/html/index.php?link=detay&id=26&arsiv=1&typ=1> / erişim tarihi:01.11.2017.
- Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu, 28.11.2012. **“AB Temel Haklar Ajansı: Nefret Suçu AB’nin Bir Gerçeği”**. <https://www.abttf.org/html/index.php?link=detay&id=4618&grup=1&arsiv=1> / erişim tarihi: 08.04.2017.
- Avrupa Komisyonu, https://www.ab.gov.tr/files/2013%20ilerleme%20raporu/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf / erişim tarihi:10.10.2017.
- Bağış, Sibel, Togay Türkay(2010). **“Avrupa Birliği’nde Azınlıklar ve Anadilde Eğitim Sorunsalı”**. <http://www.bisavvakfi.org/?&Syf=22&Mkl=77093> / erişim tarihi:15.02.2017.
- Bali, Rıfat N. (t.y.). **“Cumhuriyet Döneminin Azınlıklar Politikası”**. http://www.rifatbali.com/images/stories/dokumanlar/cumhuriyet_doneminin_azinlik_politikalari.pdf / erişim tarihi: 29.09.2017.
- Birsel, Haktan. **“Avrupa Birliği’nin Çok Kültürlü Azınlık Algılaması Nereye Gidiyor?”**. https://www.academia.edu/6163258/Avrupa_Birli%C4%9Fi_nin_%C3%87ok_k%C3%BClt%C3%BCrl%C3%BC_Az%C4%B1nl%C4%B1k_Alg%C4%B1lamas%C4%B1_Nereye_Gidiyor / erişim tarihi:15.09.2017.
- Central Intelligence Agency (CIA), **The World Factbook, Turkey**. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html> / erişim tarihi: 17.10.2017.
- Dilek, Mehmet Sait(t.y.). **“Lozan Konferansında İtilaf Devletlerinin Ermenilere Yönelik Toprak Talepleri”**. <http://ataturkilkeleri.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2013/03/ydta-19-20-dilek.pdf> / erişim tarihi: 04.09.2017.
- Eurostat(2016). http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/6/6d/Demographic_balance%2C_2016_%28thousands%29.png / erişim tarihi:10.09.2017.
- Eurostat,<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00001&plugin=1> / erişim tarihi: 16.04.2017.
- Faruk, Ömer Faruk(2007). **“Avrupa Birliği Hukukunun Kaynakları”**. <http://www.abgm.adalet.gov.tr/yayinlar/belgeler/e-kutuphane/AvrupaBirligiHukukununKaynaklari.pdf> / erişim tarihi:12.07.2017.
- Greece Status of Minorities**(2012). <https://www.loc.gov/law/help/greece-minorities/greece-status-of-minorities.pdf> / erişim tarihi:22.09.2017.

- Gündem, 09.03.2017. “**ABD 2016 Yunanistan İnsan Hakları Raporunu Yayımlandı**”.
<http://www.gundemgazetesi.com/haberyunanistan/detay/2774/> / erişim tarihi: 21.06.2017.
- Gündem, 17.08.2017. “**ABTTF’den 240 İmam Yasası ve Anaokulları Konusunda Açıklama**”.
<http://www.gundemgazetesi.com/trakyahaber/detay/3354/> / erişim tarihi:18.09.2017.
- Hatipoğlu, Murat(2005). “**Yunanistan’da Tanınmayan Azınlıklar**”.
https://www.abttf.org/BilimselCalismalar/ResearchSerie4_TR.pdf / erişim tarihi:14.09.2017.
- Hürriyet, 19.09.2016. “**Yunanistan Dokuz Türk Okulunu Kapattı**”.
<http://www.hurriyet.com.tr/yunanistan-dokuz-turk-okulunu-kapatti-40226512> / erişim tarihi: 06.05.2017.
- Metin, Yüksel, Abdullah Uz(t.y.) “**Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı**”.
<http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/MET%C4%B0NY%C3%BCksel-UZ-Abdullah-AVRUPA-B%C4%B0RL%C4%B0%C4%9E%C4%B0-TEMEL-HAKLAR-AJANSI.pdf> / erişim tarihi:15.03.2017.
- Millet Gazetesi, 10.08.2017. “**Azınlık Çift Dilli Anaokulu Talebini Yineledi**”.
<http://milletgazetesi.gr/view.php?id=7846> / erişim tarihi:17.09.2017.
- Millet Gazetesi, 10.08.2017. “**Azınlık Çift Dilli Okul Talebini Yeniledi**”.
<http://milletgazetesi.gr/view.php?id=7846> / erişim tarihi: 20.08.2017.
- Millet Gazetesi, 15.05.2017. “**Eğitim Sisteminde Azınlığı Etkileyecek Değişiklikler Geliyor**”.
<http://milletgazetesi.gr/view.php?id=7352> / erişim tarihi:19.09.2017.
- Millet Gazetesi, 31.03.2017. “**Hükümetten Yeni Bir Skandal:Müftülüklere Hristiyanlar Şekil Verecek**”.
<http://milletgazetesi.gr/view.php?id=7090> / erişim tarihi:16.09.2017.
- Oran, Baskın (t.y.). “**Azınlıklar**”.
<http://baskinoran.com/makale/Azinliklar-BaskinOran-IstAnsiklopedisi.pdf> / erişim tarihi: 16.09.2017.
- Sputnik Türkiye, 01.07.2015. “**Yunanlar, Ülkenin Çöküşünde Yahudileri ve Siyonistleri Suçluyor**”.
<https://tr.sputniknews.com/avrupa/201507011016321119/> / erişim tarihi: 12.08.2017.
- TBMM İnsan Hakları Komisyonu, “**Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi**”.
<http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/06turkish/TIntCovCivPolRights.pdf> / erişim tarihi: 10.03.2017.
- Trakya’nın Sesi, 18.03.2016. “**Azınlık Üyelerinin Devlet Memuru Olmaları ile İlgili Yasa Uygulanıyor mu?**”.
<http://www.trakyaninsesi.com/haber/7670/azinlik-uyelerinin-devlet-memuru-olmaları-ile-ilgili-yasa-uygulanıyor-mu.html> / erişim tarihi:20.09.2017.

- TUİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist> / erişim tarihi:15.10.2017.
- Tunç, Hasan(t.y.). “Uluslararası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sorunu ve Türkiye”. http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/8_11.pdf / erişim tarihi: 12.06.2017.
- Türk Dil Kurumu(2011), “Güncel Türkçe Sözlük”. http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_gts&view=gts / erişim tarihi:10.02.2017.
- Türkiye Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü(2008). “Avrupa Birliği’ne Aday Ülke Olarak Türkiye’de AB Uyum Yasalarının İç Hukuka Etki ve Katkısı”. <http://www.abgm.adalet.gov.tr/yayinlar/belgeler/e-kutuphane/ABUyumYasalarininIcHukukaEtkisiVeKatkisi.pdf> / erişim tarihi:15.10.2017.
- Türkiye Avrupa Birliği Bakanlığı(2007). “Avrupa Temel Haklar Ajansı Kuruldu”. <https://www.ab.gov.tr/40879.html> / erişim tarihi:20.03.2017.
- Türkiye Avrupa Birliği Bakanlığı(2009). “AB Temel Haklar Ajansı’nın Ayrımcılık Araştırması”. <https://www.ab.gov.tr/43098.html> / erişim tarihi:21.03.2017.
- Türkiye Dışişleri Bakanlığı(2011). “Yunanistan’daki Türk Varlığı”. <http://www.mfa.gov.tr/bati-trakya-turk-azinligi.tr.mfa> / erişim tarihi:12.09.2017.
- U.S. State Department of State, “Greece 2013 Human Rights Report”. <https://www.state.gov/documents/organization/220496.pdf> / erişim tarihi:15.09.2017.
- U.S. State Department of State, “Greece 2015 Human Rights Report”. <https://www.state.gov/documents/organization/253065.pdf> / erişim tarihi:14.09.2017.

ÖZGEÇMİŞ

1993 Kocaeli/Gölcük doğumlu olan Buse Öner, ilköğretimini Kocaeli/Değirmendere Atatürk İlköğretim Okulu'nda, lise eğitimini Kocaeli/Gölcük Atatürk Anadolu Lisesi'nde tamamladıktan sonra Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü ve Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü'nden 2015 yılında mezun olmuştur. 2015 yılında Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler bilim dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı. 2018 yılında "Avrupa Birliği Azınlık Politikaları Ekseninde Yunanistan ve Türkiye'nin Azınlık Politikaları" adlı Yüksek Lisans Tezini sunmuştur.